

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА УНИВЕРСИТЕТІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПРАКТИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ КАФЕДРАСЫ**

**«АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ»
АТТЫ ОНЛАЙН ФОРМАТТАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
В ФОРМАТЕ ОНЛАЙН «ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ
В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ»**

**MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE IN ONLINE FORMAT "INFORMATION TECHNOLOGIES
IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS"**

ҚЫЗЫЛОРДА 2021

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ
МИНИСТРЛІГІ
ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА УНИВЕРСИТЕТІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
ПРАКТИКАЛЫҚ АҒЫЛШЫН ТІЛІ КАФЕДРАСЫ**

**«АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ
ҮДЕРІСІНДЕ» АТТЫ ОНЛАЙН ФОРМАТТАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ В ФОРМАТЕ ОНЛАЙН «ИНФОРМАЦИОННЫЕ
ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ
ПРОЦЕССЕ»**

**MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE IN ONLINE FORMAT "INFORMATION
TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS"**

ҚЫЗЫЛОРДА 2021

Конференция материалдарына әлемдік тіл кеңістігіне жоғары оқу орындарының инновациялық қызметін дамытудың, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың өзекті мәселелеріне арналған мақалалар мен баяндамалар жинақталған. Білім және ғылым саласындағы зерттеулер нәтижелері келтірілген. 15 сәуір 2021 ж.- Қызылорда: Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, 2021.-236 бет.
ISBN 978-601-229-337-1

Еңбекте Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Гуманитарлық-педагогикалық институты, Практикалық ағылшын тілі кафедрасы ұйымдастырған «Ақпараттық технологиялар заманауи білім беру үдерісінде» атты онлайн форматтағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары жинақталған.

ISBN 978-601-229-337-1 Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, 2021

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

ЖУНИСОВ Абайбек Талгатович

Кызылординский университет им. Коркыт Ата
Проректор по учебно-методической работе - к.т.н., профессор

Уважаемые гости конференции!

Уважаемые участники конференции, коллеги!

Кызылординский университет имени КоркытАта входит в ТОП-350 лучших университетов стран Восточной Европы и Центральной Азии по версии международного рейтинга QS University Rankings: Emerging European Central Asia (QS EECA).

По итогам Национального рейтинга востребованности вузов 2020 года, проводимого Независимым агентством аккредитации и рейтинга (НААР) Кызылординский университет имени КоркытАта занимает 9 место.

Тринадцать образовательных программ университета вошли в тройку лучших

Университет имеет свидетельство об институциональной аккредитации и осуществляет подготовку кадров по 78 образовательным программам бакалавриата, 35 магистратуры, 13 докторантуры.

В университете для сбора и мониторинга информации, а также для организации учебного процесса по всем образовательным программам функционирует единая корпоративная информационная сеть «Platonus» и образовательный портал E-UNIVER, что позволяет выполнять функции управления процессом обучения.

Информационная система управления образовательным процессом включает в себя модули документооборота и итоговой отчетности. Модуль «Информация о ВУЗе» содержит контактную информацию руководителей вуза. Модуль «Расписание» содержит расписания академических занятий, СРСП. Модули «Учебные планы» позволяет выпускающей кафедре формировать рабочие учебные планы (РУП), «Каталоги дисциплин» - каталоги элективных дисциплин (КЭД), «УМК»- загружать разработанные УМКД. Офис регистратору данные модули позволяет формировать выписки из РУП, индивидуальные планы обучающихся, в зависимости от выбранной траектории обучения и др. Посредством данных модулей участникам образовательного процесса предоставляется доступ к базе данных РУП, КЭД и УМКД по специальностям всех форм обучения. Посредством модулей «Картотека» эдвайзер-куратор имеет возможность заполнять индивидуальные данные обучающихся и контролировать текущую успеваемость, приказы о зачислении и переводе с курса на курс, обучающиеся могут просмотреть свои учебные достижения. Модуль «Журнал» используется при проведении рубежного и итогового контролей, а также для оценивания текущей успеваемости обучающихся.

Ведется системная работа по трудоустройству выпускников университета. Трудоустройство за отчетный период составило 91%. В прошлом году этот показатель составлял 87,4%.

Университет пользуется системой электронного документооборота, позволяющей оперативно решать вопросы и иметь доступ к документам в любой момент времени. Для осуществления учебного процесса была разработана комплексная система автоматизации управления учебным процессом «E-UNIVER», основной функцией которого является хранение и обработка информации о ходе учебного процесса и его участниках, а также автоматизация взаимодействия между тремя участниками учебного процесса: Администрация - Преподаватель - Студент. Система позволят получить доступ к таким данным, как расписание учебных занятий, учебный материал, успеваемость, финансовое состояние студента и т.д. в реальном режиме времени. С помощью системы «E-UNIVER» можно контролировать весь процесс обучающегося, начиная с поступления до окончания университета. Система включает в себя такие подсистемы как блог ректора, блоги руководителей подразделений, информационные системы деканата, кафедры, преподавателя, студента, абитуриента, а также, электронный документооборот, электронную библиотеку и электронные государственные услуги.

С 16 марта 2020 года в связи с объявленной в стране чрезвычайной ситуацией учебный процесс полностью переведен на дистанционную технологию обучения. Разработаны и утверждены инструкции по проведению промежуточного и итогового контроля, а также итоговой аттестации обучающихся по дистанционной технологии обучения. Были внесены соответствующие дополнения в академическую политику университета. В целях своевременного ответа на вопросы обучающихся, родителей и сотрудников создан и функционирует «Call-центр». По программе академической мобильности приглашены 7 зарубежных ученых из России, США, Германии, Турции, Болгарии и Кореи.

Уважаемые участники конференции мы рады вас приветствовать на площадке обсуждения. Будем рады дальнейшему сотрудничеству во всех сферах. Желаю плодотворной работы!

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО
МУХАМЕТШИН Азат Габдулхакович

Первый проректор ФГБОУ ВО «Набережночелнинского государственного педагогического университета»,
д.п.н., профессор

Уважаемые гости конференции!

Уважаемые коллеги Кызылординского университета имени Коркыт Ата. Тема Международной научно-практической онлайн-конференции: «Информационные технологии в современном образовательном процессе» является значимой для организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе и не только. Уважаемые коллеги, я также Вас приветствую от имени ректора Набережночелнинского государственного педагогического университета к.э.н., доцента Галиакберовой Альфины Азатовны. Она желает нам всем творческих успехов в проведении Международной онлайн-конференции, в обсуждении актуальных вопросов по обозначенной проблеме. Мы благодарим организаторов Кызылординского университета имени Коркыт Ата за организацию и проведение совместной онлайн-конференции с Набережночелнинским государственным педагогическим университетом.

Приоритетным направлением учебного процесса является информатизация современного общества, образования и внедрение средств новых информационных технологий в систему образования.

Следует отметить, что в настоящее время большое внимание уделяется использованию информационных технологий в образовательном процессе, поскольку используется совокупность средств и методов обработки и передачи первичной информации для получения учебной информации нового качества, что очень важно для содержания учебного процесса.

Нам приятно сегодня приветствовать нашего аспиранта, Набережночелнинского государственного педагогического университета, Бекиша Ербола Тнейбековича, который заведует кафедрой Практического английского языка.

Основу нашего университета составляют следующие факультеты и кафедры:

Факультет педагогики и психологии включает 3 кафедры:

- кафедра педагогики им. З.Т. Шарафутдинова;
- кафедра теории и методики начального и дошкольного образования
- кафедра психолого-педагогического и специального дефектологического образования

Филологический факультет включает следующие кафедры:

- кафедра иностранных языков
- кафедра романо-германских языков и методик их преподавания

– кафедра русской и татарской филологии

Факультет физической культуры и спорта

– кафедра физической культуры и спорта

Историко-географический факультет включает следующие кафедры:

– кафедра биологии и методики её преподавания

– кафедра истории и методики её преподавания

– кафедра географии и методики её преподавания

Факультет математики и информатики включает следующие кафедры:

– кафедра математики, физики и методик их обучения

– кафедра информатики и вычислительной математики

Факультет искусств и дизайна

– кафедра искусств и инновационного дизайна

Набережночелнинский государственный педагогический университет ориентирован на стабильное функционирование и инновационное развитие. В университете обучаются более 4000 студентов, в том числе студенты из дружественных стран: Египта, Туркменистана, Казахстана, Узбекистана и др. Организация учебного процесса с использованием информационных технологий делает его современным, содержательным, т.к. является мощным инструментом ускорения образовательного процесса.

Современные информационные технологии позволяют обновить, хранить и перерабатывать учебную информацию, а также обеспечивать эффективные способы её представления студентами в учебном процессе, создавать неизмеримо более яркую мультисенсорную интерактивную атмосферу обучения с почти неограниченными потенциальными возможностями. В этом мы и видим их основную образовательную ценность, которая оказывается в распоряжении субъектов образовательного процесса. В отличие от обычных технических средств обучения информационные технологии позволяют не только обогатить обучающегося большим количеством знаний, но и развить интеллектуальные, творческие их способности. А системная организация самостоятельной работы формирует у студентов умение приобретать новые знания, а главное, работать с различными источниками информации.

Мультимедийные компьютерные программы и телекоммуникационные технологии сегодня открывают обучающимся возможность доступа к новым источникам информации: электронным гипертекстовым учебникам, образовательным сайтам, а также системам дистанционного обучения и т.п..

Информационные технологии в учебно-образовательном процессе мы можем рассматривать в следующих аспектах: как предмет изучения, эффективное средство обучения, а также инструмент автоматизации учебной деятельности будущих специалистов в профессиональной сфере.

УДК 574/577

ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ БИОУПРАВЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

Коломыцева Оксана Викторовна

ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет», Набережные Челны, Россия

В статье рассматривается модель функционального биоуправления профессионального здоровья с использованием технологий биологической обратной связи. Представлена разработанная электронная карта здоровья и предварительные результаты профессионального здоровья школьных учителей.

***Ключевые слова:** функциональное биоуправление, здоровьесберегающие технологии, лаборатория комплексных исследований, профессиональное здоровье, педагогические работники.*

FUNCTIONAL BIOCONTROL OF PROFESSIONAL HEALTH OF PEDAGOGICAL WORKERS

Kolomytseva Oksana Viktorovna

Naberezhnye Chelny State Pedagogical University, Naberezhnye Chelny, Russia

***Abstract.** The article discusses a model of functional biocontrol of occupational health using biofeedback technologies. The developed electronic health chart and preliminary results of the professional health of school teachers are presented.*

***Keywords:** functional biofeedback, health-preserving technologies, complex research laboratory, occupational health, teaching staff.*

Функциональное биоуправление является одним из средств информационных технологий — взаимосвязанного процесса, использующего совокупность средств и методов обработки и передачи первичной информации для получения обновленной информации о состоянии объекта, процесса или явления. Использование комплексных психофизиологических методов биологической обратной связи в профессиональной деятельности педагогических работников позволили университету в 2020 году выйти на высокий уровень изучения профессионального здоровья личности. Университет вошел в команду Научно-образовательного центра «Циркулярная экономика» мирового уровня Республики Татарстан в рамках Федерального проекта «Развитие научной и научно-производственной кооперации» Национального проекта «Наука».

Применение современных технологий профессионального здоровьесбережения рассматривается нами как один из видов инноваций в образовательной практике нашего вуза, реализация которых осуществляется в специально оборудованных помещениях НИЛ «Лаборатория комплексных исследований» [2].

С этой целью нами разработана модель функционального биоуправления профессионального здоровья (рис.1).

Рисунок 1 - Модель функционального биоуправления профессионального здоровья

Биоуправление начинается с блока «Первичное обследование». Оно включает в себя исследование основных антропометрических, физиометрических и психологических показателей систем организма, результаты которых фиксируются в «Базы данных» компьютерных программ оборудования и разработанную студентами направления «Прикладная информатика» «Электронную карту здоровья».

Под научным руководством преподавателя кафедры информатики и вычислительной математики ими создано программное обеспечение и база данных, хранящая результаты показателей состояния здоровья, что значительно облегчает получение информации об изменении физического и психического состояния здоровья каждого участника образовательного процесса. При необходимости данные можно выгружать по различным критериям запроса: возрасту, полу, структурном подразделении.

Карта здоровья включает в себя данные длины и массы тела, спирометрии, динамометрии кисти, показатели сатурации кислорода, частоты сердечных сокращений, артериального давления до и после функциональных нагрузочных проб, а также факторы риска развития социально значимых заболеваний. С использованием устройства психофизиологического тестирования «Психофизиолог» исследуются показатели профессионального здоровья. На основании собранных результатов оценивается уровень физического и

психического здоровья, создается «Индивидуальный профиль», разрабатываются индивидуальные траектории сохранения и укрепления здоровья. При выявлении функциональных изменений в состоянии здоровья совместно с медицинскими работниками здравпункта и Службой психолого-педагогической поддержки университета проводятся «Углубленные исследования» психофизического состояния.

Эти данные учитываются при формировании медицинских групп для занятий физической культурой. Особое внимание уделяется здоровью студентов и сотрудников, отнесённых к специальной медицинской группе. Для них разрабатываются «Индивидуальные рекомендации» по профилактике заболеваний, коррекции показателей образа жизни и факторов риска.

Нами проводится динамический мониторинг и наблюдение показателей профессионального здоровья сотрудников университета, студентов, а также учителей, в том числе молодых специалистов. Предварительные результаты проведено исследования показали наличие у педагогов напряжения регуляторных механизмов, элементы социально-психологической и психолого-педагогической дезадаптации, что свидетельствует о снижении уровня профессионального здоровья и нарушении адаптации к образовательному процессу. На основании полученных данных нами разработана программа сопровождения педагогов, направленная на повышение устойчивости к стрессогенным образовательным факторам с формированием необходимого психофизиологического статуса учителя.

В процессе индивидуальной работы особая роль отводится методикам с биологической обратной связью. На основании данных нейропсихологических и физиологических характеристик дыхательной кривой, кардиографии, сатурации кислорода, температуры, миографии и других показателей разрабатываются «Программы занятий» сохранения и повышения профессионального здоровья педагогических работников, их стрессоустойчивости [1].

Таким образом, созданная НИЛ «Лаборатория комплексных исследований» университета модель дает возможности для разработки здоровьесберегающих информационных технологий в области функционального биоуправления профессионального здоровья педагогических работников, повышения мотивации и перспективы их карьерного и профессионального роста.

Список используемых источников

1. Galiakberova, A. A. Occupational health as a representation of parameters of heart rate variability and mental status of teachers / A. R. Vazieva, Kolomytseva O.V. //Advances in Social Science, Education and Humanities Research: Proceedings of the International Conference Digital Age: Traditions, Modernity and Innovations (ICDATMI 2020), Volume 489, Atlantis Press, P. 330-334 <https://doi.org/10.2991/assehr.k.201212.063>
2. Galiakberova, A. Innovative and information technologies in the educational process at the pedagogical university //SHS Web of Conferences. - Volume 97, 2021: International Conference “Technological Educational Vision” (TEDUVIS 2020) 01043. – <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219701043>

ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯ КЕЗІНДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРДІҢ РӨЛІ

Кулмурзаев Нурлан Серикович
Қорқыт Ата атындағы Қызылода университеті
Кулмурзаев Ерлан Серикович
№268 мектеп-лицей

Еліміздің экономика мен мемлекеттік басқару жүйесін цифрлық трансформациялау кезінде цифрлық әлеуеті бар мамандарды тарту және оларды сол орында ұстап қалу алдымызда тұрған үлкен мінде болып саналады. Цифрландыру дәуірінде жоғары білікті кадрлар үшін бәсекелестік жүруде, бұл жоғары технологиялық шешімдерді әзірлеу, цифрлық сервистерді құру, олардың негізінде басқару сияқты салаларда мамандардың жетіспеушілігін көрсетеді.

Мемлекеттік және квазисекторлық мекемелер қызметкерлерінің цифрлық құзыреттіліктерінің төмен деңгейі Қазақстанда цифрлық экономиканың дамуын тежейтін факторлардың бірі болып табылады. Мемлекеттің қызметтің қазіргі таңда кадрлық саясатына өзгерістер қажет, атап айтқанда заман талабына сай құзіреттіліктерін енгізу.

Соңғы жылдар ішінде мемлекеттік қызмет органдарында цифрландырудың қазіргі заманғы сын-қатерлеріне жауап беретін қызметшілер құзыреттерінің моделін қалыптастыру қажеттігі туралы мәселе ұдайы көтеріліп келеді. Мемлекеттік басқару жүйесінде кадр саясатын айқындайтын негізгі нормативтік және әдістемелік құжаттарда цифрлық құзыреттерге өзекті талаптар жоқ. Бұл цифрлық өнімдерді, сервистерді, көрсетілетін қызметтерді мемлекеттік органдарда, басқаша айтқанда, бірінші кезекте цифрландырудың талаптарына жауап беруге тура келетін командаларды құруға арналған CDTO мамандарды қалыптастыру кезінде қиындықтар туғызады.

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті осы мақсатта цифрлық экономика кадрларын даярлауға арналған пәндерді арнайы енгізе отырып, цифрлық экономикадағы мамандардың негізгі құзіреттіліктерінің моделін ұсынады:

1. Нәтижеге бағытталған құзіреттілігі – цифрлық трансформация стандартты емес, күрделі де шешімдерді қабылдай отырып алынған міндеттелемерді орындау.

2. Клиентке бағытталған құзіреттілік – Өз өнімін пайдаланатын клиенттің талаптарына сәйкес өз сервистерін ұйымдастыра алу. Әрбір жоба бойынша пайдаланып жатырған адамдардан кері байланыс алып отыру. Кері байланыс пікірлерімен санасу. Командадағы барлық адамдармен әріптестік сыйластық байланыс орната алу.

3. Тіл табыса алу – күрделі жобалар кезінде, критикалық шешімдер қабылдайтын кезде өз ойын ұтымды етіп айта алу. Стратегиялық шешімдер

қабылдай алу. Командадағы басқа адамдардың өз ойын толық жеткізе алуға мүмкіндік туғызып отыратын. Басқа әріптестердің сөздерін тыңдап, олардан сараптама жасай алу.

4. Эмоционалды интеллект - адамның өз эмоциясын қабылдап, кәдеге жарата білуі. Кез келген тапсырманы тиімді шешу үшін эмоциясын игеру қабілеті. Эмоция – энергияның көрінісі. Сондықтан барынша эмоциялық ойлауды дамыту керек.

5. Креативтілік құзіреттілік- тұлғаның айрықша идеяларды шығару, ойлаудың дәстүрлі схемаларынан кете алу, проблемалық жағдаяттарды шеше алу қабілеті.

6. Сыншылдық - мүмкін болатын қателерді жан-жақты тексеруге және түзетуге бағытталған оқиғаларды, процестерді, қызмет нәтижелерін әдейі және байыпты бағалауға мүмкіндік беретін тұрақты жеке ерекшеліктердің жиынтығы.

Жеке құзыреттерді дамытудың басымдылығын, әсіресе цифрлық трансформация менеджерлерін елеусіз қалдыруға болмайды, өйткені цифрлық трансформация техникалық, технологиялық, ұйымдастырушылық және әлеуметтік күрделілікке тән. Дәл осы құзыреттер субъектіге өзін жақсы түсінуге, өзіне деген сенімділікті сезінуге, эмоцияларды басқаруға, тиімді қарым-қатынас орнатуға, проблемалық жағдайлардан шығу жолдарын табуға көмектеседі, бұл, әрине, цифрлық трансформация командасының жұмысына оң әсер етеді. Мемлекеттік басқару жүйесіндегі цифрлық трансформация командасының жеке құзыреттілігі цифрлық трансформацияның сәтті болуының негізі болып табылады, сондықтан оларды бағалау мен дамытуға ерекше назар аудару керек. Жеке құзыреттерді қысқа мерзімде қалыптастыру мүмкін емес ("үйрену"), сондықтан жеке қасиеттер бойынша жүйелі және ұзақ жұмыс қажет болады. Сонымен қатар, жоғары деңгейде дамыған жеке құзыреттер цифрлық трансформацияның барлық мәселелерін шешуге толық көмектесе алмайды. Әрине, цифрлық даму саласында белгілі бір білім, дағдылар қажет. Осыған байланысты кәсіби құзіреттіліктерді бөліп, анықтаған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Клиентоцентричный подход в государственном управлении. Москва, РАНХиГС, 2020
2. Государство как платформа. Москва, РАНХиГС, 2019

УДК 378.416

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГИЧЕСКОМ СОПРОВОЖДЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Вазиева Альфия Рашитовна

ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет», г. Набережные Челны, Россия

Целью нашего исследования явилась разработка технологии сопровождения профессионального самоопределения и содействие в отработке траектории профессионализации.

В сотрудничестве с Центром тестирования и развития «Гуманитарные технологии» МГУ отработаны информационные технологии и механизмы профессионального самоопределения личности.

В соответствии с целью разработана кластерная модель сопровождения профессионального самоопределения в условиях города и сельской местности. Кластерная модель профориентационной работы представлена нами в рамках трех направлений: обучающиеся «ДОУ – школа – колледж – ВУЗ», психологическое сопровождение профессиональной ориентации молодых специалистов постдипломного этапа и сотрудничество с работодателями по профессиональной ориентации молодежи.

Реализация программ профориентации для разных возрастных групп в рамках принципа преемственности «ДОУ-ШКОЛА-КОЛЛЕДЖ-ВУЗ» позволит повысить эффективность, качество профессионального образования, оптимизировать его и обеспечить уровень компетенций выпускников образовательных учреждений, удовлетворяющий требования современного общества.

ФГБОУ ВО «НГПУ» предлагает всем желающим пройти профориентационное тестирование с помощью современных компьютерных комплексов.

Проведенные тестирования школьников, позволяют педагогическому коллективу определиться с выбором направлений в школах и дали возможность сформировать профильные классы (см.рис.1)

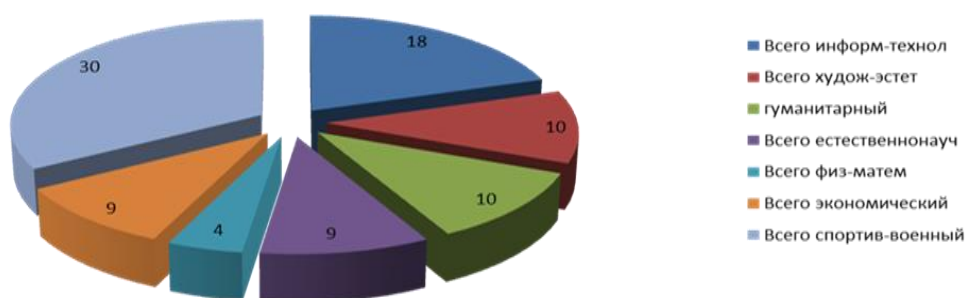

Рис.1. Результаты тестирования школьников

В соответствии с концепцией научно-исследовательского проекта «Мой профессиональный вектор» в сельской школе «Соколка» были внедрены современные технологии психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения обучающихся. В соответствии с уровнем образования для школьников были проведены тренинговые упражнения - профориентационные игры и компьютерное профтестирование, помогающие развивать современные социальные, интеллектуальные и волевые компетенции (softskills).

У большинства школьников выявленные показатели готовности к профессиональной деятельности имеют достаточно устойчивый уровень, что соответствует их взвешенности к оценки своих внутренних сил и наличия определенного набора ролей для исполнения (см.рис.2).

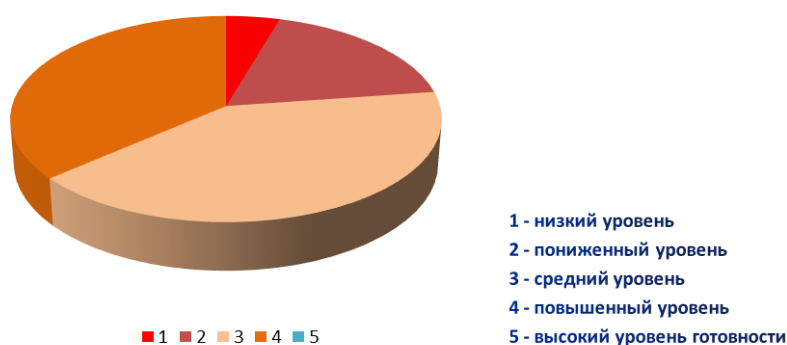

Рис.2. Результаты тестирования обучающихся сельских школ

Реализация программ профориентации для разных возрастных групп в рамках принципа преемственности «ДОУ-ШКОЛА-КОЛЛЕДЖ-ВУЗ» позволит повысить эффективность, качество профессионального образования, оптимизировать его и обеспечить уровень компетенций выпускников образовательных учреждений, удовлетворяющий требованиям современного общества.

Проводимая профориентационная деятельность по психологическому сопровождению профессиональной ориентации личности направлена и на обучающихся вуза, и на молодых специалистов постдипломного этапа.

Применение современных инновационных технологий комплекса компьютерных диагностик «Профкарьера», «Личность и карьера», «Профконсультант» и лабораторного оборудования «Психофизиолог» по проблемам психолого-педагогического сопровождения выпускников–молодых специалистов дают возможность отслеживать личностные характеристики и помогают регулировать профессиональное становление и карьерный рост педагога.

Эти мероприятия дадут им возможность сделать более точный выбор, способствующий формированию профессионального самоопределения в соответствии с желаниями, способностями, индивидуальными особенностями

каждой личности и с учетом социокультурной и экономической ситуации в городе и районе на основе профессий и специальностей[4].

Эти виды направлений обыгрываются с позиции их реализации к профессиональным предпочтениям (к примеру, с ПАО КАМАЗ).

Каждая возрастная группа после проведения серии профориентационных мероприятий в соответствии с выявленными ими склонностями к той или иной профессии, соответствующих определенным видам направленности, получает информацию о дальнейшей траектории их профессионализации в виде каталога и игровых форм ознакомления их с профессиями (ПАО КАМАЗ) и образовательными учреждениями, готовящих специалистов для заводов.

Кроме того, они имеют возможность стажировки по выбранной профессии и сертификации.

Технологии сопровождения профессионального самоопределения и содействие в отработке траектории профессионализации активно проявляются в условиях использования их с элементами информатизации и цифровизации.

Список литературы

1. Дубровина О.В. Информационный банк в системе профильного обучения: структура управления, рекомендации, программы элективных курсов. Волгоград: Учитель, 2009. - 175с.

2. Зеер Э.Ф., Павлова, А.М., Сыманюк, Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. - 216 с.

3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов н/Д.: Феникс, 1996. 512 с.

4. Нургалиева, Р.А. Профессиональная ориентация детей, школьников и студентов как основная ступень формирования кадрового резерва предприятий /Р.А Нургалиева // Научный альманах. – 2018. – №4-1(42). – С.79-82.

УДК 530.1, 681.3.06

3D ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫ ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНУ

Туякбаев А.А., Туякбаева К.А., Туякбаева Г.А., Абуова У.А., Абу А.А.
Қорқыт Ата атындағы Қызылода университеті

Қазіргі таңда жаратылыстану бағытындағы пәндер бойынша зертханалық жұмыстар, демонстрациялық тәжірибелер өткізу қиындықтар туғызуда. Сондықтан оқу үдерісінде стандартты, дәстүрлі зертханалармен қатар виртуалды зертханалар қолдану қажеттілігі туындап отыр.

Виртуалды зертханалар - физикалық тәжірибелерді компьютерде жүргізуге мүмкіндік беретін бағдарламалық кешендер. Мұндай жүйелерде процестер компьютерлік анимация арқылы жүзеге асырылады [1]. Қазір оқу үдерісінде 2D

және 3D форматтағы (негізінен шетелдік) виртуалды зертханалар қолдануда. Бұл бағдарламалық кешендердің негізгі кемшілігі интернет арқылы жұмыс жасау мүмкіндіктерінің жоқтығында болып отыр. Сондықтан қашықтықтан білім алу кезінде қолдану мүмкін емес. Осы кемшілікті жою мақсатында Физика пәніне арналған 3D форматтағы виртуалды зертхана жасалды. Бұл бағдарламалық кешенде қолданушы 100 ден астам демонстрациялық тәжірибелерді және 40 зертханалық жұмыстарды 3D форматта интернет арқылы жасай алады[2].

Кешеннің негізгі ерекшеліктері:

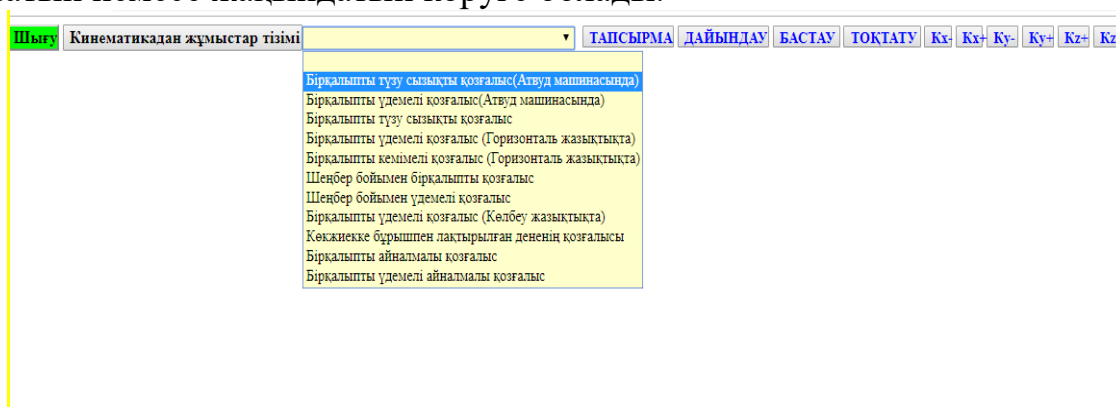
1) Барлық қондырғылар зертханалық қондырғыларға толықтай сәйкес және 3D форматта болғандықтан қондырғыларды алыстатуға, жақындатуға немесе бұрып кез келген жағынан көруге болады.

2) Барлық физикалық процесстердегі өлшеулер нақты өмірдегідей өлшеу қателерімен жасалады (яғни бір тәжірибені бірнеше қайталаған кезде өлшенген шамалар бір бірін дәлме дәл қайталамайды). Сондықтан әрбір жұмыста эксперимент дәлдігін табу керек. Бұл физикалық процесстерді терең түсінуге мүмкіндік береді.

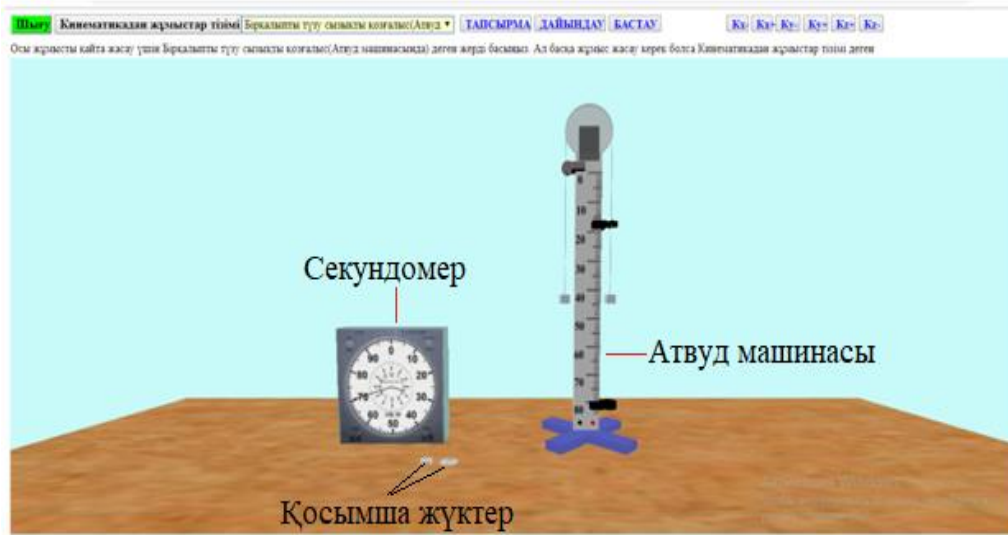
3) «Тапсырма» бөлімінде қолданушы жұмысты жасауға арналған нұсқаулықты оқи алады.

Кез келген жұмыста ТАПСЫРМА, ДАЙЫНДАУ, БАСТАУ, ТОҚТАТУ және K_x -, K_x +, K_y -, K_y +, K_z -, K_z + батырмасы бар. ТАПСЫРМА батырмасы ақылы жұмысты қалай орындау керек екендігі жөнінде ақпарат алуға болады. ДАЙЫНДАУ батырмасы ақылы қондырғыларды орналастырасыз. БАСТАУ батырмасы ақылы жұмысты бастайсыз. K_x -, K_x +, K_y -, K_y +, K_z -, K_z + батырмалары ақылы қондырғыларды x y z осьтерінің бойымен қозғауға болады (Сурет 1).

Жұмысты таңдаған кезде осы жұмысқа қажетті қондырғылар экранға шығады (Сурет 2). Бұл қондырғыларды айналдырып жан жағынан көруге, алыстатып немесе жақындатып көруге болады.

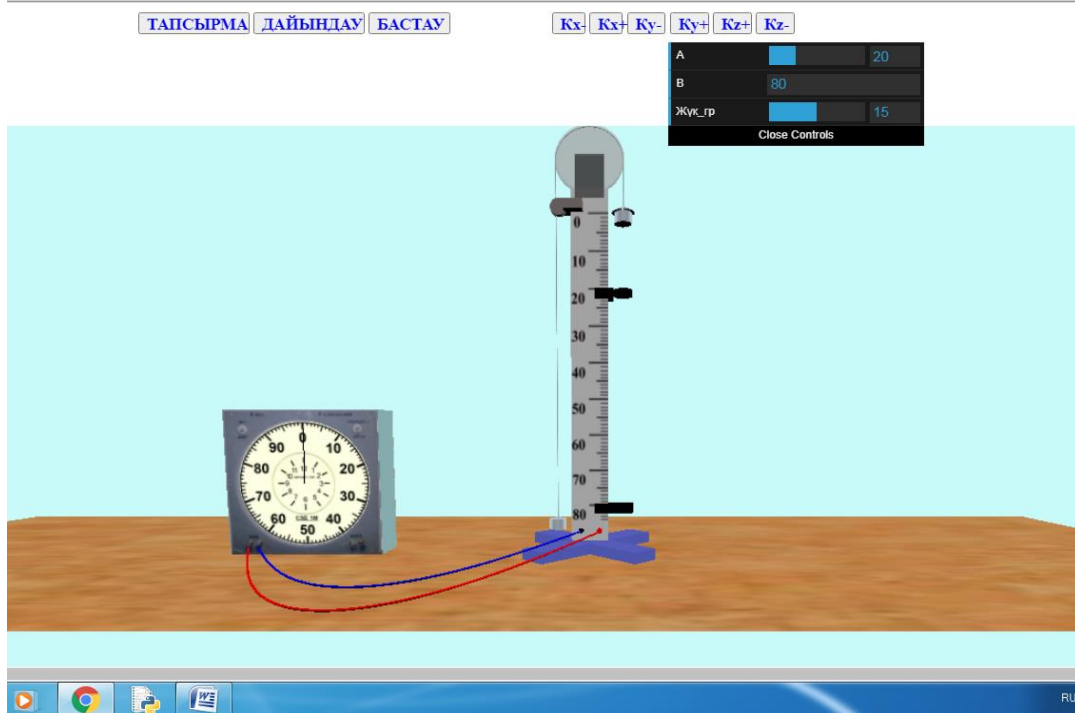

Сурет 1

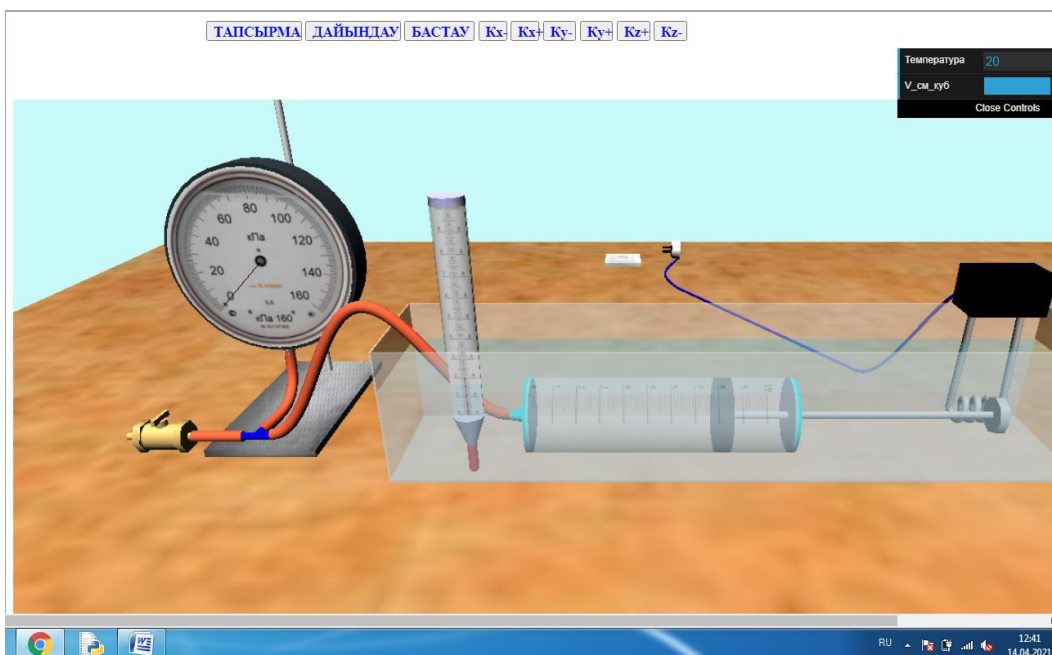
Сурет 2

ДАЙЫНДАУ батырмасын басқан кезде оң жақ жүкке қосымша жүктер салынады, секундомер нольге келтіріледі (Сурет 3). Бұл қосымша жүктердің массаларын 10, 15, 20 гр. мәндеріне өзгертуге болады. Ол үшін Басқару панелінің Жүк_гр деген жерінің көк немесе қара жағынан басу керек. БАСТАУ батырмасын басқан кезде оң жақтағы жүк төмен қарай үдемелі қозғала бастайды. Жүк А платформасының сақинасы арқылы өткен кезде қосымша жүктер А платформасында қалады да ары қарай негізгі жүк тұрақты жылжамдықпен қозғалады. Қосымша жүк А платформасындағы контактыны тұйықтағандықтан секундомер қосылады. Негізгі жүк төмендегі В платформасына соғылған кезде секундомер тоқтайды.

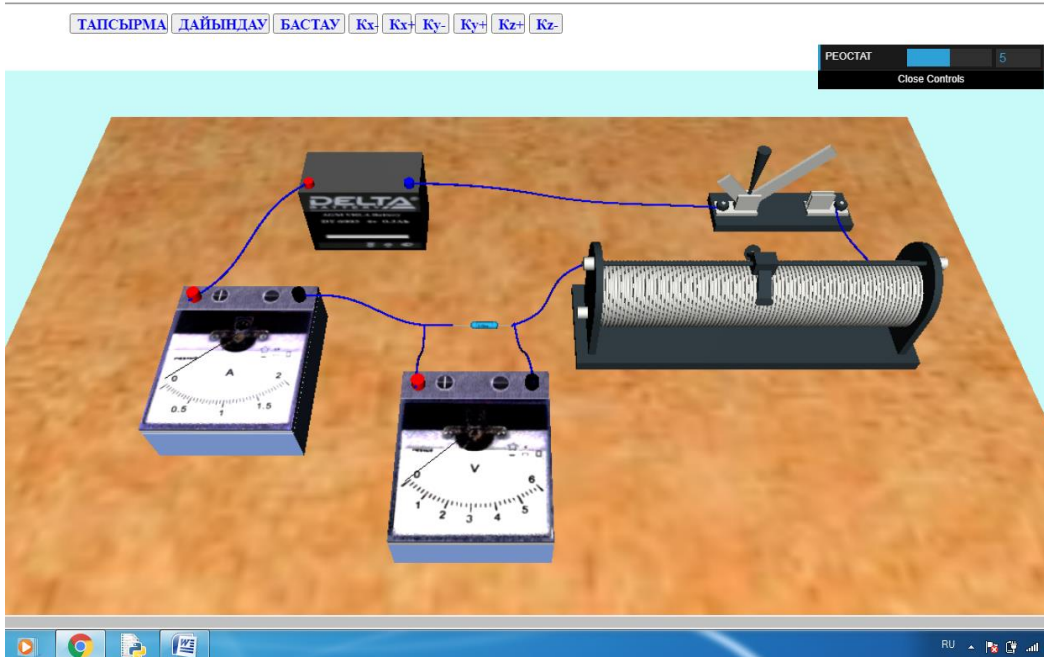

Сурет 3

4 суретте Молекулярлық физика бөліміндегі экспериментальді газ заңдарын зерттеуге арналған қондырғылар көрсетілген.

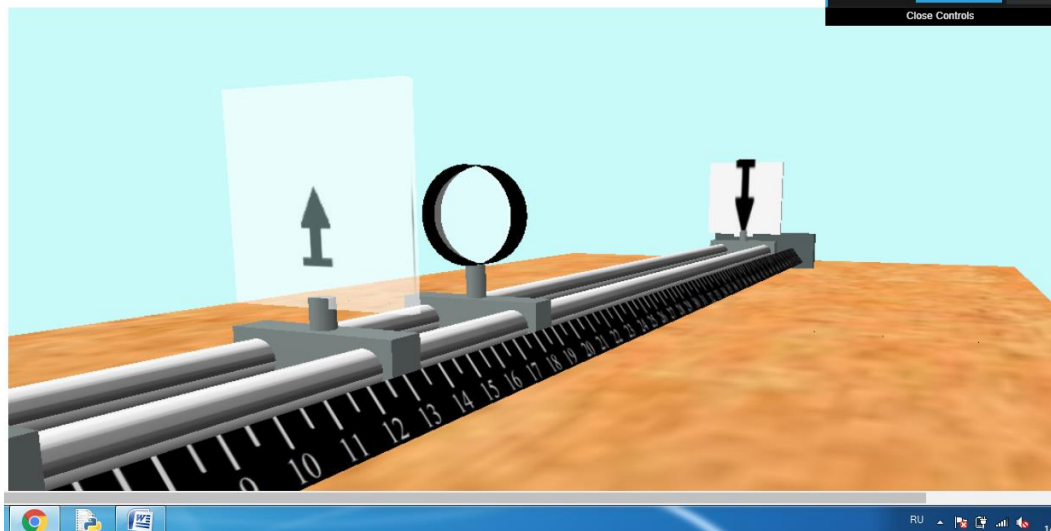

Сурет 4

Сурет 5

5 суретте тұрақты тоқ заңдылықтарын зеттеуге арналған қондырғылар берілген. БАСТАУ батырмасын басқан кезде кілт қосылып Амперметр мен Вольтметр тілшелері көрсете бастайды. Реостаттың кедергісін өзгерткен кезде Амперметр мен Вольтметрдің мәндері де өзгере бастайды. Осы мәндерге байланысты тұрақты тоқ заңдылықтарын зерттеу керек.

Сурет 6

6 суретте оптика бөлімінің заңдылықтарын зерттеуге арналған қондырғылар берілген. Денені, линзаны немесе экранды қозғай отырып экранда үлкейтілген немесе кішірейтілген кескіндер алуға болады. Осы мәндерге байланысты линзалардағы кескін заңдылықтарын зерттеуге болады.

Бұл виртуалды зертханамен <http://doko.kz> сайты арқылы жұмыс жасауға болады. Сайттың «Кері байланыс» бөлімі арқылы қолданушылардың пікірін және қажеттіліктерін білу мүмкіндігі бар.

Зертханалық қондырғылар 3dMax, Blender ортасында және интернет желісіне шығару үшін WebGL кроссплатформалық API-ді қолдана отырып жасалды.

Бұл бағдарламалық кешен арқылы оқу үдерісін ұйымдастыру Республикамыздың көптеген мектептерінде, колледждерінде және жоғарғы оқу орындарында тиімділігін көрсетті. Білім алушылар қашықтықтан демонстрациялық тәжірибелерді, зертханалық жұмыстарды өздері жасауға мүмкіндік алды.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1) Дайнеко Е.А., Ипалакова М.Т., Дмитриев В.Г., Рахимжанова Н.К. Программный модуль «Виртуальная физическая лаборатория» для обучения студентов в технических вузах.
- 2) ҚазҰУ хабаршысы. Физика сериясы. №1 (52).2015 Туякбаев А.А., Туякбаева К.А., Туякбаева Г.А., Абуова У.А., Абу А.А.

ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОТЕЧНОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ И ППС УНИВЕРСИТЕТА

Ларионова М.Б., директор библиотеки

Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Набережночелнинский государственный педагогический университет» (ФГБОУ ВО «НГПУ»), г.Набережные Челны, Республика Татарстан

Библиотека осуществляет научно обоснованное, полное, оперативное, текущее и ретроспективное комплектование фонда библиотеки документами, обеспечивающими учебно-воспитательную и научно-исследовательскую работу университета. Одной из важнейших задач библиотеки является формирование библиотечного фонда, ориентированное на новые образовательные стандарты в соответствии с профилем вуза.

Профиль комплектования фонда библиотеки определяется направлениями и содержанием учебной и научно-исследовательской деятельности факультетов, кафедр. Для улучшения качественного состава фонда, литература приобретается по заявкам кафедр, преподавателей университета. Библиотека определяет заказ на литературу, централизованно распределяет новые поступления по фондам залов библиотеки, осуществляет учёт документов, поступающих и выбывающих из фонда библиотеки.

Все поступления документов отражаются в электронном каталоге библиотеки.

История библиотеки федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Набережночелнинского государственного педагогического университета» (ФГБОУ ВО «НГПУ») неразрывно связана с историей образования и развития вуза, но берет свое начало с 1980 г., как филиал от библиотеки Елабужского государственного педагогического института с книжным фондом 59 тысяч экземпляров книг.

Фонд библиотеки составляет около 190 тысяч единиц хранения, более 4 тысяч читателей, число посещений которых составляет более 38 тысяч, книговыдача более 37 тысяч.

Библиотека выписывает более 80 наименований периодических изданий. Постоянно поддерживает связь с общественностью, крупными издательствами России и Татарстана.

Структуру библиотеки составляют 2 сектора: сектор комплектования, обработки и каталогов и сектор обслуживания и справочно-библиографической работы.

Библиотечное обслуживание учебной и научной литературой студентов, профессорско-преподавательского состава и всех категорий пользователей осуществляется на 5 пунктах выдачи литературы: на 3 абонементных, и 2

читальных залах, оборудованных персональными компьютерами с выходом в Интернет.

Библиотека оснащена компьютерами, функционирует электронный читальный зал, где обучающимся предоставлены электронные учебные пособия, методические разработки, задания для практических занятий, лекции, разработанные преподавателями университета. Имеется доступ к электронно-библиотечным системам, с которыми университет заключает договора.

С 2008 года в библиотеке вуза действует платформа программы АБИС «РУСЛАН» центра «Открытые библиотечно – информационные системы» Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Создан электронный каталог с отдельными базами: «Книги», «Аналитика», «Труды преподавателей НГПУ», «Авторефераты», «Медиаресурсы», «Редкие издания», «Рабочие программы». На данный момент в базе данных содержится более 60 000 записей.

Читатели библиотеки имеют возможность пользоваться услугами глобальной информационной сети Internet. Библиотека университета представлена на веб-сайте университета.

В холле библиотеки оборудованы места для самостоятельной работы студентов, доступом в Интернет через Wi-Fi.

В настоящее время развитие библиотек как информационных центров неразрывно связано с их автоматизацией и внедрением компьютерных технологий, цифровизацией библиотечных процессов.

В связи с внедрением электронного обучения в вузах, библиотека не может оставаться прежней. Она должна предлагать комплекс новых сервисов и услуг для поддержки дистанционного обучения. Одним из важнейших направлений в деятельности университета является приобретение online доступа к полнотекстовым информационным ресурсам.

С Электронно-библиотечной системой IPR BOOKS университет сотрудничает с 2014 г. На данный момент электронными ресурсами пользуются 4513 студентов и 125 преподавателей. В базу ЭБС включено более 200 полнотекстовых учебных пособий преподавателей университета.

99 пособий входят в Научно – Образовательную Платформу «Открытое педагогическое образование». 49 пособий преподавателей имеют Идентификатор DOI.

Каждый студент и преподаватель имеет неограниченный доступ к полнотекстовым современным изданиям по всем основным направлениям знаний, круглосуточно через Интернет по личным логину и паролю с любого компьютера, а также с помощью приложения к мобильному телефону.

С февраля 2019 г. университету открыт доступ к образовательной платформе - электронной библиотеке издательства «Юрайт».

Доступ к образовательной платформе «Юрайт» для преподавателей и обучающихся университета бесплатный, из любой точки, в которой имеется доступ к сети "Интернет».

На данный момент электронными ресурсами пользуются 4032 студента и 134 преподавателя.

Исследовательская группа «Юрайт.Статистика» проанализировала темпы общей цифровизации профессионального образования в российских регионах.

По данным статистики онлайн-активных образовательных учреждений, Набережночелнинский государственный педагогический университет занял первое место по цифровой активности среди всех вузов Татарстана и четвертое место среди всех психолого-педагогических вузов России. Общее время использования сервисов «Юрайта» составило 48500 часов. Студенты вуза прошли 1318 тестов и просмотрели 473 медиа, доли активных на платформе преподавателей и студентов составляют 93 и 47 % соответственно. Это отличный результат!

Для обучающихся и преподавателей НГПУ открыт online доступ к отечественным и зарубежным полнотекстовым мультидисциплинарным базам данных.

Библиотека университета подключена к Базе данных портала Polpred.com Обзор СМИ, к 6 Архивамзарубежных научных журналов Консорциума НЭИКОН, к Университетской информационной системе РОССИЯ (УИС РОССИЯ).

Университет имеет доступ к ресурсам Универсальной справочно-информационной базе данных периодических изданий East View, к электронным версиям 52 периодических изданий по педагогике, языкознанию, истории.

Университет имеет доступ к Научной электронной библиотеке eLIBRARY.RU, к Национальной электронной библиотеке (НЭБ) по сети Интернет по IP – адресу вуза.

Все перечисленные ресурсы позволяют получить обучающимся, преподавателям наиболее полные данные по интересующим вопросам, дают возможность вести поиск в области естественных, общественных, гуманитарных наук и искусства.

УДК 378.147 (372.851)

ЦИФРОВОЙ СИМУЛЯТОР ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК СРЕДСТВО ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Галямова Эльмира Хатимовна

заведующий кафедрой математики, физики и методики обучения

Федеральное государственное бюджетное образовательное

учреждение высшего образования «Набережночелнинский государственный педагогический университет», город Набережные Челны, Республика Татарстан.

В современной российской системе образования идет активное внедрение цифровых учебно-методических комплексов, учебных симуляторов, тренажеров и виртуальных лабораторий в профессиональную подготовку будущего учителя. Предварительная симуляция практической деятельности в виртуальном пространстве позволяет не только снять психологические проблемы начинающих учителей, но и отработать практические умения до

перевода их на уровень навыков. В данной статье представлен опыт разработки цифровых симуляторов в рамках международного проекта Набережночелнинского государственного педагогического университета совместно с учёными французского Университета Реймс Шампань – Арденн [1].

Актуальность использования нового средства для подготовки будущих учителей математики заключается в том, что симулятор позволяет связать теорию и практику образовательного процесса. В прошлом году, в ситуации вынужденного перехода на дистанционный формат обучения во время пандемии, кроме технических проблем и проблемы организации самостоятельной работы студентов, остро встала проблема прохождения студентами педагогической практики в школе.

Основное преимущество цифрового симулятора в том, что он объединяет педагогическую теорию и реальную практику в области подготовки учителя. Формирование начального опыта будущего учителя математики с использованием виртуального симулятора происходит в условиях специально смоделированной среды, где студент осваивает методики и технологии не методом проб и ошибок, а, в соответствии со стратегией, разработанной математиками, методистами и психологами. Смоделированная виртуальная образовательная среда способствует формированию практических навыков обучения через апробацию студентом различных приемов обучения и алгоритмов действий при решении математических и учебных задач.

В 2020 году на студентах математического факультета проходила апробация русскоязычной версии цифрового симулятора педагогической деятельности. В рамках совместного проекта разрабатывается тренажер по формированию стратегии решения задач повышенной сложности и виртуальная модель урока математики [2].

Симулятор, адаптированный на русскоязычный вариант по теме «Описанная окружность» по сути является виртуальной симуляцией обсуждения урока геометрии, проведенного учителем-практикантом. Будущий учитель, проходя все этапы анализа урока, управляет действиями «куратора практики». Студент самостоятельно выбирает последовательность вопросов, которые он «задает» учителю, направляя его на анализ собственных действий. В сюжет симулятора заложены 4 видеофрагмента урока, в которых демонстрируется диалог учителя и ученика в процессе построения чертежа к геометрической задаче в программе «GeoGebra». В одном из сюжетов смоделирован монолог учителя, который подводит итог собственной работы с классом, дает свою оценку эффективности урока и раскрывает причину своих ошибок [3].

Цель симулятора – подвести студента к пониманию деятельностного сценария урока. В ходе повторного прохождения симулятора студент получает возможность видеть разные варианты действий учащихся и учителя. По окончании работы программа выставляет оценку его работы на симуляторе в форме табличных данных. По соотношению итоговых баллов можно судить о преобладании деятельностного и традиционного подхода в действиях студента.

Анализ апробацирусскаяязычной версии симулятора на студентахпозволил судить о том, какую позиции предпочитает будущий педагог.Студенты младших курсов предпочитают позицию учителя-предметника, а студенты старших курсов больше расположены к позиции учителя-модератора.При рассмотрении имитации педагогической деятельности на занятиях по методике обучения математике практически нет возможности увидеть, какие действия учителя в зависимости от варианта решения задачи приводят к правильному или неправильномуметодическому приему.Цифровой симулятор позволяетпроследить, как происходит диагностика уровня усвоения способа действия. Моделирование педагогической ситуации с предвосхищением различных исходов дает возможность оценить выбор будущего педагога с позиции соответствия возможностям школьника и с точки зрения требованийстандартов.

В процессе прохождения анализа урока на симуляторе студент вынужден принимать педагогические решения о способе объяснения предметного материала на занятиях по математике, о способе контроля и диагностике формируемого качества у школьников, об оценке выполненного учеником действия. По результатам имитации педагогической деятельности программа определяет показатель уровня и качества сформированности того или иного способа педагогической деятельности.

В ходе нашего исследования мы пришли к выводу, что процесс создания и использования цифровой модели педагогической деятельности в учебном процессе вуза имеет ряд преимуществ и недостатков при подготовке будущего педагога.

Существуетзначительное количество зарубежных публикаций на тему использования информационных технологий в учебно-воспитательном процессе, однако методика работы с использованием данного инструмента для подготовки будущих учителей только разрабатывается[3].

Несмотря на ряд ограничений, описанных выше, цифровой симулятор педагогической деятельности имеет и ряд преимуществ. Известно, что большинство студентов ощущает психологический барьер перед первым выходом в класс на урок. Прохождение симулятора до выхода на активную практикупозволит будущему педагогу без страха и волнений протестировать свой уровень подготовки,проанализировать на каком уровне и в каком качестве выполнено трудовое действие. Кроме этого, взгляд на урок «со стороны», с точки зрения «проверяющего» помогает студенту более осознанно формировать профессиональную компетенцию планирования и проведения занятия.

В зарубежных исследованиях и российских научных работах подчеркиваются выводы, что бучение с применением имитации профессионального процесса – это один из способов, обладающих такими преимуществами как: сведение рисков к минимуму, снижение затрат относительно временных, финансовых и человеческих ресурсов; и самое главное - возможность ускорить процесс получения профессионального опыта.

Среди положительных аспектов использования цифрового симулятора в практике подготовки будущего учителя выделим еще несколько важных элементов:

1. Немедленная обратная связь в процессе решения педагогической задачи позволяет выявить ошибки и стимулирует студента к поиску правильного решения.
2. Практическое применение полученных знаний, умений, навыков.
3. Обогащение собственного опыта работы и обмен опытом.
4. Выработка собственного педагогического стиля работы.
5. Приобретение навыков использования цифровых технологий в обучении.
6. Развитие навыков самостоятельной работы, самоанализа и размышлений.

Первое ограничение, с которым мы столкнулись в процессе проектирования симулятора состоит в невозможности предусмотреть всё множество вариантов принятия педагогического решения на воссозданной модели. Педагогическая реальность всегда будет более вариативна, но мы и не ставим подобную задачу описания всего многообразия педагогических решений. Важно выделить наиболее типичные ошибки начинающего учителя при формировании способов учебной деятельности школьника и научить проектировать наиболее оптимальный методический подход.

Второе ограничение связано с тем, что в современном образовательном пространстве в России достаточно быстро меняются требования к качеству и уровню сформированности педагогических компетенций будущих педагогов. Нами намеренно выбрано трудовое действие универсального характера, так как планирование и проведение учебных занятий – это основная функция педагога, востребованная независимо от инноваций.

Бесспорно, что на симуляторе меняется структура взаимодействия между учителем и школьником и происходит исключение ряда характеристик речевого взаимодействия. Например, на компьютере будущий учитель не видит изменение эмоциональной составляющей общения с учеником, в данном случае симулятор не обеспечивает усвоения всей структуры взаимодействия между учителем и школьником.

Очевидно, что использование цифрового симулятора педагогической деятельности для формирования столь важного трудового действия у будущего педагога должно сопровождаться соответствующим методическим обеспечением. Моделирования и имитации учебного процесса на симуляторе явно недостаточно без реальной практики в школе. Описание системы работы преподавателя вуза при подготовке будущих педагогов с использованием цифрового симулятора педагогической деятельности, статистический анализ системы – это другая задача, которая еще не решалась в педагогическом сообществе. В ходе данного исследования сделано предположение, что использование цифрового симулятора педагогической деятельности позволит в будущем сформировать у бакалавров, магистров и аспирантов умение принимать

осознанные профессиональные решения и рефлексивно оценивать профессиональные действия. Статистические данные положительны.

В ходе исследования сложилось понимание, что цифровой симулятор педагогической деятельности – это универсальный инструмент. Во-первых, он дает возможность заложить любое предметное содержание в выполнение трудовой функции «планирование и проведение занятий». При этом неважно, что данная функция отрабатывается на уроке русского языка, математики или любом другом, так как трудовое действие предполагает конкретные способы и образцы педагогической деятельности, независимые от предметного уровня. Во-вторых, перспектива разработки подобного рода симуляторов позволит формировать и другие трудовые действия будущих педагогов.

Список литературы

1. Методические основы проектирования цифрового симулятора педагогической деятельности. Галямова Э.Х., Матвеев С.Н. "Вестник Мининского университета". 2020. Т.8. № 3. С.2

2. Основы проектирования цифровых симуляторов для подготовки учителя математики Галямова Э.Х., Киселев Б.В. Вестник Мининского университета. Том 8, №4. 2020

3. Роль цифрового симулятора педагогической деятельности в подготовке будущего педагога Галямова Э.Х., Захарова И.М., Червова О.Б. Балтийский гуманитарный журнал № 4(33)2020

УДК 78. 851

НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ФОРМИРОВАНИЕ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX - НАЧАЛЕ XX вв.

Бекиш Е.Т.

Аспирант «Набережночелнинского государственного педагогического университета», г. Набережные Челны, Россия

Мухаметшин А.Г.

Доктор педагогических наук, профессор «Набережночелнинского государственного педагогического университета», г. Набережные Челны, Россия

Аннотация

В этой статье рассматривается переходный период модернизации и разрушения патриархального кочевого казахского общества, в котором социально-экономические связи на протяжении веков были обусловлены семейно-родовыми отношениями, происходит как появление новых социальных групп, так и изменение ролевых функций этих групп, составивших каркас всего кочевого социума. При этих обстоятельствах формируется новая категория казахских индивидов. Российское государство, заинтересованное в

возникновении проправительственной номенклатуры и лояльной интеллигенции, встает на путь формирования в казахской степи сословия светски образованных людей. Так возникает первый отряд казахской интеллигенции, характеризовавшийся немногочисленностью, социально-неоднородным составом, политической гибкостью в сотрудничестве с государством и противодействующим ему радикальными структурами.

Ключевые слова: народная образования, казахская интеллигенция, реформа образования, социально-экономические реформы.

Процесс формирования казахской интеллигенции имел длительный и своеобразный характер. Социально-экономические, культурные, национальные, религиозные особенности метрополии, в которой казахские учащиеся получили передовое европейское образование и окраины, наложившей особенности восточной ментальности на этих учащихся, обеспечили условия подготовки казахской интеллигенции.

Со второй половины XIX века, т.е. с того момента, когда Казахстан окончательно был включен в состав Российского государства, наблюдается повышенный интерес российских ученых, деятелей культуры, мыслителей к истории казахов, их традициям, обрядам, верованиям. Русские ученые, педагоги-просветители Г.Н. Потанин, А.И. Левшин, Г.Е. Катанаев, Н.М. Ядринцев, А.А. Словохотов, В.В. Васильев, Н.И. Ильминский, В.В. Бартольд, А. Харузин, А.Е. Алекторов, И.И. Крафт и многие другие внесли значительный вклад в науку, развитие педагогической системы взглядов в крае. Представители казахского ученого мира Ч. Валиханов, И. Алтынсарин, А. Кунанбаев, Шакарим, А. Байтурсынов являлись продолжателями традиционных педагогических методов, синтезируя их с передовым просвещением. Значительную роль на формирование мировоззрения Чокана Валиханова и его просветительские идеи оказали русские ученые и мыслители Г.Н. Потанин, Н. М. Ядринцев, Ф.М. Достоевский, С.Ф. Дуров. Исследователь казахского фольклора А.Е. Алекторов благотворно воздействовал на А. Байтурсынова, впоследствии занявшегося политической деятельностью.

Русская интеллигенция Омска и Оренбурга сыграла важную роль в развитии просвещения на территории Степного края. В этих же городах издаются казахские газеты и журналы «Дала Уалаятынын газет» Русское географическое общество, филиалы которого находились в Омске, Оренбурге, занималось изучением истории, культуры, социально-экономического положения края. В работу РГО были вовлечены А.Кунанбаев, И. Алтынсарин. С петербургской ученой общественностью активно сотрудничали Ч. Валиханов и А. Букейханов. И.Алтынсарин составил для учеников русско-казахских школ учебные пособия: «Начальное руководство к обучению киргизов русскому языку», «Киргизская хрестоматия». А. Байтурсынов провел реформу казахской азбуки, приспособив арабский алфавит к особенностям казахского языка. В Оренбурге был издан его труд под названием «Әдебиет танытқыш» («Введение в литературоведение»).

Во второй половине XIX века выделяется плеяда русских мыслителей, обративших внимание на развитие народного образования в крае. А.Е. Алекторов в своем сборнике «Очерк народного образования в Тургайской области: летопись 1744-1898 гг.» дает хронологию возникновения государственных школ на территории Казахстана. Автор обратил внимание на то, что правительство пыталось приобщить казахов к просвещению посредством религиозного культа ислама и христианства, не отрицавших обучения грамоте. Вместе с тем, автор отмечал неудачность проектов властей вследствие неподготовленности местного населения и отсутствия финансовых возможностей на первоначальной стадии. В работе «Новые течения в жизни ' магометанских школ» А.Е. Алекторов дает качественный анализ мусульманских школ на территории Степных областей, систематизирует их по степени материальной обеспеченности, уровню подготовки педагогов и специфике учебной программы. Этот труд представляет ценность, так как в нем запечатлена история мусульманских школ - мектебе, являвшихся ключевым звеном в цепи национального и мусульманского образования.

Одним из первых исследователей вопросов просвещения в Казахстане в советский период является казахстанский ученый Т.Т. Тажибаев. В его монографии «Развитие просвещения и педагогической мысли в Казахстане во второй половине XIX века» дан анализ социально-экономической, политической ситуации в крае. Автором описано общественно-педагогическое движение в России и его роль в развитии педагогической мысли на окраине, рассмотрена педагогическая деятельность русского педагога-психолога К.Д. Ушинского, оказавшего влияние на передовых педагогов национальных регионов, в том числе и на И. Алтынсарина. Т.Т. Тажибаев описывает педагогическую систему Н.Ю. Бунакова - автора целого ряда методических и учебных пособий в области преподавания родного языка в начальной народной школе.

Следующая монография Т.Т. Тажибаева «Просвещение и школы Казахстана во второй половине XIX века» и по сей день является фундаментальным трудом по истории педагогической мысли Казахстана. В книге имеется обширная информация, насыщенная документальными сведениями о численности начальных, среднеспециальных школ, расположенных во всех областях Казахстана. Автором дана подробная характеристика мусульманских и новометодных школ. Он впервые в истории советской историографии раскрывает роль в подготовке национальных кадров сельскохозяйственных, фельдшерских, ремесленных школ, Туркестанской учительской семинарии и Оренбургской (Орской) казахской учительской школы. Т. Т. Тажибаевым даны общие сведения об этих училищах. Однако сведения о числе казахских учащихся, получивших образование в этих учебных заведениях, научный анализ их успеваемости отсутствуют.

Хронологические рамки исследования охватывают период второй половины XIX - начала XX вв. Во второй половине XIX века в Казахстане, являвшегося уже составной частью Российского государства, начинается развитие государственного образования, что было обусловлено программой административно-территориального преобразования и экономического развития

края. Именно с этого момента посредством русско-светской системы просвещения происходит проникновение в регион европейской культуры, которая в синтезе с местной традиционной культурой обусловила базовую основу для формирования собственной казахской интеллигенции. В указанный период Казахстан оставался аграрным регионом, подавляющую часть населения которого составляли казахи. В казахском обществе в структуре управления доминировали представители султанского корпуса, что обуславливало консолидацию казахской политической элиты. В результате административно-управленческих реформ традиционная казахская знать теряет свою значимость. Однако оставалась проблема качественного усовершенствования номенклатурного аппарата по примеру центра. Необходимостью оставалась потребность пополнения чиновничества, особенно его низовых структур, из числа местного населения. Специфичность учебных заведений, существовавших на территории края и сопредельных с ним городов метрополии, прежде всего заключалась в подготовке чиновничества, а именно переводчиков, письмоводителей, служащих канцелярии. В ходе реформы в структуре регионального просвещения произошли качественные сдвиги методом создания педагогических и технических училищ. Это нашло отражение и в социальном составе учащихся. Изучение реформы народного образования позволяет проследить особенности ее социально-демографических показателей, выявить ее характерные тенденции. При необходимости автор обращался к раннему периоду, в целях расширения представления о методике образования, господствовавшей в дореформационный период.

Развитие государственного делопроизводства в провинции, усиление функций государственных законов настойчиво диктовали необходимость подготовки не только чиновников-канцеляристов, но и переводчиков-профессионалов, юристов. Во второй половине XIX в. данная проблема стала особенно актуальной. Наблюдается приток казахской молодежи на учебу в города Омск, Оренбург, Троицк и другие. Казахское студенчество преваляло на факультетах гуманитарного направления, что отвечало потребностям и реалиям действительности.

Характерность учебного процесса обусловлена наличием финансовых средств, формировавшихся из денежных взносов казахского населения на нужды образования для студентов. Знаний, полученных учениками в аульных школах, было недостаточно для поступления в городские училища. Качественные знания ученики получали в волостных или уездных школах.

Подготовка казахской интеллигенции в светских учебных заведениях проходила по следующей формуле: аульная школа, школа административного центра, городское училище, вуз. Принцип коллективизма и родовой помощи обусловили предпосылки для обучения в аульной школе значительной части казахской молодежи. Обучение в центральных школах было возможным для любого ученика, но при условии внесения оплаты. Этот фактор отсекал массы казахского населения от доступа в престижные школы. Образование в этих училищах оказалось доступным прежде всего для казахских жителей административных сел. Данный контингент состоял из мелких чиновников,

служащих сферы образования, медицины, купечества. Тем самым значительную роль в процессе получения образования играли социальные, финансовые и религиозный факторы.

Большинство училищ, в которых получали образование казахи, специализировались на подготовке гуманитариев. Именно в этих училищах начинают функционировать квотные, стипендиальные места, обеспечивающие гарантию доступа определенной незначительной части казахской молодежи. Выбор абитуриентами гуманитарных профессий был продиктован не только аграрным развитием края, но и особенностями воспитания, характером мировосприятия окружающего мира. Анализ аттестационных ведомостей ряда студентов исследованных училищ свидетельствует, что многие из них показывали прекрасные знания по иностранным языкам, географии, истории, т.е. тем предметам, которые были ориентированы на память, фантазию, художественное восприятие. Особой популярностью у казахов пользовались гимназии - промежуточная ступень между школами и вузами. Промышленное освоение края диктовало необходимость подготовки технических кадров и из числа местных уроженцев. Сравнительный анализ численности учащихся-казахов гуманитарных и технических школ показывает, что большая часть из них обучалась в гуманитарной сфере. Причинами односторонней профессиональной ориентации учащихся являлось отсутствие квалифицированных преподавателей точных наук в русско-казахских школах и несовершенство учебной программы, курс наук которой ограничивался изучением 4-х правил арифметики. Отсутствие базовой подготовки в сочетании с аграрной ментальностью наложили отпечаток на особенности поведенческой деятельности казахов и предопределили право выбора нужных, с их точки зрения, специальностей. В наукоёмкие, технические производства, как показали проведенные наблюдения, устремились представители из разных сословий. И если гуманитарный слой интеллигенции уже был создан на территории края, то группа с технической ориентации только находилась в стадии формирования.

Процесс становления интеллигенции прошел стадию формирования бюрократического аппарата представителями степных династий. Потомки чиновников составляли потенциал творческой интеллигенции. Таким образом, занятие умственным трудом с реальным применением его результатов на практике приобретало характер семейной наследственности.

Список литературы

1. Қойгелдиев М. Ұлттық саяси элита. Қызметі мен тағдыры (XVII-XX ғғ.). Зерттеулер. -Алматы: Жалын баспасы. 2004. -400 б.
2. Витевский В.Н. Неплюев и Оренбургский край в прежнем его составе до 1758 г. -Казань, 1897. -Т.3. -292 с.
3. Мұсылман бюро уа комитеттерінің кеңес мәселесі. -Оренбург, 1917. (татар тілінде). -120 с.
4. Туркестанский Г. Кто такие джаиды. -Ташкент, 1926. -22 с.

5. Хамитов Г.М. Дооктябрьская творческая эволюция Маджита Гафури. Автореферат ... к.и.н. -Казань, 1941. -23 с.
6. Батыев С.Г. Татарский джадидизм и его эволюция //История СССР, 1964. -№ 4
7. Брагинский И.С. О природе среднеазиатского джадидизма в свете литературной деятельности джадидов// История СССР, 1965. -№ 6.-С. 26-38.
8. Ысқақов Ы. Татар-қазақ әдебиеттері байланысының негізгі кезеңдері. – Алматы, 1970. -147 б.

УДК-378.02

О ПРИМЕНЕНИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Маркова Надежда Григорьевна, д.п.н., профессор
кафедры педагогики им. З.Т. Шарафутдинова,
действительный член Академии
педагогических и социальных наук,
ФГБОУ ВО «Набережночелнинский
государственный педагогический университет»,
г. Набережные Челны, Россия, Татарстан

Аннотация. В статье рассматривается актуальность применения информационных технологий в процессе подготовки будущего специалиста. Высшее педагогическое образование является индикатором профессионального становления обучающихся. Всестороннее развитие личности, профессиональной позиции обучающихся, их готовность к саморазвитию и самосовершенствованию есть профессиональный портрет будущего учителя. Внедрение информационных технологий в систему высшего профессионального образования ориентировано на повышение конкурентоспособности будущих специалистов. Необходимость использования информационных технологий в процессе подготовки специалистов определяется потребностями времени и изменениями, происходящими в образовательной парадигме.

Ключевые слова: информационные технологии, образовательный процесс, субъекты учебного процесса, информатизация образования.

Приоритетным направлением в процессе информатизации современного поликультурного общества, конечно, является применение информационных технологий в образовании. Изучение проблемы подтверждает, что качественное их использование подтверждается профессиональной подготовкой педагогов и других субъектов образовательного процесса. Применение информационных технологий в образовании приводит к преобразованиям в организации учебного процесса. Поэтому необходима

тщательная подготовка в области современных информационных технологий субъектов учебного процесса. Педагогам нужно научиться выбирать и, конечно, применять те технологии, которые в полном объеме будут соответствовать содержанию, целям изучаемой дисциплины, а главное, соответствовать достижению гармоничного развития обучающихся с учетом их индивидуальных особенностей и способностей.

В образовательном процессе информационные технологии обучения понимаются как технология, которая позволяет использовать специальные способы, программные и технические средства т.е. компьютеры, аудио- и видеосредства, учебное кино, телекоммуникационные сети для оптимальной работы с информацией. Использование информационных технологий позволяет создавать новые возможности в передаче знаний как в деятельности педагога, так и в восприятии учебной информации обучающимися. Следует также отметить, что главной целью информатизации образования, конечно, является подготовка обучающихся к оптимальному и полноценному активному участию в общественной и профессиональной областях жизнедеятельности в условиях поликультурного информационного общества. А.М. Берлянт, автор «Толкового словаря основных терминов», дает следующее объяснение данному понятию: «Информационные технологии - это процесс, использующий совокупность средств и методов сбора, обработки и передачи данных (первичной информации) для получения информации нового качества о состоянии объекта, процесса или явления (информационного продукта)». [1; с. 96]. Для реализации педагогического процесса необходимо использование средств информационных технологий, которые направлены на создание таких форм и методов обучения и воспитания, которые обеспечивают эффективное раскрытие индивидуальности обучаемого, его познавательных процессов, личностных качеств, раскрытие интеллекта [2, с. 81].

Процесс информатизации, который убедительно реализуется в обществе, существенным образом оказывает влияние на цели и содержание профессионального образования, также предъявляет новые требования к профессиональной подготовке всех специалистов, которые используют оптимальные средства информационных технологий. Поскольку к педагогу по любой дисциплине основным требованием всегда является – это непереносимое наличие высокого уровня компьютерной грамотности, информационной культуры и, конечно, наличие знаний, умений и навыков, необходимых для достижения поставленных целей обучения. Всегда в образовательном процессе для преподавателя основной задачей было – это формирование всесторонне развитой личности, ее подготовка и личностное становление в профессиональной области.

Процесс информатизации включает в себя доступность каждому студенту к источнику нужной учебной информации. Информационные технологии обучающимся дают грамотно организовать свою познавательную деятельность, процесс самообразования и саморазвития. Преподаватель, используя информационные технологии, может оптимально построить все этапы учебно-

воспитательного процесса как на занятии, так и при организации самостоятельной работы студента.

Итак, информационные технологии дают возможность построить открытую систему профессионального образования, которая каждому студенту обеспечивает доступ к учебной информации и позволяет выстраивать собственную траекторию обучения, самопознания, саморазвития и рационально организовать свое профессиональное становление. Преподаватель, используя все свойства компьютера, может индивидуализировать учебный процесс, вовлечь все виды чувственного восприятия студентов в мультимедийный контекст, вовлечь в активное обучение обучающихся, которые отличаются способностями, интересами, стилем познания и самонаучения. Обучающиеся развивают интеллектуальные и творческие способности, работая с различными доступными источниками информации, формируют умения самостоятельно работать и приобретать новые знания. Главное, в организации учебного процесса создать такие условия, которые будут способствовать развитию активной самостоятельной творческой и поликультурной личности. Изучение проблемы подтверждает, что целесообразность использования информационных технологий в организации учебного процесса подтверждает, что их применение позволяет реализовать следующие дидактические принципы: научность, доступность, наглядность, сознательность, активность и др., а также оптимально сочетать методы, формы и средства, позволяющие формировать умственные действия студентов.

Литература

1. А.М. Берлянт «Толковый словарь основных терминов» Издательство Пис., 1999 г.-96 с.
2. БимИ.Л. Личностно-ориентированный подход — основная стратегия обновления школы//ИЯШ.— 2002,— № 4. [1, с. 81].
3. Мироненко, О. В. Использование современных информационных технологий в образовательном процессе / О. В. Мироненко. — : // Молодой ученый. — 2015. — № 13 (93).
4. ПолатЕ.С., БухаркинаМ.Ю., МоисееваМ.В., ПетровА.Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособие для студентов пед. вузов.— М.: Академия, 2001.
5. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Слостенина-- М.: Издательский центр "Академия", 2002.

УДК 187. 41

ДЖАДИДИЗМ И НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КАЗАХСТАНЕ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВЕКОВ

Бекиш Е.Т.

Аспирант «Набережночелнинского государственного педагогического университета», г. Набережные Челны, Россия

Мухаметшин А.Г.

Доктор педагогических наук, профессор «Набережночелнинского государственного педагогического университета», г. Набережные Челны, Россия

Начиная с XVIII в., Западный Казахстан в силу геополитической ситуации оказался в орбите экономической, политической и культурной интеграции с городами Южного Урала России. Такие города, как Оренбург и Омск стали интеллектуальными центрами, откуда исходили духовные импульсы, так необходимые для образования и просвещения Казахской Степи. Становление системы народного образования и просветительских организаций того времени стало возможным с образованием социополитического, культурного пространства и этнокультурных контактов между приграничными городами и населением России и Казахстана. Как происходил процесс распространения светского начального, а затем среднеспециального, высшего и религиозного образования, среди историков существуют различные взгляды и оценки. Следовательно, актуальность исследования данной проблемы обуславливается отсутствием в современной Казахстанской историографии целостной картины развития образования нерусских народов Российского государства в конце XIX - начале XX вв.

Данная проблема достаточно часто становилась предметом многочисленных исследований среди учёных. История развития образования татар, калмыков, казахов не осталась вне поля зрения исследователей как дооктябрьского, так и советского и современного периодов. Поэтому в рамках одной статьи не представляется возможным охватить и рассмотреть все аспекты, подходы и оценки результатов этих исследований. Наша задача — осветить наиболее существенные и решающие моменты становления народного образования в Казахстане в конце XIX - начале XX вв., определить место и роль джадидизма в формировании нового мировоззрения у тюркских народов, причины возникновения новометодного обучения, а также проанализировать деятельность мусульманских обществ и их развитие. Сам термин «джадидизм» генетически связан с понятием «ысул-и джадид» («новый метод»), возникшем в ходе формирования «новометодной» системы просвещения у татар (первоначально — у крымских татар).

Современные исследователи истории Казахстана часто оценивают джадидизм как исламский феномен, религиозно-обновленческое реформаторское течение, возникшее на рубеже XIX - начале XX вв. В его основе

лежит введение в мусульманских школах ряда светских предметов и нового метода обучения чтению. Джадиды выступали также за преподавание в школах на национальном языке, за реформирование ислама и его приспособление к буржуазному развитию региона, за ограничение влияния духовенства на образование, за развитие национального искусства и литературы, за равноправие женщин. Ещё в 1921 г. Г.Сафаров писал так: «Мусульманская интеллигенция в лице «джадидов» выступает с требованием реформы школы, введения новой орфографии, изгнания арабщины и древнегреческой схоластики из преподавания и развития национальных культур. Постепенно это движение оформляется и политически как прогрессивно-национальное движение. Оно растет под влиянием татарской и киргизской (т.е. казахской) интеллигенции, где «джадиды» еще и раньше завоевали прочные позиции» [1]. При этом Г.Сафаров отмечал, что джадиды, по своей сути, модернизировавшие культуру своих народов, противостояли ортодоксальной позиции. Во время революции 1905-1907 гг. они выступали за реформы политического устройства страны. Следует отметить, что просветительское и реформаторское устремления джададизма заключались в том, что реформы касались не только проблемы школьного образования, но и затронули область национальной духовной культуры. Например А.Бенигсен выделяет три этапа становления джадидизма: религиозный (теологический), культурный и политический реформизм [2]. Джадидское движение начинает формироваться в 80-х годах XIX в. среди прогрессивно настроенной интеллигенции, ратующей за необходимость реформ во всех областях общественной жизни. Первым среди них был Исмагил-бей Гаспринский. В 1883 г. в Бахчисарае он основал газету «Тарджиман», которая на протяжении 20 лет служила делу просвещения всех тюркоязычных народов.

В возникновении джадидизма существует несколько причин. Как известно, общий кризис исламского мира начался с XVIII в. В это время возникло явление перерождения суфизма как духовной основы самоактуализации человека. Суфизм всегда был катализатором культуры и нравственности и находил ответы на вызовы времени, а теперь он перестал быть источником живой мудрости, в силу чего мусульманская культура не смогла вновь обрести свой динамизм. К XIX в. суфизм изменил своей сути, превратившись в ишанизм, поэтому первая причина появления джадидистов, т.е. просветителей-реформаторов, была закономерным явлением. Их деятельность была направлена против косности, инертности, догматизма, фанатизма, антиинтеллектуализма.

В начале XX в. мектебы перестали удовлетворять возросшим запросам времени. Началось движение за реформирование конфессиональной школы, организаторами которого выступили джадидисты. Они предлагали заменить буквослогательный метод обучения звуковым, доказывали необходимость преподавания в мектебах светских дисциплин. В системе религиозного образования большим влиянием пользовались мектебы при медресе, если в них изучались, помимо религиозных, ещё и светские дисциплины. Из этой среды вышли крупнейшие деятели казахской культуры А.Кунанбаев, С.Торайгыров,

М.Жумабаев, Б.Майлин и другие. В силу того, что в рядах первых джадидов были модернисты, западники и секуляристы, сложились разные отношения к этому движению. В современной исторической науке имеются различные точки зрения в оценке деятельности джадидов и вообще всего этого движения. Следует вспомнить другую причину возникновения джадидизма. Она состоит в том, что его лидеры оценивали суть джадидизма как подлинный интеллектуальный исламский ответ на вызов западной цивилизации, и в этом они были правы. Ибо, как говорил А.Бенигсен, джадидизм является «бриллиантом» исламской цивилизации. Основанием для такой оценки явилось то, что идея джадидизма предстала как выразитель объективно-прогрессивной исторической тенденции, как защита исламского и национального духа и в то же время принципов гуманизма. Однако джадидизм не был отрицанием всего светского, в том числе достижений западной цивилизации. На наш взгляд, он предстаёт как подлинное творческое движение в драматическом диалоге между Востоком и Западом. Его идеологи подлинно понимали, что духовное обогащение, творческое приращение, трансформация и рост национального самосознания и культуры невозможны без должного конструктивного диалога.

Часто встречающаяся в научной литературе другая причина объясняет, что политика царизма была направлена на русификацию и христианизацию общественной жизни тюркских народов. В джадидистском движении Царское правительство видело опасный для себя источник роста этнического самосознания, поэтому стремилось всячески ликвидировать мусульманское образование на корню, ибо джадидисты стремились к созданию светской и национальной школы, выражали идеологию национального возрождения. Туркестанский генерал-губернатор С.Духовский в своём докладе императору от 26 октября 1899 г. сообщает, что ислам есть кодекс враждебный не только нашей религии, но и всей вообще нашей культуре. Ещё более показательно письмо епископа Томского и Семипалатинского генерал-губернатору от 7 января 1893 г., где он настоятельно просит его запретить пропаганду ислама в Казахстане и развернуть развитие православия. В этой связи он советует не допустить открытия новых мечетей и школ, а имеющиеся школы постепенно вытеснить русскими школами и церквями, иначе говоря, речь идёт о русификации и христианизации казахского населения [3]. В инструкциях, изданных Министерством просвещения, указывалось, что «народное образование на окраинах русской державы есть своего рода миссионерство, миссионерство есть своего рода духовная война».

Однако позиция русских народников по данному вопросу в корне отличалась от правительственной. Многоплановым было участие революционных народников в развитии педагогической мысли и школьного образования в Казахстане. Они изучали состояние просвещения среди казахского и казачьего населения, а также среди крестьян-переселенцев, правомерно считая, что царская администрация в Казахстане «равнодушно относится к народному образованию», выступали за широкое просвещение казахского народа. Цифрами и фактами народники показывали низкий уровень мусульманского образования, считая, что такая школа «не может дать серьезных

знаний своим питомцам». Либеральные народники, в противовес этому, пытались узаконить мусульманское образование. Лучшим типом школ в Крае они считали русско-казахские сельскохозяйственные школы. Но в казахских интернатах и сельскохозяйственных школах, уровень организации учебного процесса не был поставлен на должную высоту. В то же время в системе образования они выступали против бюрократизма, самоуправления уездных начальников, боролись против нищенского положения школ и тяжелых условий труда учителей. Революционные народники были не только теоретиками в области школьного образования, но и практиками, стремившимися претворить в жизнь свои идеи, в частности среди казахского народа. Они вели свою деятельность в Семипалатинске, Кустанае, Актюбинске, Петропавловске, Ташкенте, Аулие-Ате, Верном.

В Казахстане народное образование развивалось по двум направлениям: религиозному и светскому. Религиозное направление представляли мектебы и медресе, содержавшиеся на средства родителей. Обучение велось на основе арабского алфавита. Отсюда видно, что тогда же в России обострился интерес к проблеме выбора характера образования в пространстве многонационального государства, ибо имеющиеся учреждения образования были разнохарактерными. Например, начальное образование давали государственные земские, церковно-приходские школы, медресе. Система среднего образования включала гимназии и реальные училища. В 1786 г. в г. Омске открылась Азиатская школа, в 1789 г. — правительственная школа при меновом дворе г. Оренбурга. Эти учебные заведения обучали детей, в том числе и казахских, профессиям переводчика, писаря. Военных специалистов и административных чиновников готовили Неплюевский кадетский корпус, открытый в 1825 г. в г. Оренбурге, и Омский кадетский корпус, основанный в 1846 г.

Первая казахская светская школа начала функционировать с 1841 г. в Букеевской Орде по инициативе хана Джангира. Следующим учебным заведением для казахских детей стала семилетняя школа при Пограничной комиссии в г. Оренбурге. В 1850 г. при Оренбургской Пограничной комиссии открылась другая светская школа. За 19 лет существования она выпустила 48 человек. В 1857 г. школу успешно закончил И.Алтынсарин. В последней трети XIX в. открылись городские училища, приходские училища, прогимназии, русско-казахские и русско-туземные училища и школы, школы первоначальной грамотности. Они содержались за счет государства и выполняли роль начальных учебных заведений. В Букеевской Орде создавались старшинские школы. Учителями в них были казахи, окончившие курс двухклассного училища и сдавшие экзамен в учительской семинарии на звание учителя. С 1898 по 1914 гг. количество начальных школ в Казахстане выросло с 730 до 1988, а численность учащихся в них — с 29,1 тыс. до 101 тыс. человек. Первыми профессиональными учебными заведениями были Туркестанская учительская семинария, основанная в 1879 г., и Оренбургская казахская учительская школа (1883 г.) Позже учительские семинарии открылись в Актюбинске, Верном, Семипалатинске, Уральске. Эти учебные заведения подготовили за весь дооктябрьский период 300 учителей-казахов. В XIX в. открылись

сельскохозяйственные и фельдшерские школы, откуда выходили специалисты со средним образованием. Царизм рассматривал школьное образование как одно из действенных средств русификации национальных меньшинств. «Конечной целью образования всех инородцев, живущих в пределах нашего отечества, писал в 1870 г. Министр народного просвещения Д.А.Толстой, бесспорно, должно быть обрусение и слияние с русским народом».

Чиновников Царской России особенно беспокоили мусульманские учебные заведения, которые всё более стали проявляться как альтернативная система, с особой идеологией обучения. В этой связи следует отметить наиболее крупные и авторитетные центры новометодного обучения. В 1891 г. купцы, братья Ахмед, Гани и Махмут Хусаиновы, выходцы из Сеитовского посада, в Оренбурге построили мечеть и при ней основали мектеб и медресе «Хусаиния» без религиозной схоластики. В это учебное заведение нового типа они пригласили лучших педагогов, которые составили светскую учебную программу. Учебная программа медресе «Хусаиния» носила реформаторский характер. Дети обучались татарскому, русскому, арабскому языкам, изучали историю, математику, географию, физику, химию, педагогику, гражданское законоведение, чистописание, рисование. Преподаватели пользовались учебными пособиями и книгами зарубежных изданий [4]. Медресе «Хусаиния» имело богатую библиотеку с художественной, философской, педагогической литературой и периодическими изданиями на русском, татарском, арабском, персидском и других языках. «Шакирды медресе «Хусаиния» основали «Общество изучения казахского языка», целью которого было изучение памятников казахской народной словесности, составление учебников для мектебов и медресе на киргизком (казахском) языке, содействие издателям будущих газет» [5].

Многие выпускники этого медресе впоследствии стали видными государственными и общественными деятелями, поэтами, писателями, представителями науки и культуры Казахстана. Следовательно, в основу идеологии медресе «Хусаиния» была заложена возможность расширения кругозора, непосредственного знакомства с духовными достижениями современной им эпохи и развитие идей свободомыслия. Например, Уфимское медресе «Галия», открытое в 1906 г., имело важное значение в подготовке кадров нового типа. В своё время эти курсы закончили известные казахские писатели Магжан Жумабаев, Жиенгали Тлепбергенов, Беймбет Майлин. «Шакирды медресе «Галия» с целью развития казахского литературного языка начали издавать в 1915 г. рукописный еженедельный журнал «Садак», редактором которого был Б.Майлин, а впоследствии Ж.Тлепбергенов» [5].

Следует сказать, что каждый из народов, проживавших в Казахстане в рассматриваемый период, искал свою нишу в социально-культурной и экономической жизни края, стремился сохранить свою самобытность, что вызывало трудности при создании государственных школ для нерусских детей. Мы думаем, что проблема нашего исследования может представлять научный и практический интерес для людей, причастных к образованию, так как на

документальном материале по истории становления образования можно проследить развитие двух различных подходов Царского правительства к созданию сети государственных учебных заведений для нерусских народов. В настоящее время, в связи с фундаментальным переосмыслением всей истории Казахстана, одним из наиболее принципиальных вопросов отечественной истории является объективное изучение наиболее существенных узловых моментов развития образования в Казахстане, которое было неотъемлемым звеном в общероссийском процессе становления системы образования.

В период с начала XIX по начало XX вв. шел процесс постепенного создания единого образовательного пространства. Во главе этой идеи стоял Н.Ильминский, поддерживаемый православным духовенством. Н.Ильминский предложил свою систему организации национальных школ, которая должна была быть воплощена в национальных окраинах России. Согласно его схеме предусматривались:

- 1) первоначальные училища с двухгодичным сроком обучения;
- 2) одноклассные училища с четырёхлетним курсом обучения;
- 3) двухклассные училища с шестилетним курсом обучения с ограниченным использованием национальных языков.

Идеи Н.И.Ильминского, для более полного изучения системы, были проанализированы многими исследователями. Его взгляды на образование оцениваются неоднозначно. С одной стороны, некоторые авторы характеризуют систему Н.И.Ильминского как прогрессивную (С.В.Грачев, Б.А.Кенжетаев, Е.Г.Осовский, С.), с другой — как деструктивную, в контексте свободного развития нации (Р.У. Амирханов, В.М.Горохов, Я.Н.Ханбиков).

Создание русско-казахских школ, безусловно, не являлось благотворительной акцией царизма, оно вполне укладывалось в рамки правительственной политики, направленной на ускорение хозяйственной и культурной интеграции кочевого населения Степного края в составе Российской империи. В то же время постановка школьного дела, несомненно, облегчала доступ подрастающему поколению из казахских семей к получению первоначальных знаний. В пореформенной России усиливается стремление народа к грамотности, приобщению к научным знаниям, литературе и искусству. В реализации этой потребности большую роль сыграла передовая российская интеллигенция, создававшая различные просветительские организации при земствах и научных обществах, а также новые внешкольные формы образования. Более способные выпускники русско-казахских школ имели возможность продолжить образование в средних, а затем и в высших учебных заведениях России, формируя ядро казахской интеллигенции. Тем самым развитие русского образования среди казахского населения Степного края способствовало культурному сближению двух народов. В этой связи мы солидарны с мнением Г.С.Султангалиевой которая пишет: «Историческое развитие народов Поволжья, Южного Урала и Западного Казахстана в конце XIX - начале XX вв. характеризовалось становлением нового типа культурного взаимодействия и их интеллектуальных элит, формированием общих основ идеологии национального

возрождения тюркоязычных общностей региона. Факторы, которые способствовали и обуславливали движение в этом направлении — развитие идеи возрождения своих народов на основе их разностороннего образования и просвещения, подъёма культуры на родном языке, установления равноправия и паритетности тюрко-мусульманских и славянохристианских народов в государственно-политической системе России» [6].

Таким образом, вышеприведённые факты послужили основанием для различных оценок и точек зрения относительно социально-политической миссии джадидизма. Следы таких оценок деятельности джадидов мы до сих пор обнаруживаем в научной литературе. Например, одни оценивают их как «коллаборанистов» и «русификаторов», т.е. врагов ислама, другие оценивают их как борцов против колониализма и сторонников европеизма, третьи — как реакционное течение, проповедующее идеологию национальной буржуазии и пантюркизма, четвёртые — как просветителей-реформаторов и интеллектуальную элиту мусульман. В какой-то мере различия в оценке роли и значения джадидизма объясняются тем, что сами лидеры этого движения отличались идейным видением реализации цели, а также своей социально-политической ориентацией. Поэтому мы можем с полным основанием утверждать, что джадидизм в основном представляется как многогранное общественное движение со своими внутренними противоречиями, которое было организовано интеллектуальной элитой существующих просветителей-реформаторов тюркских народов, получивших европейское образование.

Широкое распространение в Казахстане идеологии джадидизма способствовало усилению контактов между различными представителями интеллигенции тюркских народов России и активному их включению в цивилизационные процессы общества на рубеже двух веков. Конец XIX - начало XX вв. — это время усиления культурного взаимодействия тюркоязычных народов, особенно ВолгоУральского региона и Западного Казахстана. Это проявилось в развитии национального движения среди тюркоязычных народов. Выдвигаемая джадидами реформа мусульманского образования, религии и быта, требование развивать национальную культуру служили, в конечном итоге, средством духовного утверждения и идеологического обоснования тюркских народов.

В этой связи следует сказать, что на рубеже веков в сфере образования и просвещения столкнулись две разные идеологии: просветительско-реформаторская и колониально-имперская. Поэтому мощное движение за реформу школы постепенно оформилось в политическое либерально-оппозиционное движение мусульман России. Таким образом, первая четверть XX в. отмечена качественным изменением общественного сознания, выходом на общественную арену новых сил. На базе религиозного реформаторства, просветительства и либеральных идей формировались новые направления общественной мысли, которые образовали теоретическую основу последовавшего мощного подъёма национального движения среди казахов по пути прогресса. Этот период ознаменовался усиленным влиянием светской культуры на тюркские народы Поволжья, Казахстана, Средней Азии, Сибири и

др. регионов России в таких областях, как просвещение, печатное дело, литература и искусство.

Список литературы

1. Сафаров Г. Колониальная революция (Опыт Туркестана). — Алматы, 1996. — С. 88.
2. Бенингсен А. Мусульмане в СССР. — Париж, 1983. — С. 79.
3. ЦГА РК. Ф.64. Оп.1. Д.3155. Лл.1-7.
4. ГАОО. 27 оп. 1 д. 17л. 12.
5. Султангалиева Г. С. Джадидизм и взаимодействие тюркоязычных народов Урало-Поволжья, Казахстана (конец - начале XX в). // Вестник КазГУ им. аль-Фараби. Сер. истор.— 2001. — № 3(22). — С. 38.

СОВРЕМЕННЫЙ ПЕДАГОГ: ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ

БекишЕрболТнейбекулы

Кызылординский Университет им. Коркыт Ата
Кызылорда, Казахстан

ХуснутдиноваРезида Рустамовна

ФГБОУ ВПО «Набережночелнинский государственный педагогический университет», Республика Татарстан, Россия

Учитель - одна из сложных и важных профессий. Ведь в руках учителя находится маленькая судьба, которую нужно реализовать в жизнь.

Сегодня многие говорят о компетентности учителя, его профессионализме, воспитанности, имидже, индивидуальном стиле работы. Советский педагог Шалва Амонашвили говорил такие слова: «Учитель, будь солнцем, излучающим человеческое тепло, будь почвой, богатой ферментами человеческих чувств, и сей знания и не только в памяти сознаний твоих учеников, но и в душах и сердцах...». Многие часто задаются вопросом, а каков же действительно портрет идеального учителя современности? Попробуем ответить на этот вопрос.

Безусловно, учитель – это профессионал, в котором собраны качества, способствующие успешной передачи знаний. Труд учителя очень тяжёл, но столько же и интересен. Главная его задача – помогать детям в приобретении новых знаний, используя эффективные методы и приёмы обучения и современные информационные технологии, а также развивать любознательность, познавательный и творческий интерес. Современный учитель, с нашей точки зрения, должен обладать такими простыми качествами, как любовь к окружающим, терпение, чуткость и отзывчивость, но все же этих качеств недостаточно для современного учителя.

Наше современное общество достаточно сильно поменялось. Меняется жизнь, люди, образование. На место прошлого поколения учащихся, для которых главным было уважение к учителю, пришли те, для которых авторитетов просто не существует. Настало такое время, когда обязанностей у учителя стало больше, чем прав, как следствие, роль учителя становится более широкой. Учитель, в первую очередь, должен на высоком уровне владеть своим ремеслом – это основа профессионализма. На первый план выступает умение общаться с людьми, ответственно решать разноплановые задачи в условиях неопределенности, быть человечным, в таком случае, с педагогом захочется работать дальше.

На сегодняшний день, добиться успеха в этой профессии может лишь тот учитель, который идет в ногу со временем и даже на шаг впереди. Учитель должен быть разносторонним, начитанным, не ограничиваться только сферой своего предмета. В наше время дети очень много уделяют время интернету, поэтому учитель должен не отставать от их интересов. Ведь школа жива до тех пор, пока учитель интересен ученику. Учитель должен понимать ученика, входить в его положение, быть не только наставником, но и его товарищем, к мнению которого будут прислушиваться.

Учитель должен уметь оставлять за порогом класса свои невзгоды, обиды, личные проблемы, которые могут помешать успешной реализации образования и воспитания детей, творческой и положительной атмосфере на уроке. Современный педагог должен каждый шаг в класс делать с улыбкой, доброжелательно относиться к детям, не перебивать их, не отвечать резкостью и грубостью. Однажды, я услышала такую фразу: «ребёнок – это губка, которая впитывает в себя все». Все грубые высказывания ребёнку, оскорбления, упрёки, обидные слова, он складывает по крупицам в огромный пазл, который в дальнейшем используем сам. Учителя часто теряют контроль и могут сказать обидные слова в адрес ребенка, тем самым у ребенка откладывается, что он именно такой и лучше быть не может. Поэтому учителю нужно строго контролировать свои эмоции.

Современный учитель должен быть творческим, эрудированным, готовым к постоянному саморазвитию и самообразованию, высокодуховным и культурным человеком, чтобы и в своих подопечных воспитать правильные жизненные ориентиры. Мы сами должны сделать так, чтобы ученики шли на урок с радостью, хотели с удовольствием получать новые знания, совершать открытия. Задача учителя сделать так, чтобы в ребёнке был «огонёк» знаний не только в рамках урока и в какое-то определенное время, но и применение этого «огонька» по жизни.

Учитель должен креативно мыслить, на это и опирается современная педагогика. Каждому учителю нужно научиться использовать творческий подход, для этого нужно обладать потребностью творить. Творчество помогает не только передать знания необычным способом, но и заинтересовать учащихся познавать новое. Тем самым, мотивировать детей, на блестящую, плодотворную работу. В своей работе учитель должен находить новые подходы, использовать различные технологии обучения.

В нынешнее время реализуется практико-ориентированный, деятельностный подход, поэтому необходимо, чтобы учитель был куратором для детей, консультантом, способным направить ребенка в нужное русло.

Учитель должен обладать грамотно поставленной речью, ведь оннесёт информацию людям, у которых еще развиваются речь, память и если выразаться некорректно, то потом будут такие же плоды. С помощью выразительной, грамотной, чёткой речью можно убедить человека во многом. Урок не должен быть напряженным и мрачным, для этого педагогу нужно не забывать о легком и изящном юморе, давая детям расслабиться.

Педагог не должен навязывать детям своё мнение, а наоборот должен учить мыслить самостоятельно, анализировать, искать пути решения, делать выводы, тем самым развивать навык, который пригодиться в дальнейшем.

Учитель – это тот человек, который умеет погасить назревший конфликт, который найдет инструмент для его решения, аккуратно и справедливо потушить возникший спор, при этом никого не ранить, не обидеть и не оставить в глубине души плохой осадок. Для этого нужно быть не просто учителем, но еще и психологом, знать особенности детей, учитывать характер, эмоциональное и физическое состояние.

Самое основное качество учителя, это искренне любить детей, принимать их такими какие они есть. К сожалению не все учителя следуют этому качеству, иногда замечается пренебрежительное отношение к ученику с другой внешностью, нацией, прилежностью к учебе и т. д. Именно от хорошего отношения к ребенку, следует становление личности, познания и стремления ребенка. Когда педагог относится искренне, дети это чувствуют и отвечают тем же, стремятся порадовать учителя, становятся успешнее. Настоящий учитель должен показывать ценность каждого ученика, как отдельную личность. Проявлять «равноправие» и не относиться к детям через призму личностной идентификации.

Без внимания не останутся и такие качества учителя, как внешний вид и стиль учителя. Внешний вид учителя должен отличаться элегантностью, опрятностью, чистотой и аккуратностью, внушать уважение и доверие. Исходя из моего опыта работы, ученики всегда обращают внимание на внешний вид, рассматривают броши на одежде, «стильно» одет учитель или нет, обращают внимание на причёску, если им нравится, то делают комплименты. Да и душевное состояние у учителя, который опрятно и стильно одет, лучше, чем у того, кто не следит за своим внешним видом. Так как даже такие, казалось бы, малейшие моменты, могут поднять настрой на весь день. Если учитель зашел в класс с улыбкой, то и дети будут настроены на хорошее.

Учителю нужно уметь сохранять чувство перспективы, ведь все что случилось сегодня, завтра может оказаться таким пустяком... Жизнь – движение и это не нужно забывать. Очень часто мы можем услышать от коллег о эмоциональном выгорании. Нужно уметь забывать о неприятностях и иногда тоже побыть ребенком. Учитель – очень сложная профессия, которая не только делает молодым, общаясь с детьми, но и наоборот в какой-то части морально забирает силы. Потому что каждый день мы общаемся с живыми людьми, с

которыми нужно выражать чувства и эмоции. Поэтому важно любить не только свою работу, но и себя, находить время для просмотра любимого фильма, прогулки, хобби и т. д., тем самым разграничивать работу и личное пространство.

Этот список можно и продолжать, но остановимся на этом. Из всего выше сказанного можно делать вывод, что учитель - это не профессия, а призвание. И если человек разглядел в себе это призвание и не ошибся, то все вышеизложенное для него само собой разумеющееся.

Подводя итог, отметим следующее: профессиональный и современный педагог – это человек любящий свою профессию, ведь, когда работа нравится, мы получаем моральное удовлетворение, а всё, что мы делаем с любовью, даёт свои плоды. Учитель должен дарить тепло своей души детям, озарять каждый день их путь солнцем. Недаром народная мудрость гласит: «Свеча ничего не потеряет, если от её пламени зажечь другую свечу...». Так же и учитель, он даёт знания и любовь, но при этом ничего не теряет, а даже наоборот получит взамен больше.

Список литературы:

1. Железнякова С.И. Профессиональная культура современного педагога: базовые ценности и вызовы времени // Дискуссия. 2016. №10 (73). - С.72-78
2. Колесникова А.С. Современный педагог: личность и профессиональная деятельность // Вестник МИЭП. 2015. №Конференция.- С.251-255
3. Солодова Г. Г. Содержание педагогических дисциплин как отражение поликультурного образовательного пространства изменяющегося социума // Вестник Кемеровского государственного университета. Серия: Гуманитарные и общественные науки. 2017. №1 (1). - С.28-35

СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ В СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ

Фурсова Валентина Владимировна – к.с.н., доцент кафедры Общей и этнической социологии, Казанский федеральный университет, г.Казань, Россия (vafursova@yandex.ru).

Аннотация.Тенденции развития высшей школы, которые формируются в современной социокультурной ситуации, требует от преподавателя университета не только совершенствования своего профессионализма, но и поиск, разработку и реализацию новых подходов к организации своей профессиональной деятельности. Однако, в связи с модернизацией высшего образования в России, наблюдается снижение социального статуса и социального самочувствия преподавателей, связанного с низким уровнем жизни, бюрократизацией и чрезмерной загруженностью. В статье на основе авторского эмпирического исследования и вторичного анализа социологических исследований дается характеристика социального самочувствия преподавателей вузов. Делается

вывод о том, что преподаватели недовольны содержанием труда, низкой его оплатой, бюрократизацией учебного процесса, что снижает качество образования и отражается на эффективности всей системы высшего образования.

Ключевые слова: высшее образование, вузы, преподаватели, социальное самочувствие.

Введение. Понятие “социальное самочувствие” распространенный феномен, но до сих пор не имеющий однозначного и общепризнанного определения. В настоящее время он является объектом пристального внимания исследователей различных научных областей: социологов, психологов, философов, культурологов и др.

Аналогом термина “социальное самочувствие” в исследованиях зарубежных авторов является понятие “subjective well-being” субъективный компонент благополучия человека или “sense of well-being” ощущение благополучия индивида в различных сферах жизнедеятельности (личной, социальной, профессиональной и т.д.). Западные ученые признают влияние социального самочувствия на поведение субъектов, в частности, Р. Истерлин в ряде своих работ отмечает влияние на социальное самочувствие экономических показателей (зарплаты, премий и т.д.) [Easterlin, Richard A. 1974. P. 98 –125.]. Макгиливрей и Кларк отмечают, что “социальное самочувствие включает в себя многомерные аспекты жизни, как объективные, так и субъективные, в том числе когнитивные суждения удовлетворенности жизнью и аффективные оценки эмоций и настроений” [McGillivray, Mark 2006. P. 4.]. Однако, по мнению зарубежных социологов и экономистов, субъективное благополучие во многом зависит от материального благополучия, стабильности и уверенности в завтрашнем дне. По мнению П. Бурдье, социальное самочувствие преподавателей университетов зависит от ряда объективных характеристик, которые он подробно рассмотрел в работе “Человек академический”. Он показывает, что успех преподавателя, доступ к определенному статусу, академические достижения и социальный престиж зависят от следующих социально-культурных факторов:

1. Экономического капитала, унаследованного культурного и социального капитала, социального происхождения, профессии отца, региона происхождения, первоначальной религии семьи.

2. Образовательного капитала: образовательного успеха на уровне вторичного образования, места получения высшего образования (Париж, провинция, зарубежные вузы), приобретенной квалификации.

3. Капитала академической власти: членства в Институте, в Консультативном Комитете Университета, занятия постов декана или директора института.

4. Капитала научной власти: управления исследовательским подразделением, членства в Высшем Совете Научных Исследований.

5. Капитала научного престижа: членства в престижном университете, участия в международных конгрессах.

6. Капитала интеллектуальной известности: членства во Французской Академии и упоминания в лучших изданиях, появления на телевидении, публикаций статей в газетах, еженедельниках или интеллектуальных

обзрениях, книгах, членства в редакционных комитетах интеллектуальных обзрений.

7. Капитала политической или экономической власти: упоминания в политической печати, в престижном журнале “Кто есть кто?”, членства в министерских кабинетах, преподавания в школах правящей элиты, наград различного рода.

8. Политического участия: участия в конгрессах, подписания разных петиций и т.д. [Bourdieu P. 1996 344p.]

Однако, в современных реалиях России преподаватели настолько перегружены бюрократическими отчетами и ненужными заданиями, что практически не имеют возможности и времени для развития своего научного потенциала и приумножении культурного капитала.

В настоящее время в условиях рыночной экономики и отсутствия внимания государства к населению создаются условия для формирования прекариата в России. Попробуем вслед за исследователями охарактеризовать ту часть населения страны, которая составляет прекариат в современной России. Согласно Ю. М. Беспаловой, В.А. Кондакову, пополняют прекариат сегодня даже преподаватели вузов [Беспалова, Кондаков. 2016. С. 6–11.] По мнению авторов, раньше (в советский период) вузовские преподаватели имели престижную работу, хорошую зарплату. В настоящее время зарплата вузовского преподавателя невысока, нагрузка его растет, а учитывая, что кроме преподавания ему надо заниматься написанием огромного числа учебно-методических комплексов, бюрократических отчетов, поиском грантов, вести научную работу и публиковаться в журналах системы “Скопус”, переработки становятся огромными. Несмотря на то, что большая часть преподавателей не утратила еще своей профессиональной принадлежности, примеры, когда услуги преподавателя-профессионала ценятся в вузах и обществе в целом, все более редки. Представители прекариата - ученые и преподаватели постоянно испытывают тревогу из-за неопределенности и отчужденности, из-за неуверенности в своем положении. Человек работает без учета времени, что приводит к обесцениванию его труда. По мнению З. Т. Голенковой и Ю. В. Голеусовой, у прекариата есть одна общая социальная черта— отсутствие безопасности. По мнению ученых, по степени безопасности в обществе данная группа находится в самом неблагоприятном положении, поскольку никак не защищена [Голенкова, Голиусова. 2015. С 47–57.].

В исследовании “Преподаватель отечественного вуза перед вызовами современности”, проведенного в 2017 году группой московских исследователей [Голенкова, Голиусова. 2015. С 47–57.]. при сравнении западных и отечественных преподавателей вузов было выявлено, что в настоящее время годовая учебная (аудиторная) нагрузка преподавателя отечественного вуза более чем в 4 раза выше, чем у его коллеги из Евросоюза, а зарплата более чем в 7—10 раз ниже. Чтобы выживать, отечественному преподавателю приходится работать на 1,5 ставки (иногда в разных учреждениях), постоянно искать возможность дополнительного заработка, что не может не сказаться на качестве педагогического труда, на здоровье, самочувствии преподавателя,

удовлетворенности им своим трудом. Эмпирическое исследование субъективного социального благополучия 60 преподавателей четырех московских вузов в возрасте от 30 до 40 лет (30 женщин, 30 мужчин) выявило следующее распределение опрошенных преподавателей по уровням субъективного социального благополучия: по 5% с высоким и низким уровнями, 10% — скорее с высоким, 15% — со средним, 65% — скорее с низким [Горшков. 2015 г. [Электронный ресурс]].

Также исследователи отмечают, что сегодня преподаватель чувствует себя скорее волонтером, не принимая навязываемую ему роль мелкого низкооплачиваемого наемного работника вуза, обеспечивающего уже преимущественно ставшие платными образовательные услуги, которые работодатель предлагает населению. Так, согласно исследованию Института социологии РАН, политика государства в здравоохранении, образовании и науке находится в зоне неодобрения (47 %, 55% и 52% соответственно). Реформа образования и здравоохранения, наряду с другими социально значимыми проблемами (например, низким уровнем жизни населения страны в целом), стала “зоной внутренних угроз” [Горшков. 2015 г. [Электронный ресурс]].

Социологи в исследовании “Преподаватель отечественного вуза перед вызовами современности” [Фадеева, Федосеева. 2015. С. 153 - 163] отмечают, что социальный фон жизни субъекта тоже важен. Наиболее значимыми проблемами преподаватели считают рост цен на продукты питания и услуги ЖКХ (79%), обуславливающие рост социальной напряженности (45%). Их волнуют также проблемы безработицы (35%) и распространение коррупции (29%). Как правило, рефлексия интеллектуальных элит/интеллигенции направлена на выявление проблемных сфер жизни общества, объяснение их причин и существующих противоречий, прогнозирование последствий реформ. Преподаватели негативно относятся к ослаблению социально-защитной функции государства в отношении работников бюджетной сферы. По их мнению, будущее страны и каждого человека во многом зависит от органов государственной власти (36%), однако чувства защищенности с их стороны они не ощущают (42%). Почти половина (43%) отметила недостаток социальной защиты со стороны образовательной организации. Позиция, сопряженная со сменой профессии, у преподавателя возникает либо на этапе профессионального старта как желание найти другую работу, либо в результате профессиональной деформации (“выгорания”). Последствиями отсутствия регулярного переключения в коммуникации, длительного выполнения рутинизированной работы является отчуждение от профессиональной роли (безразличие, усталость, раздражение и др.). Ощущение усталости (переутомление) наблюдается у 53 % опрошенных, из них у 63% женщин и 21% мужчин. На основании этих выводов социологи рекомендуют проведение профилактики симптомов профессиональной деформации: перерыв в

педагогической деятельности (творческий отпуск), коммуникация с представителями других сфер общества (бизнес-сообществом, членами производственных коллективов и т. п.) за пределами организации и с коллегами из других вузов на выездных конференциях, периодическое повышение квалификации/стажировки в вузах и научных центрах и др.[Фадеева, Федосеева. 2015. С. 153 - 163].

Массовые сокращения преподавателей и неполная занятость при отказе государства в социальной защите ведут к неустойчивости профессиональной среды, “размыванию” ядра профессиональной и коллективной идентичности. На уровне организации на самочувствие негативно влияют бюрократизация и ослабление демократических принципов управления, отсутствие условий и стимулов для воспроизводства академической культуры и ценностей общества знаний.

В рамках исследования “Влияние содержание труда преподавателей вузов на их социальное самочувствие” [Минзарипов, Фурсова. 2019. С. 43-49] отмечается, что профессорско-преподавательский состав недоволен социальным неравенством в системе образования, несправедливым распределением обязанностей, интенсификацией труда, что негативно сказывается на их социальном самочувствии.

По мнению ученых, преподавательский состав вузов адаптировался к новым социальным условиям кризисного, переходного характера. В то же время конкретные условия преподавательской работы в высшей школе требовали от преподавателя:

- приспособления к новым условиям построения вертикали власти в вузах, понижающим его статус;
- приспособления к общественной оценке его труда, выражающейся в низком уровне оплаты труда и соответственно поиске иных форм занятости;
- приспособления к новым отношениям с учащимися, переходом на категорию образовательных услуг и новые нормы требовательности к профессии и к результатам труда [Минзарипов, Фурсова. 2019. С. 43-49].

Оценка качества образования сегодня осуществляется на основе формальных показателей, транслируемых из исполнительных органов государственной власти, хотя обеспечение качества – это непосредственная функция вузов, допускающих варьирование содержания, авторские программы и методики, что чрезвычайно сложно унифицировать и централизованно контролировать. Социологи рекомендуют обратить внимание на то, что достижение качества не может обеспечиваться только отчетностью (как это происходит в западных системах образования), а должно опираться на творческую составляющую, авторитет лектора (что было сильной стороной советского образования).

Выводы

Современная среда профессиональной деятельности преподавателей характеризуется повышением требований к высшей школе как части проекта модернизации общества, появлением новых стандартов качества знаний, что

усложняет их профессиональную деятельность, усиливает состояние неопределённости. С другой стороны, интеграция науки, образования и производства требует активизации инновационного потенциала личности, повышения академической и научно-исследовательской компетентности, социальной мобильности и адаптивности. При этом уровень жизни значительной доли преподавателей остаётся ниже среднего, отмечается трудность адаптации к новым социально-экономическим условиям, рост неудовлетворённости проводимыми в стране реформами в сфере науки и образования, что оказывает неблагоприятное воздействие на самочувствие данной профессиональной группы.

Реформы высшего образования очень остро переживаются преподавателями. Это обусловлено тем, что трансформационные процессы затрагивают не только содержание труда, но и качество жизни преподавателей. Изменения претерпевают не только личный и профессиональный статус, но и престиж профессии. Несмотря на достаточно позитивное отношение к процессам модернизации, тревожность преподавателей вызвана снижением материального достатка и уровня жизни, что порождает отток высококвалифицированных профессиональных кадров из сферы образования, усиление миграционных настроений, что представляет угрозу снижения научного и человеческого потенциала региона и страны в целом. Сами преподаватели отмечают среди наиболее болезненных сторон модернизации – снижение уровня жизни, повышение бюрократии, отсутствие самостоятельности в принятии решений, снижение качества образования за счет количественных показателей успешности профессиональной деятельности, перекладывание полной ответственности на преподавателей за качество образования. Стимулирующими факторами могут стать повышение заработной платы, не зависящей от эпизодических научных и педагогических достижений или принадлежности к органам управления образовательным учреждением. К базовой заработной плате могут добавляться различного рода выплаты и льготы, компенсация расходов по изданию научных трудов и т.д.

Список литературы

1. Беспалова Ю. М. Прекариат в современной России: опасность ресентимента /Ю. М.Беспалова, В. А.Кондаков // Известия высших учебных заведений. Социология. Экономика. Политика. № 2. С. 6–11.
2. Голенкова З. Т. Прекариат как новая группа наёмных работников / З.Т.Голенкова, Ю. В. Голиусова // Уровень жизни населения регионов России. № 1. С 47–57.
3. Минзарипов Р.Г. Влияние содержание труда преподавателей вузов на их социальное самочувствие / Р. Г. Минзарипов, В. В. Фурсова, М. А. Махамбетова // Казанский социально-гуманитарный Вестник №6. 2019. С. 43-49
4. Творогова Н.Д. Преподаватель отечественного вуза перед вызовами современности / Н. Д. Творогова, В. А. Кулешов // Вестник московского университета. Серия 14. Психология. 2017. №3 С. 3-21.

5. Горшков М.К. Право знать! директор Института социологии Российской академии наук. Эфир от 11.04.2015 г. [Электронный ресурс]. URL:http://www.tvc.ru/channel/brand/id/1756/show/episodes/episode_id/39040/
6. Фадеева И. М. Самочувствие преподавателя в обществе, профессии, вузе / И. М. Фадеева, М. В Федосеева // Мониторинг общественного мнения: Экономические и социальные перемены. 2015. № 6. С. 153 - 163
7. Bourdieu P. Homo academicus- Cambridge: Polity Press, 1996 -344p.
8. Easterlin, Richard A. «Does Economic Growth Improve the Human Lot?» Some Empirical Evidence, in Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz. Paul A. David and Melvin W. Reder, eds. New York: Academic Press, P. 98 –125.
9. Easterlin, Richard A. 1995. «Will Raising the Income of all Increase the Happiness of All?» Journal of Economic Behavior and Organization. 27:1, pp. 35– 47.
10. Easterlin, Richard A. 2001. «Income and Happiness: Towards a Unified Theory» Economic Journal. July, 111, pp. 465– 84. Easterlin, Richard A. 2003. «Explaining Happiness.» Proceedings of the National Academy of Sciences. September 16, 100:19, P. 11176 –183.
11. Mark and Matthew Clarke McGillivray, Human Well-being: Concepts and Measures. In Mark McGillivray and Matthew Clarke, eds. Understanding Human Well-Being. Basingstoke: Palgrave MacMillan. 2006.4 p.

УДК 37.075

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Сабитова Гульназ Ринатовна

«Набережночелнинский государственный педагогический
университет», г. Набережные Челны, Россия

С переходом в новое информационное общество, главным требованием становится информатизация всех сфер жизни. Так развитие информационных технологий в деятельности руководителей образовательных организаций привели к оптимизации эффективности управления образованием. С другой стороны, позволили более четко увидеть и результаты этой деятельности.

Инструменты информационной оптимизации управления образовательной организацией и ее мониторинга довольно разнообразны.

В первую очередь к ним относится перевод делопроизводства в электронную систему. Так, например, программы Microsoft Office помогают автоматизировать сбор статистических и отчетных материалов, структурировать их, проводить аналитику результатов. Все это позволяет как быстро вести и оформлять отчетность, так и проводить мониторинг на разных уровнях управления образовательной организацией. Наиболее важным критерием,

который учитывается в отчетности, является критерий обучения, в который может входить качество сдачи ЕГЭ и ОГЭ, ВПР, а также административные контрольные работы. Нужно отметить, что такой мониторинг относится ко всем участникам образовательного процесса[4,с.80].

Интернет ресурсы позволяют постоянно повышать квалификацию как руководителей, так и кадров. Различные вебинары, участие в которых постоянно контролируется и становится критерием оценки эффективности работы руководителя. Здесь нужно отметить, что этот критерий недостоверен, так как, чаще всего, либо содержание вебинаров не соответствует интеллектуальным требованиям, либо сам участник не берет те знания, которые ему предлагают[1,с.7].

Также организация порталов образовательных организаций, сайтов министерства образования на просторах интернета позволяют оперативно решать актуальные проблемы на местах, получать своевременно информацию всем участникам образовательного процесса, а отзывы и жалобы на образовательные организации так же помогают вести оценку деятельности руководителя образовательной организации. Данный критерий мониторинга составляет часть рейтинга образовательных организаций, который, в свою очередь, доступен общественности. Новые требования о создании каждой образовательной организацией собственного сайта позволили руководителям создать условия конкретности в образовании, тем самым стимулируя развитие школ. Открытость и доступность позволяют провести и общественный мониторинг деятельности руководителя образовательной организации [3].

Создание портала электронного образования стало инструментом мониторинга, который отвечает практически на все критерии. С одной стороны, он показывает качество образования, успеваемость, достижения школы, содержит базу данных об учениках и кадрах показывает их успехи; с другой стороны, дает возможность поучаствовать в различных мероприятиях дистанционно.

Сегодня требования к информационным технологиям в образовании и к их использованию четко определены. Они давно вошли в обиход современного руководителя образовательной организации. Однако, все выше перечисленные инструменты, с одной стороны, облегчили жизнь управленцев, с другой стороны, очень усложнили. Критерии мониторинга составлены таким образом, что образовательная организация должна их выполнять, даже если не имеется возможности, что приводит к фальсификации результатов. Рассмотреть реальную картину достижений руководителя через экран, и отсутствие при этом человеческого ресурса, не может дать реального представления. На практике мы видим, что оценки за год не соответствуют результатам ВПР и ЕГЭ. Информационные технологии были призваны облегчить жизнь, но как и у любого процесса есть отрицательные стороны[2,с.13].

Во первых, в школах остался довольно большой пласт кадров прошлого поколения, который тяжело адаптируется к новым технологиям, что влияет на качество отчетности[2,с.17].

Во вторых, рейтинговая система мониторинга была призвана к созданию здоровой конкуренции между школами, а привела к фальсификации реальных результатов[2,с.16].

Свобода и открытость, которая должна была усилить связь с детьми и родителями, привлекла к тому, что, зачастую, для руководителя становится помехой эффективного управления из-за вмешательства неквалифицированных родителей[2,с12].

Исходя из выше сказанного, можно сделать вывод, что результаты мониторинга эффективности деятельности образовательной организации не являются полностью достоверными. Если взять в пример «Типовые показатели и критерии оценки эффективности деятельности руководителей общеобразовательных организаций Республики Татарстан» из 10 предложенных критериев мониторинга 9 оцениваются электронно[5].

Таким образом, информатизация в сфере управления образованием несет в себе как положительные, так и отрицательные стороны. Однако нужно понимать, что требования времени заставят полностью перейти управленческий процесс на информационные технологии. Главное, чтобы в них были учтены недостатки и придуманы системы сдерживания.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Андреев А.А. «Компьютерные и телекоммуникационные технологии в сфере образования»// А.А. Андреева // Школьные технологии. -2001. - №3.- С.5-10.
2. Богданов Е.Н. Управлять образовательным учреждением на основе системной компьютеризации / Е.Н. Богданова, Н.В. Кисель, А.Б. Боровков // Школьные технологии. -2002г.- №1. – С.12-19.
3. Градова Т. В. Информационно-коммуникационные технологии в управлении образовательным учреждением. - URL: <http://journal.kuzspa.ru/articles/42/>
4. Петухова Е.И. Информационные технологии в образовании / Е.И. Петухова// Успехи современного естествознания. - 2013. - № 10. - С. 80-81
Типовые показатели и критерии оценки эффективности деятельности руководителей общеобразовательных организаций Республики Татарстан. – URL: https://mon.tatarstan.ru/rus/file/pub/pub_2415623.pdf

БЕЙБІТШІЛІКТІ САҚТАУДАҒЫ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚТЫҢ ОРНЫ

Балпанов Н. М. (PhD)

Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық Қатынастар
және Әлем Тілдері Университеті Халықаралық коммуникация
кафедрасының аға оқытушысы

Аннотация:

Аталмыш мақалада толеранттылықты қалыптастыру мәселесі жан – жақты көрсетілген. Толеранттылық ұғымының анықтамалары мен оның қолданыс мәніне талдау жасалынады. Толеранттылық мәселесі және оны іске асыру мәселесі анықталған.

Тірек сөздер: толеранттылық, діни толеранттылық, этникааралық қатынас, діни бірлестік, төзімділік.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев көтеріп отырған бүгінгі тәуелсіз Қазақстандағы мәдени және дінаралық бейбітшілік мәселесінде діни – мәдени сипаттағы ұйымдарға дінтанулық мәдени талдау жасаудың қажеттілігі; Мұндағы дін деген мәселе – қазақ халқының бірнеше ғасыр бойы ұстанған иланымы болғандықтан, тыныс – тіршілігіне, діни дәстүрлеріне, тілі мен тарихына ықпалын тигізген, санасына сіңген дін ретінде исламның мәдениет әрі өркениет ретінде қазақ халқының дүниетанымына, салт – санасына ықпалының өзекті негіздемелерін сараптау.

Қазіргі Қазақстан көпұлтты халық болғандықтан толеранттылық мәдениетті қалыптастыру мәселесі өте маңызды. Осы ретте, тиімді қарым - қатынас жасау үшін төзімділік мәдениетті дамыту, бір - бірінің ұлттық ерекшеліктеріне деген өзара сыйластық мәдениетті дамыту өте қажетті болып отыр. Мұндай өзара сыйластық қарым - қатынастың болмауынан, көбінесе этникалық және діни аралық қақтығыстар, шиеліністер, дау - дамайлар туындап отыр.

Діни толеранттылық - қоғамның бірігуі мен ішкі тұрақтылығын қамтамасыз ету болып табылады. Діни толеранттылық - жеке бір діни қауымдастықтың ізбасарлары мен өзге діни қауымдастықтың ізбасарлары арасындағы толеранттылық қарым - қатынасы. Яғни, әрбір діни және конфессияаралық қоғамдастық өздерінің діни нанымдарын ұстанады және басқа діни қауымдастықтың құқығын қабылдайды. Дін ғасырлар бойы қоғамды біріктіруші және арандатушы факторларының бірі болып қала бермек. Басқа ұлт өкілдерінің діни сезімдері мен құндылықтарын қабылдамау және төзбеу, әр уақытта да қантөгіс соғысқа, ұлт пен халықтардың бөлінуіне, мемлекеттің құлдырауына әкеліп соғады. Сондықтан, діни толеранттылық мәселесі қазіргі қоғамды қауіпсіздікпен қамтамасыз ету үшін маңызды болып табылады. Діни толеранттылық қоғамның бірігуі мен ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етудің негізі. Қазіргі мемлекеттер көп этносты болуына байланысты этносаралық қатынастардың әр алуандығымен ерекшеленеді. Қазақстан әлемдегі полиэтникалық мемлекеттердің бірі. Дәл қазір өзге ұлт өкілдерінің діни мен

салт-дәстүрін жаңғыртуға барынша жағдай жасалған. Осындай ынтымақты тірлікке дүниежүзінің көптеген елдері қол жеткізе алмауда.

Қазақстан Республикасында діни ұстанушылар діни рәсімдердің бірлесе атқару мақсатымен діни ұйым немесе бірлестік құруға құқылы. Бірте-бірте, осылардың ішінен, діни жол-жораларды атқару тәртіптерін жүйелеуші, ретке келтіруші тұлғалар оқшауланып, дараланып шығады. Қоғамдық қарым-қатынастардың күрделенуіне орай бұл діни ұйымдардың да іс-әрекеті арнайы қалыпқа түсіріле бастайды. Сол себепті діни ұйымдар өз мүшелері үшін арнайы нормалар, құндылықтар жүйесін қалыптастырады.

«Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 15 қаңтардағы Заңы бойынша жергілікті діни қауымдастықтар, діни орталықтар, сондай-ақ, діни оқу орындары мен ғибадатханалар Қазақстан Республикасындағы діни бірлестіктер деп танылады. Діни бірлестік деп азаматтырдың діни мүдделері мен құлшылық рәсімдерін қанағаттандыру мақсатында ерікті негізде құрған ұйымдарын айтамыз. Діни бірлестіктер арнайы құрылымға, төменнен жоғарыға жейін басқару жүйесіне ие. Басқаша айтқанда, діни бірлестіктерді қоғамдық ұйымдардың ерекше бір түрі деуге болады. Ресми статистика бойынша, қазір елімізде 4 мыңға жуық діни бірлестіктер тіркелген. Қазақстандағы халықтар, негізінен, ислам және христиандық екі бағытты тұтынады. Елімізде дінге сенішілердің шамамен 95% -ын осы екі діннің өкілдері құрайды. Ал қалған 5%-ын әртүрлі конфессия өкілдері құрайды [1]. Көпұлтты, көп этносты қазақстандық қоғам жағдайында сан алуан діни конфессия өкілдерінің бірі-бірімен ынтымақтастық қарым - қатынас орнатуы, сондай-ақ, олардың мемлекетпен арақатынасы дұрыс жолға қойылуы аса маңызды әлеуметтік мәселе болып отыр. Осы мақсатпен, мемлекет этникааралық және конфессияаралық келісімді қолдау саясатын жүргізуде. Этникааралық және конфессияаралық келісімді қолдау принциптері әрбір өңірлерде іске асырылады. Конфессияаралық келісім ісінде ұлттық - мәдени орталықтар мен діни ұйымдар қолдау көрсетеді.

«Ғаламдық трендтерді ескере отырып, біз мемлекет, қоғам мен діннің өзара әрекеттестігінің тиімді моделін табуымыз қажет. Зайырлы мемлекет пен қоғам бұл – біздің тарихи таңдауымыз. Зайырлы атеистік дегенді білдірмейді. Зайырлы дегеніміз бұл – озық, толерантты, ашық қоғам. Біз дәстүрлі діндерге қолдау көрсетіп, кез келген экстремизм түрін үзілді-кесілді мойындамаймыз. Жастарды радикалды діни ағымдардан қорғауымыз қажеттігіне сенімдімін. Сондықтан, Қазақстанның діни қайраткерлері бұл жолда жұмыс атқарады деп ойлаймын», «Біздің ұлы даламыз мыңдаған жыл бойы толерантты болып келді. Бұл ретте мен толеранттылықтың бассыздық емес екендігін атап өткім келеді. Толеранттылық бұл – біздің қоғамның адамгершілік нормалары. Оларды біз нығайтып, қорғап, барлық буындарды тәрбиелейтін боламыз», - деді Н.Назарбаев "Толеранттылық бұл – біздің қоғамның адамгершілік нормалары" туралы Қазақстан халқы Ассамблеясының мерейтойлық XX сессиясы барысында. [2].

Астанада өткен Қазақстан халқының Ассамблеясының 15-ші сессиясында Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев қоғамда білім беру жүйесі мен тәрбие арқылы азаматтық сәйкестендіру, толеранттылықты дамыту қажеттілігі жайында сөз айтып республикамыздың мектептеріне толеранттылық негіздері атты курстар енгізуді ұсынды. Саяси мәдениеті жаңа қалыптасып келе жатқан біздің мемлекетімізде саяси толеранттылық орнығып болды деу қиын. “Бізде демократиялық мәдениеттің терең дәстүрлерінің жоқтығы, еркіндікті ойыңа келгенді істеуге болады деп түйсіну елді тұрақсыздыққа ұрындыруы, біздің болашаққа арналған барлық жоспарларымызды белінен басып, өзімізді алысқа кері серпіп тастауы әбден мүмкін екенін мойындауымыз керек”, – деді Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында [3].

Толеранттылық (лат. tolerantia — төзімділік, көнбістік) — басқа ойға, көзқарасқа, наным-сенімге, іс-әрекетке, әдет-ғұрыпқа, сезім-күйге, идеяларға төзімділік, жұмсақтық көрсете білу қасиеті. Толеранттылық — адам құқығы мен бостандығы, плюрализммен қатар негізі демократиялық принциптердің бірі болып есептеледі. Толеранттылық — қоғамның жалпы және саяси мәдениетінің деңгейінің көрсеткіші [4,б.416].

Толеранттылық – адам құқығы мен бостандығы. Ол қарапайым тұрмыста көршінің көршіге деген төзімділігінен бастап, кең ауқымда мәдениеттер арасындағы, діни конфессиялар арасындағы, ұлттар, ұлыстар, тілдер арасындағы өзара төзімділікті білдіреді. Толеранттылық түрлі халықтардың, ұлттардың және діндердің ерекшеліктеріне қатысты қажет болатын қасиет. Демек, болашақ ұрпақ алдындағы парызымыз бейбітшілік пен келісімнің, бірлік пен тұтастықтың маңыздылығын сезіну.

Толерантты болу - өзгелердің құндылықтарын бөліп - жармау арқылы танып білу, құрметтеу дегенді білдіреді. Жаһандану жағдайында толеранттылық жеке басын куәландыру мәселесі ретінде қарастырылады.

Толеранттылық - мультимәдени саясатының құрамдас бөлігі - түрлі мәдениет жақтаушылардың бірлесе тұра алуының үрдісін қолдау.

Біздің, яғни қазіргі қоғамның мақсаты - барлық халықтармен, діндермен бейбітшілікте өмір сүру, өзгелерді қудаламай бір - бірімен татуластыру, сенімдерін өшірмей нығайту, арандатушылыққа жол бермеу, келеңсіз жағдайларды болдырмау, өзге дін ұстанушылардың сезімдеріне тіл тигізбеу, қорламау, тайталаспай әулетті болу. Біз діндерде жасампаздық құдырет - күштің бар екендігін түсінуіміз керек. Біз халықтар арасындағы бейбітшілік пен шынайы достық қарым - қатынас орнатуға өз үлестерімізді қоса аламыз. Ол үшін ең бастысы жас ұрпаққа дұрыс тәлім - тәрбие беруіміз керек, адасқандарды оң жолға бағыттауымыз керек, қылмыс жасаудың алдын алуымыз қажет. Осы ретте, толеранттылық - екі жақтың өз дұрыстығын келтіре отырып бір - бірін тыңдай алады және диалог орнатуға мүмкіндік береді. Диалогтың негізі - толеранттылық, өзара ой ашықтығы, "бөтенді" өзім деп қабылдап, ынтымақтастықта болу. Толеранттылық пен диалог тұлға аралық қарым - қатынасты ізгілендіре отырып, бір - бірін түсінуге діни ұйымдармен ынтымақтастықта болуға, ортақ өзекті мәселелерді талқылау арқылы шешу жолдарын қарастыруға мүмкіндік береді. Сол себепті, тұрақты дінаралық

диалогты қамтамасыз ету мен ұлтаралық келісімді нығайтуда барлық діндердің өкілдері қолдау көрсету керек. Егерде толеранттылық болмаса, өзге мәдениеттерді, құндылықтар мен наным - сенімдерді дұрыс қабылдау және өркениетті қоғам құру мүмкін болмас еді. Толеранттылық, сонымен қатар діни толеранттылық қазіргі жағдайда өмір сүру мен болашақ өркениетті сақтап қалудың маңызды шарттарының бірі болып табылады. Бүкіл әлемде толеранттылық теңдікті құрметтеу, адамзат мәдениетінің, наным-сенімінің көптүрлілігін мойындау және басымдықтар мен зорлық-зомбылықтан бас тарту ретінде қарастырылады.

Ал, қазіргі кезеңде қоғам бірте - бірте діни төзімділікті қалыптастыруда айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізді. Әлемдік діндердің ерекшелігі - өзінің әсерін тигізуге барынша ұмтылады. Демек, діндер арасындағы идеологиялық бәсекелестіктің болуы сөзсіз. Келісімдердің бейбіт жолымен өтуі көбінесе мемлекеттен, қоғам мен діни тәлімгерлерден байланысты. Толеранттылыққа тәрбиелеу осы мәселенің оң шешілуіне септігін тигізеді. Дінаралық диалог тәжірибесі, барлық халықтардың бірігуі, кез келген этностық және діни айырмашылықтарға қарамастан, қазіргі кезде белсенді түрде дамып келеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Діни сенім бостандығы және діни бірлестіктер туралы Заң «Жеті жарғы» кітабы.
2. Назарбаев Н. Толеранттылық бұл – біздің қоғамның адамгершілік нормалары туралы «Қазақстан-2050» стратегиясы: бір халық – бір ел – бір тағдыр» атты Қазақстан халқы Ассамблеясының мерейтойлық XX сессиясы.
3. Назарбаев Н. Қазақстан – 2030. Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы.
4. Мәдениеттану: жоғарғы оқу орнындары мен колледж студенттеріне арналған оқулық. Алматы: Раритет, 2005.- 416 бет.
5. Назарбаев Н. Діндер лидерлерінің IV Съезі Дін көшбасшыларының съезі Әлемдік діндер.

КӘСІБИ МАМАННЫҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУ ТУРАЛЫ БАҒЫТТАРЫ

Қызылорда облысының ішкі саясат басқармасы "Дін мәселелерін зерттеу орталығы" КММ-нің аға маман-психологы

Қ.Б.Қойшыбаева

С.Сейфуллин атындағы №4 ІТ мектеп-лицейінің психологы

Э.Ә.Асанова

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті маман дайындау. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы педагог-психолог мамандарға қойылатын талаптар: бәсекеге қабілетті, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.

Психологиядағы тұлғаның кәсіби қалыптасуы «мамандық таңдау, кәсіби білім беру және даярлық, кәсіби іс-әрекеттерді өнімді орындау барысындағы тұлғаны дамыту процесі» ретінде түсіндіріледі [1, 342-б.].

Маман-психологтың кәсіби тұлға болып қалыптасуының ерекшеліктерін анықтайтын көптеген маңызды сипаттамалар толығымен және жеке алғандағы кәсіби ұстанымы кәсіби психологиялық білім алу процесінде қалыптасып шыңдалады. Бұны А.И. Донцовтың, Г.Ю. Любимованың, О.Н. Родианың зерттеулерінің нәтижелері айқын дәлелдейді. Психологиялық кәсіби білім беру мазмұнына тоқталайық. Кез-келген мамандық бойынша кәсіби даярлық мазмұны Мемлекеттік білім беру стандартымен белгіленеді.

Мектептегі психологиялық қызмет – әрбір баланың толыққанды психикалық және тұлғалық дамуына әсер ететін жағдайлармен қамтамасыз ету негізгі мақсаты болып табылатын білім беру жүйесі.

Мектептегі психологиялық қызметтің негізгі мақсаты - мектеп оқушыларының жеке тұлға ретіндегі қалыптасуына, олардың шығармашылық мүмкіндіктерінің ашылуына, қабілеттері мен бейімділіктерінің дамуына көмектесу; олардың психологиялық ерекшеліктерін терең зерттеу; оқушылардың психикалық дамуындағы ауытқушылықты, кешеуілдеуді болдырмаудың жолдарын іздестіру; мұғалімдер ұжымында психологиялық ахуалды қалыптастыру; ата-аналар үшін психологиялық сауаттандыру, білім беру сабақтарын ұйымдастыру.

«Кәсібилік» ұғымында қоғамда бар стандарттар мен объективті талаптарға сәйкес кәсіби қызметте адамның психологиялық құрылымын игеру деңгейі бейнеленеді. Кәсібилікті игеру үшін сәйкес келетін қабілеттер, ниет және мінездеме, үнемі оқуға және өз шеберлігін жетілдіруге дайын болуы қажет. Кәсібилік ұғымы жоғары білікті еңбек сипаттамасымен шектелмейді, бұл және адамның ерекше дүниетанымы болып табылады.

Кәсібилікті маманның дамуының әртүрлі бағыттарымен қатыстырып, кәсіби құзыреттіліктің төрт түрі анықталады: арнайы, әлеуметтік, жеке, дара.

1. Арнайы, немесе қызметтік кәсіби құзыреттілік жоғары кәсіби деңгейде қызметті меңгерумен және тек арнайы білімді игеріп қоймай, сонымен бірге оны тәжірибеде қолдануды білумен сипатталады.

2. Әлеуметтік кәсіби құзыреттілік кәсіби қоғамдастықта қабылданған кәсіби қарым-қатынас тәсілдерін, біріккен кәсіби қызмет және серіктестік әдістерін игерумен сипатталады.

3. Жеке кәсіби құзыреттілік өзін-өзі көрсету және өзін-өзі дамыту әдістерін, кәсіби деформацияға қарсы тұру құралдарын меңгерумен сипатталады. Және осыған маманның өз кәсіби қызметін жоспарлауды, өз бетімен шешім қабылдауды, проблеманы көруді енгізеді.

4. Дара (индивидуальды) кәсіби құзыреттілік өз-өзін басқара білу тәсілдерін, кәсіби өсуге дайындық, кәсіби қартаюға берілмеу, кәсіби мотивацияның табанды болуы қасиеттерін меңгерумен сипатталады.

Аталған құзыреттіліктің түрлері, адамның кәсіптік қызметте жетілуін, кәсіптік қарым-қатынаста, кәсіби тұлғаның дамуында, оның даралығын білдіреді. А.К. Маркованың пайымдауынша кәсіби құзыреттілік – бұл, -

«адамның белгіленген еңбек міндеттерін орындауға білімі мен қабілеттігінің, дербес және жауапты іс-әрекетке мүмкіндік беретін психикалық жай-күйі сияқты психикалық сапалардың үйлесімі»

Жеке тұлғаның «құзыреттілігі» автордың ұстанымынан бастап, кәсіпқойлықтың тұтастығын белгілейді және кәсіби өзін-өзі дамыту арқылы анықталады. «Жеке құзыреттілік жетістікке ұмтылу, табысқа жету ресурстары, олардың жұмыс сапасына деген ұмтылыс, өзін-өзі ынталандыру қабілеті, өзін-өзі сенімділік, оптимизммен айқындалады» - деп А.К. Маркова жазады [2, 586].

Кәсіби құзыреттіліктің бір маңызды құрамдас бөлігі ретінде өз бетімен жаңа білім, білікті игеру және де оны тәжірибелік қызметте пайдалану қабілетін атайды. Маманның кәсіби құзыреттілік мәселесі күрделі де сан қырлы. Бұл ғылыми педагогикада, психологияда, әлеуметтануда, кәсіби білім берудің теориясы мен әдістерінде, акмеологияда, андрогикада, гуманитарлық ғылымда әр қырынан қарастырылып жүр.

Кәсіби құзыреттіліктің келтірілген түрлерін психологтің кәсібилігін бағалау міндеттеріне пайдалануға болады деп есептейміз.

Құзыреттілік – қызмет атқарушының жеке мүмкіншілігі, оның квалификациясы (білімі мен тәжірибесі), шешім қабылдай алуы немесе белгілі бір білім мен дағдыларына сәйкес шешім қабылдауы.

Мектептің педагог-психологы қызметін атқару үшін оның жан-жақты білімі және сол кәсіпті бірінші өзі жете түсінуі керек, сол кәсіп жайында мағлұматтарыды кеңірек біліп және ғылыми негізде талдай алуы қажет сонымен бірге кәсіби даярлығының болуы міндетті. Себебі педагог-психолог алдына келген адаммен қалай жұмыс жасау керектігін қыр сырын түсінген бойында адаммен тіл табыса білу қабілеті, қалай жұмыс жасай білу шеберлігі, әдістемелерді дұрыс таңдай білуі, сөйлесу мәдениеті, өзін-өзі ұстай білу және адамдармен араласқанда оларды өзіне қарата алушылық және өз сөзіне иландыра алу, ұйымдастырушылық қабілеті болуы қажет.

Психолог маманның кәсіби құзыреттілігі сол маманның жеке тұлға ретіндегі қасиеттерінің мен ішкі психикалық жағдайларының күрделі жүйесі, оның кәсіби қызметі мен қабілетін іске асыру дайындығына, теориялық білімін практикамен ұштастыра алуында, іскерлігі мен мүмкіндігіне сай жұмыс істеу қажеттілігінен келіп шығады.

Психолог үшін – психологиялық қызметтің субъектісін, өзінің жеке даралық ерекшеліктерін, қабілеттілігін, мүмкіндіктерін, әлсіз және күшті жақтарын білу маңызды. Ол өзінің эмоционалдық деңгейін реттеп, өзінің психологиялық функцияларын (ес, зейін, ой) жеделдете білу қажет. Содан кейін іс-әрекет субъектісі сияқты өзінің кәсіптік негізгі сапаларын дамытуы керек. Бұл интеллектуалдылық (қызығушылық, логикалық ой, практикалық ақылы), әлеуметтілігі (эмпатия, әлеуметтік контакт жасаудағы талаптары, коммуникативтілігі).

Психологтың жеке психологиялық ерекшеліктерін анықтайтын мәселелерге қатысты шетелдік зерттеулер бойынша оған оның жоғары деңгейдегі интеллектуалдық дамуын, өзін-өзі реттеу, өзін-өзі тәртіпке келтіре білуін, табандылық, қиын жағдайларда адамдарға психологиялық көмек көрсету

қабілетін, төзімділік, үлкен моральдік жүктемелерді атқаруға қабілеті мен қисынды ойлауын, іскерлігін, сергектігін, сезімталдығын жатқызады [3]. Психологтың кәсіби біліктілігі мен интеллектуалды деңгейі ғана емес, жүйке жүйесінің ерекшелігі де маңызды роль атқарады;

- 1.Сезім толғанысына ұстамдылығы;
- 2.Қарым-қатынаста әртүрлі жұмысты атқаруға қабілеттілігі;
- 3.Балалармен жұмыс жасау кезіндегі әсерлі шаршауды жеңе білу;
- 4.Педагогикалық, психотерапевтік және т.б. жүктемелерге төзе білуі.

Психологтың тұлғалық сапалары оның психологиялық қызметінде көрінеді;

1.Оқушыны тұлға ретінде қабылдау, оның табысқа жететіндігіне сендіре білу және мүмкіндіктерін көре білу, әрі оны нығайтып отыру;

2.Психологиялық әдістемелерді баланың жас ерекшелігіне сай қолдана біліп, психологиялық көмек көрсете алуы;

3.Жаңа жағдайларға тез бейімделуіне психологиялық жағдай жасай алуы;

4.Оқушының ерік-жігерін басқара алуына, ықыласын қолдап отыра білу;

5.Ата-аналармен, оқушылармен, педагогтармен жүргізілетін психологиялық жұмыстардың нәтижелілігін көре білуі.

Психолог балалармен жұмыс жасай отырып, ол балалардың типологиялық ерекшеліктері мен жасын білу қажет және онтогенездегі жеке тұлғаның динамикалық дамуы туралы мағлұматтары болуы керек. Оған жұмыс үстінде әртүрлі даму деңгейдегі мінез-құлықтарының, ақыл-ойының, оқушылармен қарым-қатынасының ауытқуларымен кездеседі және ол оның шығу себептерінің психологиясымен таныс болуы өте маңызды. Баланың дамуы көбінесе отбасының тәрбиесіне байланысты болғандықтан, психолог отбасының тәрбиесін білуі қажет [4].Балаға көмектесу үшін біріншіден баланың түзелем, жақсылыққа ұмтылу ниеті болуы керек.

Психологиялық кәсіптілік - бұл психологиялық мәселелерді шеше алу және оларды көріп қорытынды жасау болып табылады.

Көрнекті қоғам қайраткері С.Сейфуллин: «Әр адамның ішкі сыры- берік қойма сақталған», -деп көрсеткен. Адамның ішкі жан дүниесін түсіне біліп, жүрегіне, ішкі сырын қолдай отырып, баланың өзін-өзі жетілдіруіне және тұлғалық өсуіне ықпал ету және балалардағы психологиялық ауытқулар мен бұзылулардың алдын алу кәсіби психолог маманның міндеттері болып табылады.

Психологтің кәсіби дайындық сапасына қойылатын талап немесе кәсіби теориялық білімі мен практикалық біліктілігі - құзыреттілік пен кәсіби шеберлігінің сапасы ретінде қарастырылады. Құзыреттілікті нәтижеге бағытталған білім беру жүйесінің сапалық критеріі ретінде қарау, зерттеу, бүгінгі күн талабы. Әрбір педагог-психолог оқытудың жаңа технологиясындағы тиімді пайдаланылған әдістердің бәрі жеке тұлғаның дамуына қарай бағытталады ескеруі керек. Әлемдік тәжірибеде бар электронды оқу құралдарын пайдалану шеңберін кеңейту қажет.

Кәсіби құзырлылық деңгейіне жеткен психолог шығармашылық жұмыс нәтижесінде өзіндік тәжірибесінің ерекшеліктері мен өз еңбектерінің мақсатқа

жетудегі артықшылықтарын, оған жетудің тиімді жолдарын және болжамды нәтижені сипаттап, ұзақ уақыт тиімді де, жоғары нәтижеге қол жеткізбек.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1.Климов, Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. –Ростов н/Д.: Ремикс, 1996. – 512 с.
2. Хъелл Л., ЗиглерД. Теории личности. - СПб.: ПИТЕР, 2010. - 307 с.
- 3.Лукьянова М.И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие.- М.,2004
- 4.Лукьянова М.И., Калинина Н.В. Психолого-педагогические показатели деятельности школы: Критерии и диагностика.- М., 2004

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ПЕРИОД ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Сибгатуллина Алсу Илдусовна

Россия, Татарстан, г.Набережные Челны

Набережночелнинский государственный педагогический университет,
аспирант

Формирование культуры педагогической деятельности будущего педагога вытекает из общего понимания культуры, характерного для человека в различные исторические эпохи и рассматривается в неразрывной связи с общественно-историческими предпосылками развития этого феномена как динамического явления, изменяющегося в процессе развития общества, отражающего его ценности.

Показателями высокого уровня педагогической культуры следует считать:

- гуманистически направленную личность педагога;
- психолого-педагогическую компетентность и развитое педагогическое мышление;
- владение педагогическими технологиями, знание своего предмета;
- опыт творческой деятельности;
- способность обоснования собственной педагогической системы (дидактической, воспитательной, методической)
- культура профессионального поведения (педагогического общения, речи, внешнего вида).

Одним из важнейших профессиональных качеств педагога является его готовность к инновационной деятельности в педагогике. Готовность к инновационной деятельности предусматривает наличие у педагога высокого уровня теоретической и практической подготовки-глубокие знания о новых научных подходах в педагогике, знание новаторских методик работы, ориентация на разработку собственных творческих задач, собственных методик, владение новыми педагогическими технологиями, реализация творческого потенциала в инновационном процессе.

Главным критерием профессиональной культуры педагога является творческая по своей природе деятельность. Особенности формирования педагогической культуры будущего педагога определяется:

- уровнем профессиональной подготовки;
- уровнем социально-педагогического опыта;
- индивидуальными творческими способностями;
- психофизиологическими особенностями;
- возрастными особенностями.

Цели, способы, содержание, средства и деятельность воспитания педагогической культуры будущих педагогов составляют основу педагогического процесса. Основу взаимодействия преподавателя и студентов составляет педагогическое общение, которое является главным средством передачи культуры и духовных ценностей. Педагогическое общение-это особый вид творчества, как диалоговая форма общения преподавателя со студентами способствующая формированию атмосферы открытости, сотрудничества и партнерства в учебном процессе, способствующая формированию здорового психологического климата, использованию личностных и профессиональных качеств преподавателя, направленных на оптимизацию учебной деятельности и взаимоотношений со студентами. Преподаватель высшей школы как педагог и ученый силой своего авторитета, эрудицией, прямо и опосредованно влияет на становление личности будущего педагога.

Процесс формирования педагогической культуры будет успешным и эффективным, если:

- обоснованно выявить основные условия формирования педагогической культуры студентов в учебном процессе,
 - учесть, что воспитание педагогической культуры будущего специалиста в системе образования определяется социально-культурной ситуацией в обществе.
- Совершенствование профессионально-педагогической культуры вузовского преподавателя стимулирует формирование у студентов потребности в развитии своей культуры, интереса к гуманитарной грамотности, нравственно-этических качеств педагогических новшест, развитие индивидуального стиля педагогической деятельности. В основе формирования педагогической культуры должна лежать активность самого студента, как будущего педагога, чтобы преподаватель уже не смог быть простым предметником, и творческая интуиция, способность к созиданию, желание передать приобретенный культурный опыт определяла качество его педагогической культуры. Требовательность самого студента к качеству образования должна привести к потребности в активном освоении культурного педагогического опыта, изменяя и совершенствуя природу студента. Самореализация студента в процессе обучения определяется способностью к овладению культурными практиками и реализации их содержания в педагогической деятельности, в умении аккумулировать культурный педагогический опыт.

Список литературы:

1. Авдеева З.К., Таратухина Ю.В. Педагогика высшей школы в современном мире. М.: Гриф УМО ВО, Юрайт. 2021
2. Ашанина Е.Н. Современные Образовательные технологии. М.: Юрайт, 2020.
3. Блинов В.И., Виненко В.Г., Сергеев И.С. Методика преподавания в высшей школе. М.: Юрайт, 2020.
4. Охременко И.В. Психология и педагогика высшей школы, М.: Юрайт, 2020.
5. Смирнов С.Д. Психология и педагогика в высшей школе. М.: Юрайт, 2021.

ЦИФРОВЫЕ РЕШЕНИЯ В НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЕ

Садртдинова Г.Р

ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет».

Аннотация. Цифровые технологии позволяют применять в образовании инновационные методы обучения. Их включение в образовательный процесс создает возможности повышения качества образовательных услуг, но в то же время требует изменения содержания и методов обучения. Мировой рынок образовательных технологий (EdTech) будет неуклонно расти в ближайшие годы.

Ключевые слова: Компьютерные и телекоммуникационные технологии, цифровые технологии, концепция «Educational technology», MOOK.

DIGITAL SOLUTIONS IN THE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL SPHERE

Sadrtdinova G.R.

FGBOU VO "NaberezhnyeChelny State Pedagogical University".

Abstract. Digital technologies make it possible to apply innovative teaching methods in education. Their inclusion in the educational process creates opportunities to improve the quality of educational services, but at the same time requires changes in the content and methods of education. The global market of educational technologies (EdTech) will continue to grow in the coming years.

Key words: Computer and telecommunication technologies, digital technologies, concept «Educational technology», MOOC.

Сегодня, в условиях реализации федеральных государственных стандартов бакалавриата «поколения три плюс», необходимо своевременно реагировать на требования Министерства науки и высшего образования и выстраивать стратегии обучения с учетом современных достижений науки и техники. В Федеральных образовательных стандартах высшего образования обозначены

четкие требования к обеспечению доступа к электронным библиотечным ресурсам, электронным базам данных, к сети Интернет в вузе и дома.

Инновационные цифровые технологии позволяют применять в образовании новые методы обучения. Их включение в образовательный процесс создает возможности повышения качества образовательных услуг, но в то же время требует изменения содержания и методик обучения.

Информационные технологии, применяемые в сфере образования на современном уровне развития, могут стать одним из важнейших «антикризисных» средств.

Онлайн образование в России является не новой образовательной технологией. Недостатками такого обучения является не структурированно подобранный контент, контент, не учитывающий специфику использования (нет реализованного свойства usability). Одним из возможных путей решения может быть структурирование для формирования и использования на практике тех или иных знаний с целью освоения в полном объеме определенной области знаний посредством сетевых технологий.

Все это укладывается в концепцию «Educationaltechnology». Educationaltechnology (EdTech)— это учебная практика, которая упрощает обучение и повышает производительность путём создания технологических ресурсов, их использования и управления ими, в первую очередь онлайн обучение с применением образовательных технологий. Одним из преимуществ Educationaltechnology это исследование и тестирование методик обучения или новых курсов для студентов. Использование инновационных цифровых технологий позволяет соединять теорию с практикой, рассматривать и анализировать большое количество вариантов ситуаций. Ярким примером EdTech является онлайн обучение, в частности «Массовый открытый онлайн курс» (МООС).

МООС позволяет также привлекать слушателей из других регионов не только страны, но и мира в целом, тем самым является средством популяризации ВУЗа, на площадке которого он реализован. Это также возможность получить доступ к целевой аудитории с целью создания сообщества вокруг ВУЗа для реализации функций профориентации и подготовки абитуриентов, переподготовки кадров.

Примером реализации такого подхода являются:

- международная платформа COURSERA (Стэнфордский, Принстонский, Мичиганский, Пенсильванский университеты и Госдепартамент США) и «Национальная платформа открытого образования» (НПОО).

- «Национальная платформа открытого образования», основанная МГУ, СПбПУ, СПбГУ, НИТУ «МИСиС», НИУ «ВШЭ», МФТИ, УрФУ и ИТМО. Только в текущем полугодии (2018/2019 учебного года) ведется 58 онлайн-курсов, на которые зарегистрировались более 700 тыс. слушателей, выдаются подтвержденные сертификаты (экзамен с идентификацией личности) и проводится обучение студентов из вузов-партнеров в рамках сетевых договоров.

Недостатком системы данного вида является «отложенность» получения знания: т.е. ситуация, когда наличие того или иного материала в цифровой форме не гарантирует его изучения и получения знания респондентом.

Еще одним из вариантов стратегии развития образования в России может быть использование «инновационных систем (хабов)» - концепции соединения цифровых технологий и передовых бизнес-идей и направлений. Объектами инновационной деятельности могут быть научно-исследовательские, опытноконструкторские и инновационно-предпринимательские проекты, финансируемые за счет бюджетных средств, хозяйственных договоров или собственных средств.

В качестве площадок для организации «инновационных систем» могут рассматриваться и образовательные учреждения. Особенно это актуально для регионов с низкой промышленной нагрузкой. В этом случае «инновационный хаб», в основе которого лежат «знания», может использовать в качестве базы научно-образовательное учреждение, способное организовать и провести НИОКР, организовать необходимые образовательные программы и т. д.

В рамках концепции «инновационного хаба» должны быть определены цели и задачи, проработана структура управления, определены механизмы организации НИОКР; должно быть наличие материально-технических, информационных и финансовых ресурсов.

Любые технологии, в частности инновационные цифровые технологии, могут успешно развиваться только при наличии инвестиций. Если рассматривать 2018 год, то наибольшую инвестиционную активность проявили Российский фонд прямых инвестиций (РФПИ) и Фонд развития интернетинициатив (ФРИИ).

С точки зрения объемов инвестиций ключевой вклад, конечно же, принадлежит государственному РФПИ – доля фонда в общем объеме инвестиций составила около 58% (и это при том, что объем ряда инвестиций фонда не раскрывается).

В свою очередь, 43% от общего числа инвестиций составили инвестиции ФРИИ, который хотя формально сформирован из внебюджетных источников, тем не менее, был инициирован при участии государства.

Наибольшее количество инвестиций было сделано в секторе информационно – коммуникационных технологий (ИКТ): на его долю пришлось 70% от общего объема инвестиций.

Рассмотренные подходы к внедрению инновационных цифровых технологий в образовании являются основой для качественного перехода на новый уровень развития стратегий образовательной деятельности. Становится возможным «обучение всю жизнь», т.е. получение в доступной форме знаний, умений и навыков в различных интересующих областях на протяжении всей жизни; получение персонализированного образования в рамках выбранной профессиональной траектории с учетом личностных особенностей индивида; учет психофизических характеристик обучающегося.

Библиографический список

1. Бордовская Н.В. Гуманитарные технологии в вузовской образовательной практике: теория и методология проектирования: учебное пособие. – СПб.: ООО «Книжный Дом», 2007 – 408 с.

2. Тойвонен Н.Р. К вопросу о понятийном аппарате формируемых университетских инновационных образований. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://innovation.ifmo.ru/images/pages/49/k-voprosu-o-ponyatiynomapparate-formiruemyh-universitetskih-innovatsionnyh-obrazovaniy.pdf> (дата обращения – 15.04.2019).

3. Иноземцева С.А., Давыдова Е.В. Стратегии обучения студентов вуза безопасной работе в информационном пространстве. /ВЕСТНИК Пятигорского государственного лингвистического университета. № 4 2016 октябрь – декабрь. Пятигорск: ПГУ, 2016 г.

УДК.00 (004)

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УПРАВЛЕНИИ ВНЕУЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Губайдуллина А.Р.

ФГБОУ ВО «Набережночелнинский государственный педагогический университет», г. Набережные Челны, Россия

Статья посвящена подходам к решению проблемы управления внеучебной деятельностью средствами ИКТ с учетом выявленных специфик ИКТ-управления. Определены некоторые рекомендации по применению информационных технологий в управлении внеучебной деятельностью в образовательной организации.

Ключевые слова: информационно-компьютерные технологии управления (ИКТ-управление); информатизация; внеучебная (внеурочная) деятельность; ИКТ-пространство; компьютерная грамотность.

INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE MANAGEMENT OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES OF AN EDUCATIONAL ORGANIZATION

Gubaidullina A.R.

Naberezhnye Chelny State Pedagogical University", Naberezhnye Chelny, Russia

The article is devoted to approaches to solving the problem of managing extracurricular activities by means of ICT, taking into account the identified specifics of ICT management. Some recommendations on the use of information technology in

the management of extracurricular activities in an educational organization have been identified.

Key words: *information and computer management technologies (ICT management); informatization; extracurricular (extracurricular) activities; ICT space; computer literacy.*

Многие российские образовательные организации в настоящее время имеют относительно высокий потенциал для внеучебной деятельности. Однако в рамках одной образовательной организации разнообразие форм воздействия на школьную среду часто носит фрагментарный и несистематический характер, даже если имеются необходимые ресурсы для всестороннего обеспечения внеучебного процесса. Все это определяет актуальность научных исследований и имеет практическое значение для разработки системы управления внеучебной деятельностью в образовательной организации.

В эпоху информатизации образования современной образовательной организации необходимы квалифицированные, инициативные специалисты, обладающие информационной грамотностью, способные эффективно использовать современные информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в своей профессиональной деятельности и владеть методикой использования цифровых образовательных ресурсов [3, с.67]. Сегодня государство и общество предъявляют новые требования к выпускникам образовательной организации. Современному обществу нужен человек, который может реализовать себя как личность: профессионально и социально зрелый, способный быстро адаптироваться к социальным изменениям в обществе [7, с.155].

В настоящее время продолжается процесс информатизации образования в Российской Федерации, регулируемый федеральным законодательством России, которое содержит достаточное количество законодательных актов для легитимного использования ИКТ в образовательной организации.

В ряде научно-методических публикаций обращено внимание на то, что использование инструментов ИКТ позволяет повысить эффективность педагогического взаимодействия и выделить функциональные возможности ИКТ, которые необходимо для него использовать [1, с.58]. Интеграция ИКТ в образовательные технологии приводит к появлению нового поколения образовательных технологий, позволяющих более эффективно организовать систему взаимодействия субъектов образовательного процесса: учителей, учащихся и их родителей, что способствует личностному развитию всех ее участников и достижению обучающимися качественно новых образовательных результатов [4, с. 134].

При этом следует иметь в виду, что во внеклассной деятельности существует проблема развития у школьников познавательного интереса и творческих способностей. Основная задача современного образования теперь – не только дать разностороннее образование, но и использовать личность растущего человека для самостоятельного приобретения знаний и постоянного желания углубляться в область познания. В настоящее время учителям

необходимо изменить способ работы с учениками, чтобы создать целостное образовательное пространство, включающее содержание базового образования в их внеурочной деятельности. Результатом внеурочной деятельности является формирование универсальных воспитательных мероприятий. Однако для того, чтобы внеучебные занятия выполняли свою работу в полной мере, требуется грамотный менеджмент, а отнюдь не «поверхностное» отношение, наблюдаемое в администрации образовательных учреждений.

Планирование должно происходить на первом этапе управления (тематическое направление, формы организации, кадровое обеспечение, программно-методическое обеспечение, материально-техническое оснащение). Если имеются все позиции первого уровня, то можно переходить ко второму этапу – организации. Самый продолжительный третий этап – это контроль, который проводится в течение всего учебного года. Регулярный контроль требует также содержания внеурочной деятельности: тематики и системности занятий, выполнения программы. Последний этап управления – это анализ, в котором можно выделить два важных аспекта: оценка результатов работы каждой группы и анализ работы всей системы внеучебной деятельности [2, с. 59]. Реализация определенных административных мер на каждом этапе управления позволит трансформировать внеучебную деятельность обучающихся в полноценную оперативную образовательную систему единого образовательного процесса образовательной организации [6, с.202]. Эти принципы работы могут применяться в любом направлении при реализации внеучебных занятий, а использование инструментов ИКТ позволит получить от этой деятельности высокий результат.

Внедрение и использование инструментов ИКТ во внеучебных мероприятиях может вызвать всплеск интереса у многих учащихся, и этот ресурс необходимо использовать для активизации внеучебной работы в новых условиях. Основным фактором эффективности внеучебного процесса является активное участие учеников в жизни класса. Эта деятельность может быть обеспечена благодаря новым технологиям, интересным для нового поколения. Сегодня этот ресурс можно использовать, поскольку интерес нового поколения к компьютерным технологиям растет. В связи с этим наметилась положительная тенденция к повышению компьютерной грамотности и самих взрослых, самообразованию учителей, их желанию и умению применять свои навыки на практике.

Использование инструментов ИКТ во внеучебной деятельности открывает многочисленные возможности для реализации различных проектов [5, с.124]. Основные «плюсы» при использовании техники: наглядность, доступность и относительно невысокие затраты. Самый простой способ использовать ИКТ во внеучебной деятельности – это во время классных часов и родительских собраний. Информационные технологии позволяют разнообразить формы работы со студентами, сделать их более творческими и упростить процесс общения с учениками и их родителями.

Использование ИКТ во внеучебной деятельности сегодня не только актуально, но и очень востребовано. Анализ информации, практики внеучебных занятий с использованием ИКТ, позволяет сделать некоторые выводы:

- в современной образовательной организации ни одно классное и школьное мероприятие не обходится без использования ИКТ;
- классные руководители все чаще используют ИКТ на уроках, родительских собраниях и на внеклассных мероприятиях;
- растет интерес учащихся к участию в различных олимпиадах, конкурсах, проектах с использованием ИКТ;
- каждый классный руководитель работает над созданием методической копилки, электронного портфолио своей профессиональной деятельности;
- расширяется использование ИКТ в профилактической работе [8, с.47].

Практика показывает, что инструменты ИКТ можно использовать во внеучебное время при подготовке домашних заданий. Благодаря домашнему заданию, творческой работе, поисковым, исследовательским и презентационным проектам студенты учатся работать с информационными каталогами, получают информацию из Интернета, указывают источники полученной информации и приобретают культуру работы с текстовыми и графическими документами.

Таким образом, можно сказать, что внеучебная деятельность становится более эффективной благодаря использованию инструментов ИКТ, а эффективность – это соотношение достигнутых результатов с целями и прошлыми успехами в образовательной практике [1, с.97].

Таким образом, можно сформулировать сущностную концепцию внеучебной деятельности в ИКТ-пространстве как внеклассной деятельности студента, связанной с использованием компьютерных информационных технологий для решения значимых для них задач через информационные области. Особое внимание следует уделить компьютеризации студенческой деятельности после учебных занятий. Процесс информатизации включает создание методических систем обучения, ориентированных на развитие интеллектуального потенциала студента, формирование навыков самостоятельного приобретения знаний, проведения информационно-образовательной, экспериментально-исследовательской деятельности и различных видов деятельности по самостоятельной обработке информации.

Актуальность информатизации внешкольной деятельности учащихся связана с тем, что умение искать и отбирать информацию является одной из важнейших составляющих образовательного стандарта [9, с.45]. Организация внеучебной деятельности студентов, определение видов и форм занятий, распределение нагрузки учителей четко регламентированы нормативными документами различных уровней. В настоящее время внеклассная деятельность организована и осуществляется во всех образовательных учреждениях, что видно из анализа существующих моделей управления внеклассной деятельностью образовательной организации [10, с.10].

ЛИТЕРАТУРА

1. Григорьев, С.Г. Информатизация образования. Учебник для студентов педагогических ВУЗов. – М.: МГПУ, 2016.
2. Заболоцкий В.П., Юсупов Р.М. Глобальное информационное пространство. [Электронный ресурс] – URL: <http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php>.
3. Новиков Д. Управление образованием. Народное образование. 2017.
4. Рязанова Н.В. ИКТ во внеучебной деятельности. Сборник статей. НИУ ВШЭ. – СПб., 2016.
5. Тубельский А.Н. Образовательная организация самоопределения. М.: Инноватор, 2015.
6. Хрулькова Ю.В. Развитие системы управления внеучебной деятельностью. [Электронный ресурс] – бесплатная электронная библиотека - <http://www.dissers.ru/avtoreferati-kandidatskih-dissertatsii1/a1764.php>.
7. Информационная среда системы общего среднего образования. [Электронный ресурс] – URL: <http://www.ido.rudn.ru/nfpk/ikt/ikt6.html>.
8. Образовательный портал «Пространство образования». [Электронный ресурс]: URL: <http://www.nevarono.spb.ru>.
9. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования. – М.: Просвещение. – 2012.
Электронная газета «Интерактивное образование». [Электронный ресурс]: URL: <http://io.nios.ru/index.php?rel=26&point=19&art=480>.

ПРИМЕНЕНИЕ ИКТ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Сафина Д. Ф., Никитина Т. И.

Магистранты факультета психологии и педагогики
кафедры «Психологии и педагогики З.Т. Шарафутдинова»
Федеральное Государственное Бюджетное Образовательное Учреждение
Высшего Образования «Набережночелнинский Государственный
Педагогический Университет», г. Набережные Челны, Россия

Аннотация. Статья посвящена вопросу изучения психолого-педагогических основ использования ИКТ в учебном процессе. В материале рассматриваются проблемы в психолого-педагогической сфере обучения на основе ИКТ, аспекты применения компьютерных технологий в младшей школе а так же педагогические аспекты применения ИКТ.

Ключевые слова: ИКТ в учебном процессе, компьютерные технологии в начальной школе.

Abstract. The article is devoted to the study of psychological and pedagogical foundations of the use of ICT in the learning process. The material considers problems

in the psychological and pedagogical sphere of ICT-based learning, aspects of computer technology in the juniorschool, as well as pedagogical aspects of ICT.

Keywords: ICT in the learning process, computer technology in the elementary school.

В современном мире время диктует свои законы и мы, вольно невольно подстраиваемся. Процесс развития информационных технологий движется вперед, и у образования нет другого выхода кроме как, соответствовать требованиям информационного века. Абсолютно во всех сферах человеческой деятельности применяются компьютеры, развитие сетевых технологий порождает новые проблемы и даёт «импульс» к развитию новых областей исследования. Изучение психолого-педагогических аспектов взаимодействия человека и компьютера, поиск эффективных методов применения информационных технологий в образовании сегодня наиболее актуальны.

В настоящее время особое внимание школа уделяет интересам обучающихся. Школьник является субъектом образовательного процесса: он должен активно участвовать в процессе обучения. С целью реализации этой важной задачи большие возможности нам даёт применение ИКТ в начальной школе. [3, 17].

Для того чтобы увеличилась доступность образования, обеспечивалось гармоничное развитие личности обучающегося начальных классов, ориентация в информационном пространстве ИКТ повсеместно внедряется в работу учителя начальных классов.

Включение ИКТ в учебный процесс начальной школы не только модернизирует, но ещё и способствует мотивации обучающихся младшей школы, дифференцирует учебный процесс обучения с учетом индивидуальных особенностей каждого обучающегося.

Поиском, анализом оптимальных путей и способами внедрения в педагогическую сферу образования и науку занимаются ученые: методисты, педагоги, психологи, специалисты в области информатики и вычислительной техники, практико-ориентированные работники системы образования (Б.С. Гершунский, В.Г. Житомирский, Ю.А. Кузнецов, М.П. Лапчик, Г.В. Рубина, Ю.А. Первин и др.).

Не меньшее количество исследований посвящено вопросу изучения психолого-педагогических основ использования ИКТ в учебном процессе (Р. Вильямс, К.Клейман, С.Пейперт, В.В. Давыдов, В.В. Рубцов, Т.В. Минькович, И.В. Левченко, Г.Л. Луканин, И.В. Роберт и др.)

О том, что проблеме внедрения ИКТ в процесс обучения в начальных классах нет должного внимания показал анализ современных исследований, который в своих трудах описали В.И. Солдаткин, А.А. Андреев, А.В. Соловов, Б.Л.Собкин, С.А.Илюшин, и др.[1,25].

К проблемам в психолого-педагогической сфере обучения на основе ИКТ ученые относят:

- проблема оптимизации представления учебного материала, восприятия человеком учебного материала, представленного в электронном виде, понимания электронного учебного материала;
- проблема готовности преподавателей и обучаемых к обучению на основе ИКТ;
- отсутствие теории обучения в современных информационно-образовательных средах, и как следствие – отсутствие понятийно-категориального аппарата;
- проблема оптимальности состава учебно-методических комплексов для эффективного обучения в современных информационно-образовательных средах ;
- воспитательные проблемы, связанные с недостаточностью очного контакта учителей и школьников.

Гуманизация образования ставит в центр внимания школы приоритет обучающегося и его интересы. Школьник должен активно включаться в процесс обучения, и перестать быть объектом воздействия. Реализовать данную важную задачу помогает ИКТ технологии.

К психологическим аспектам применения компьютерных технологий в младшей школе относятся:

- принцип наглядности (преобладание наглядно-образного мышления);
- рост мотивации обучения;
- активизация познавательной деятельности обучающихся;
- развитие способностей ориентироваться в информации разного вида, элементах алгоритмической деятельности, образного и логического мышления;
- создание благоприятного эмоционального фона;
- развитие креативных способностей обучающихся начальных классов.

К педагогическим аспектам применения ИКТ относится:

- повышение качества усвоения материала;
- индивидуальный подход в работе с обучающимися начальных классов;
- овладение практическими способами работы с информацией: поиск, анализ, преобразование, передачи, хранение информации, её применение в учебной деятельности и повседневной жизни;
- овладение умениями применять компьютерную технику для работы с информацией в учебной деятельности и повседневной жизни;
- формирование начальной компьютерной грамотности и элементов информационной культуры;
- воспитание интереса к информации, бережного отношения к техническим устройствам.
- формирование исследовательских умений и умений принимать оптимальные решения.

При применении компьютерных технологий в младших классах важно учитывать психологические особенности школьников, развитие их познавательных процессов, без которых невозможна человеческая деятельность. Ведь возраст обучающегося начальных классов отличается новизной-остротой восприятия окружающего мира. У детей 7-11 лет непроизвольное внимание, которое становится более концентрированным и устойчивым, если подача учебного материала сопровождается яркой наглядностью. Оно вызывает у детей

эмоциональное отношение, что очень важно. [3, 109]. Большой поток новой информации, применение ИКТ на телевидении, мобильные устройства – все это окружает нас сегодня. Поэтому применение компьютерных технологий в урочной и внеурочной деятельности в младших классах без сомнения, является одним из эффективных способов активизации мотивации обучающихся, развития креативных способностей, индивидуализации обучения и создание благоприятного эмоционального фона.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения, М.,1955г.
2. Информационные и коммуникационные технологии в образовании. // И.В.Роберт, С.В. Панюкова, А.А. Кузнецов, А.Ю. Кравцова; под ред. И.В. Роберт. – М.: Дрофа, 2008.
3. Попова Н. Г. Информатизация учебного процесса. // Начальная школа. -2002. №11.
4. Минеева Т. Ф. Информатика в начальной школе. //Начальная школа. - 2004г. - №11.
5. Немов Р.С. Психология: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. Заведений.- М., 1995.
6. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. –М.,1948.

ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІК МӘДЕНИЕТТІҢ КӨРІНІСТЕРІ

Әбдіраманова Айгүл Темірханқызы

философия ғылымдарының кандидаты, қауым. профессор м.а.
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті
(Қызылорда қаласы, Қазақстан)

Өтпелі кезеңдегі ұлттық мәдени құндылықтардағы трансформациялық процестерді терең түсіну үшін рухани мәдениет пен нарықтық құндылықтарға негізделген өркениеттің арақатынастарын айқындап алу қажет. Қазақстандық зерттеуші Д.М. Оспанова өз мақаласында өтпелі кезеңдегі қоғам мәдениетінің құрылымын талдайды. Ол мәдениеттегі нарықтық қатынастар тұрғысынан алғанда әрбір қоғамның үш мәдени қабатын айқындайды. Біріншіден, бұл – ұлттың кәсіптік мәдениеті. Ол өзінің жазбаша сипатымен ерекшеленеді және оның классикалық түрлері (әдебиет пен өнердің түрлері) бұқаралық тұрпатта болмағандықтан, нарықтық құндылықтар оған жат болып келеді. Екіншіден, бұл ұлттың халықтың мәдениеті. Ол әдетте халықтың әдет-ғұпынан, салт-дәстүрінен, жалпы адамдардың күнделікті тұрмыс-тіршілігінен аңғарылады. Ал қазіргі қоғамда үстемдік етіп отырған мәдениеттің үшінші қабаты – бұл индустриалдық қоғамға тән «бұқаралық мәдениет» немесе «шоу-мәдениет». Соңғысының ерекшелігі онда барлығы сатылатын және сатып алынатын нарықтық сипатымен және ол үшін барлық тәсілдер қолданылатын

тартымдылығымен түсіндіріледі. Сондықтан мұнда мәдениеттің құндылықтары натуралданады.

Осыған орай тек жалпы классикалық мәдениет пен модернистік мәдениеттің, жалпы мәдениет пен сауданың ғана емес, ұлттық мәдениет пен кәсіпкерлік мәдениеттің арақатынастарындағы қайшылық туындайды. Отандық мәдениетті терең зерттеуші ғалым С.Т. Темірбеков мәдениет пен өркениеттің арақатынастарын талдай отырып ұлттық мәдениеттің құндылықтарының терең трансформациясына назар аударады[1]. Оның пікірінше, ұлттық мәдениет адамды адамдандыру мақсатындағы рухани формада ертеден пайда болған дәстүрлі мәдениет ретінде сипаттайды. Ол барлық кейінгі кеңестік елдердің ұлттық мәдениеттері үшін дамудың екі-ақ жолы барын айтады: біріншісі, шексіз либералды монетаризмді іске асыру арқылы бүкіл қоғамдық өмірді қатаң американдандырудың салдарынан ұлттық мәдениеттің күйреуі және кез-келген реформалардан терең ұлттық құндылықтар негізінде жүзеге асырып, батыстың прогресивтік құндылықтарын ұлттық мәдениеттің жатырына жатқызу арқылы замана көшіне ілесу.

Осыған байланысты, дәстүрлі қазақ қоғамында кәсіпкерлік болды ма, егер болған жағдайда оның қайнар көздері қайда жатыр деген сұрақтарға жауап берудің реті келеді. Бұл жерде санада нарықтық құндылықтық бағдарға қарсы тұратын қазақтардың (сол сияқты орыстардың, якуттардың және өзбек, армян, грузиндерден өзге ТМД-ң өзге де кейбір халықтарының) кәсіпкерлік қызметке, сауда мен бизнеске, өсімқорлыққа деген генетикалық қабілетсіздігі туралы пікір еске түседі. Нарықтық капиталистік тәжірибенің жоқтығы мен қоғамдық бөліністің басымдылығы (тауар-ақша қатынастарынан гөрі натуралдық шаруашылықтың басымдылығы) алға тартылады. Мұны ұлт пен этнос арақатынасы мәселесімен де байланыстыруға болады. С.Т. Темірбековтің пікірінше, “қазақтардың басым көпшілігі аграрлы халық қатарына жатады, олар рушылдық, трайбалистік қатынастарды жоюға жағдай жасайтын индустриалды қалалық мәдениеттің қазанында қайнаудан өткен жоқ, нарықтық өркениет тәжірибесі жоқтың қасы. Технологиялық менталитет қалыптаспаған. Демек, қазақтардың ұлттық консолидациялану процесі әлі де жалғасуда” [2]. Бұл пікірлердің астарында шындық жатқаны мәлім. Өйткені қазақтардың дәстүрлі рухани және материалдық мәдениеті, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері, рәміздері, әлеуметтік ұйымдасуы мен дүниетанымы, жалпы алғанда, қазақ халқының ментальдық ерекшелігі көшпелі өмір тәртібінің негізінде құралады. Бұл жерде қазақтарда отырықшылық басым ба әлде көшпенділік пе, ирандық тек басым ба, әлде тұрандық тек басым ба деген пікірталастың ғылымда бар екендігін ескерген жөн. Дегенмен ерте ортағасырларда ислам әлемімен тығыз қатынаста болған түркі өркениеті тұсында отырықшылық пен қала мәдениеті басым болғанымен, кейінгі моңғол дәуірі мен Қазақ хандығы кезінде көшпенділіктің шаруашылық өмірдегі үстемдігін ешкім жоққа шығара алмайды. Археологиялық-антропологиялық деректер де қазақ даласының үш мың жыл бойына евразиялық номадизмнің эпицентрі болып келгенін және сондай-ақ дәстүрлі қазақ қоғамында ұрпақтар арасында сақталып келген тарихи-мирастық

сабақтастық (диахронды-вертикалды) осы өмір сүру үрдісінің (көшпенділіктің) автохтондығы мен гомогендігін растайды.

Сонымен бірге, өмірде томаға-тұйық, оқшау, “таза” көшпенділіктің кездеспейтіні де белгілі. Көшпелі шаруашылық-мәдени тип қазақтарда ХХ ғасырға дейін жетекші шаруашылық тәсілі болып келгенімен, белгілі мәдениет зерттеушісі Т.Х. Ғабитовтың пікірінше, “дәстүрлі мәдениеттің архетипінде келесі - оазистік-дихандық тип көшпенділікпен қатар синхронды түрде дамыды”[3].

Көшпенділік қазақ халқының дүниетанымынан, оның менталитетінен берік орын алған және ол отырықшы халықтың дүниетанымымен сай келе бермейді. Көшпелі өмір сүру тәртібі отырықшыларға қарағанда мүлде өзгеше түсініктер мен құндылықтарды, өзге салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды қалыптастырады. Көшпелі ментальдықта бәрі ағады, бәрі өзгереді... Уақыт пен Кеңістік көшпенділер үшін мүлде басқа мәнге ие. Отырықшы адам болмысының фундаментальды өлшемі түрінде көрінетін тарихтың көшпенді үшін мағынасы жоқ, оның орнын мифтер мен аңыздар алмастырады[4]. Көшпенді қазақтардың бойындағы этноцентризм олардың көрші отырықшы халықтар мен әлеуметтік топтарға (көшке ере алмай жұртта қалып қойғандар - жатақтарға) менсінбей қарауынан көрінеді және сонысымен өз мәдениетіндегі көшпенділік архетиптің басымдылығы тағы да дәлелденеді. Халық бойындағы мұндай көңіл-күйді ұлы Абай аңғарып, өзінің “Қара сөздерінде” мысал келтіріп жазады. “Мен бала күнімде естуші едім, біздің қазақ сартты көрсе күлуші еді: еңенді ұрайын кең қолтық, шүлдіреген тәжік, арқадан үй төбесіне саламын деп қамыс артқан, бұтадан қорыққан, көз-көргенде “әке-үке” десіп, шығып кетсе, қызын боқтасқан “сарт-сұрт деген осы деп”. Ноғайды көрсе, оны да боқтап күлуші еді: “түйеден қорыққан ноғай, атқа мінсе шаршап, жаяу жүрсе демін алады, ноғай дегенше ноқай десенізші, түкке ыңғайы келмейтұғын солдат ноғай, қашқын ноғай, “бақәлшік” (ұсақ саудагер, бакалейщик А.Ә.) ноғай деп”. Орысқа да күлуші еді: “ауылды көрсе шапқан, жаман сасыр бас орыс. Орыс ойына келгенін қылады деген... не айтса соған нанады, “ұзын құлақты тауып бер депті”- деп” [5].

Көпшілік менталитетте шаруашылық тәсілін алмастыруға теріс баға берілген. Мысалы, “жатақ” деп өмірде табысқа жете алмаған аутсайдерді айтқан. Көпшілік мәдени типтің күйзелісі қоғамда пауперлену тудырып, бұрынғы “ынтымақтастыққа негізделген адамдық тәртіпті” (Ф. Хайек) шайқалған. Табиғи биоценоздың тұтастығының бұзылуы адамның қауымдасуға да теріс әсерін тигізеді. “Шаруа көшсе байыды” деген сөз де отырықшылықтан гөрі көшпенділіктің басымдылығын алға тартады.

Біз үлгі ретінде алып отырған шаруашылық-мәдени тип Алтайдан Карпатқа дейін созылып жатқан Ұлы дала деп аталатын кеңістікке қатысты. Оның негізгі территориясы Орталық Азия болып саналады. Адамзат баласының тарихындағы ең ұзақ жасаған (үш мың жыл) әлеуметтік-экономикалық формацияның, “атты көшпелі өркениеттің” (М. Әуезов, С. Ақатай) немесе “далалық өркениеттің” (А. Қасымжанов) өн бойында осы территорияны мекендеген көшпелі этностардың үздік жетістіктерін бойына сіңіре отырып, өзіндік көшпелі шаруашылық-мәдени дәстүрін сақтап қалған бірден-бір халықтардың бірі -

қазақтар. Сондықтан да олардың дәстүрлі этномәдениетінің архетипі - көшпенділік. Еуроорталықтық әдебиетте көшпенділерді мәдениеттен жұрдай “варварларға” теңеп, егіншілік пен бау-бақшаны жалмап жеп қоятын шегірткелермен салыстырса, ал кейбір авторлар олардың адамзаттық тарихтағы алатын орнын ерекше бағалайды. Мысалы, көшпенділер - кеңістіктегі “мәдени катализаторлар” (А. Вебер), “тарихтың ыдырау қамшысы” (В.О. Ключевский), “Тарихи қажеттіліктің арбакештері” (А. Сейдімбек), “тарихтың өн бойында қозғалатын ферменттер, тарихи қозғалыс пен дамудың органдары мен құралдары” (Г.Д. Гачев).

Қазақ қоғамы туралы еуроорталықтық түсініктің, бұл қоғамды ХІХ ғасырдың екінші жартысынан бастап ғылыми зерттеле бастаған соң ғана сына бастағанын айта кеткен жөн. Сол замандағы зерттеушілердің ішіндегі ірі тұлғалардың бірі, ұзақ уақыт бойы Орталық Азияда өмір сүріп, еңбек еткен неміс түркологы В.Радлов алғашқылардың бірі болып қазақы көшпелі қоғамның жетілмегендігі, тағы және арамтамақтығы жөніндегі жаңсақ, көшірме, еліктеме түсініктерге қарсы шықты. Радлов бұл туралы: “Біз бұл жерде отырықшы халықтардың мәдениетіне пара-пар қарсы тұрған өркениеттің сатысымен істес болып отырмыз... Қазақ қоғамында үстемдік етіп отырған анархия емес, тек өзін ғана тән, біздікінен өзгеше және барынша реттелген мәдени қатынастар” деп жазды.

Бұл жерде көшпелі қазақ қоғамын тұйық, оқшау, жабық жүйе ретінде қарастырудан аулақ болу керек. Қазақстан мәдениеті әлемдік өркениет пен жалпыадамзаттық мәдениеттің құрамдас бөлігі ретінде өзіндік табиғи-ландшафттық жағдайда - ерте кезден Батыс пен Шығыс мәдениеттерін байланыстырып келген Еуразияның орталық территориясындағы өлы дала ареалында қалыптасты. Орталық Азияның халықтары мен ертедегі тайпаларының палеолит, қола дәуірлерінен бастап мәдени дәстүрлері ғаламдық жалпыадамзаттық заңдылықтардың динамикасы ағымындағы социомәдени процестерді бастап кешіріп, номадизмге тән көшпелі мал шаруашылығының ықпалымен қалыптасты. Кейінірек толық құралып біткен жергілікті, төл (автохтонды) дәстүрлер әртүрлі шекаралас, жапсарлас жатқан халықтар мен елдердің мәдени ықпалын бойына сіңіре отырып, қазіргі мәдениеттанымдық, теориялық тұрғыдағы зерттеулерді талап ететіндей күрделі және біртұтас феномен - дәстүрлі этномәдениетті дүниеге әкелді.

Осы тұрғыдан алғанда дәстүрлі қоғамда кәсіпкерліктің көріністері мүлде болған жоқ деген оймен келісуге болмайды. Мысалы, қазақтардың ертеден бір-бірімен “мал-жан аман ба?” деп амандасатындығы белгілі. Бұл жерде “мал” сөзі тек төрт түліктің жалпы атауы ғана емес, онан да кең ұғымды білдіретінін ескеру керек. Бұл терминнің мән-мағынасын халықты байлық пен дәулетті молайтуға шақырған ұлы Абайдың мыңа бір өлең шумағынан пайымдауға болады:

Жалға жүр, жат жерге кет, мал тауып кел,
Малың болса, сыйламай тұра алмас ел.

Сондай - ақ, ұлы ақынның, “есектің артын жу да, мал тап” деген императивінен кәсіпкерлікті насихаттаудың иісі аңқып тұр. Абай еркін сауданы адамдардың барлық қанағаттарын өтейтін, қажеттілігіне керекті тауарлармен

қамтамасыз ететін айрықша фактор ретінде таниды. Еркін саудасыз нарық жоқ, яғни ілгері даму бәсең, рухани сана басқа елдің мәдениетімен кәсіптік жаңалықтарынан неғұрлым арта қалатынығын айтады. Абай өзінің «Базарға қарап тұрсам, әркім барар» деген өлеңінде аталмыш ойларын былайша қорытады:

Базарға қарап тұрсам, әркім барар,
Іздегені не болса сол табылар.
Біреу астық алады, біреу маржан,
Әркімге бірдей нәрсе бермес базар.
Әркімнің өзі іздеген нәрсесі бар,
Сомалап ақшасына соны алар.
Біреу ұқпас бұл сөзді, біреу ұғар,
Бағасын пайым қылмай аң-таң қалар.

Көпшілік “капитал” деген сөзді қазақ тіліне аударма алмай әлек болып жүр. Қазақтың дәстүрлі мәдениетіне ислам өркениетінің ықпалын ескере отырып, араб тілінен біздің лексиконға еніп кеткен “мал” терминін “капиталдың” эквиваленті ретінде қолдануға болады. Араб тілінен “мал” сөзі “меншік”, “капитал” деп аударылады. Меншік, мүлік ретіндегі “мал” (көпше түрде-амвал) отырықшы арабтарда “ақшаны”, “игілікті” білдірсе, ал бедуиндерде “түйе”, “мал” (түлік, жануар) дегенді білдіреді. Ортағасырлық авторлардың түсіндіруінше мал төрт категорияға бөлінеді: “мылқау” (аса бағалы материалдар мен ақша), “сөйлейтін” (құлдар мен түліктер), тауарлар және жылжымайтын мүлік. Өзінің тар мағынасында мал - қаржы, ақшалай құралдар. Қаржы мен салықтар туралы трактаттар – Китаб ал-амвал деп аталады. Мұсылмандардың бүкіл қауымына тиесілі құралдар байт ал-мал немесе мал ал-муслимин деп айтылады. Кей жағдайларда мал салықты натуралды түрде емес, ақшалай түрде төлеуді білдіреді. Мал термині өзінің әртүрлі мағыналарында барлық мұсылман халықтарының тілдеріне енді.

Пайдамен (галла, рибх) салыстарғанда өндіріске немесе саудаға жұмсалған құралдар, сондай-ақ құрамына пайда да кіретін сату бағасымен салыстырғандағы бұйымының өзіндік құны да рас ал-мал деп аталады. Бүгінгі мағынасында рас ал-мал “капитал” ұғымымен бірдей сәйкес келеді [6].

Қазақтардың дәстүрлі шаруашылығының трансформацияға ұшырауы қалыптасып келе жатқан әлемдік үрдістермен байланысты болды. Экстенсивті малшылыққа негізделген көшпелілік шаруашылық мәдени типінің қарқынды дамуы үшін жайылымдық кеңістіктің ұлғаюы қажетті еді. Алайда ХҮ-ХҮІ ғасырлардан бастап Еуропадағы мемлекеттер күшейіп әлемнің өзара жаңа бөлінісін бастады. Индустриалды қоғамға бет бұрған батыстық елдер және олардан үлгі ала бастаған Ресей территориялық экспансия саясатына көшті. Көшпелілер заманның жаңа талабына жауап бере алатын ішкі күштерін таба алмады және оларды алауыздық пен өзара тартыс ауруы әбден меңдеп алған еді. Сонда да көшпелі шаруашылық-мәдени тип дүниежүзілік мәдениетте өзіне тиісті құнды орын алады. Номадтардың ғасырлар бойы жинақталған шаруашылық мәдениетін қазіргі кезде де ескеріп, дұрыс қолдану тарихи сабақтастықтың кепілі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1.Оспанова Д.М. Современные проблемы развития национальной культуры // Материалы республиканской научно-теоретической конференции Отв.ред. С.Т.Темирбеков. - Алматы, 1998.
- 2.Темирбеков С.Т. Культурологические аспекты национального характера казахов // Культура Казахстана: традиции, реальности, поиски / Ответ. ред. Е.Б.Имамбек. -Алматы: РНЦПК, 1998. - С. 104-110.
- 3.Ғабитов Т.Х. Қазақ мәдениетінің типологиясы. - Алматы: Қазақ ун-ті, 1998. – 203-204 бб.
- 4.Нуржанов Б.Г. Культурология. Курс лекций: -Алматы: Ун-т “Қайнар”, 1994. - 128 с.
- 5.Абай. Қара сөз. Поэмалары. - Алматы: Ел, 1993. - 272 б.
- 6.Ислам. Энциклопедический словарь. - М., 1991. -158 с.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ердібек Маржан Кеңесқызы

«Астана» университеті, Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

Ақпараттық қоғам білім беруді дамыту үшін жаңа шарттарды туғызады . Оқытудағы жаңа ақпараттық технологиялар бүкіл әлемде білім беру үдерісінің ажырамас бөлігіне айналды.

Жоғары оқу орындары үшін заманауи мемлекеттік бағдарламалар мен жаңа буынның білім беру стандарттары шет тілі оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануды да қарастырады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып оқыту шеңберінде шет тілін оқытудың келесі заманауи тәсілдері тиімді жүзеге асырылуда:

- 1) когнитивті тәсіл (Б.В.Беляев, Дж.Брунер, В.Риверс);
- 2) белсенділік тәсілі, диалог және әлеуметтік конструктивизм, яғни оны құру процесінде білімді игеру (П.Я. Гальперин, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн);
- 3) оқушының ақпараттық мәдениетін қалыптастыруды көздейтін компьютерлік технологияларды қолдануға оқушының біртіндеп бейімделуіне бағытталған акмеологиялық тәсіл (А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин);
- 4) құзыреттілік тәсіл және контекстік оқыту теориясы (А.А. Вербицкий, Т.Д. Дубовицкая, А.Б. Хуторской).

Оқыту әдісі компьютерлік тестілерді қолданудан тұрады және лингвистикалық және ақпараттық құзыреттілікті дамытуға бағытталған. Дәстүрлі бақылау түрлерімен салыстырғанда оның бірнеше артықшылығы бар:

- тестілеудің жиілігі мен жүйелілігін арттыру арқылы бақылаудың тиімділігін арттыру;

- студенттердің білімін автоматты түрде тексеруге және мұғалімнің тест нәтижелерін өңдеу бойынша ауыр жұмыстардан босатуына байланысты нәтижелерді тез алу;
- компьютер жұмысын тексеру арқылы алынған бағалаудың объективтілігі;
- оқушылардың тест тапсырмаларын орындауға деген ынтасын арттыру;
- дисплей экранындағы әр тапсырманы жылдам өзгерту;
- сыналатын адаммен интерактивті диалог құру;
- жүйенің сыналушылардың қорытынды сапасына жедел реакциясы;
- тестілеу әсерін сыналушылардың мінез-құлқына бейімдеу;
- дәстүрлі түрде тест жазу кезінде ыңғайсыздықты сезінетін студенттер арасындағы психологиялық тосқауылдың тапсырмаларын орындаудың жеке режиміне байланысты төмендеу (Васильев, Демидов, Малышев, Тягунова, 2000).

Проблемалық-іздеу әдісі тілдік және ақпараттық, әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктен басқа, дамытуға бағытталған. Интернет студенттерге көмектесетін ақпарат алу құралы ретінде әрекет етеді:

- қажетті материалды іздеу;
- ақпараттың сапасын бағалау және түсіндіру;
- ақпаратты тұтынуда таңдамалылықты жүзеге асыру;
- ақпаратты әр түрлі форматта өңдеу және ұсыну. Студенттерге өз бетінше білім беру және ізденіс әрекеттерін үйрету.

Интернетте гипермәтіндік навигация құралдарын зерттеу, ақпараттық іздеу жүйелерін (тақырыптық каталогтар, мамандандырылған және мета іздеу жүйелері). Жаһандық желіде сапалы ақпарат іздеудің сенімді алгоритмдерінің болмауына байланысты табылған ресурстарды сыни бағалау дағдылары қажетті дағдыға айналады (1).

Коммуникативті-интерактивті әдіс- барлық жерде ақпараттандыру дәуірінде жаңа мағынаға ие болады, электрондық пошта, чаттар, форумдар, әртүрлі әлеуметтік қызметтер сияқты шет тілдерін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық құралдарды пайдалануға негізделген.

Электрондық коммуникацияның әр түрлі типтерін білім беру үдерісіне интеграциялау келесі дағдыларды дамытады: диалог және полилог түрінде пікірталас жүргізу, дәлелдер мен қарсы дәлелдер келтіру, жауаптың логикасын құру, оқу мәселелері бойынша нақты қорытындылар жасау, өз көзқарасын тұжырымдап, нақты жауаптар беру.

Компьютерлік коммуникация мәселелеріне арналған бірқатар зерттеулерде компьютерлік делдалдық коммуникация термині пайда болды (2). Мұндай қарым-қатынас білім беру үдерісіне қатысушылардың электрондық хабарламаларды оқуға сәйкес контексте электрондық білім беру ортасында түсіну дағдыларын қалыптастыру, сондай-ақ ақпарат пен коммуникацияның дамуы зерттелетін ғылыми сала ретінде түсіндіріледі. Бұл бағыт іс жүзінде АКТ-ны тиімді пайдалануға және білім беру қызметінде осы типтегі қарым-қатынас этикасын дамытуға бағытталған. Сондықтан, ең маңыздысы кәсіби қасиеттердің арасында басты болып табылатын коммуникативті дағдыларды қалыптастыру және дамыту болып табылады. Сонымен, білім беруде сауатты жазбаша сөйлеу, ақпаратты іздеу бойынша тиімді жұмыс, ақпараттық ресурстарды сыни бағалау,

қарым-қатынас процесінде бірлескен іс-әрекеттерді үйлестіру, презентация және өзін-өзі таныстыру, білу сияқты дағдылар мүмкіндік береді.

Кейс-стади—функционалды сауаттылықты қалыптастыру құралы. Кейстерді қолданудың негізгі мақсаты, ең алдымен, студенттерге белгілі бір кәсіби салада жұмыс істейтін тілдің нақты жағдайларына мүмкіндігінше жақын сценарий ұсыну (3). Түпкі әдіснамалық мақсат интеграцияланған білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға және теорияны практикамен ұштастыруға бағытталған. Кейстер студенттерге алғашқы жұмыс тәжірибесін жинауға және белгілі бір функциялар мен кәсіби рөлдерді орындау қабілетін дамытуға көмектеседі. Істе берілген материалды игерудің дәстүрлі түрлері дайындалған хабарлама, постер немесе презентация болуы мүмкін. Сонымен бірге, жұмыс жағдайды егжей-тегжейлі, дәл талдаудан, осы салада қабылданған операцияларды немесе рәсімдерді орындаудың барлық қағидаттары мен ережелерінен тұруы және нақты мәселелердің мүмкін болатын шешімдерін қамтуы керек. Кәсіби бағытталған шетел тілін зерттеудің кейс-стади әдісінің жағымды ерекшелігі - оқу барысында әрдайым студенттерден жеке және топтық жұмыс жасаудың белсенді дағдыларын талап ететін шынайы тілдік материал қолданылады. Белгілі бір мәселені шешу кезінде студенттердің назары тілге көп аударылмайды. Бұл деректерді тексеру, кәсіби тапсырманың өзі үшін қанша тұрады.

Істерді жүргізу, әдетте, үш негізгі кезеңді қамтиды:

- 1) мәліметтерді енгізу
- 2) деректерді өңдеу және олармен жұмыс
- 3) қорытындыларды ұсыну.

Жоба әдісі кейс әдісіне ұқсас, студенттерден процеске көбірек қатысуды талап етеді.

Жоба әдісін тәжірибе жүзінде оқыту арқылы жүзеге асыру: шет тілі дайын білімді жеткізуші болып табылатын мұғалім рөлінің өзгеруіне әкеледі, студенттердің танымдық, зерттеушілік әрекетін ұйымдастырушыға айналады.

АКТ-ны білім беру процесінде сәтті қолдану үшін оларды оқытуда қолдану принциптерін нақты түсіну қажет. Зерттеушілердің пікірі бойынша, келесі принциптер жаңа буынның АКТ-ны қолдана отырып, шет тілдерін оқытуды ұйымдастырудың тұжырымдамалық мәні бар негізгі принциптер болып табылады.

Жалпы дидактикалық:

- ар-ождан қағидасы - дағды қалыптастырудың алдындағы белгілі бір ережелер жүйесіне сүйену және студенттерге оқып жатқан шет тілі жүйесі туралы түсінік беру;

Көрнекілік принципі - лингвистикалық, аударылатын тіл елінің белгілі бір мәдени ортасында зерттелетін тілдік материалдың функционалды сипаттамаларын көрсететін, шынайы мәтіндерді, сөйлеу үлгілерін таңдауды; түрлі мультимедиялық құралдарды қолдануды, бейнеконференциялар ұйымдастыруды көздейтін визуалды; мультимедиялық және аудио конференциялардың арнайы бағдарламалық жасақтамасын пайдалануды көздейді.

Ғылыми сипат принципі- деректерді таңдауды және ғылымның немесе пәннің негізгі мазмұнын ұсынуды болжайды. АКТ-ны қолдана отырып оқу процесінде білім беру мазмұнын ұсынудың ең ыңғайлы тәсілі - бұл графика немесе модуль түрінде ұсыну.

Білімді өз бетінше құру принципі - оқытудың негізі әр оқушының өзіндік практикасы болуы керек;

Әдістемелік:

- қарым-қатынас қағидаты - нақты қарым-қатынас мәселелерін шешу кезінде өз біліміңді жүзеге асыру мүмкіндігі.

- жағымды эмоционалды фонға сүйену принципі, әр оқушының оқуға деген тұрақты мотивін қалыптастыру,

Қазіргі заманғы АКТ осы қағидаларға сәйкес шетел тілін ұйымдастырудың, оқытудың негізі бола алады, өйткені олар келесі шарттарды қанағаттандырады:

1) асинхронды топты және шет тілін оқытудағы негізгі режимдер үшін платформа бола алады. Жеке жұмыс және синхронды топтық жұмыс;

2) студент анықтаған қарқынмен дербес оқытуды қамтамасыз ету;

3) барлық үш режимдер сөйлеу және жазу, тыңдау және оқу практикасын ұйымдастырудың мультимедиялық мүмкіндіктерін қолдайды, барлық режимдердің бір ортаға қосылуын қамтамасыз етеді;

4) дәстүрлі сынып жұмысында жетіспейтін табиғи лингвистикалық ортаға жағдай жасау

Зерттеушілердің пікірінше, тиімді нәтиже алу үшін шетел тілін оқытуды ұйымдастыруда әдістемелік тұрғыдан АКТ-ны қолдануды қамтамасыз ету керек:

- оқытылатын тілдік материалды ұсынудың әр түрлі формалары;

- презентация құралдарының жиынтығын пайдалану (дыбыстық, графикалық, анимациялық, видео, мәтін);

- тілдік құбылыстарды динамикада көрсету және тапсырмалардың лингвистикалық мазмұнын әр түрлі ету;

- дәстүрлі «қағаз» түріндегі тапсырмаларды орындауды жеделдету;

- тестілеудің әртүрлі формаларын қолдану;

- синхронды және асинхронды режимдердегі қателерді көру, талдау, түзету мүмкіндігі;

- дидактикалық материалдардың күрделілігі, технологиялар мен бағдарламалардың кезектесуі;

- бейімділік, яғни зерттелетін материалдың күрделілік деңгейі мен көлемін, ақпаратты ұсыну форматын, жұмыс реттілігін, тапсырмаларды орындау уақыты және т.с.с. таңдау мүмкіндігі;

- компьютерсіз орындау қиын немесе мүмкін емес есептердің арнайы компьютерлік түрлерінің болуы;

- жылдам, тұрақты міндетті кері байланыс және оқытушымен және оқыту серіктестерімен синхронды және асинхронды байланыс мүмкіндігі

Осылайша, АКТ ұсынған мүмкіндіктерді пайдалана отырып, оларды дидактикалық міндеттерді тиімді шешуге (сәйкес дидактикалық интерпретацияны ескере отырып) оқу үдерісіне қосуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Титова. С. В. Информационно-коммуникационные технологии в гуманитарном образовании: теория и практика: пособие для студентов и аспирантов языковых факультетов университетов и вузов. / С. В. Титова-М.: 2009. - 240 б.
2. Розина. И. Н. Постановка задачи: исследование синхронной компьютерно-опосредованной коммуникации в образовании / И. Н. Розина // IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies, 2002. - 476-480 б.
3. Ильина. О. В. Оптимизация самостоятельной работы студентов по овладению иноязычной речевой деятельностью с помощью компьютерных технологий. / О. В. Ильина // Дис. на ... канд. пед. наук. — Смоленск, 2002. - 189 б.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ АТТЕСТАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ: ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, МОДЕЛИ, ФОРМЫ И КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Галиева Алия Данифовна

*Набережночелнинский государственный педагогический университет
город Набережные Челны*

Аннотация: В статье описывается модель аттестации педагогических работников, представлены критерии оценки профессиональной деятельности педагогических работников и формы оценки. Кратко представлена схема государственной аттестации педагогических работников.

Ключевые слова: аттестация, профессиональная деятельность, педагогические работники, критерии оценки, формы оценки, организация, образовательная деятельность.

State and public certification of teachers: models, forms and criteria for evaluating professional activity Galieva Aliya Danifovna, Naberezhnye Chelny State Pedagogical University, Naberezhnye Chelny

Abstract: The article describes the model of certification of teachers, presents the forms for evaluating the professional activity of teachers and forms of evaluation. The scheme of state certification of teachers is briefly presented.

Keywords: certification, professional activity, teaching staff, evaluation criteria, evaluation forms, organization, educational activity.

В соответствии с законом «Об образовании в Российской Федерации» все педагогические работники организаций, осуществляющих образовательную деятельность, должны проходить аттестацию. Профессиональный стандарт же в свою очередь, устанавливая определенную свободу действий, повышает ответственность педагога за результаты своего труда, предъявляет требования к его квалификации, предлагает критерии ее оценки [1].

По новому порядку расширились задачи аттестации и появились такие вопросы, как:

- выявление перспектив использования потенциальных возможностей педагогических работников;
- обеспечение дифференциации размеров заработной платы педагогических работников с учетом установленной квалификационной категории и объема их педагогической работы.

Аттестации подлежат все педагогические работники, которые занимаются образовательной деятельностью, вплоть до внешних совместителей. Важность и необходимость аттестации заключается не только в повышении самим педагогом своих профессиональных качеств, но и в необходимости образовательной организации убедиться в том, что педагог развивается, улучшается качество образования.

Определены следующие формы и критерии оценки профессиональной деятельности педагогических работников [1]:

1. Получение дополнительного образования (повышение);
2. Проектная деятельность педагога, умение разрабатывать проекты;
3. Постоянное повышение знаний, самообразование педагога;
4. Активное использование ИКТ;
5. Использование современных образовательных (коррекционно-развивающих, обеспечивающих, социально-педагогических и др.) технологий, методик и техник (технологических компетенций);
6. Владение коммуникативными компетенциями;
7. Методическая и инновационная деятельность, участие в проектах;
8. Эффективность методической (учебно-методической, научно-методической) деятельности.
9. Эффективность образовательной деятельности.

Все критерии кроме девятого пункта едины для всех педагогических работников. Девятый пункт варьируется и зависит именно от должности педагогического работника.

Таким образом, сегодня педагогу недостаточно знать содержание преподаваемого предмета, ориентироваться в законах педагогики и психологии. Современный педагогический работник должен шагать в ногу с современностью и владеть многими компетенциями, чтобы быть интересным, востребованным.

Литература

1. «Профессиональный стандарт для педагогов (воспитателей, учителей) в сфере дошкольного, начального общего, основного общего и среднего общего образования» приказ Минтруда России от 18.10.2013 №544н.

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІ КОНТЕКСІНДЕГІ КҮШТІ ЖӘНЕ ӘЛСІЗ БАЙЛАНЫСТАР

Бекетов Н.Т. – магистр, оқытушы, **Абжанова Г.** – студент
ҚазтұтынуодағыҚарағанды Экономикалық Университеті,
Қарағанды (Қазақстан)

Аннотация: Жоғары оқу орнындағы жұмыс процестеріне күшті және әлсіз байланыстардың әсері, осы мақалада, көбінесе теориялық сипатқа ие, бірақ сонымен бірге бұл мақаланы жазу үшін әлеуметтік зерттеудің бірнеше әдістері қолданылды, мысалы, Бақылау әдісі және ақпаратты талдау әдісі. Күшті және әлсіз байланыстардың ұжым ішіндегі ұйымдастыру процесіне әсер ету факторлары, сондай-ақ оның тиімділігі зерттеледі. Атап айтқанда, кафедралар мен факультеттердің ұйымдастыру және атқару жұмыстары қарастырылуда.

Түйінді сөздер: желілік теория, желі, күшті байланыстар, әлсіз байланыстар, білім беру процесі

Желілік теория социологиялық білімнің тәуелсіз саласы ретінде салыстырмалы түрде жақында, 1990-шы жылдардан бастап қалыптасты., дегенмен бұрын әртүрлі әлеуметтанушылар мұндай әлеуметтік құбылысты зерттеуге және түсіндіруге тырысты. Әржылдары әртүрлі зерттеушілер мен әлеуметтанушылар әлеуметтік желілерді зерттеді. Италияндық әлеуметтанушы С. Серж жеке әрекеттерді олар жүзеге асырылатын құрылымдық контекст арқылы түсіндіру моделін алғаш рет Э. Дюркгейм ұсынған және негіздеген деп санайды [1]. Желілік теорияның қалыптасуы мен дамуына Г. Зиммельдің ресми әлеуметтануы; Р. Радклиф-Браун Дж. Барнс, К. Митчеллдің әлеуметтік антропологиясы; Я. Мореноның социометриясы; П. Блау мен Р. Эмерсонның әлеуметтік алмасу теориясы; П. Бурдьё, Дж. Коулмен, Р. Бэрттың әлеуметтік капитал теориясы айтарлықтай әсер етті [2].

Әлеуметтанушылар жалпыға бірдей белгілеген мағынада, әлеуметтік желі дегеніміз-туыстық, достық, көрші, кәсіби және басқа қатынастар негізінде қалыптасатын және әдетте ресурстардың әртүрлі түрлерін (материалдық және материалдық емес) берумен бірге жүретін, сол арқылы желілік кеңістікті құрайтын әлеуметтік субъектілердің жиынтығы және олардың өзара әрекеттесуі. Желілік құрылым тек бір желі шеңберіндегі акторларды және олардың арасындағы қатынасты ғана емес, сонымен қатар желі қатысушылары арасында ресурстардың өзара алмасуын да қамтиды. Осыған сүйене отырып, желілік

теория желілік құрылымдардың олардың байланыстары мен қатынастарынан құралған субъектілердің әлеуметтік мінез-құлқына әсерін зерттейді деп айта аламыз.

Осы мақалада әлеуметтік желілердің әлеуметтік субъектілер ретіндегі өзара әрекеті американдық зерттеуші Марк Грановеттер тұжырымдамасының призмасы арқылы қарастырылады. 1973 жылы американдық әлеуметтанушы Марк Грановеттер (Granovetter, Mark) зерттеген тұлғааралық қарым-қатынас [3] әлсіз байланыстар деңгейіндегі байланыс күшті байланыс деңгейіндегі қарым-қатынасқа қарағанда, жеке тұлға үшін де, белгілі бір әлеуметтік топтар үшін де көп пайда әкеледі деп болжайды. Тарату әлеуметтік байланыстардың жиілігі мен ұзақтығы аспектісіне сәйкес тұлғааралық қатынастардың сыртқы айырмашылығынан тұрады: жиі байланыстар - күшті байланыстар (отбасы, туыстар, достар, ұзақ уақыт бірге жұмыс істейтін әріптестер), сирек байланыстар, сәйкесінше бұл әлсіз байланыстар (көршілер, таныстар, таныстардың таныстары, әріптестер). Грановеттер бұл көріністі күшті байланыстар арқылы (олардың ақпараттық артықтығына байланысты) қоғамда шектеулі деректер мен ресурстардың алмасуы жүреді, яғни шын мәнінде пайдалы, өз кезегінде сапалы деректермен алмасу әлсіз байланыстарда жүзеге асырылады.

Сонымен, Бұл мақалада жоғары оқу орындарындағы факультеттер мен кафедралар арасындағы қатынастар қарастырылады. Еңбек қатынастарын жүзеге асыруға негізделген басқа әлеуметтік топтар сияқты, университеттерде ұйымдастырушылық және атқарушы процестерді жеке құрылымдық бөлімшелер жүзеге асырады. Бұл бөлімшелерде қызметкерлердің белгілі бір санынан тұратын ұжымдар құрылады, онда қызметкерлер арасындағы қарым-қатынас алқалы негізде жүреді. Грановеттердің тұжырымдамасы осы құрылымдарға қатысты олардың жұмысының тиімділігін анықтау үшін да қолданылуы мүмкін.

Шартты түрде университеттің құрылымын, мысалы, факультеттер мен кафедраларды құрамдас бөліктерге ресми бөлуден басқа, құрылымда ұзақ уақыт жұмыс істейтін тұрақты қызметкерлерге (аға оқытушылар, доценттер, профессорлар, меңгерушілер, декан) және жаңадан келген қызметкерлерге (жас мамандар), сондай-ақ аралас құрылымға бөлуге болады.

Тұрақты қызметкерлер ұзақ мерзімді және жалғасып келе жатқан жұмыс қатынастарына байланысты шекаралары ішкі функционалды байланыстармен белгіленген күшті байланыстар шеңберін құрайды. Бұл шеңбердегі қатысушылардың қарым-қатынасы сенімді және жиі достық сипатқа ие (оның ішінде тікелей жоғары басшылық тобымен), бұл бір жағынан міндеттерді тез шешуге көмектеседі, өйткені мұндай шеңберлердегі байланыс тез жүреді, екінші жағынан, тығыз қарым-қатынас ұжым ішіндегі қулаулық жағдайға әкелуі мүмкін. Мұндай жағдайда міндеттерді орындау шартты сипатқа ие болады, атқарушы қызметті бақылау әлсірейді, ал егер кемшіліктер немесе қателер табылса, ол ішінара жазалануы немесе мүлдем ескерілмеуі мүмкін. Бұдан білім беру сапасының одан әрі төмендеуімен білім беру процесі де зардап шегуі мүмкін. Сондай-ақ, оқу үлгерімі немесе студенттерді қабылдау мәселелерін шешудің әртүрлі бейресми схемаларының пайда болу қаупі жоғары (көптеген

мысалдар бар), бұл университеттің беделді имиджіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Жоғарыда айтылғандарға сәйкес оларды анықтайтын ерекшеліктері бар күшті байланыстардың белгілерін ажыратуға болады:

1. Күшті байланыстар тобы жиі байланысатын адамдардан қалыптасады.
2. Орталық ядро бар, соның арқасында бұл топ жұмыс істейді (тарау, жетекші, бастық).
3. Көптеген ақпарат шеңберден шықпайды және оған тек оның қатысушылары ғана қол жеткізе алады.
4. Бұл топқа кіру өте проблемалы және осы шеңберде қабылданған белгілі бір шарттар мен ережелерге сәйкестікті талап етеді.
5. Күшті қатынастардағы жұмыс процестері мен еңбек қатынастары шартты сипатқа ие болады.

Өз кезегінде, қысқа мерзімді еңбек қатынастарынан тұратын ұжым, жоғарыда сипатталған белгілері мен сипаттамаларымен әлі де күшті байланыс шеңберін құру үлгермейді. Осындай әлсіз байланыстардың пайда болуымен жас немесе жаңа қызметкерлер өз міндеттеріне барынша кәсіби түрде қарауға және оларды адал орындауға тырысады. Алайда, уақыт өте келе жас қызметкерлер де күшті байланыстар шеңберіне ене алады немесе өзін құра алады.

Айта кету керек, күшті байланыстар шеңбері жаңа қызметкерді қабылдамауы мүмкін, өйткені олардың ұстанымдары, көзқарастары мен құндылықтары сәйкес келмеуі мүмкін, бұл жағдайда жаңа қызметкер осы әлеуметтік топта шеттетіледі, бұл кафедра мен факультеттегі ұйымдастырушылық және жұмыс процестеріне әсер етеді. Сайып келгенде, қалыптасқан ұжым мен жаңа қызметкерлер арасындағы позициялардағы айырмашылықтар соңғылардың кетуіне әкелуі мүмкін.

1. Күшті байланыстардың теріс әсерін болдырмау және университет ішіндегі білім беру процесінің сапасын жақсарту үшін келесі ұсыныстарды қарастыруға болады:

2. Білім беру процесін реттейтін және құрылымдардың ішкі тәртібін бақылайтын бақылаушы органның болуы;
3. Университет құрылымында қызметкерлер арасында ақ ниет, адалдық және әдептілік идеологиясын дамыту;
4. Қызметкерлердің тікелей білім беру және ғылыми қызметке көбірек көңіл бөлуіне мүмкіндік беретін артық құжаттамалық есеп беруді және мұғалімдердің тәрбиелік шараларына қатысуын азайту.
5. Күшті байланыс шеңберлерінің пайда болуын болдырмау үшін басшылық лауазымдардың құрамын мезгіл-мезгіл жанартып отыру.
6. Қызметкерлер арасында міндеттер мен өкілеттіктерді біркелкі және нақты бөлу.

Сонымен, Қазақстандағы жоғары білімнің қазіргі жағдайын талдай отырып, жоғары оқу орындарының ішкі құрылымдарында күшті байланыстардың пайда болуы көбінесе сөзсіз болатындығын анықтауға болады. Бұл ретте олардың жағымсыз әсерін теңестіруге болады, бұл үшін мұғалімдердің, қызметкерлердің және басшылықтың жоғары біліктілік пен кәсіби шеберлікке, сондай-ақ жоғары

моральдық құндылықтарға ие болуы қажет. Білім сапасы мен жас ұрпақтың дұрыс дамуы көбіне жоғары оқу орындарының оқытушылары мен басшыларының өздеріне байланысты.

Әдебиеттер тізімі:

1. Serge S. A Durkheimian Network Theory // Journal of Classical Sociology. 2004. Vol. 4, No. 2. 216p.
2. Ritzer G., Goodman D. J. Modern Sociological Theory. McGraw-Hill, 2004. 486 p.
3. Granovetter Mark S. The Strength of Weak Ties // American Journal of Sociology. Vol. 78, No. 6. P. 1360-1380

UDC 372.881.111.1

CONTENT OF FOREIGN-LANGUAGE EDUCATION IN KAZAKHSTAN

S.I. Sadybekova, Zh.A. Tashenova
Korkyt Ata Kyzylorda University

Резюме

В статье рассматриваются ключевые вопросы развития иноязычного образования в Казахстане, модернизации современной отечественной системы обучения иностранным языкам. Рассмотрены некоторые принципы Концепции развития иноязычного образования РК, уровневой модели иноязычного образования, определены их цели и задачи.

Ключевые слова: Иноязычное образование, межкультурное обучение, концепция иноязычного образования, уровневая модель иноязычного образования, непрерывное образование

Түйіндеме

Бұл мақалада Қазақстандағы шет тіліндегі білімді жетілдіру мен шетел тіліне оқытудың заманауи отандық жүйесін жаңғыртудың негізгі мәселелері қарастырылады. Қазақстан Республикасындағы шет тіліндегі білімді жетілдіру Тұжырымдамасының кейбір қағидалары мен шетел тілінде білім берудің деңгейлік моделі қарастырылып, олардың мақсат-міндеттері анықталды.

Кілт сөздер: шет тіліндегі білім, мәдениетаралық білім беру, шет тілінде білім беру тұжырымдамасы, шет тілінде білім берудің деңгейлік моделі, үздіксіз білім беру

Summary

The article touches upon the key issues of the development of foreign-language education in Kazakhstan, modernization of the up-to-date domestic system of teaching

foreign languages. Some principles of the Concept of the development of foreign-language education in the Republic of Kazakhstan, the Level model of foreign-language education are considered, their goals and objectives are defined.

Keywords: foreign-language education, intercultural learning, conception of foreign-language education, level model of foreign-language education, continuous education.

Education of a secondary linguistic personality ready and capable of intercultural communication is the main goal of foreign-language education and is achieved by means of a step-wise transition, through the implementation of a hierarchical system of goals and objectives of individual levels that ensures both succession and continuity in the formation of the entire complex of foreign competencies both achieving specific quality indicators of proficiency in accordance with the internationally standard requirements.

Since Kazakhstan entering into the world educational space, the solution of the country's social and economic problems, the development of science, culture, the preservation of national traditions, familiarization with the universal values contemplates a need for fundamental transformations in the sphere of education.

Thus, the development of foreign-language education in our country combined with other components of the content of education designed to lay the foundations of the intellectual and spiritual potential of the nation as one of the principle resources of its formation is the significant and timely process. Along with that, other factors that contributed to the development of this process should be noted: expansion of the spheres of international cooperation, global integration changes occurring in the educational space, significant growth of professional and academic exchanges.

Term "foreign-language education" was introduced into scientific use in the late 90s of the XX century by E.I. Passov who considered a foreign language not as a "learning subject" but as an "educational discipline" supposing that four aspects are organically combined in a foreign language education: cognitive, developing, academic and educational [2, p. 58].

Studies of pedagogical literature indicates that the concept of "foreign-language education" has become common in the professional community of foreign language teachers and can be considered in the following aspects: 1) as an integral pedagogical process; 2) as a value; 3) as an activity; 4) as a result [1, p. 5].

It's common knowledge that, a foreign language is an effective tool for the development of foreign-language education in these conditions, and in this regard, there is a need for fundamental changes in the teaching of foreign languages.

Modern system of professional training of specialists in the field of foreign languages and cultures is characterized by the fact that, firstly, the practical acquisition of foreign languages has become a demand of broad sections of society, and secondly, the general pedagogical context creates favorable conditions for the differentiation in teaching foreign languages.

The rapid development of new socio-economic and political situation requires the implementation of the language policy in the society in the field of foreign-language education aimed at satisfying both public and personal needs for mastering

foreign languages. Various training options and training tools presented new requirements for the professional training of the foreign language teacher who should be able to act not according to strictly prescribed rules in the terms of new conditions but in accordance with his own conscious choice made among possible methodological systems. In connection with this, the problem of modernizing foreign-language education is being updated.

Foreign-language education process, which is one of the types of education in general, actually includes four aspects. It will be noted that each aspect of foreign culture is organically integrated into the whole educational process. There is a unity of all four aspects: "cognition, development, education and teaching are equally interpenetrable, interdependent, synthesized and integrated into what we call education" [5, p.28].

Deep transformations in the process of teaching foreign languages in higher foreign-languages education, i.e. those that carried out in the linguistic and non-linguistic institutions have a value not in the quantitative but in the qualitative reorganization of education. In turn, it is reflected in the transition to the three directions envisaged by the European standard: teaching a basic foreign language, a language for special purposes and a language for academic purposes.

The consistency of education in the "school-university" system is that higher education institutions continue to form a basic language at subsequent levels of the European standard. Initially, the ratio of professional skills to verbal activity which allows students to master a foreign language through situations of professional communication is being conducted in teaching language for special purposes (LSP). Acquiring a language for academic purposes (LAP) by students will ensure a continuity in the training between bachelor's and master's degrees and will give them the opportunity to receive postgraduate education abroad.

Thus, the formation of professions mastering a foreign language at a level recognized by the international community and that meets the needs of the society of the Republic of Kazakhstan is the goal of a higher foreign-language education which can be achieved through the solution of a number of problems. The educational list includes such tasks as of a formation of a specialist who masters:

- a basic foreign language in accordance with the requirements of the European standard,
- a foreign language for academic purposes to ensure continuity in the training between bachelor's and master's degrees,
- a foreign language for special purposes in accordance with a focused specialization;
- the introduction of a system for planning the educational process in foreign languages adopted by the countries of the European Commonwealth;
- the formation of a new content of training correlated with national and international standards.

Development of higher foreign-language education foresees the implementation of certain provisions of the main trends:

- improving the quality of training professionals in foreign languages (teachers, translators, specialists in international relations),

- development of innovative foreign-language education,
- integration of training with intensive research activity in the field of linguistics, methods of teaching foreign languages and intercultural communication,
- correlation of university studies in foreign languages with the needs of society,
- improving the educational and information technologies in the field of teaching foreign languages (early learning, distance learning, language training for special purposes, etc.).

In this regard, here is an objective need to modernize the domestic system of teaching foreign languages. The actual action on the way of Kazakhstan's accession into the world educational space is the Level model of foreign language education as a dynamic structure for the implementation of the overall program for reforming the RK education developed in the Abylaykhan Kazakh University of International Relations and World Languages (1).

Owing to the determining the exact number of levels and their content aspect for each type of educational institution, this model ensures the implementation of the principles of succession, continuity and progressive development in the quality of foreign-language education. In turn, it harmoniously combines the subject content of the domestic system of teaching a foreign language and an internationally standard mechanism for monitoring foreign language proficiency for each level. The transition to a tertiary organization of the educational process makes it possible to significantly improvement of the quality of foreign-language education.

Special characteristics of targeted and content aspects of foreign-language education in the context of the intercultural paradigm is due to the fact that a learner as the subject of the educational process and as the subject of intercultural communication, acts as the central element of the level model.

The Conception of the development of foreign-language education is an inseparable part of the modern educational policy of the Republic of Kazakhstan which defines education as one of the most important national priorities and involves a comprehensive and profound modernization of foreign-language education at all levels.

Identifying the main directions of the development of foreign language education, the creation of the national level model of continuous and successive foreign-language education that ensures the accession of Kazakhstan into the world educational space are the goals of the Conception.

The Conception objectives cover a number of the following actions for identifying the real status of foreign-language education in Kazakhstan at the present stage:

- to outline the theoretical and methodological foundations of the system of continuous foreign-language education of the Republic of Kazakhstan;
- to define a system of continuous and successive foreign-language education encompassing all levels of the educational structure;
- to determine the stages for implementation of this Conception;
- to predict the expected results.

Focusing on the indicated positive processes, the formation of foreign-language education in the Republic requires a number of important aspects.

Need in the unified methodological platform for continuous and successive-variative foreign-language education and unified normative support, a distinct consideration of the planned results of the trainees' activity and their assessment criteria, avoidance of the growth of spontaneous innovative experiments and the development of a chaotic market of educational services in a foreign language for "replenishment" of gaps in the national foreign-language education system are obvious.

The presence of personnel capable for fully providing education in foreign languages, LSP and LAP in the whole palette of a multilevel foreign language education, a sufficient state-funded system of retraining of teaching staff in foreign languages and a high level of provision of secondary schools with teachers of foreign languages are of great importance. And this will have a positive effect on the quality of proficiency in foreign languages at all levels of the republican foreign-language education: the majority of graduates having real opportunities for personal and professional contacts with native speakers in the conditions of the republic sovereignty will not experience certain difficulties in realizing full-fledged communication in a foreign language.

Professionals who are trained in the system of foreign-language pedagogical education are called to become the bearers of the ideas laid down in the Conception, taking into account the preservation and augmentation of the best traditions of the domestic system of teaching foreign languages. Teacher's role of the in solving these problems is the decisive one. Increasing the professionalism of teachers, the formation of a pedagogical body in foreign languages are considered as a necessary condition for the modernization of the entire system of foreign language education.

From the perspective of the current status and problems of training professionals in the field of teaching foreign languages and in accordance with the requirements of the Conception of successive and continuous foreign language education in the Republic of Kazakhstan, the main areas for improving the training of pedagogical personnel in this branch are the succession and continuity of the content of pedagogical education oriented to foreign-language professional activity achieved by a common target orientation, consistency and continuity of educational standards, curricula and programs of different levels and stages of pedagogical education.

Realization of the Conception for the development of the foreign-language education of the Republic of Kazakhstan will be an unconditional step in the development of the multilingual education and the system of continuous and successive foreign-language education of the Republic of Kazakhstan, as it will contribute to the achievement of the following factors:

- level of foreign-language proficiency corresponding to international standard requirements,
- possibility for obtaining international certificates of foreign languages,
- convertibility of diplomas in the field of mastering foreign languages;
- cardinal processing of normative-managerial and educational-methodical documentation;
- creation of textbooks and teaching and methodological complexes meeting the requirements of the new social order;

- preparation of a new generation of competent, highly educated, competitive foreign language teachers capable to creative implementation of the National Conception for the development of foreign-language education;
- integration of Kazakhstan into the world educational space.

Combination of foreign-language education with other components of the education content is called to lay the foundations of the intellectual and spiritual potential of the nation, to contribute to the solution of social and economic problems, the development of science, culture, preservation of national traditions, adherence to universal values and the accession of Kazakhstan into the world educational space.

Literature

1. "Conception of the development of foreign-language education in Kazakhstan" - Almaty: Abylaykhan Kazakh University of International Relations and World Languages, 2006.
2. E.I. Passov. Principles of foreign-language education, their system and hierarchy. Materials for the report at the XIIIth Congress of the IAPD (Granada, Spain, September 13-20, 2015).
3. E.V. Semenova. Higher foreign-language education in conditions of intercultural educational space//Fundamental research. - 2007. - № 7. - P. 73-74; URL: <https://www.fundamental-research.com/en/article/view?id=3328>.
4. Education in search of human senses / Ed. E.V. Bondarevskaya. -Rostov-n-D., 1995. -178 p.
5. Passov E.I. Program-concept of communicative foreign-language education. - M., 2000. - 170 p.
6. M.N., Vetchinova. Theory and practice of foreign-language education in the Russian pedagogy of the second half of the XIX - the beginning of the XX century: the author's abstract. dis. ... Dr. of ped. sciences/M.N. Vetchinova. - M., 2009. - 48 p.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ УРБАНИЗАЦИЯ ҮРДІСІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ақылбеков Асқар Әбдірәсілұлы

Қалтай Мұхаммеджанов атындағы №1 мектеп гимназиясы, модератор

Насырова Бахыт Ахметбековна

№ 171 Ғ.Мұратбаев атындағы орта мектеп, педагог-зерттеуші

Қазіргі таңда ауылдық тұрғындардың шамадан тыс қалалық мекенге көшу себебі нарықтық қоғамның қажығысына байланысты әртүрлі мәселелерге алып келіп отыр. Яғни бұл тұрғындардың әлеуметтік экономикалық жағдайының біршама салыстырмалы деңгейін көрсетеді.

Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың «Қазақстан жолы -2050 Бір мақсат, Бір мүдде, Бір болашақ» атты халқына жолдауында Қазақстан халқының урбанизация деңгейін жаһандық үрдісіне орай қалалық тұрғындар үлесі барлық

халықтың қазіргі 55%-нан 70%-дай деңгейге дейін өсетінің көрсетті. Қазақстанның қалалары мен елді мекендерін сапалы жолдар мен көліктің барлық түрінің жүрдек бағыттары байланыстыратын болады. Озық және бәсекеге қабілетті ұлттық білім беру жүйесін құру аяқталады. Қазақстан әлемде адамдар үшін қауіпсіз және тұруға жайлы елдің біріне айналуға тиіс – деп насихаттаған болатын [1].

Соңғы жиырма жыл ішінде қазақ қоғамының мәдени, саяси және әлеуметтік құрылымы нарықтық түрлену жағдайына байланысты үлкен өзгерістерге ұшырады. Бұл өзгерістер қоғамның барлық саларын қамти отырып, біздің алдымызға көптеген шешуін талап ететін мәселелерді әкелді. Олардың бірі ретінде ХХІ ғасырдың ерекшеліктерінің бірі ретінде урбанизацияны айтуға болады. Урбанизация үрдісі қандай халықтың болмасын басынан ерте ме, кеш пе өтетін құбылыс. Урбанизация – адамзатты таратып орналасудағы қалалардың рөлі мен ара салмағына байланысты қалалық өмір салтын орнату сипатындағы тарихи процесс болып табылады. Бұл әлеуметтік стратификациялық қоғамда жаңа түрлену, экономикалық таптардың деңгейі анықталуда. Бұл өз кезегінде, Қазақстандағы бірден бір маңызды әлеуметтік теңсіздік параметр ретінде байқала бастады. *2014 жылғы 1 шілдесінде еліміздегі халық саны 17 264,6 мың адамды құрады, соның ішінде қалалықтар – 9 508,4 мың немесе 55,1%, ауылдықтар – 7 756,2 мың немесе 44,9% адамды құрап отыр [2].*

Осыған орай урбанизация процесі кезінде ауылға немесе қалаға алып келер оң және теріс жақтарын қарастырған жөн.

Оң көзқарас ретінде урбанизация үрдісі экономика дамуына үлесін қосады. Егер ауылдан адамдар келсе қала тұрғындарының саны артады. Ал тұрғындар санының артуы елге түсер қаражаттың өсуіне алып келеді. Ауылдан келген адамдар қаланың көркейуіне үлес қосар болса, онда тек экономика емес қаланың технологиялық, мәдени және саяси әл- ауқатыда өсіп өркендейді. Мысал ретінде америкалық ғалым Адам Аланның айтуы бойынша ауылда тұратын тұрғындардың тез үйреніп алу қабілеті қалалық тұрғындарға қарағанда 3 есе жоғары кетеді. 2004 жылы жүргізілген қала мен ауыл адамдарынан тест алу барысында ауыл тұрғындарының 42,5% қабілетті болып шыққан ал қала тұрғындары 39% құраған [3]. Демек ауылдық адамдар жақсы дамыған, ол айтпасада белгілі ауылдық жерлерде таза ауа, егін шаруашылығы, керемет табиғат, ауылдың экологиясы қаланың экологиясына қарағанда бірнеше есе таза. Бұл көзқарсымды қорытып кетер болсам әрине білімді адамдар қазіргі таңда өте қажет, Әрине егер қала дамитын болса, онда біз ауылдық жерлерді де дамыта аламыз.

Теріс көзқарас ретінде урбанизация үрдісінің адам өміріне алып келер кері әсерлерінде айта кеткен жөн. Яғни урбанизация экологияға зиян алып келеді. Урбанизация процесі кең ауқым алған жерлердің экологиялық жүйесі әлсірейді. Қала адамдарының саны артса адам әрекетінен шығатын антропогенді факторларда жылдам өседі. Демек экология ластанса адам денсаулығына алып келер әртүрлі зияны болады. Сонымен қатар жастар субмәдениетінің және қалалық ортаның әсері ауылдық жерде шектеулі болғандықтан ауыл жатары

арасында жаға ұрпақтан жаттану, аполистік, агрессивтілік секілді процестердің дамуына кедергі келтіреді.

Урбанизация үрдісі негізінен жастар категориясына әсері басқа топтарға қарағанда айтарлықтай, бұл ең алдымен модернизациялық дамуға орай олардың үлкен қалаларға жеке мақсаттарға байланысты (оқу, жұмыс т.б) қоныс аударумен тығыз байланысты. Елдегі тұрғындар нарықтық қозқалыстарға бейімделе алмауына байланысты және жұмысқа деген бәсекелестік секілді әр түрлі мәселелер орын алып отыр. Бұл мәселелерге сонымен қатар «монетизация» түріндегі әлеуметтік қызметтер; жұмыссыздық және қайыршылық деңгейдің өсуі; өмір сүру жағдайы және халықтық бөлінуі, әлеуметтік экономикалық инфрақұрылымының нашарлауы, ауылдық тұрғындар қалада жұмыс іздеу тапсырысының өсуі және басқада нарықтық қоғамда жарамсыз әрекеттер қосылды [4]. Сонымен қатар мемлекеттік қаржыдан және қолдаудан айрылған аграрлық сектордың қызметі және инвестиция едәуір төмен болды. Бұл факторлардың барлығы жұмыссыздық деңгейінің орын алуына және ауылдық тұрғындардың тұрмыс сапасының нашарлауына алып келді.

Қалалар көпшілігінде алуан этносты болып келсе, ауылда бір этносты басым болып келеді. Егер, ауылды жерде дәстүрлі ұлттық мәдениеттің белгілері басым болса, ал қалада сан алуан этностардың түрлі мәдениетінің нышандарын кездестіруге болады. Қалада жоғары оқу орындары, ғылыми мекемелер, театр, филармония, көрмелер және сол сияқты сан қилы мәдениетті құру және тарату құралдарының бай қоймасы шоғырланған болса, ал ауылды жерде бұл мүмкіншіліктер шектеулі. Қай заманда, қай қоғамда да тарихи дауылдардың, төңкерістер мен сілкіністердің ауыртпалығын ауыл тартты. Қазіргі өмір сүріп отырған қоғамымыздың – өзекті мәселелерінің бірі ауыл мен қала мәселесі. Осы ауыл мен қалаға қатысты негізгі мәселе қоғамымыздағы урбанизация процесі [5].

Қорыта айтқанда, қазіргі Қазақстан қоғамының дамуында урбанизация құбылысына үлкен мән беру керек. Урбандалудың қазіргі әсерінен елімізде үлкен – үлкен қалалық агломерация пайда бола бастады, ал кейбір ауылдар халықтан босап қалды. Бұл мәселеге мемлекетте араласып, реттеу тетіктерін іске қосқаны жөн болар еді. Қазақстан жері кең байтақ, ал онымен салыстыра қарағанда халқының саны аз. Мұның өзі халықтың қайта қоныстану үлгілерін жоспарлауды қажет етеді. Ауыл мен қаланың өзара байланысын жан-жақты зерттеу орынды. Әсіресе стихиялы түрде жүріп жатқан осы процеске мәдени-әлеуметтік, әлеуметтік-философиялық тұрғыдан талдау жасау алда тұрған маңызды шаралардың бірі. Қазақ қанша қалалық мәдениетті бойына сіңіргенімен оны өзінің менталитетіне сәйкестендіріп қабылдауы қажет. Ал дәстүрлі мәдениет ошағы – ауыл.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылы 17 қаңтар.
2. Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі.
3. Харвид. Урбанизация капиталы. /Пер. В.А. Вагина. D. Harvey The Urban Experience. – Oxford: Blackwell. 1989.

4.Аликбеков.Н.Б. Қазақстандағы урбанизация үрдісінің өзіндік ерекшеліктері // Философия тарихы : классика және қазіргі уақыт. Екінші Қасымжанов оқулары: Қожамқұлов Т.А., Мансуров З.А. Алматы 2005 – 325 - С. 25.

5.Урбанизация: Қазақстан осы үрдіс халықтың қайта қоныстануына ұласуда // Егемен Қазақстан. – 2003, 23 шілде.

УДК 378.147

К ВОПРОСУ О СРАВНЕНИИ ДИСТАНЦИОННОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ С ТРАДИЦИОННОЙ

Сафина Аэлига Маратовна
ФГБОУ ВО «НГПУ» г.Набережные Челны

Дистанционное обучение - это непосредственно обучение, связанное с деятельностью, выполняемой удаленно, то есть ученик не взаимодействует и не контактирует с учителем на прямую. Учителя и ученика связывает только образовательная платформа и отметки, которые в численной характеристике демонстрируют качественные понятия. Оценка – так называемый индивидуальный числовой показатель по оцениванию полученных достижений в полном списке классификаций единственный стимул, так или иначе влияющий на движение со стороны ученика. Если правильно выстроить этот сильный воздействующий фактор, то процесс обучения будет приносить результаты. Еще одним фактором, влияющим на успешность образовательного процесса в дистанционном обучении является внутренний мотив самого ученика. Такое обучение требует усилий со стороны обучающегося. Плюсы такого обучения в том, что время обучения в руках самого учащегося. Перед ним ставится определенная цель этого временного промежутка, например, он знает заранее, сколько дней, часов будет открыт для его обозрения тот или иной раздел на образовательной платформе. Пользуясь этой информацией обучающийся распределяет свое время на изучение того или иного раздела.

Система дистанционного обучения с помощью образовательной платформы - свод правил, методических рекомендаций и сопутствующего материала программы, суть которой заключается в определенном графике работы, видах работ реализуемых в программе, обеспечивающей обработку полученной информации не только по количественным, но и по качественным критериям индивидуальной деятельности студентов и их достижений в учебе. Это позволит определить персональный рейтинг как интегральную оценку каждого студента в срезе любого учебного предмета, любого занятия [1]. Обычно под рейтингом понимаем накопительную отметку по разным дисциплинам или по целому циклу дисциплин входящих в период обучения [3]. По этому показателю студенту очевиден его успех или не успех. Но самое главное по такой программе ученику легче увидеть его траекторию в процессе обучения. Программа предусматривает

информирование студентов о том, сколько времени он затратил на выполнение того или иного задания, раздела в курсе.

В вузовском обучении дистанционное не новинка, однако, в условиях очного обучения, тогда когда студент был намерен посещать занятия и очень был зависим от отношения учителя к его успехам в данной форме обучения теряет такую зависимость в условиях обучения на платформе. Поэтому так важна расстановка целей преподавателям в условиях разработки курса для образовательной платформы. Преподаватель должен оговорить все, что значимо в его курсе, как он работает, что запланировано, какие формы и виды работ запланированы, сколько времени уделяется на разделы, темы.

Цель дистанционного обучения заключается в том, чтобы учащиеся были мотивированы на самостоятельное достижение хороших учебных результатов и чтобы это выполнялось своевременно и систематично.

Включение дистанционного обучения решит следующие задачи: текущий процесс обучения будет заменен на удаленный, будет более прозрачным и более доступным и индивидуальным. Потому что темы, разделы, которые не усвоены с первого раза в условиях программы образовательной платформы доступны для повторного рассмотрения учеником в любое удобное для него время. Повысится уровень посещаемости занятий и качество усвоения при изучении материала; - студенты будут мотивированы к систематичности в своей деятельности, потому что результаты продемонстрируют их успеваемость на протяжении длительного периода, их рост или понижение их успеваемости, все это будет наглядно видно на графиках. Такое наглядное изображение успеха снизит случайные факторы при сдаче экзаменов, научит равномерно распределять учебную нагрузку студентов и преподавателей в том числе [1].

Дистанционное обучение открывает объективную картину при усвоении учебного материала, при условии, что ученик добросовестно выполнил все задания без использования подсказок интернета. Образовательные платформы позволяют своевременно принять нужные меры по контролю выполнения учебной нагрузки студентом, позволяют вносить изменения и коррективы, и тем самым облегчать достижение знания, углубленнее изучать предлагаемый материал. В отличие от традиционного обучения обеспечить более точную градацию уровня усвоения знаний тоже позволит именно дистанционное обучение. Кстати, часто в процессе традиционного обучения появляются противоречия (конфликты), этого вполне можно избежать в условиях технологии дистанционного обучения, потому что видна динамика неудач и успехов, которые отражаются на математических графиках тем самым еще раз усиливая мотивированность к учебной деятельности [4].

Также дистанционное обучение некоторым людям, умеющим ставить перед собою цели в движении по учебе представляет возможность соревнований. Соревноваться с самим собою не испытывая при этом стресс и обиду, потому что получается как игра «смогу» или «не смогу», смогу все выполнить сегодня и так далее, в зависимости что в приоритете у человека сидящего с другой стороны компьютера. Поэтому игнорировать дух соревновательности в природе человека не стоит. Также в дистанционном обучении присутствует некоторая

добровольная форма, находящая выход в том, что нет негативной отталкивающей и, самое главное, болезненной реакции на то, что обычно предполагает традиционная система обучения. Ты должен сидеть до конца занятия, присутствовать, даже если тебе уже не выносимо. Выход из аудитории у многих учителей вызывает негативную реакцию по отношению к учащемуся. В условиях дистанционного обучения при малейшей усталости учащийся может поменять вид деятельности, отложить, отсрочить выполнение задания.

Литература

1. Калачев, Н. В. Проблемы и особенности использования дистанционных образовательных технологий в преподавании естественнонаучных дисциплин в условиях открытого образования : монография / Н. В. Калачев. — Москва : Издательский дом Московского физического общества, 2011. — 103 с. — ISBN 978-5-9900230-5-5. — Текст : электронный // Электронно-библиотечная система IPR BOOKS : [сайт]. — URL: <http://www.iprbookshop.ru/12791.html> (дата обращения: 10.08.2020). — Режим доступа: для авторизир. пользователей
2. Кукушин В.С. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей [Текст] / В.С. Кукушин. - Ростов н/Д: издательский центр «Март», 2002. - 320 с.
3. Смоликова, Т. М. Методика организации дистанционного обучения в учреждениях профессионально-технического и среднего специального образования на основе LMS Moodle : учебно-методическое пособие / Т. М. Смоликова. — Минск : Республиканский институт профессионального образования (РИПО), 2015. — 72 с. — ISBN 978-985-503-521-4. — Текст : электронный // Электронно-библиотечная система IPR BOOKS : [сайт]. — URL: <http://www.iprbookshop.ru/67809.html> (дата обращения: 10.08.2020). — Режим доступа: для авторизир. пользователей
4. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения [Текст]: методическое пособие / М.А. Чошанов. - М.: Народное образование, 1996. - 160 с.

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТІЛДІК ҮДЕРІСТЕР ЖӘНЕ
ЖАЛПЫҚАЗАҚСТАНДЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ
LANGUAGE PROCESSES IN KAZAKHSTAN AND PROBLEMS OF
FORMATION OF KAZAKHSTAN CULTURE
ЯЗЫКОВЫЕ ПРОЦЕССЫ В КАЗАХСТАНЕ И ПРОБЛЕМЫ
ФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

Жанбатыр Амангелді Сапабекұлы
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті
философия және әлеуметтік-гуманитарлық пәндер кафедрасының аға
оқытушысы, гуманитарлық пәндер магистрі Қызылорда, Қазақстан.
aman1968@mail.ru

Абстракт. Мақалада қазақстандағы тілдік үдерістер мен жалпықазақстандық мәдениетті қалыптастыру мәселелері лингвомәдениеттушылық тұрғыдан талданған. Тіл және мәдениеттің өзара әсері мен ықпалын ескере отырып, мақала авторы қазақ тілінің өткенін зерделеп, болашағына көз салып, тәуелсіздік жағдайында жалпықазақстандық мәдениеттің негізінде қазақ тілі мен мәдениетінің өміршеңдігі мен жасампаздығы көрініс табуы тиіс деп есептейді. Автордың пікірінше, қазіргі таңдағы тілдік үдерістердің ең өзектісі – қазақ тілінің жандануы, жаңғыруы және жаңа Қазақстанның жалпықазақстандық мәдениетінің тіліне айналуы.

Abstract. The article deals with the problems of the formation of the general Kazakhstan culture in the context of the language processes taking place in Kazakhstan. Taking into consideration the close interrelation and mutual influence of the language and culture, discussing the past and future of the Kazakh language, the author of the article believes that the appeal of the Kazakh language and culture should be built in the basis of the general Kazakhstan culture. According to the author, at the moment the most actual of language processes is the revitalization of the Kazakh language and its transformation into the language of the general Kazakhstan culture of the new Kazakhstan.

Абстракт. В статье рассматриваются проблемы формирования общеказахстанской культуры в контексте языковых процессов, происходящих в Казахстане. Принимая во внимание тесную взаимосвязь и взаимовлияние языка и культуры, рассуждая о прошлом и будущем казахского языка, автор статьи считает, что в основе общеказахстанской культуры должно быть заложено притягательность казахского языка и культуры. По мнению автора, в данный момент самым актуальным из языковых процессов является ревитализация казахского языка и превращение его в язык общеказахстанской культуры нового Казахстана.

Кілт сөздер: Қазақстан, қазақстандық мәдениет, қазақ тілі, тілдік үдерістер, тілдің жандануы, лингвомәдениеттану, ана тілі.

Keywords: Kazakhstan, Kazakhstan culture, Kazakh language, language processes, language revitalization, linguoculturology, native language.

Ключевые слова: Казахстан, казахстанская культура, казахский язык, языковые процессы, ревитализация языка, лингвокультурология, родной язык.

Тіл-мәдениеттің өзегі деген концептуальды ұстаным қазіргі мәдениеттану ғылымының іргелі теориялық жетістіктерінің біріне жатады. Көпке дейін тілдің мәдениеттегі орнына аса үлкен мән берілмегендіктен, тіл тек қана ақыл-ойдың қызметі, қарым-қатынастың құралы ретінде ғана түсіндіріліп келді. ХІХ ғасырдың басында философияда тілге деген көзқарас өзгере бастады. Соның нәтижесінде тіл адам болмысының ең негізгі тәсілі екені айқындалды. ХХ ғасырда тіл тек қана коммуникация және ойлау көзі деген қағида ығысып, оның орнына тіл – адамзаттың, ұлттың жалпылама мәдени коды деген ұстаным орнықты. Осы идеяның алғашқы «қарлығаштары» ретінде В.Гумбольдт, А.Потебня, Ф. де Соссюр, М.Хайдеггер сияқты т.б. ойшылдарды атауға болады.

М.Хайдеггердің «Болмыстың Іргетасы - Тіл» деген қанатты сөзі жоғарыда келтірілген уәждердің дәлелі іспеттес.

Академик Ә.Нысанбаев: «Біз – тәуелсіздігімізді нығайту, экономикалық жүйемізді түбірінен жаңарту, демократиялық принциптерді орнықтыру, мемлекеттік, ұлттық және мәдени бірегейлену сынды күрделі-күрделі процестерді басымыздан өткізіп жатқан елміз. Мұның өзі қоғамдағы орнықты саяси ахуал жағдайында, халықтың басым көпшілігінің рухани және мәдени жаңаруы арқасында жүзеге асуы мүмкін процестер», - деп атап көрсетеді [1, 269].

Біздің ойымызша, ғалым көрсетіп кеткен күрделі процестердің қатарында Елімізде жүріп жатқан тілдік үдерістерді де атауға болады.

Тілдік үдерістер уақыт пен кеңістік аясында өзгеріске ұшырамайтын, тұрақты қалпында қалып қоятын тіл болмайтынын дәлелдейді. Тіл атаулының барлығы да сөздік құрамы жағынан болсын, грамматикалық және фонетикалық құрылымдылық жағынан болсын, уақыт өткен сайын өзгеріске ұшырап, дамып отырады.

Тілдік өзгерістерге себепші болатын себептер алуан түрлі, олардың ішіндегі ең елеулісі ретінде екі түрлі факторға ерекше мән береді: оның бірі- сыртқы фактор, екіншісі- ішкі фактор деп аталады. Егер тілдегі белгілі бір өзгерістің пайда болуына түрткі, себепші болған жағдайлар тілдің өзіне, өз жүйесіне тән, өзінің ішкі ерекшелігінен туған заңдылығы болса, ол ішкі себеп болады да, тілдің өз заңдылығынан болмай, одан тысқары, тілді қоршаған әлемнен, ортадан туса, ол сыртқы себеп болады. Сыртқы факторға тілді қоршаған ортада болатын әлеуметтік-мәдени жағдайларға байланысты әртүрлі себептер жатады.

Қазіргі Қазақстан жағдайында, біздің ойымызша, тілдік өзгерістерге жоғарыда аталған екі фактордың да ықпалы бар. Ресейлік патшалықтың отарлау саясатынан басталып, КСРО-ның соңына дейін жалғасқан орыстандыру саясаты тілімізге де өз зардабын тигізді. Соның ең ауыр соққысы, біздің ойымызша, ұлттың мәдениетіміздің өзегі болған ана тіліміз - қазақ тілін төрден ығыстырып, оның орнын орыс тілімен ауыстыру еді. Тілді ығыстыру саясаты тілдің ауысуы үдерісіне дейін алып келді. Бұл тілдік жағдайдың ушығуына Еліміздің егемендік алуы ғана тосқауыл қойды.

Бірнеше ғасырларды қамтыған отаршылдық нәтижесінде рухани күйзелістен кейін тәуелсіздігіне қол жеткізгеніне жиырма бес жыл толған Қазақстанның қазіргі жағдайында мемлекеттік қазақ тілінің жандануы мен соған қатысты мәдени ой-сана қалыптастыру ең көкейтесті мәселенің бірі болып отыр. Ол үшін біз халқымызың өткен жолын, басынан кешкен тарихи-әлеуметтік жағдайларымен қатар, оның мәдени өмірінде де қандай өзгерістер болғанына мән бере қарауымыз керек. Себебі, «батпандап кірген ауру мысқалдап шығады» демекші, отаршылдықтың мәдениетімізге келтірген зардаптарынан әлі де толықтай айыға қойған жоқпыз. Ана тілін білмейтін, дәстүрінен, дінінен хабары жоқ қазақ қаншама. Бір сөзбен айтқанда ұлттық мәдениетімізге қатысты мәселер әлі де өз шешімін күтуде.

Отарлау саясатының класикалық үш бағыты белгілі: бірінші, отар елді әскери жаулап, бағындыру; екінші, саяси дербестігінен айырып, мемлекеттілігін

жою; үшінші, экономикалық кіріптарлыққа ұшыратып, сол елдің байлығын толық иемдену. Бұл тұжырымдарға біз отарлау саясатының төртінші қырын қосып атағымыз келеді: ол – мәдениетке тигізетін әсері, ықпалы, соққысы, яғни отарлау саясатының әлеуметтік-мәдени зардаптары. Осындай пікір негізінде біз отарлау саясаты белгілі бір мәдениетте, - біздің жағдайда ол қазақ мәдениеті, өз ізін қалдырмай қоймайды, отарлаудың барлық озбырлығы, соның ішінде рухани отарлау, отарланушы ел мәдениетінің өзегі болған ана тіліне де қысым көрсетіп, оны төл мәдениеттің орталығынан (центр) мәдениеттің шетіне (периферия) ығыстыруға бар күшін салуынан көрінеді.

Социоллингвистикалық терминдер сөздігінде тілдік үдерістерге тілдік ауысу, тілдік ығысу, тілдің ревитализациясы, билингвизм, полилингвизм, семиллингвизм, кері тілдік ауысу сияқты құбылыстарды жатқызады [2,282]. *Біздің ойымызша, аталған тілдік үдерістердің ішіндегі қазіргі таңда ең өзектісі - қазақ тілінің ревитализациясы, яғни «мың өліп, мың тірілген» ана тіліміздің «өз елі, өлең төсегінде» жанданып, жаңғырып, жаңа Қазақстанның төрінен лайықты орнын алып, жалпықазақстандық мәдениеттің тіліне айналуы.*

Ұлт және ұлттық тіл, олардың арасындағы тығыз байланыс мәселесі, тіпті Европа үшін өмірге жақында келген саяси идеология жетістігі. Бастапқыда «ана тілі» ұғымы (Muttersprache) басқару және оқыту тілі, яғни латын тіліне қарағанда анасынан немесе күтуші әйелден үйренген тілге қатысты қолданылды. Романтизм және кейінірек пайда болған тілдік ұлтшылдық арқылы бұл термин саяси сипаттар ала бастады. Қазіргі Европаның ұлттық мемлекеттері өздерінің қалыптасу кездерінде тілдердің таралу картасына аз көңіл бөлді. Мысалы, неміс, орыс не басқа ұлт өкілдері кезінде француз тілінде сөйлеуді мақтан тұтты. Мемлекеттердің этникалық сипат ала бастауы, олардың «мәдениеттенуі», белгілі бір тілге байлана бастауы Европада біртіндеп жүзеге асты.

Әлеуметтік-мәдени антрополог, профессор Г.Шлее пікірінше, тіл және этносқа қатысты зерттеулерде келесідей шамаларды ескеру қажет:

- 1) *демографиялық*, тілдік қауымдастықтардың көлемі, олардың өсу қарқыны, таралу тәсілі (компактілі не дисперсті), басқа тілдердің иеленушілерімен араласу түрлері;
- 2) *саяси және құқықтық*, тіл мен сол тіл қолданылатын институттардың мәртебесі (статусы), еңбек нарығы мен тіл мәртебесі арасындағы өзара байланысында этникалық стратификацияның бар немесе жоқ болуы;
- 3) *этномәдени*, тілдің тарих пен дінмен байланысы, жазба дәстүрі мен сөздік байлығында тілдің әлеуеті;
- 4) *интеракционды*, тіл иеленушілерінің коммуникативтік ұтқырлығы және мультилингвизм деңгейі, диглоссия мен полиглоссияда тілдің функционалды мамандануы, сонымен қатар, этникалық топтар мен тілдік қауымдастықтар арасындағы өзара әрекеттесу;
- 5) *тематикалық вариациялар*, тіл таңдауда әртүрлі тақырыптардың әсері;
- 6) тілге көпшілік не жеке салада *басымдық/артықшылық берілуі*, қарым-қатынас жасайтын тілдер арасындағы тілдік арақашықтық [3,112].

XIX ғасырда өмір сүрген неміс ғалымы Вильгельм фон Гумбольдтің тіл мен ұлт рухы туралы ой орамдары тілді ұлттық феномен деп танитын бүгінгі тіл

білімі мен мәдениеттану тоғысындағы жаңа бағыт - лингвомәдениеттануға жол ашып берді. Профессор Г.Смағұлова лингвомәдениеттану пәнінің ерекшелігін: «Лингвомәдениеттану – этномәдени және этнопсихологиялық факторлар мен тілдегі ұлттық мәдени мағына компоненттерін тіл арқылы мәдениеттанубағытында зерттеп, тілдің дәл қазіргі қолданыс қызметін көрсететін, ұлттық ерекшелігін ешбір идеологиясыз заманға сай келбетін таныту. Бұл ретте тіл – ұлт – мәдениет дейтін үштік (триада) лингвомәдениеттану пәнінің зерттеу нысаны болмақ», - деп көрсетеді [4,147].

Ғылыми мектептердің бағытына, теориялық тұжырымдарындағы айырмашылықтарға қарамастан, лингвомәдениеттанушы ғалымдардың қай-қайсысы болмасын мәдениет құрылымындағы тілдің маңызды рөлін мойындайды. Э.Сепир тіл мен мәдениеттің біртұтастығын ашып көрсететін маңызды әдіснамалық көзқарастарын ұсына отырып: «Мәдениет белгілі бір қоғамның әрекеті мен ойлауының көрінісі, ал тіл қалай ойлаудың көрінісі. Ендеше, тіл мазмұны мәдениеттің бөлінбейтін бөлшегі», - деген қорытынды жасайды [5,193].

Тіл мен мәдениеттің өзара байланысының зерттеушілер, яғни лингвомәдениеттанушылар еліміздің тәуелсіздік алғаннан бастап жоғарыда аталып кеткен мәселелерді жан-жақты, ауқымды түрде қарастыруға талпыныс жасап жатыр. Қазіргі Қазақстанда лингвомәдениеттану мәселелері түрлі аспектіде қарастырылып келеді: тіл мен этностың мәдени бірліктердегі көрінісі (Ә.Қайдар, М.Манкеева); тіл саясаты мен тілдік жоспарлау мәселесі (Э.Сүлейменова); ақын-жыраулар поэзиясындағы этномәдени дереккөздер (Р.Сыздық); этномәдени атаулардың этимологиялық негіздері (Ә.Қайдар, Е.Жанпейісов, А.Алдашева, Г.Смағұлова, Р.Авакова, З.Ахметжанова, М.Копыленко, Г.Сағидолда), көркем шығармалардағы ұлттық мәдениеттің тілдік көрінісі (Г.Снасапова, Қ.Қайырбекова, Ж.Нұрсұлтанқызы), тұрақты тіркестердің этимологиялық сипаты мен ұлттық-мәдени негізі (Қ.Ғабитханұлы, Б.Ақбердиева). Тіл ұлттық мәдениеттің болмыс-бітімін, дүниетанымын айшықтап көрсетудің, дамытудың негізі екенін Г.Смағұлова, А.Алдашева, Ж.Манкеева, А.Салқынбай, А.Абасилов, А.Сейсенова, Г.Қажығалиева, Н.Аитова, А.Сейілхан т.б. бірқатар лингвомәдениеттанушы ғалымдардың зерттеу жұмыстары көрсетіп берді.

Осындай терең ғылыми теориялық зерттеулер нәтижелерін жалпықазақстандық мәдениетті қалыптастырудың тәжірибесінде неге пайдаланбасқа?

Қазақстанның тілдік үдерістеріне қатысты мәселе «Мәңгілік Ел» ұлттық идеясында Қазақ Елі және оның азаматтарының бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету мақсатымен «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңімен іске асыру ұсынылып отыр. Біздің ойымызша, аталған бастама терең лингвомәдениеттанулық зерттеулерді қажет етеді.

Белгілі қазақстандық мәдениеттанушы А.Т.Құлсариева: «Адамзаттың рухы мен келбеті,оның ерік-бостандығы мен тарихи зейін-есі,философиялық жүйелері мен рәміз-таңбалық өсиеттері,орны толмайтын шығындары мен өмірлік сабақтары, діні мен тілі,ділі мен мұраттары – осының бәрі мәдениетпен

бірге біте қайнасқан. Тіл мәдениетті танытушы құрал. Өзінің өміршеңдік қызметін ол тек өз бойынан ғана емес, мәдениеттің де болмысынан табады», - дейді [6,50].

Демек, жалпықазақстандық мәдениеттің өзегінде қазақ тілінің болмысы мен өміршеңдік қызметі жарқырап тұруы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Нысанбаев Ә.Н. Ұлттық тәуелсіздік және қазақтың рухани мұрасы. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған академик Ә.Н. Нысанбаевтың таңдаулы ғылыми еңбектерінің 10-томдық жинағы. - Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2016.-448б.
2. Словарь социолингвистических терминов.М.:РАН. Институт языкознания. Российская академия лингвистических наук. Ответственный редактор: д. ф. н. В.Ю. Михальченко. 2006.- 312с.
3. Г.Шлее. Управление конфликтами: теория и практика. –М,:Deutsch-Russischer Austausch,2004.-199с.
4. Смағұлова Г.Н. Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық-мәдени аспектілері. – Алматы: Ғылым, 1998. – 196б.
5. Сепир. Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – Москва, 1999. – 404с.
6. Құлсариева А. Аударма және өркениет. А., Нұрлы бейне,2006. – 184б.

ҚАЗАҚСТАН - ҰЛТАРАЛЫҚ КЕЛІСІМІ ЖӘНЕ ХАЛЫҚТАР ДОСТЫҒЫ МЕКЕНІ

Азине Ш. тобының ҚҚЭУ студенті (СР-18-1к)
Базарбаева М.М.заңтану магистрі
Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы, Атасу кенті

Тұңғыш елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы идеясын алғаш 1992 жылы Тәуелсіздігіміздің бірінші жылдығына арналған Қазақстан халықтар форумында айтқан еді. Сондағы Елбасымыздың мақсаты республикадағы ұлтараалық келісімді сақтау және оны одан әрі нығайту болды. Одан бері 1995 жылы 1 наурызда Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы Жарлығы шыққан болатын [1].

Тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап Қазақстан біздің елімізде тұратын этникалық топтар мен ұлттардың этносаралық келісімін құқықтық қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттік саясатын жүргізе бастады. Жас егеменді мемлекеттің стратегиялық басымдықтарында Қазақстанға қоныстанған этникалық топтар мен ұлттық топтардың «дәлірек этносаралық келісім мен өзара түсіністік, достық пен бірліктің сақталуына және нығайуына» ерекше орын берілді. 1995 жылы республиканың егемендігі ұлттық азаматтардың құқықтары

мен бостандықтарының теңдігін қамтамасыз ететін жеке тұлғалардың емес, бүкіл Қазақстан халқының тұтастығы мен бірлігіне негізделген болатын.

Осыған байланысты Н.Ә.Назарбаев «әлеуметтік тұрақтылық пен көпұлтты халықтың мүдделерінің қарқынды тепе-теңдігі мәселелерін біздің мемлекетіміздің қалыптасу үдерістерін әрдайым анықтайтын болады» деп атап өтті. Мұны түсіне отырып, республиканың барлық халықтарының Қазақстанның гүлденуі, әр адамның бақыты мен бостандығы, барлық азаматтардың материалдық және рухани мәдениетін көтеру үшін үнемі араласуын қамтамасыз ету қажет. Біз қазақ халқына дәстүрлі, бастапқыда тән, кез келген ұлттар мен этникалық топтардың өкілдерімен бейбітшілік пен үйлесімде өмір сүру, олардың табиғи мейірімділігі мен көршілерінің мүдделерін терең құрметтеу арқылы қол жеткізе алатынымызға сенімдіміз. «Көп ұлтты Қазақстан жағдайында ұлттық халықтың мүдделерін жүзеге асырудың бір ғана жолы бар, ол барлық халықтардың теңдігін қазақстандық ұлттың біріктіретін рөлін қамтамасыз етуі керек», - деп айтып өтті тұңғыш елбасымыз. Қоғамның идеологиялық шоғырландыру кезеңіндегі ең күрделі жылдары - Қазақстанның жетістігінің шарты. Н.А. Назарбаев өз сөзінде: «Басқалар - қайғылы қақтығыстарға, демократиялық реформалардың тоқтатылуына байланысты. Осыған байланысты біз үшін басты идеологиялық міндет - этносаралық келісімді қамтамасыз ету» керек деп басып айтты [2]. Сол жұмыс барысында Мемлекет басшысы ұлтаралық келісімді, бірлікті идеяларды жүзеге асыру функцияларын атқара алатын және Қазақстан халықтарының Форумының басқарушы органы бола алатын белгілі бір үкіметтік емес құрылымды құруды ұсынды. Осы жайында: «Ол барлық этникалық топтардың өкілдерін қоғам қайраткерлері, республикадағы ең беделді тұлғалар, әкімшіліктердің басшылары», - деп атап айтқан болатын.

Ұлттардың ұлтаралық келісімі және халықтар достығы бүкіл әлемде ең басты тақырып болды және болып қала бермек. Адамға нәсілдік, діни немесе этникалық сипаттамалар негізінде емес, адамның сапасы бойынша өзара түсіністік пен өзара құрмет әрдайым құрмет пен сүйіспеншілік тудырады. Осыған байланысты Қазақстан бүкіл әлемге достық пен жылылық символы ретінде белгілі, өйткені барлық аз қамтылған халықтарды біріктіріп, оларды қанатының астында өз баласы ретінде қорғаған. Әрбір қазақ өз өмірінде, көп рет қоныс аударушыларға қоныс аударуға және шетелдіктерге қоныс аударуға көмектескен әкесі, атасы, анасы немесе басқа туыстары үшін зор ризашылық танытты. Осы мейірімділікке орай, Қазақстан бүгінгі күні халықтарымыздың ұлы және мықты достығына ие, Қазақстанды «дамудың шыңына» жету үшін көп нәрсе жасайтынына сеніміміз мол. Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауының негізгі жеті бағытының бірі «Жаңа қазақстандық патриотизм – біздің көпұлтты және көпконфессиялы қоғамымыз табысының негізі» деп атады. Ол сондай-ақ, бұл «Жаңа қазақстандық патриотизмді» қалыптастырудағы басты фактор болып табылатындығын атап өтті. Президенттің Жолдауында барлық азаматтардың теңдігі қазақстандық патриотизмнің негізі ретінде анықталады [3]. Лондон Олимпиадасында 205

ұлттық құраманың арасында 12-ші орынды иеленіп, жеке тақырыпқа лайық қазақстандық олимпиадашылардың еңбегі туралы «Ұлт Көшбасшысы» былайдейді: «Біздің топ көп этникалық Қазақстанның біртұтас құрамын, көптеген этникалық топтардың күшті және үйлесімді отбасымен айналысты».

2002 Президент Қазақстан халқы Ассамблеясының Стратегиясы туралы ортақ мерзімді кезеңге арналған (2007 жылға дейін) туралы Жарлыққа қол қойды. Стратегияда айтылғандай: «Ассамблеяның алдына қойылған міндеттер, оның бүгінгі күні тұтастай орындалды. Ел барлық этникалық топтардың теңдігін, олардың тілдері мен мәдениетін жаңғырту мен дамытуды қамтамасыз етеді. Экономикалық саладағы нарықтық реформаларды, саяси жүйені демократияландыруды негізінен аяқтады. Өз басымдықтарын айқындауда Қазақстан халқы Ассамблеясы өз алдына жауапкершілікті мақсаттар мен міндеттерді қояды [4]. Жаңартылған мемлекеттілікті нығайту, адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғау, халық пен мемлекеттің мүдделерін қорғау, өркениетті әлемдік қоғамдастықтың талаптарына сай дамудың сапалы жаңа деңгейіне көшу. Осы мәселелерді шешу жүйелі түрде алдын-алу керек деп ойлаймыз.

Қазақтың атамекен тұрағы бар,
Көк туы елтаңбасы ұраны бар,
Жарқын күн ашық аспан қыраны бар,
Дәстүрлі ата-салты, жыр әні бар.
Тәуелсіз өркендеген Отаны бар,
Замана ағымына қосары бар,
Несібелі, ырысты ошағы бар,
Төрт түлік малға толы сарайы бар.
Жерінің сан алуан байлығы бар,
120 ұлт өкілі бір кісідей
Жарасқан бірлігі мен айбыны бар,
Данышпан Нұрсұлтандай ұлығы бар,
Сындарлы саясатын ел ұғынар,
Ынтымақ пен бірлікті туғып тіккен
Қазақ деген халық бар, ұғынып ал!

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ел Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев-Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы идеясы. akorda.kz
2. Қазақстан Республикасының Президенті, Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының VI сессиясында сөйлеген сөзі. Астана, 2000, 102-140бет
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының VII сессиясында сөйлеген сөзі. Қазақстан халықтары Ассамблеясының VII сессиясының материалдары. Астана, 2001, б. 56-76

4. 2002 Президент Қазақстан халқы Ассамблеясының Стратегиясы туралы Ортақ мерзімге (2007 жылға дейін) туралы Жарлыққа қол қоюы туралы, Егемен Қазақстан 2017.

PRINCIPLES OF INTEGRATED LANGUAGE TEACHING AND LEARNING ACTIVITIES

Zhapbarov Nurgazy Absadykovich

Master of Humanitarian sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University
(Kazakhstan, Kyzylorda)

Mukhanova Marina Zhumabayevna

Master of Pedagogical sciences
Korkyt Ata Kyzylorda University
(Kazakhstan, Kyzylorda)

In day-to-day interaction people commonly use more than one mode or language skills. This nature of communication, for instance, takes place when the speaker talks to the listener, she or he should talk and listen to the listener's response almost at the same time and on the other way round the listener must listen and respond to the speaker. In this example, we notice that in language communication two or more language skills are integrated. This is the natural process of human communication. Today in language teaching, skills integration has become the ultimate goal of the instruction. This trend influences the Teaching English as a foreign language. The principles that teachers hold not only make a difference regarding how and how well they teach but they also make teachers more able to learn from observation of their learners and from reflection on their own teaching. We can outline nine principles that apply on both effective teaching and learning for learners and specific knowledge about how language is most efficiently acquired and best taught. The nine principles are divided into two dimensions 1) activity-based teaching and learning 2) communicative teaching and learning.

The activity-based teaching and learning focuses on what learners bring to the classroom and the active role that learners play in the language acquisition process. And this activity-based teaching and learning principles describe how classroom instructions can be planned and conducted to promote active student roles in learning. *Communicative teaching and learning* focuses on the importance of authentic, comprehensible communication in the language learning. For teaching and learning to be effective and efficient, language must be used in ways that clearly convey meaning and have communicative purpose. Some activity-based teaching and learning principles include communicative elements.

The activity-based teaching and learning:

Principle 1 Active engagement

Learners play enjoyable, engaging, active roles in the learning experience. Language and literacy development are facilitated by a comfortable atmosphere – not only one that values, encourages and celebrates efforts but also one that provides the appropriate level of challenge to motivate and engage learners. When active engagement practiced, language is learned while doing something with it, not just learning it. Language is best developed when it is used in ways that are active, convey meaning and have a communicative purpose. At the beginning learners develop language and literacy first by using language as a tool for creating and sharing meanings. Later, as they are developmentally ready, by studying language structures and features as they are needed and used in authentic contexts. Here, the motivation indicates that the practice of English teaching and learning should be intrinsically motivating for the students. The principle implies that teaching should at least meet the following:

- create and maintain students' curiosity;
- provide a variety of activities and sensory stimulation;
- relate learning to students' needs; and
- set goals for learning.

Principle 2 Cultural relevance

Classroom respect and incorporate the cultures of learners in those classes while helping them to understand the new culture of the community and the classroom. Teachers play the most important role in determining the quality and quantity responsive and culturally relevant classroom goes beyond “parental involvement” and requires thoughtfulness and effort on the part of the teachers to learn about students' cultures from students themselves, families, community members, and library and Internet resources; to value and include what learners bring to the classroom from their cultures; and to take into account the different world views represented in the classroom. Creating such a classroom requires an understanding of culture that is deeper than viewing the “exotic” differences between cultures, or focusing on holidays, foods, and customs. Instead, it integrates a multicultural perspective on the daily life of the classroom.

Principle 3 Collaboration

Learners develop and practice language in collaboration with one another and with teachers. As language is a tool for meaning-making, and communication and thinking are developed through using language to accomplish things (Vigotsky, 1986), and as learning cooperatively has been shown to be effective at improving learning (Kessler, 1991; Slavin, 1995), so instruction should be organized to facilitate interaction and collaboration. Learning should provide two – way experiences through which learners solve problems, negotiate meanings, and demonstrate what they have learned.

Principle 4 Learning strategies

Learners use a variety of language and learning strategies to expand learning beyond the classroom and to become independent, lifelong learners. Learning strategies are steps taken by learners to enhance their learning and develop their language competence. These strategies can be observable behaviors, steps, or techniques, such as SQ3R (survey, question, read, recite, review) (Robinson, 1970), a

reading strategy or non-observable thoughts or mental practices, such as visualization or positive thinking. Although learners use strategies unconsciously, the focus in teaching learning strategies is to bring them to the learners' attention and make them consciously part of the learners' repertoire. Learning strategies allow learners to control and direct their own learning. These strategies also expand the role of language teachers beyond teaching language to that of helping learners to develop their own strategies. They are generally oriented toward solving problems and can involve many aspects of language to be learned beyond the cognitive.

Communicative teaching and learning:

Principle 5 Differentiation

Learning activities accommodate different language. Literacy, and cognitive levels and incorporate many dimensions of learning: different learning styles, intelligences, and preferences. All learners are not the same: they have different native intelligence, learned intelligence, learning styles, and preferences. Including English learners in a grade-level classroom expands the differences by adding different language background, educational levels, cultural experiences, experiences of culture change, and sometimes the trauma of war, famine, or poverty. When learners are limited in their comprehension of English, providing input through other means – pictures, gestures, sounds, movement, graphics – helps provide them the “hook” they need to be included in the classroom conversation. Teachers differentiate the language they use and introduce in the classroom, the content they use, the classroom processes, the products the learners are asked to produce, and the assessment of those products.

Principle 6 Comprehensible input with Scaffolding

Teachers provide rich input with appropriate context and support, to make that input comprehensible to learners, and appropriately and increasingly more challenging. Comprehensible input is a term used by Steven Krashen (2003) that to language used by teachers and others in ways that English learners can understand as their language ability is developing. It ties back to Vygotsky's (1986) thinking about the social nature of learning. Oral and nature input from teachers can be adapted to convey meaning to language learners at various levels and to be more understandable in a variety of ways. To make learners better understand oral language in the classroom, teachers make sure they face students when they speak (so that students can watch their mouths and facial expressions), speak slowly, and articulate clearly (so that students can hear the separate words), and increase wait time (the time after a question is asked before a student or students are asked to respond). To improve the comprehensibility of written input, teachers choose texts with rich graphic elements and teach students how to understand and use the graphics, teach learners to use a variety of print and online sources to find word meanings, pronunciations, and examples of use, teach learners to organize and keep their own vocabulary notebooks or personal dictionaries, provide alternate texts when texts are clearly beyond student comprehension, and use a variety of strategies to help students access texts that are near their instructional level.

Principle 7 Prior language

Teachers help learners use their prior knowledge of language content, and the world to develop new language and increase learning. If we know already a lot about a topic – global warming, for example – we will find television programs, lectures, or

written materials on global warming much easier to follow. If a student has learned a lot about a topic in his native language, it is easier to develop new language about the topic. Prior language or background knowledge is key to comprehension for all learners, but it is of particular importance for English learners. If learners are less familiar with a topic and structure of the oral discussion or written they will have more difficulty with comprehension. Language difficulty increases with cognitive difficulty, unfamiliarity, and lack of context. So, when developing language with English learners, teachers must work to start where students are. This includes finding out what students already know about a new topic and helping them to make connections between learners' cultures and cultural knowledge and the new culture of the school and the community. It also may include, at beginning levels, selecting topics that learners are likely to be familiar with, providing necessary background information on new topics in native languages, preteaching key vocabulary to expand background knowledge before studying a topic, or helping learners make connections between what they know about language in their native language to uses of this knowledge in English. It also might include providing background information in L1 before proceeding to study a theme or a topic in L2. In a bilingual classroom, content could be taught in two languages. In a monolingual classroom teachers might, for example, have learners read or listen to a native language summary of a text before they will be reading it in English.

Principle 8 Content Integration

Language learning is integrated with meaningful, relevant, and useful content – generally the same academic content and higher-order thinking skills that are appropriate for the age and grade of learners. Teaching language along with age-appropriate academic content has several advantages: it is efficient because two goals – acquisition of language and content learning – are accomplished at once. It is effective first because languages learned better when learners are doing something purposeful and important to them – and learning and content for their grade level is very important. It is also necessary because learners cannot afford to take a year or two off from content learning while they develop language: they will end up only further behind their peers.

Content-based language learning can happen in a variety of settings: in a pull-out English language development class, in which the teacher introduces content through integrated themes, in a special section of a content class with a grade-level teacher with training in teaching ELD who teaches the content using the approaches that make the content comprehensible to language learners and promote language development, or in a grade-level classes that include both English proficient learners and English language learners and in which teachers have training to attend to both content and language needs of learners and to differentiate instruction to include learners at different language and learning levels.

Principle 9 Clear, Appropriate goals and feedback

Teachers set and communicate attainable goals for learners and provide students appropriate and consistent feedback on their progress in attaining these goals. Setting clear goals help both teachers and learners have a much greater chance to attain these goals. Goals begin our curriculum, inform our curriculum, and new, more advanced

goals are outcome of our curriculum. We want English learners to attain the same high goals as their English-proficient peers, but to do this, we must set the right goals – goals that comprise the next step forward for individual learners. Learners want to do well, and will do much better when they understand what is expected of them and when our expectations are appropriate. We must establish clear language and content goals for learners and provide them feedback on their progress toward those goals. We can also, in developmentally appropriate ways, encourage learners to begin to evaluate their own progress toward accomplishing goals to help them become independent, self-motivated learners.

Good assessment goes far beyond summative tests at the beginning or end of the year. Good assessment includes multiple assessment as an integral part of every lesson so that children and teachers can clearly see the progress they are making. Teachers may assess in many ways that range from informal to formal: by asking questions of individuals, groups, and the whole class, by having give signs or signals, by having learners demonstrate their understanding with responses on slates, by giving a group quiz, by having learners score themselves along a rubric or on a checklist, by keeping checklists of learner accomplishments, by writing portfolios, by using state and national English language assessment instruments, and when learners are ready, by giving district, state and national criterion-referenced and standardized tests designed for all learners.

References

1. Brown H.D. Teaching by principles: All interactive approach to language pedagogy. 2000.
2. Gibbons P. Scaffolding language, scaffolding learning: Teaching second language in the mainstream classroom. 2002.
3. Brown J.E. Doolittle J.A cultural, linguistic, and ecological framework for response to intervention with English language learners. 2008.
4. Cameron I. Teaching languages to young learners. New York, CambridgeUniversity Press, 2001.
5. Genesee F. Brain research: implications for second language learning, 2000.

ИКТ В ВОСПИТАЛЬНОЙ РАБОТЕ

Гатауллина Айгуль Айдаровна

студент

ФГБОУ Набережночелнинский государственный педагогический
университет

г.Набережные Челны, Республика Татарстан, Россия

aigulka98g@list.ru

Аннотация: За последние годы произошло коренное изменение роли и места персональных компьютеров и ИКТ в жизни общества. В связи с этим невозможно представить образовательную деятельность без использования этих технологий. Из-за того, что новое поколение школьников активно вовлекается в

сферу мультимедия-технологии, учителям необходимо использовать их в своей работе, в частности в воспитательной деятельности. Так в статье рассмотрены достоинства и недостатки использования ИКТ-технологий в воспитательной работе, а также приведен пример проведенного воспитательного мероприятия на базе Гимназии № 77.

Ключевые слова: Воспитательная работа, ИКТ-технологии.

Воспитательная работа неотъемлемая часть образовательного процесса, а тем более в сегодняшнем дне – дне, когда общечеловеческие ценности отодвигаются на задний план, когда материальному благополучию отдается большее предпочтение, чем духовным ценностям. В связи с этим возникает вопрос: а как заниматься воспитанием в наших нынешних условиях, когда идет стремительное развитие мира и его содержимого, когда ИКТ-технологии активно внедряются в нашу жизнь и более того становятся важной ее частью? Чтобы ответить на данный вопрос необходимо рассмотреть влияние ИКТ-технологий в целом, их значение, преимущества и недостатки их внедрения в процесс воспитания, и возможные способы организации воспитательной деятельности с использованием современных технологий.

Во-первых, необходимо выделить достоинства ИКТ-технологий. Сюда можно отнести следующее:

- ИКТ способствуют созданию более современного, разнообразного и насыщенного процесса воспитания;
- используя такие технологии можно значительно расширить круг передаваемой воспитательной информации;
- они обеспечивают эстетику и наглядность: позволяют красиво оформить воспитательное мероприятие;
- способствуют повышению интереса учащихся;
- повышают качество педагогического труда;
- удобны при работе с каким-либо другими педагогическими техниками;
- способствуют формированию у учащихся информационной культуры;
- использование ИКТ позволяет экономить время и материальные ресурсы.

Во-вторых, следует отметить также недостатки или сложности по использованию ИКТ-технологий:

- не каждый педагог компетентен в работе с ИКТ-технологиями, что вызывает затруднения при разработке мероприятий;
- техника в самый неожиданный момент может дать сбой (для таких ситуаций педагогам целесообразно иметь дополнительный, возможно, распечатанный вариант);
- вред здоровью учащихся при неверном использовании цифровых технологий.

В целом грамотное, системное использование ИКТ-технологий могут стать мощным современным средством повышения эффективности воспитательного процесса.

ИКТ-технологии могут быть включены на разных этапах мероприятия. Например, для ознакомления учащихся с тематикой мероприятия, для создания проблемной ситуации в начале, также могут использоваться в качестве сопроводительного материала (схемы, видеоматериалы, рисунки, презентации, музыка и т.п.). Кроме того, используя различные платформы, для учащихся можно создавать интерактивные задания (используя, к примеру, платформы Kahoot, LearningApps, Prezi, Learnis и т.д.). Однако нельзя забывать, что проведение мероприятий с использованием таких технологий требует тщательной подготовки. Составляя план мероприятия, необходимо обдумать последовательность технологических операций, формы и способы подачи информации на большой экран. Также необходимо учитывать требования ФГОС и общие требования при работе к ИКТ-технологиями [1, 2].

Приведем пример использования ИКТ-технологий в процессе воспитания. Пример опыта работы педагогов и администрации Набережночелнинской Гимназии № 77. Основной целью воспитательной работы данного учебного заведения является формирование нравственной богатой, гармонично развитой личности, способной к творчеству и самоопределению. Данная цель достигается также посредством использования инновационных технологий, цифровых платформ.

В честь дня космонавтики в Гимназии 12 апреля было проведено воспитательное мероприятие, где были задействованы все участники образовательного процесса. Учениками старших классов был снято видео на тему «Что для меня Вселенная?». Учащиеся проявили креативность и использовали в своих работах не только личные видео-материалы с ответом на вопрос, но и сумели смонтировать видео с использованием реальных снимков из космоса. Учениками 9-х классов с помощью педагогов была сделана мини-лекция о космосе с последующей викториной. Представители этого класса в течение первой половины дня ходили по кабинетам со своим материалом в виде презентаций и рассказывали остальным учащимся о секретах космоса.

Дальнейшее наблюдение и опрос показали, что использование современных технологий способствует развитию учащихся, им это интересно, увлекательно. ИКТ позволяют вовлечь в процесс воспитания большее количество учащихся. Использовать ИКТ-технологии можно как и для общешкольных мероприятий, так и для внутриклассных (при организации классного часа, к примеру) [3, 4].

В целом спектр использования современных технологий в воспитательной работе достаточно широк, главное грамотно выстроить работу. И как показывает практика, без новых информационных технологий уже невозможно представить себе современную школу. Занятия с использованием ИКТ становятся привычными для учащихся и нормой работы для учителей. И это неудивительно. Внедрение ИКТ в воспитательную работу предоставляет широкие возможности для реализации проектов [5]. Благодаря ИКТ можно изучить мир более глубоко.

Кроме того использование инновационных технологий делает уроки и мероприятия более интересными, яркими, красочными, что способствует формированию дополнительной положительной мотивации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Алгулиев Р.М., Алиев И.М., Шарифов М.Г. Электронные издательские технологии: современное состояние и перспективы развития // Информатика и образование, №6 2005.
2. Бокарев М.Ю., Ильин В.В. Система педагогических информационно развивающих технологий единого профессионально-ориентированного процесса обучения // Информатика и образование, №10, 2005.
3. Велихов Е.П. Новая информационная технология в школе // Информатика и образование №1, 1986.
4. Вильямс Р. Компьютеры в школе. - М., 1988.
5. Гаммершмидт И.И., Гаммершмидт Д.А. ИКТ в школе // Информатика и образование №7, 2005.

UDC 14.35.09

THE PSYCHOLOGICAL ASPECT OF THE FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Zhanat Tashenova, senior teacher of department "Practical English" Korkyt Ata
Kyzylorda University

Salima Sadybekova, associate professor of department "Practical English" Korkyt Ata
Kyzylorda University

Psychology as a science helps the methodology to determine the skills and abilities that need to be formed at a specific stage of teaching a foreign language. In addition, psychology helps to figure out how to do it faster and more efficiently. In a foreign language course, the most important task is the formation of mental actions in a foreign language. According to P.Y. Galperin, the formation of mental actions, ultimately, "leads to the formation of thought, while thought is a double formation: a conceivable objective content and actually thinking about it, as a mental action directed at this content," and the assimilation of a foreign language professionally oriented vocabulary is a stage in this training [1].

Successful assimilation of a set of different types of knowledge is ensured, first of all, by a complex of cognitive processes. All this makes the cognitive approach in the methodology of teaching foreign languages at different stages very important and

relevant. Based on the provisions of cognitive psychology and cognitive linguistics, scientists such as N.V. Baryshnikov, I.N. Vereshchagin, A.A. Leontiev, I. Yu. Mangus, S.F. Shatilov, A.V. Shchepilova and others, touch upon various aspects of the cognitive approach and interpret them as psychological, psycho-pedagogical, and linguistic principles. These principles are at the heart of teaching foreign languages. The cognitive approach is methodologically significant in the methodology of teaching foreign languages, as it corresponds to "the general tendency of the theory of teaching towards the development of mechanisms for the development and activation of cognitive activity" [8, 137].

When implementing the cognitive-communicative approach, there is an increase in the individualization of educational work in mastering a foreign language. This process of individualization and differentiation of learning involves knowledge of the psychological characteristics and individual capabilities of students.

The age of students is characterized by the stabilization of mental processes, when the highest speed of operative memory and attention switching, solving verbal-logical problems, etc., is noted. In the process of teaching foreign languages, it is necessary to take into account the psychological and individual characteristics of the students

In this regard, teaching methods and techniques should be that they help to form the ability to act, act confidently, not just "give knowledge", but teach how to use this knowledge, use it in professional activities. The assimilation of knowledge is therefore not the goal of learning, but its means: knowledge is acquired in order to immediately learn to do something with their help, and not so that it is stored in memory as a kind of "baggage". A number of such cognitive processes as memory, attention and thinking affect the successful assimilation of foreign language vocabulary.

Memory plays a very important role in the acquisition of a foreign language. It lies at the heart of human life, human development and the preservation of his abilities. Memory is one of the main conditions for learning (a process that allows the accumulation of information in the nervous system), the acquisition of knowledge, abilities and skills. On the one hand, memory is the processes of obtaining impressions about the world around us, and on the other hand, memory is "the aggregate of information acquired by the brain and controlling behavior" [2, 237]. Human memory differs in many ways: speed, strength, duration, accuracy, and volume of memorization. In addition, memory has qualitative individual differences concerning, first of all, the dominance of certain types of memory.

There are several classifications of memory:

1) by the time of preservation of the material: instant (iconic), short-term, operational, long-term, genetic;

2) according to the sense organ prevailing in memory processes: visual, auditory, motor, tactile, olfactory, gustatory, etc. ;

3) on the use of mnemonic means: direct, mediated;

4) on the participation of will in memory processes: arbitrary, involuntary;

5) on the participation of thinking in memory processes: mechanical, logical.

Instantaneous (iconic) memory is the shortest memory in terms of storage time, which is able to retain an accurate and complete picture of what is perceived by the

senses only at the moment of perception (0.1 - 0.5 seconds), and here it is important for the teacher to draw the student's attention to the lexical material being studied. Short-term memory is a way of storing information for a relatively short time, but much more than instant memory (15 - 30 seconds after the person stops perceiving it). Here, not a complete, but only a generalized image of the perceived, its most essential elements is saved, and it works automatically without a person's preliminary tuning for memorization, but on the other hand, with an installation for the subsequent rapid reproduction of the lexical material that is remembered.

Attitude plays a very important role in memorization, since it can affect the duration of memorization and without it, simple repetition of some material does not give the desired effect, since a person's memory is selective: memorization in a person depends on a conscious attitude towards memorization.

The volume of a person's short-term memory is individual, but on average it is 5 - 9 units of information. The main role of this type of memory is that, despite the fact that we receive a huge amount of information, thanks to short-term memory, unnecessary information is eliminated and only useful information remains. In addition, long-term memory cannot function normally without good short-term memory, since it is an indispensable intermediate link. Here short-term memory acts as a so-called storage or filter, which passes the necessary information into long-term memory. The role of the teacher at this stage is that it is necessary, firstly, to keep the attention of students on the lexical material being studied, and secondly, not to overestimate the volume of the studied material.

Random access memory is designed to store information for a certain period of time with the subsequent forgetting of the relevant information. This period depends on the task for the solution of which the information stored in RAM is required, and can vary from several minutes to several days. For students, this period should be at least one lesson, but with the intention that they will need this material in the future. Long-term memory is capable of storing information for a long, almost unlimited period. This information can be reproduced as many times as you like without forgetting it, and repeated, systematic use of this information only increases its storage period for subsequent reproduction.

Long-term memory usually begins to work not immediately after the perception of the material, but after the time required to transfer the perceived lexical material from short-term memory to operative memory, and then into long-term memory, since it takes time to switch attention and internal mental activity of a person from the process of perception to the processes of memorization and reproductions that cannot occur simultaneously. Memorization is a kind of coding of perceived information and storing it in the form of semantic codes and structures. Reproduction of information is the so-called decoding, that is, the translation of thoughts into words. Memorization begins with the imprinting of information, which occurs unintentionally in the course of activity. Important conditions for memorizing foreign language lexical material are also:

- the primary presentation of the material and the nature of the presentation;
- emotionality, saturated with the objective significance of the lexical material, understanding;

- semantic and speech design and the first reproduction (the material is saved already during familiarization and reproduction)
- repetition, that is, a systematic study of the material, and not a mechanical repetition of lexical units;
- holistic memorization of logically related material.

Visual memory includes the processes of storing and reproducing information in the form of visual images. Eidetic memory is manifested in the ability to "see" the perceived picture for a long time after it has ceased to be perceived.

Auditory memory is the memory associated with memorizing and accurately reproducing a variety of sounds. Motor memory is memorization and reproduction with a sufficient degree of accuracy of various movements. Emotional memory is a memory for a variety of pleasant and unpleasant emotional (sensory) experiences. The teacher must take into account these types of memory and present lexical material, firstly, using visualization: subject, sound, contextual, and secondly, use writing and writing to better memorize lexical material (maintaining dictionaries, using written exercises to consolidate the material) and, thirdly, it should be borne in mind that emotionally colored material is better remembered.

Voluntary memory differs from involuntary memory in that when using it, the processes of memorizing or reproducing lexical material occur on a conscious, volitional basis. When using involuntary memory, memorization, preservation or reproduction of a foreign language lexical material occurs as if by itself, apart from the desire and will of a person. Voluntary memory, of course, is very important in educational activity, but one must not forget that a person pays attention, remembers or reproduces with the help of involuntary memory what is associated with his needs, therefore in the classroom it is necessary to show the need for the studied lexical material in their professional activities and ways of using it.

Another cognitive process influencing the successful assimilation of a foreign language professionally oriented lexical material is attention, which is closely related to memory. In the psychological literature, attention is considered as a mental process, a personality trait, a mental state. But in most cases, psychologists understand by attention the superiority, or domination of some kind of representation in a certain period of time, but in no way an independent form of mental activity. Attention is "internal activity under the cover of external peace" [6, 158]. Attention is not an independent process and does not have a specific product, but it has certain properties: stability, distribution, volume, concentration, switchability.

The stability of attention is manifested in the ability to maintain attention at a more or less constant level for a long time and depends on the individual physiological characteristics of a person associated with the properties of the nervous system, the general state of the body at a certain point in time, motivation (presence or absence of interest in the studied lexical material) , from external circumstances (factors that distract attention).

The ability to distribute your attention between several objects is expressed in the distribution (or distribution) of attention, which allows you to perform several actions or monitor several objects at the same time. In the formation of foreign language lexical competence, the distribution of attention is especially important when

performing conditional communicative (for example, differentiation and transformation exercises) and communication exercises.

Concentration (concentration, concentration) of attention "means the presence of a connection with a certain object or side of the activity" [6, 141]. The intensity of attention expresses this connection, and "the more intense our attention, the clearer and more distinct for us those objects to which it is directed" [4, 29].

The switchability of attention involves the transfer of attention from one object to another, from one object to another, or from one type of activity to another, from one exercise to another, from one type of work to another. The ability to switch refers to the flexibility of attention. The switchability of attention depends on many conditions, the main of which are the content of the activity, both preceding and subsequent, and the subject's attitude to each of these activities.

Various properties of attention usually do not depend on each other - a person can have a high concentration of attention and poor switching. It is very important for a teacher to manage the attention of students through the organization of his activities. Attention can be attracted by "external" factors (novelty of lexical material) and "internal" (emotional coloring, interest, volitional effort). In this regard, there are three groups of "stimuli of cognitive interest":

- 1) the novelty of the material, practical significance for life;
- 2) a variety of forms and methods of teaching;
- 3) the emotionality of teaching, the teacher's attitude to the subject and the students.

At a certain moment, what is in the field of attention is recognized, in order to do this, the teacher must highlight the "subject of the purposeful activity of the subject", since the content that corresponds to the goal of the action is clearly understood. However, just drawing the attention of students to the material being studied is not enough for the successful mastering of a foreign language lexical material. It is necessary to hold their attention through the definition of the task of the performed action and the "operational equipment of the subject", that is, such exercises should be selected that will make it possible to operate, act with the help of the studied lexical material"[4].

S.L. Rubinstein said: "You can learn this or that vocabulary only as a system of signs; genuine words, fundamentally different from conventional signs, they can become for the subject only as a result of practice, when they are included in the living, life-motivated activity of the subject and begin to function in it "[7]. The methodology of the gradual formation of skills and abilities proposed by P.Ya. Galperin, allows you to master the skills and abilities of practical (mental and speech) actions using a foreign language professionally oriented vocabulary to solve the main task - communication in a foreign language on professional topics, and not just gain knowledge in a foreign language (learn foreign words).

Thinking is one of the most complex cognitive processes of cognition involved in the formation of the lexical component of linguistic competence, the basis of which is the transformation of information through the interaction of such thought processes as judgment, abstraction, reasoning and imagination. The purpose of thinking is to form concepts and solve problems. When forming the lexical component of linguistic competence, it is necessary to teach the features of the meanings of words, the features of their use in speech, since the meanings of words in different languages have specific

features and therefore cannot completely coincide. Lexical units are the basis for constructing judgments for expressing thoughts, and here thinking plays a huge role.

Cognition of reality comes from sensation and perception of reality to thinking, expanding the boundaries of knowledge and deepening it. "Thinking reflects being in its connections and relationships, in its diverse mediations" [6], and "language allows you to organize thinking in the form of concepts, judgments and inferences" [8, 56].

R.S. Nemov defined thinking as a cognitive process, which includes "the process of solving problems, where the task is understood as a goal that can be achieved by transforming the given conditions" [3, 15].

There are types of thinking:

- by product: theoretical, with the help of which one can deduce one group of knowledge from another group, in terms of the concepts that are in this knowledge; practical, which involves real human actions with material objects; creative (productive), the result of which is the acquisition of either completely new knowledge, or new knowledge for a specific person, and non-creative (reproductive), which reveals to a person already known knowledge;

- by the nature of the actions by which thinking is realized as a cognitive process: thinking performed in the mind (using actions with images or concepts), and thinking performed through practical actions (not including mental actions);

- on the use of logic: logical, during which the student repeatedly uses logical operations and inferences, and intuitive, when a person is prompted by a special kind of feelings and the person himself cannot always explain how he came to a particular solution to the problem;

- by the type of tasks being solved: linguistic, mathematical, technical, physical, chemical, psychological, etc. (depending on the form of activity in which the tasks arise);

- according to the level of development and a number of other signs: visual-efficient, when a person, solving a problem, acts, manipulates objects in a visually perceived situation; visual-figurative, when the solution of the problem occurs already when acting with the images of the corresponding objects; verbal-logical, in which tasks are solved in the mind using actions with concepts according to certain laws of logic.

Almost all types of thinking are involved in the formation of a foreign language lexical competence: for example, students get acquainted with the basic rules of word formation of lexical units and the rules for the formation of left-sided phrases (theoretical thinking), then they apply the rules of word formation and the formation of phrases (creative thinking performed in the mind), then they improve their skills and the skills of word formation and the formation of word combinations (verbal-logical, reproductive thinking).

In cognitive psychology, human abilities are closely related to the receipt and processing of information, "these are the ability to learn, learn, solve problems, reason, make inferences, come to some inferential knowledge, plan actions, remember, imagine, fantasize" [8, 79]. With regard to the educational process, the ability for a foreign language is such individual psychological and psychophysiological characteristics that characterize a high rate and a high level of language acquisition in appropriate conditions and within a given framework (methodology), i.e. mastering

basic skills and abilities - speaking, understanding, reading and writing”[3]. Speaking about teaching a foreign language, we, first of all, mean teaching a foreign language, and here it is important to take into account the linguistic and speech abilities that affect certain mental processes, properties and states of the individual. Speech abilities include language abilities, which, in turn, are the backbone elements of the processes of generation and perception of speech.

Taking into account the abilities of students is an important component for successful learning. In the psychological literature, great importance is attached to the problem of abilities. Motivation, mental processes (the core of which are thinking, perception and memory) and psychological qualities (such as will and responsibility) are components of the structure of abilities.

Many psycholinguists have defined linguistic abilities as a social formation that is formed only in the process of communication activities. There are two points of view on the nature of language abilities. Some scientists believe that linguistic abilities are inherent biologically and genetically, that is, they are inherited and develop as a person develops. Other scientists have argued that linguistic abilities are formed and developed socially and are formed only in the process of developing communication. THEM. Rumyantseva believes that linguistic ability is a kind of function that enables the human psyche to “reflect and generalize external linguistic material, translating it into special internal codes in the form of unconscious and conscious rules of the language” [7, 128].

The content of teaching English is focused on the formation, development and improvement of communicative competence, an important component of which is linguistic competence.

The lexical abilities of trainees include good verbal-figurative memory (auditory, visual and motor), the ability not only to quickly and accurately distinguish words, establishing a specific (contextual) word meaning by guessing or recognizing the word by listening and visual perception, but also quickly form new concepts. This ability is mainly necessary in order to "quickly find the necessary foreign language words when expressing their own thoughts." [8, 9].

Linguistic ability is considered in direct connection with language, as something that constitutes the ability to communicate in a given language. To diagnose language abilities, predictive tests are usually used to predict the ability to master a certain course of study, tests for the distribution of test takers into groups depending on the formation of their general skills and abilities, achievement tests for conducting current and final types of control and tests to identify problems in the formation of individual skills and skills.

So, the problem in defining such a concept as "language ability" is that this linguistic phenomenon cannot be directly observed, on the one hand, and on the other hand, scientists from various scientific fields (linguistics, psychology, psycholinguistics, linguo-psychology). Many scientists define language ability “as the potential readiness of native speakers to understand and produce speech,” and the concept of “language competence” is associated “with the presence of knowledge of certain unconscious / conscious rules of language and the ability to use them in a

specific communicative situation” [5]. The main mechanisms of language ability are memorization and creation of words, as well as their combination into phrases. And, if a person cannot express his thought in another language and with the help of the means of another language, then this shows that, on the one hand, the person has insufficiently developed linguistic competence, and on the other hand, that he has an undeveloped linguistic ability.

Language ability is dynamic. When teaching a foreign language at the initial stage, it is necessary to rely on the native language, since the mechanism of functioning of the components of linguistic abilities depends on the level of formation of speech activity in the native language. However, at a certain stage, cognitive models that are represented by the means of the native language begin to have a negative impact on the perception and mastery of the structures of a foreign language.

So, taking into account the abilities of trainees and their individual characteristics are important components for successful learning. In the psychological literature, great importance is attached to the problems of mental processes, motivation and psychological qualities, which help to quickly and firmly master the lexical system of both native and foreign languages. Cognitive processes (attention, memory, thinking) play an important role in the assimilation of professionally oriented foreign language vocabulary. The central link in the work on the formation of lexical speech skills is the training stage, that is, the stage of creating strong and flexible lexical speech connections.

REFERENCE

1. P.Ya.G-alperin, Psychology of thinking and teaching about the stage-by-stage formation of mental actions [Electronic resource]. - Access mode: <http://psychlib.ru/inc/absid.php?absid=107896> (date of access: 19.02.2013).
2. M.K. Kabardov, The diagnosis of language abilities [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/33816> (date of access: 26.11.2010).
3. R.S. Nemov, General psychology. Volume 2. Cognitive processes and mental states [Text] / R.S. Nemov - Moscow: Yurayt Publishing House, 2011. --- 639 p.
4. Yu.B.Gippenreiter, Activity and attention [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.scorcher.ru/neuro/science/recept/mem196.htm> (date of access: 23.04.2013).
5. Romanovskaya, N.V. Linguistic ability as a determinant of understanding a foreign language text [Text]: author. dis. PhD sciences /
6. S.L. Rubinstein, Fundamentals of General Psychology [Text] / S.L. Rubinstein. - SPb.: Saint Petersburg, 2008 - 713 p.
7. I.M. Rumyantseva, Psychology of speech and linguo-pedagogical psychology [Text] / I.M. Rumyantseva. - M.: PER SE, Logos, 2004 - 320 p.
8. A.N. Shamov, Cognitive approach to teaching vocabulary: modeling and implementation (basic course in German) [Text]: dis. ... Dr. ped. Sciences/ A.N. Shamov. - Tambov, 2005 - 537 p.

ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУДА ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

Шукенова Куралай Сеитовна
shukenova_1@mail.ru

Практикалық ағылшын тілі кафедрасының аға оқытушысы,
педагогика ғылымдарының магистрі
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қазақстан Республикасы
Сардарова Эльвира Асанбековна

eliya_1228@mail.ru

Практикалық ағылшын тілі кафедрасының аға оқытушысы,
педагогика ғылымдарының магистрі
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қазақстан Республикасы

Аннотация: Бүгінгі таңдағы жоғары оқу орындарының басты мақсаттарының бірі бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ету болып отыр. Бәсекеге қабілеттілік көрсеткіштерінің бірі ретінде тілдік сауаттылық алға шығады. Тілдік сауаттылық сонымен қатар, оқытуды әлемдік стандартқа сәйкестендіру үшін де маңызды болып табылады. Сондықтан болашақ маманның тілдік сауаттылығы мен құзіреттілігі мәселесіне ерекше назар аудару қажеттігі туындайды. Интерактивті әдістердің оқыту үдерісіндегі тиімділігі оның түрлендіре отырып пайдаланумен байланысты болып келеді. Тіл меңгерту практикалық сабақтарда бекітілетіні белгілі. Сондықтан интерактивтік, яғни рөлдік және іскерлік ойындар тіл меңгертудің сапасын артырады сөзсіз.

Кілт сөздер: интерактивті, рөлдік ойындар, кейс-оқыту, ротациялық үштік.

Қазіргі дидактикада әлеуметтік, педагогикалық-психологиялық оқыту әдістерінің екі түрлі тобы бар: дәстүрлі оқыту және белсенді (активті) оқыту әдістері. Бұлар ең алдымен, бір-бірінен алдына қоятын мақсаттарына қарай ажыратылады. [1].

Интерактивті және дәстүрлі оқыту әдістері ретінде бөлу тек шартты түрде болуы қажет. Өйткені, дәстүрлі әдістер де оқыту үдерісінде белсенділікті қолдануы тиіс. Дегенмен, дәстүрлі әдістер ең алдымен, білімнің белгілі бір қорын жеткізу және практикалық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Бұлар білім алушыларға үлгі ретінде дайын шешімдерді ұсынудан тұрады.

Дәстүрлі әдіс арқылы оқытуда білім алушының мақсаты берілгенді жаттап алып, тексерген кезде соны қайталап беру. Бұл тапсырманы орындауда әрине, білім алушылар белсенді болуы керек. Бірақ, бұл белсенділік өзінің мазмұны мен бағытталуына қарай негізінен репродуктивті сипатта болады.

Сондықтан, осы жағдай дәстүрлі әдіспен оқытуда есте сақтауға басым рөл беріп, шығармашылық ойлау дамуының басқарылуына жеткілікті назар аударылмауын анықтайды.

Білім алушылардың дербес ойлауы мен тұтқиылдан, төтенше кәсіби тапсырмаларды маман ретінде шеше алу қабілетін дамытуға бағытталған оқыту түрін активті оқыту әдістері (латын тілінен *aktivus* - әрекетшіл, іскер) деп атайды. Активті оқытудың мақсаты – кәсіби тапсырмаларды шеше алуды білу, білік-дағдылар ғана емес, сонымен қатар, сараптау, ойлай білу, өз әрекетін бағдарлай алу іскерліктері болып табылады. Игерілетін білімдер «тек қор үшін» ғана емес, орындаушылық пен іс-әрекет мәдениетін ғана үйрету емес, жағдайлар мен тапсырмалар өзгеріп отыруына қарай, шығармашылық іс-әрекеттің мәдениетіне де үйрету ретінде алға шығады.

Интерактивтік оқыту технологиясының негізгілеріне және кең тарағанына төмендегілер жатады:

1. Жұптасып жұмыс жасау;
2. Ротациялық (ауыспалы) үштік;
3. Карусель;
4. Шағын топтармен жұмыс;
5. Рөлдік (іскерлік) ойын;
6. Дискуссия;

Оқыту әдістері ретінде пікірталас (дискуссия) құбылысына психологтар ХХ ғ. 30 жылдарынан бастап тұрақты қызығушылық танытты. Сонымен қатар, бұл көрнекті швейцариялық психолог Ж. Пиаженің еңбектерімен байланысты болды [3]. Аталмыш ғалымның еңбектерінде құрбыларымен, үлкендермен, кішкентай балалармен пікірталасқа түсу арқылы бала өзімішділік ойлардан арылып, басқалардың да көзқарасын қабылдай алатыны көрсетілген. Бүгінгі таңдағы ғылыми-техникалық прогресстің талаптары оқыту үдерісінің алдына топтағы басқарушылық және шығармашылық шешімдерді қабылдау мәселесін зерттеу жөнінде міндет қойды. Бұл жерде әлеуметтік принциптерді (қатынастар) өзгертуге топтық жағдаяттық факторлар мен талқылаулардың тигізген әсері жөніндегі автордың ойлары маңызды рөл атқарды.

Көптеген психологиялық зерттеулерде топтық пікір алмасу қатысушыларда талқыланатын мәселелерді шешудің мотивтері мен эголық кірігуін жоғарылататыны көрсетілді [4].

Сонымен қатар, топтық пікірталас механизмдері оқыту мен диагностикалау, психотерапия, шығармашылық және іс-әрекеттің басқа түрлеріндегі тұлғааралық қарым-қатынастағы белсенділікті арттыру үшін қолданудың тиімділігін көрсетті.

Дәстүрлі оқыту түріне де, интерактивті оқытуда да ойын әдістері қолданылады. Ойын әдісі оқыту және кәсіби іс-әрекетті соның үлгісінде жасауға негізделген топтық оқыту әдістерінің түрі ретінде алға шығады.

Ойын әдісі оқытудың маңызды түрлерінің бірі болып табылады. Әсіресе, тіл меңгертуде ойын әдісінің орны ерекше. Біз осы ойын әдістеріне сипаттама береміз.

Рөлдік ойындар оқу және кәсіби тапсырмаларды шешу үдерісінде әлеуметтік рөлдердің үлгілерін жасауға негізделіп ұйымдастырылады. Рөлдік ойындар білім алушыға әлеуметтік қатынастағы тілді меңгеру үшін оңтайлы жағдайды қамтамасыз етеді.

Қазіргі уақытта іскерлік ойындардың алуан түрі, анықтамасы және жіктемелері (классификациясы) бардеп айтуға болады [5;6]. Қоғамдағыәлеуметтік-өндірістік іс-әрекет нормаларын және іскерлік жағдаяттарды оңтайлы шешу жолдарын іздестіру мақсатында маманның кәсіби әрекетінің заттық және әлеуметтік мазмұнының үлгілерін жасау формасын іскерлік ойындар (ИО) деп атайды. Яғни, іскерлік ойын дегеніміз белгілі бір ұйымның және басқарушы мамандардың іс-әрекетін қайталау, сондай-ақ, басқару жүйесін ойын түрінде үлгілендіру.

Іскерлік ойын сценаринде нысанның сипаттамасы, жүргізу тәртібі, қатысушылар құрамы, іс-әрекеттің үлгісі бойынша жасалынатын лауазымдар көрсетіледі. Сонымен қатар, қатысушылардың тізімі, олардың рөлдері, бастапқы ақпарат, ақпаратты өңдеуге және тиісті шешім қабылдауға дайындық жасауға қажетті анықтамалық материалдар мен кестелер ұсынылады. Ұсыналатын материалда ойын ережелері мен әдістемелік нұсқаулар және қорытынды шығаруы сипатталады.

Ойын әдісіндегі басты түсініктердің бірі «рөл» болып табылады. Ойындағы рөл- бұл кейбір шынайы рөлдерді немесе іскерлік ойындағы шынайы рөлдер жиынтығын бейнелеу. Ойынға қатысушы белгілі бір рөлді орындайтын іскерлік қарым-қатынасқа араласушы.

Оқытудың дискуссиялық (пікірталастық) әдістері ұйымдасқан коммуникацияға негізделген оқу-кәсіби тапсырмаларды шешу барысындағы топтық оқыту. Топтық пікірталас - оның мақсатын жылдам әрі жемісті шешу үшін бірлескен коммуникацияны ұйымдастыру әдісі болып табылады [7].

Оқыту әдістерінің ішінде дөңгелек үстел топтық пікірталастың бір түрі, әрі оқыту әдісінің тиімді тәсілдерінің бірі ретінде алға шығады. Әдетте, дөңгелек үстелге маңызы жоғары тақырыптық мәселелер ұсынылып, бұл мәселе бойынша жетекші мамандар қатыстырылады [8].

«Миға шабуыл» - инновациялық ойындардың бастапқы және дискуссиялық әдістердің бір түрі болып табылады. Бұл әдіс ізденістерді сынға алмайтынымен, іздену барысында туындаған бар жорамаларды жинаумен, оларды практикадағы қиындықтарды жою үшін болашақта қолдануға болатындығын талдаумен сипатталады [9].

Интеллекттік бой сергіту жедел сұрақ-жауап сипатында өткізіледі. Оқытушы білім алушыларға сұрақ қояды, олар оған қысқаша жауап беруі қажет. Егер біреуі сұраққа жауап беруге қиналатын болса, оқытушы басқаларынан сұрайды. Осылайша 10-15 минут ішінде білім алушылардың «бастапқы түсініктер, категориялар, ұстанымдар, негізгі теориялық ойлар туралы» түсініктері тексеріліп, әрі қарайғы белсенді танымдық іс-әрекетке дайындық жүргізіледі.

Шын мәнісінде қақтығыс әдісі мен нақты жағдаяттарды талдау әдістері кейс әдісінің (ағылшынша «кейс» - жағдай, оқиға) басқаша атаулары болып

табылады. Қақтығыс әдісі – шынайы тәжірибеден алынған оқиғаларды талқылауға негізделген дискуссиялық оқыту әдістерінің бір түрі ретінде алға шығады [10].

Кейс, яғни нақты жағдаяттарды талдау әдісі – индивидтің қарастырылып отырған құбылысқа тән күнделікті және кәсіби тәжірибесіндегі оқиғаны сипаттауына негізделген дискуссиялық оқыту әдістерінің бір түрі болып табылады. Бұл әлеуметтік-психологиялық оқытуда оқу үлгісі арқылы пайдаланылатын дәл осындай оқиғаның ғылыми негізделген сипаты.

Топта туындаған жағдаяттардың барлығында және кез-келген тақырыптық және мәселелік аймақтарда қолдануға болатындығы интерактивті ойындардың артықшылығы болып табылады. Интерактивті ойындар арқылы кез-келген дара және кәсіби мінез-құлық тәсілдерін, атап айтар болсақ, коммуникативтік дағдыларды, байқампаздықты, өзінің және басқаның сезімдерін саралай алу қабілеттерін, сонымен бірге, шығармашылық қабілеттер мен қиялды жақсартып, дамытуға болады. Интерактивті ойындар топты жетелеу, шешім қабылдау үдерісінде, рөлдік мінез-құлықты, шиеленісті шешуде, ынтымақтастыққа, биліктік-мәртебелік қатынастарға және т.б. оқыту үшін қолданылады.

Интерактивті ойын жүргізуші әрекеті арқылы топ мүшелерінің «осы жерде және дәл қазіргі» жағдаятына араласуын қамтамасыз етуді көздейді. Сонымен қатар, ол белгілі бір мақсатқа сәйкес топ мүшелерінің белсенділігін құрылымдайды.

Оқыту үдерісінде қолданылатын ойындар тұлғаишілік немесе тұлғааралық мәселелердің алуан түрлерінің ішінен маңызды бөлшектерін бөліп алып, жасанды тудырылған қандай да бір іс-әрекет кестесі арқылы көрсетуге жәрдемдеседі. Мұның негізінде қатысушылардың интеллектілік және эмоциялық күш-қуаты белгілі бір бағытта жинақталады. Интерактивті ойындардың қарапайым әлемі қатысушыларға өтіп жатқан оқиғаның құрылымы мен себеп-салдарының өзара байланысын шынайы өмірге қарағанда жақсырақ тануға, оны түсінуге мүмкіндік береді. Осылайша, мінез-құлықтың жаңа тәсілдерін неғұрлым тиімдірек және тәуекелі аз жолмен үйренуге және өз идеяларын тәжірибеде қолданып көруге жағдай туады.

Қай сипатта болсын «ойын» ұғымының маңызы жоғары. Себебі, интерактивті ойындар қатысушылардың қызығушылығын және тәуекелге дайындығын оятады. Сонымен қатар, барлық ойынға тән сынақ жағдайын туындата отырып, жаңалық ашу қуанышын сыйлайды.

«Интеракция» түсінігіне тұлғаишілік (тұлғаның түрлі бөліктері бір-бірімен байланысқа түседі) және тұлғааралық (адам басқа адамдармен байланысқа түседі) коммуникация енеді.

Интерактивті оқыту әдістері– бұл ұжымдық, өзіндік толықтыратын, барлық қатысушылардың өзара әрекетіне негізделген, оқу үдерісіне білім алушының қатыспай қалуы мүмкін болмайтын оқытуды ұйымдастыру болып табылады.

Интерактивті оқыту ең алдымен білім алушы мен оқытушы қарым-қатынасы тікелей жүзеге асатын сұхбаттасып оқыту ретінде алға шығады. Сонымен қатар,

көптеген зерттеулерді тұжырымдайтын болсақ, интерактивті оқыту дегеніміз танымдық әрекеттің арнаулы ұйымдастыру формасы болыптабылады [11]. Интерактивті оқыту толық айқындалған және мақсатын алдын-ала болжауға болатын оқытудың бірден бір түрі. Осындай мақсаттардың бірі білім алушы өзінің жетістіктерін, интеллекттік белсенділігін сезетіндей, оқу барысының өнімділігі арттырып және қарқындылығын қамтамасыз ететін оқытудың жинақы шарттарын жасау екені сөзсіз.

Оқытудың интерактивті әдістерін пайдаланудың тиімділігін бірнеше арнада түсіндіруге болады.

Біріншіден, бүгінгі күнгі ерекшеліктердің, тіпті проблемалардың бірі ақпараттың «ақылға сыймайтын шамадан тыс, игеруде адамның биологиялық мүмкіншіліктерінен артық» мөлшерде дамуы. Сондықтан, оқыту қысқа мерзімде ақпараттың көлемді бөлігін тиімді түрде ұсынатын, сол ақпаратты жоғарғы деңгейде игерте алатын және тәжірибеде бекіте алатын әдістерді қолдануды талап етеді. Бұл талап білім саласында тұлғалық дамуды оқытудың негізі ретінде қарастырады. Сонымен қатар, айтылып отырған ұстаным білім игеру үдерісіне қатысушылардың (үйренуші мен үйретуші) бұрынғы авторитарлы-коммуникативтік қарым-қатынасын гуманитарлық-коммуникативтікке өзгертіп отыр. Егер кешегі күні таным процесін біз «білім беру», «оқыту», «үйрету» деп түсінетін болсақ, бүгінде бізге бұл түсініктерді «білім алу/игеру», «оқу», «үйрену» деп өзгерту қажеттілігі туындайды.

Дәстүрлі «білім беру» өз мақсаты мен мағынасын нақты белгіленген (мемлекеттік стандарттарда көрсетілген пәндер мен сабақтардың аумағында) білім жиынтығын игерумен шектейді. Ал, инновациялық көзқарас оқытудың негізін тек пәндер емес, ойлау мен рефлексияға негізделген интерактивті әдістер құрауы керек деп түсінеді [12]. Интерактивті әдістер педагогикалық тәсілдердің өзгеруіне алып келіп, білім алушылардың өздік және өзіндік дамуына, олардың өз мүмкіншіліктері мен ұстанған құндылықтарын түсінуге және бағалауға жетелейді.

Оқытуда авторитарлық пен үстемдікті, үйретушінің мызғымас беделін, монологты, күштеуді демократиялық коммуникациямен алмастыру маңызды болып табылады. Бұл дегеніміз оқытуда интерактивті әдістер мен технологияларды қолдану арқылы іскерлік ынтымақтастық қарым-қатынастар орнату, жағымды психологиялық орта құрастыру, солар арқылы үйренушілер өз біліміне деген жауапкершілікті нығайта алады.

Екіншіден, интерактивті оқыту бірінші мезетте білім игеру үдерісіне қатысушылардың тиімді қарым-қатынасына негізделеді. Зерттеу жұмысымызда біз мүмкіндігінше интерактивті әдістерге анықтамалар беріп өттік. Дегенмен, тағы айта кететін жайт «интерактивті» дегеніміз біреумен қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, онымен бірлесе әрекет жасау, диалог құру болып табылады.

«Интерактивті» дегеніміз диалог арқылы үйрету, яғни «үйретуші – үйренуші», «үйренуші – үйренуші», «үйренуші - өзімен өзі» форматтарында жасаған қарым-қатынас («әңгіме», «сұхбат», «бірлескен әрекеттер»). Интерактивті оқыту білім игеру үдерісін келесідей ұйымдастыруды қамтамасыз етеді: барлық үйренушілерге бірлескен таным процесіне белсенді араласуға

мүмкіндік жасау; әрбір үйренушінің өзінің үйренгені мен өз білімі туралы түсініктерін ортаға салып, бірлесе талқылап, олар туралы ой толғауына мүмкіндік жасау [13].

Жалпы алғанда интерактивті оқыту бірлесе үйрену идеяларын ұстанады. Бірлесе үйренуде әрбір үйренуші танымның (оқу, үйренудің) ортақ мағынасына және аяққы нәтижесіне өз үлесін қосып, басқалармен өзінің білгенімен, идеяларымен, ойларымен алмаса отырып, тиімді нәтижеге (білімге) қандай бірлескен оқу әрекеттері арқылы жете алатындығын анықтайды. Бұндай қарым-қатынастағы бірлескен әрекеттер бірін-бірі жақтыру, өзара сыйласымдық пен қолдау атмосферасында өтіп, тек ғана жаңа білім игеруге жағдай жасап қоймайды. Сонымен қатар таным процесін өзара ынтымақтастық пен бірлесу деңгейлеріне көтереді, яғни қарым-қатынас пен оның негізгі нысаны диалогты танымның басты құндылығына айналдырады.

Үшіншіден, интерактивті оқыту диалогтық қатынасқа негізделеді. Осы орайда, диалог өз кезегінде өзара түсіністікке, бірлескен әрекеттерге, таным процесінде туындаған мәселелер мен қиындықтарды бірлесе шешуге алып келеді. Интерактивті оқуда білім алушылар келесідей білім, білік, дағды, құзырлық, машықтарға үйренеді:

- терең ойлануға;
- ақпаратты өздігімен түсініп, оны таразылап, екшелеп, оның ішінен керектісін таңдап алуға;

Өз кезегінде бірлескен жұмыс әдістері өзін-өзі және басқа адамдарды танудың бірден бір құралы болып табылады. Олар тұлғаның дүниетанымын қалыптастырып, оның өзіндік дамуы мен басқалардың іс-әрекеттері мен олардың себептерін түсінуге ықпал жасайды.

Қорытындылай келе, интерактивті әдістердің оқыту үдерісіндегі тиімділігі оның түрлендіре отырып пайдаланумен байланысты болып келеді. Тіл меңгерту практикалық сабақтарда бекітілетіні белгілі. Сондықтан интерактивтік, яғни рөлдік және іскерлік ойындар тіл меңгерудің сапасын артырары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Асанов Н. Университеттік білім беру жүйесіндегі оқу үрдісін басқарудың педагогикалық негіздері. П.ғ.д. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация.-Алматы, 2004.- Б.56-58.
2. Пралиев С.Ж. Профессионально-педагогическая адаптация молодых специалистов в системе вуз – средняя общеобразовательная школа: теория и практика. – Алматы: Рауан.- 2001. –С.250.
3. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. — М., 1994.-С.54.
4. Ангеловски К. Учителя и инновации: Кн. для учителя:Пер. с макед. – М.: Просвещение, 1991. – С. 37-38.
5. Инновационное обучение: стратегия и практика /под ред. В.Я.Ляудис. –М.- 1994. – С.140.
6. Юсуфбекова Н.Р.Общие основы педагогической инноватики.Опыт, разработки теории инновационных процессов в образовании. – М.- 1991.- С.92.

7. Ковалева Т.М. Инновационная школа: аксиомы и гипотезы. – М.: Издательский дом Российской академии образования-2003.-С. 65.
8. Кулюткин Ю.Н., Сухобской Г.С. Моделирование педагогических ситуаций проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя.- М.: Педагогика-1981-С.120
9. Абдыманапов С.А. Теория и практика совершенствования университетского образования. Дис. д.п.н. Караганда.- 1999. - С. 336.
10. Бұзаубақова К. Болашақ маманның инновациялық тұлғасын қалыптастыру // Қазақстан жоғары мектебі. 2005, №4. Б. 54-58.
11. Джакупов С.М. Психологическая структура процесса обучения.-А.,2004.- С.98

ҚАЗАҚСТАН МЕН АҚШ МЕКТЕПТЕРІНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕНІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗІ

Кульниязова Лаура Серикбаевна
Магистрант. «Астана» университеті.

Аннотация: Бұл жұмыста Қазақстан мен АҚШ мектептерінде экологиялық тәрбиені қалыптастырудың маңыздылығы, оның келешек ұрпаққа сақтап жеткізудің бір жүйесі ретінде қарастыру.

Кілт сөздер: қоршаған орта, экологиялық тәрбие, табиғат, білім, АҚШ.

Еліміздің егемендігінің арқасында экономика, ғылым, білім саласында әлемдік деңгейге сәйкес даму үшін болашақ жастарымыздың білім деңгейін халықаралық стандартқа сай дайындау үшін білімі, ғылымы дамыған алдыңғы қатарлы елдердің осы саладан атқарып жатқан істерімен танысып, пайдалы, тиімді технологияларын меңгеріп өз елімізде қолданған тиімді. Сапалы білім мен экологиялық тәрбие беруде заманауи технологияларды қолдану үшін, шет елдердің білім беру технологиясы, оқытылатын пәндерінің құрылымы мен мазмұнында әсіресе, әдіс-тәсілдерін қандай жақсы жақтары болмасын, соған талдау жасап отыру керек.

Қазақстан мен АҚШ мемлекеттеріндегі «адам -табиғат» қарым қатынасы мен жастардың экологиялық дайындығын қалыптастырудың даму тенденциясын талдай келе мынадай тұжырымға тоқталамыз. Ғасырлар бойы адамзатты толғандырып келген мәселе болып табылатын «қарым-қатынас» түрлі бағытта және деңгейде дамып келді. Адам ақыл ойы дами келе еңбек күші да артып отырды, оның салдарынан адамзат айналасына әсер етуші күшті фактор бола отырып, қоршаған ортаны өзгертуге, жеке мүдде үшін қолайлы сыртқы жағдай жасай отырып, қазіргі кезде туындаған ішкі мәселелерге тіреліп отыр.

Ішкі мәселе деп айтып отырғанымыз адамдардың рухани жұтауы - айналасындағы табиғатты да жұтатуда. Бұл жөнінде АҚШ пен Қазақстандағы, Орта Азия ойшылдарының пікірлері қоршаған табиғи ортаны сақтау - адам тіршілігін сақтау, қоршаған табиғи ортаның байлығы – адамның рухани байлығы деген пікірді айта отыра табиғатты қорғаудың қажеттілігін меңзеп көрсеткен. Сондықтан да, табиғат қорғау ісі екі елде түрлі жолдармен жүзеге асырылып келді. Қоршаған ортаны қорғау ісінде АҚШ елінің оқу ағарту жүйесіне ендіріле отырып консерватизм, табиғатты оқып үйрену, инвайронменталистік білім беру болып келеді.

Американдық инвайронменталистік білім беру мен тәрбие жүйесіне жасаған талдаулар бойынша бізге анық көрінгені американдық экологиялық білім беру мен тәрбие беру ісіне тән ерекшелік теориялық плюрализм болып табылады.

Инвайронменталистік білім беруді іске асыруда түрлі философиялық бағыттар:

- Биологиялық
- сақтау,
- экофеминизм,
- биорегионализм және терең экология осер етіп отырды.

АҚШ-тағы инвайронменталистік білім мен тәрбие беруде адам мен табиғат арасындағы қарым-қатынастың моделін анықтауда бұл бағыттардың негізі экзистенциалистік және прагматистік бағыттан тұрады. АҚШ-та бұл бағыттардың туындауына, қоғамда орын алуына себепкер болған факторлар жеке тұлға мүддесіне қолайлы жағдай жасауда ауылшаруашылығын, техниканы және урбанизация көлемін кеңейту салдарынан деп топтастырып қарауға болады. Сонымен қатар, инвайронменталистік білім беруде техноцентрлік, антропоцентрлік және экоцентрлік бағыттар деп бөліп қарауға болады. Техноцентрлік бағыт қоршаған табиғи орта қорын техника күші арқылы сақтауға негізделсе, антропоцентрлік бағыт экология дағдарысын адамдардың араласуымен, яғни табиғи жүйе жасайтын процестерге араласуы деп қарауға және соңғы кезде практикада қолданып жүрген бағыт - экоцентрлік, яғни адам табиғат жүйесінің процесіне араласпауы қажет деп қарастырады. Эко-центрлік келісімін қолдаушы А. Леопольд болып табылады. Экоцентрлік бағыт қазіргі инвайронменталистік білім беру американдық оқу мен тәрбие беру ісінде тұрақты даму қағидасының ұстанымдарымен үйлесімді түрде іске асырылуда. «Тұрақты даму» қағидасын оқу үрдісіне ендіруде, соның ішінде болашақ мұғалімдердің жастарға экологиялық тәрбие қалыптастыруда негізін салушылар Д.Орр, Дж.Фейбл, Ч.Д. Авороццо, С.Видероман, Антоно дКортиз болып табылады. Бұл педагог инвайронменталистердің пікірінше әрбір болашақ мұғалім келешек жастарға инвайронменталистік білім беруде және тәрбие беруде мектеп оқушыларын табиғатты қорғауға емес, өз істеріне жауап беруге

және айналадағы болып отырған құбылыстарға адамгершілікті көзқараспен қарай отырып белсенділік танытып, әлеуметтегі орын алып отырған табиғатқа байланысты іс-шараларға сыни талдау жасап, шешім қабылдауға үйрету қажет деп есептейді. Яғни, бұдан келіп қорытындылайтынымыз: американдық студенттерінің бойында терең экологиялық білім мен тәрбие, белсенділік пен практикалық жағы басым болып табылады. Терең экологиялық тәрбие мен білімнің негізіне адам табиғат туындысы, адам іс-әрекетімен қоршаған ортаны қорғап қалу мүмкін емес, тек әрбір адам өз ісіне жауап беру арқылы ғана экология мәселесін азайтады деген пікір жатса, қоршаған ортаны келешек ұрпаққа, оның тіршілігін жалғастыру үшін қазірден белсенділік танытып, инвайронменталистік білім берілсе және әлеумет тарапынан болып отырған экологиялық қауіпті іс-әрекеттерге қарсылық білдірсе және оқушыларды осы бағытта тәрбиелеуге, оқытуға негіздеу қажет деген пікірді алға ұстап отыр. Келесі модель Н.Д. Хмельдің тұтас педагогикалық үрдістің қозғаушы күші мен тәрбие механизміне берген тұжырымдамасы бойынша, жеке тұлғаны қалыптастыру тек тұтас педагогикалық үрдіс барысында ғана мүмкін, бұл жердегі тәрбие механизмі мұғалім-оқушы және оқушы араларындағы қарым-қатынас; тұтас педагогикалық үрдіс барысында оқушы мен мұғалім арасындағы іс әрекет алмаса отырып нәтижесінде жеке тұлғаның мақсатқа сай алған білімі мен тәрбиесі айқындалады делінген. Бұл модельдің негізі жеке тұлғаның қоғамдық-саяси, арнайы және психологиялық-педагогикалық дайындығы болып табылады. Қоғамдық саяси дайындық: ғылыми дүниетанымын, әлеуметтік белсенділігін қалыптастыру, қоршаған орта алдында өзінің азаматтық борышын сезіну т.б; арнайы дайындық: экожүйенің бірлігін түсіну, білімді меңгеру, оның табиғатқа әсерін білу, табиғат дамуы- қоғам дамуы және өндіріс дамуының байланысы туралы білім мен тәрбиені мектеп оқушыларына экологиялық білім берудің мақсатын, міндетін, мазмұнын, формасы мен әдістерін ұсыну.

Қазақстан мемлекетіне тоқталатын болсақ, біздің жасаған теориялық талдауымыз бойынша экологиялық дағдарыстың пайда болуына әсер етуші экономика, саясат, техника, экономиканың әсері басым болды деп айтуға болады. Себебі, біздің елде ескі саясат үстемдік еткен идеология ұстанымы қоғамдық меншікке және қоғам құруды көздегендіктен барлық табиғат қорғау іс-шаралары осы бағытта негізделген. Сол кездегі қоғам идеологиясын негіздейтін маркстік философия болып табылды. Қазақстандағы экологиялық білім беру мен тәрбие беруде бағыты алғашқы кезеңдерде табиғат қорғау, табиғат қорғаудағы оқу-ағарту ісі, экологиялық білім беру мен тәрбие деп бөліп қарастыруға болады. Табиғат қорғау бағыты бойынша экологиялық білім табиғат компоненттері туралы білім ала отырып оны қорғау, үнемді пайдалану болды, табиғат қорғау ісіндегі оқу-ағарту ісі бойынша оқушыларға, студенттерге табиғат қорғау ісіне

тәрбиелеу болып табылды, ал экологиялық білім беру бұл тек кана табиғат емес, сонымен қатар экономикалық, әлеуметтік ғылымдарды біріктіре карай отырып терең білім беру және табиғат қорғауға тәрбиелеу болып табылды. Экологиялық терең білім арқылы жастар ішкі құндылығын арттыра отырып практикалық іске араласуы, яғни, жеке тұлға ретінде табиғат қорғауға жауапты қарау, табиғат қорғау ісіне тәрбиелік мән көрінетін болады. Қазақстанда экологиялық білім берудің американдық жүйеден айырмашылығының бірі - эоцентрлік бағыттың кештеу дамып отырғандығы болып табылады. Талдау бойынша көріп отырғанымыздай екі елдегі экологиялық білім берудің негізі болып табылатын философиялық бағыттар өз күштерін жойып, оның орнына гуманистік философия үстемдік алуда. Бұл философиялық негізді ұстанатын «тұрақты даму» қағидасы бойынша үш ірі фактор: әлеумет, экономика және биология өз жүйесімен дамуды қамтамасыз етеді, әрбір фактордың жүйеден ауытқуы басқа бір фактордың жүйесіне әсер ете отырып дағдарысқа әкеледі дейді. Сондықтан да, экологиялық тәрбиені қалыптастыруда басты назар аударатын негізгі аспект болып табылады. Экологиялық білім мен тәрбие мазмұны және технологиясы осы ұстанымға сәйкес болу қажет деп түсінеміз. Бұл ұстаным келешек өмірдің жалғасы үшін өте маңызды және нәтижесін береді деген пікірге тоқталамыз.

Қолданылған әдебиеттер

1. Н.Торманов, З.Болатбек Қазақстан Республикасы және ҚХР орта мектептеріндегі биология пәнінің құрылымы мен мазмұнындағы айырмашылықтарға салыстырмалы талдау., «Биология және салауаттылық негізі» №2, 2013ж.
2. М.Г. Гольдфельд. Америкада химия оқыту туралы. Мәскеу университетінің хабаршысы. Сер.20. Педагогикалық білім. 2020. №1
3. Public Policy Institute of California ([URL:https://www.ppic.org/publication/cpllege-readiness-in-california-a-look-at-rigorous-high-school-course-taking](https://www.ppic.org/publication/cpllege-readiness-in-california-a-look-at-rigorous-high-school-course-taking))
4. АҚШ елінің ресми сайты (U.S Department of Education). [URL:https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/](https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/)
5. Сайт Education Week. [URL:http://blogs/edweek/org/edweek/curriculum/ewrc/chart-2.jpg](http://blogs/edweek/org/edweek/curriculum/ewrc/chart-2.jpg)
6. Орехова Е.Я., Полунина Л.Н. Білімді модернизациялау: АҚШ пен европа елдерінің концептуализация түсінігі., Мәскеу университетінің хабаршысы, сер 20. Педагогикалық білім. 2019. №1

VARIOUS WRITING DIFFICULTIES OF ESL LEARNERS

Saule S. Tanybergenova

Galina A. Karimova

Korkyt Ata Kyzylorda University

Аннотация. Жазуды оқыту мәселелері әдіскерлер мен мұғалімдердің қызығушылығын арттыруда.

Соңғы кезде көптеген мұғалімдер әртүрлі әдістемелік әдебиеттерді қолдана отырып, жазуды оқытудың тиімділігін арттыру жолдарын іздеуде.

Бұлдағдылардың алып тастыру,

оларды әрі қарай дамыту мен жетілдіру үшін қажетті және жеткілікті болатын коммуникативтік ұзыр еттілік негіздері қаланған шетел тілін меңгерудің алғашқы кезеңінен басталуы керек. Осы мақсатқа жету үшін жеткілікті ұзақ кезең қажет,

бұл кезде студенттер оқытудың құралы ретінде оқып жатқан тілі мен танысуы керек.

Аннотация. Проблемы обучения письму вызывают все больший интерес среди методистов и педагогов. В последнее время многие педагоги, используя различную методическую литературу, ищут пути повышения эффективности обучения письму. Без сомнения, формирование данных умений следует начинать с самого начального периода овладения иностранным языком, когда закладываются основы коммуникативной компетенции, необходимые и достаточные для их дальнейшего развития и совершенствования. Чтобы достичь этой цели, требуется достаточно продолжительный срок, в течение которого обучающимся нужно ознакомиться с изучаемым языком как средством обучения.

Annotation. The problems of teaching writing are of increasing interest among methodologists and teachers. Recently, many teachers, using various methodological literatures, are looking for ways to improve the effectiveness of teaching writing. Without a doubt, the formation of these skills should begin from the very initial period of mastering a foreign language, when the foundations of communicative competence are laid, which are necessary and sufficient for their further development and improvement. To achieve this goal, a sufficiently long period is required, during which students need to become familiar with the target language as a means of teaching.

Key words: writing skill, language acquisition, effective communication, consistency, coherence

Writing is an important skill in language production. Its importance increases when it comes to write in English, which is now widely used at the times of globalization. Writing of an ESL writer must be coherent, logical, clearly structured and well-organized, with the knowledge of a wide range of subject-specific vocabulary. However, unfortunately, writing is usually understood as the ability to

write correctly in terms of grammar and syntax. Thus, it underestimates the nature and importance of writing and influences its development.

From the initial stages of language education considerable attention has to be paid for writing skill. David Nunan claims that it is extremely difficult cognitive activity that requires control over various factors. They may vary personal interest of the writer and his academic background to various linguistic and cognitive phenomena [1]. But mostly these writing issues come out from incompetence in content selection, idea expansion following coherence, syntax, organization and lack of vocabulary. As a result, issues on teaching and learning how to write have gained considerable significance for the last decades due to two factors: the extensive research works carried out in to examine issues faced by ESL writers, and its use as a tool for effective communication [2].

First, unfortunately, writing is commonly used as a means of evaluation and that is why people usually feel themselves being judged when their written work is shared with someone. There are many people who are probably not able to write coherently and clearly in their first language, what is more difficult to do in English. Despite that fact, it is significant part of educational process and curriculum to teach and develop those skills. Before organizing their written work, students are already struggle with the ideas to write, and this hesitation is usually content-related, that arises as the first obstacle in their writings before their language-related hesitation. Even if students come up with an idea to write, they fail to organize writing properly due to the lack of coherence, transitional and cohesive devices which lower their scores for task achievement in general. Then, ESL students suffer from lack of vocabulary and difficulty in grammar and syntax. They tend to rely on their L1 and subconsciously directly translate what is on their mind ignoring subject-verb agreement, pronouns, articles and basic structures.

ESL learners are taught writing as one of the skill in language acquisition. And, usually, they do not have special courses where they read literary works or given home assignments to write compositions with implied meanings as they mostly do in L1, where they could learn to use various writing forms. Writing skill is usually practiced for one particularly examination ahead, which encourages students just to memorize and drill particular structures and phrases that will be forgotten later.

From my own observations, I may claim that teachers prefer assign writing tasks as homework. It is believed that it is better to devote class time to practice speaking, or explain some grammar and syntax rules which may not be easily and effectively practiced at home individually by students themselves. Another reason is that teachers struggle to give instant feedback and monitor time in large classes, so they assign it as homework.

In addition, as it was mentioned earlier, much attention to writing has been paid only recently, so most of teachers have less on no instruction how to teach writing; how to assess writing; how properly mark writing with error codes.

There are several basic suggestions to improve ESL learners' writing skills for the beginning. Reading is suggested in order to enrich vocabulary and develop better writing. While reading, students come across with different collocations, idioms, sentence structures etc. It is advised to teach students to use the words in sentences.

When students are given just a list of words to learn by heart, they will probably forget them, or misuse them in sentences. It is much better if students know how to use it in a speech or writing, when they learn collocations or phrases.

Although, academic writing has an essential role in the academic arena worldwide, insufficient attention was paid to it along with learning English until recently. Educational organizations are realizing the importance of teaching their students to write academically at higher school.

Academic Writing is the formal style of writing produced in an academic setting. It does not usually included as the permanent and regular course in curriculum in educational institutions, but is considered as one of the subsidiary disciplines that appear under the subject ESL or EFL—as for teachers of English, it is very useful, but purely auxiliary.

What is meant by Academic writing? It covers various types of writing activities, united by the fact that they take place in scientific areas, in fact, in university. Academic writing is also required to pass various international tests in English.

For the first time, students often come across with Academic writing when they need to pass an exam in the form of IELTS Academic, write a project work or during their studies at the university. It is clear that it stands out from a number of other educational disciplines. If the teaching of most disciplines sets as its task primarily the transfer of the knowledge system, in other words, it is subject-oriented, then academic writing is aimed at the formation of competencies, that is, it is activity-oriented.

Academic Writing poses a number of problems of a different kind towards its introduction into curriculum. Students face difficulties in the form of a low level of general language competence, which leads to some serious abstract reasoning in foreign language. Some students find it difficult to learn English itself, and when learning academic writing, their task becomes more difficult, thereby discouraging them from the difficulty of learning. For language specialties at university, teaching is based on consistently structured courses, combining "content" and "language" disciplines. Mastering the course of academic writing not only provides, but strongly requires intensive independent work, that is the research mainly takes place outside the classroom in the practice of the student's independent activity. The format of independent work within the framework of the academic writing course is fundamentally different from independent assignments performed by students in other disciplines and provided ready-made by a certain date. Independent work on academic writing involves continuous feedback, constant interaction between the student and the teacher and constant editing, revision, and improvement of their own texts, taking into account the feedback made by teacher. This is a multi-stage process of acquiring and perfecting skills, working on mistakes.

One of the main difficulties to getting started in Academic writing is students' inability to write meaningful structured texts in English. The reason for that is the level of language proficiency, to be more precise, their vocabulary and writing skills. Despite the fact that the level of most students in high school can be defined as Intermediate or Upper-Intermediate, often the competence of writing in English is formed worse than speaking and listening. By claiming about the insufficient level of written speech in comparison with colloquial speech, grammatical errors are not

meant, but serious stylistic errors, a low degree of coherence of texts produced by students, and an abundance of lexical and syntactic errors in the texts. Students write incoherent and meaningless texts, due to the fact that little attention is paid to written speech at school. Students cannot build a clear and syntactically transparent sentence in English, make a smooth logical transition from one sentence to another and from one paragraph to another. The idea of logical interconnected paragraphs of text turns out to be something new for some students, who, according to them, have never thought about the fact that a paragraph is the development of some key idea expressed in the main sentence (topic sentence).

If we take into account the differences between the first language (L1) and the second language (L2), then they can lead to a fuzzy expression of students' thoughts in a language that is not native to them, since very often the words of the first language have a completely different meaning when interpreting them in the second language [3]. Linguists and English language teachers pay attention to various difficulties that arise in the communication of representatives of different cultures in English and propose to assess the level of foreign language proficiency through the ability to communicate in society and intercultural competence. For example, students first formulate their thoughts in Russian and then translate them into English. The final result depends on how well these two cognitive actions are performed, i.e. such a level of real semantic proximity of the source and targeted texts

How can an English language teacher help a student to choose the right meanings of words when translating and transmitting their thoughts into English? In order to express their thoughts in English, students must master the technique of transcoding, which includes the following operations: changing the word order in a sentence, choosing the necessary grammatical forms of the sentence part and the corresponding lexemes and syntaxes. If student is not familiar with the rules of transcoding, then his translation from the first language may be confusing, the initial thought, the student's message will not be transmitted properly. Sorokina and T.K. Tsvetkova suggest teaching the correctness of the transition from one language to another with the help of writing, which allows us to effectively control the process of forming this action [4]. The teacher should develop exercises to prevent and overcome the influence of interlanguage lexical interference, to teach students the ability to analyze the contextual meaning of a word and find its equivalent in English. This can be achieved using the following techniques and methods: interlanguage comparisons; interlingual contrasting exercises; actual translation, text writing. For example, students are explained the differences in the meanings of words, examples of differences in the meanings of English synonyms are explained, translation from native language to English, and that is how students may step by step acquire the skill of delivering their ideas and thoughts without confusing reader.

Writing an essay is a compulsory component for Academic writing courses, and it is also one of the writing tasks of international exams. An essay is understood as reasoning, argumentation, description, presentation of opposing points of view on the subject, etc. The weakest side of the work is the logic of construction and argumentation. Academic writing assumes that students have not only the formation of foreign language writing skills, but also the skills of critical thinking, logic [5]. This

type of academic writing is characterized by a certain structure and rigid conventional rules. Such conventional rules are the compliance of the scientific style of speech, reasoning, the presence of an introductory part of the problem statement, the presence of markers that determine the consistency and coherence of the text. The types of academic writing are varied, such as an abstract, academic essay, abstract, diploma work, dissertation, research article, etc. To the type of academic writing as an essay, the closest one is a written assignment in IELTS Academic.

REFERENCES

1. Nunan, David. Designing tasks for the communicative classroom. Cambridge universitypress, 1989
2. Dar, Muhammad Fareed, and Imran Khan. "Writing anxiety among public and private sectors Pakistani undergraduate university students." Pakistan Journal of Gender Studies 10 (2015)
3. Ostrovskaya E.S., Vyshegorodtseva O.V. "Academic Writing: Concept and Practice of Academic Writing in English." Higher education in Russia 7 (2013)
4. Sorokina I.G., Tsvetkova T.K. "Teaching writing as a component of foreign language training. // Philology issues 1 (2010):34
5. Kuzmina E.V. "Teaching students of non-linguistic specialties an academic essay", Humanities Issues 6 (2011):183

ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ СӨЗ ТІРКЕСТЕРІНІҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ

Мамутова Гаухар Мухитдиновна

«Абылай хан» атындағы жоғары колледжінің әдіскері

«қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің оқытушысы

Тілдік қарым - қатынаста кездесетін лексикалық тұлғаның бірі - сөз тіркестері. Қандай болмасын хабардың түрі тілдік қарым-қатынас арқылы лексикалық тұлғалардың қатысымен жүзеге асады. Осы тұрғыдан келгенде, тілдік бөлшектердің де, тұрақты тіркестердің де өзіндік атқаратын қызметі бар. Қатысымдық әрекетте басты көңіл бөлетін нәрсе - тілдік тұлғалардың жеке қолданылуы емес, олардың бір-бірімен өзара байланысқа түсуі арқылы белгілі бір ойды, пікірді жеткізуге себепші болатын заңдылықтары. Тілдік бөлшектер өз алдына жеке, дербес тұрғанда, қарым-қатынас құралы бола алмайды, сондықтан мұндай жағдайда түсінісу де болмайды. Белгілі бір хабарды жеткізу мақсатында әрбір сөз нақтылы мағынаны білдіру арқылы бүтіндей жүйелі байланысқа түседі де, адамның ойын біреуге түсінікті етеді. Сөз жеке тұрғанда зат не құбылыстың аталымы ғана болып табылады. Ол басқа тілдік тұлғалармен өзара мағыналық байланысқа түсіп, ойды жеткізу арқылы қатысымдық қызмет атқарады. Бірақ сөздің жеке қолданылуының екінші жағыда бар. Егер сөз белгілі бір ойды жеткізу мақсатында атаулы сөйлем ретінде қолданылса, ол - дербес лексикалық тұлға есебінде емес, қатысымдық тұлға тұрғысында жұмсалады. Қатысымдық тұлға ретінде жеке сөзбен тұрақты сөз тіркестерінің әрқайсысының өзіндік

ерекшеліктері бар. Егер сөз хабар, бұйрық мақсатымен қоса жауап алуды қамтамасыз етсе, онда бұл қатысымдық әрекеттің жүзеге асқандығын білдіреді, ал тек баяндау үшін айтылса, ол хабарлау (ақпарат) ғана болып табылады.

Тұрақты сөз тіркестерінің қатысымдық ерекшеліктері олардың құрамында бірнеше сөздердің тіркесіп келуі жағынан көрінбейді, керісінше, сол бірнеше сөздердің, әрі аталуы, әрі экспрессивті мағынаны білдіруі арқылы қатысымдық және ақпараттық мәнге ие болуына қатысты қарастырылады. Мысалы, ``Қой аузынан шөп алмас`` деп айту арқылы адам мінезінің жуастығын, момындығын атап қана қоймай, сонымен қатар оған мінездеме беріп, оның өзіндік ерекшелігін сипаттаймыз. Осындай мінездеме берілген жанмен қандай қарым-қатынас жасауға мүмкіндік болатындығын да түсініп, соған қарай өзімізді бейімдейміз. Жалпы, тұрақты тіркестің мағыналы, экспрессивті-эмоциялық ерекшелігіне сай адамдар арасындағы қатысымдық байланыстың алғы шарттары қалыптасады. Қатысымдық қасиеттеріне қарай фразеологиялық сөз тіркестері мағыналары жағынан ұқсас болып келуі арқылы бір-бірімен синонимдік қарым-қатынаста жұмсалады. Мұндай жағдайда мағыналары сәйкес бірнеше сөздер бірыңғай синонимдік қатар жасайды. Бұл тұрақты тіркестердің мағыналық экспрессивтік сипаты бір-бірімен күшейе түседі де, сөйлеу тілінде заттың, құбылыстың сын-сипатын айқындай түсу үшін пайдаланады. Мысалы: «тайға таңба басқандай», «соқырғы тұяқ ұстатқандай», «айдан анық», т.б. Мұнда бір синонимдік қатарға бірнеше тұрақты сөз тіркестері бірігіп келіп, ашық, белгілі, айқын деген мағынаны білдіреді.

Қазақ тіліндегі сын есім синонимдер бірде фразеологиялық сөз тіркестерінің жеке сөзбен синонимдес келуі арқылы жасалса, бірде фразеологиялық сөз тіркестерінің өзара синонимдес болып келу нәтижесінде қалыптасады. Сондықтан ақпараттық және қатысымдық мәнге ие болатын сын есімге қатысты фразеологиялық сөз тіркестерін екі топқа жіктеуге болады. Біріншісі - фразеологиялық сөз тіркестерінің бір-бірімен өзара мағыналас болуы нәтижесінде пайдаланылатын тұрақты сөз тіркестері. Екіншісі - фразеологиялық сөз тіркесінің жеке сөздерімен мағыналық жағынан ұқсас келуі нәтижесінде қолданылатын тұрақты сөз тіркестері.

Тілдік қолданыста жеке сөздерге қарағанда тұрақты сөз тіркестерінің баяндау, хабарлау, әсіресе сипаттау ерекшелігі басым. Сондықтан да, қатысымдық қызмет атқаратын фразеологиялық сөз тіркестерін жеке сөзбен мағынасы жағынан сәйкес болғанымен, тепе – тең бола алмайды. Фразеологиялық тіркестер сөздерге тек балама болады да, эмоциялық – экспрессивті реңкті білдіреді. Осындай қасиетіне байланысты фразеологиялық сөз тіркестері көбінесе стильдік мақсатта жұмсалады. Қазақ тілі пәнін оқыту кезінде лексикалық білім беру барысында оқушылар сөздердің лексикалық мағынасының игерілуін ғана емес, оның сөйлемде пайдаланылуы, грамматикалық мағынасы және ол мағынаның қолданылуы бойынша жаттықтыру жұмыстарын жүргізеді. Бұл дағдыландыру жұмысы сол сөз бен сөз тіркестерінің сөйлеу әрекетіндегі мақсатқа сай қолдана білу икемділігін арттыра отырып, сөздік қорын саны жағынан ғана емес, сапа жағынан да арттыруға ықпал етеді.

Мәселен синоним сөздердің мынадай қасиеттері үйретіледі:

1.Лексикалық синонимдер белгілі бір стильге бағынып, ерекшеленіп қолданылады. Мұнда ерекшелікті белгілі бір синонимдік қатардың құрамындағы сөздердің қолданылуынан аңғаруға болады . Мысалы: “ көк “, “аспан” деген синонимдік қатардың құрамындағы “аспан” сөзі ,”жер жүзі” ,”жер шары” деген синонимдік қатардағы “жер шары” тіркесі көбінесе ғылыми стильге (астрономияда) қолданылады. Мысалы: халық, жұрт, әлеумет, халайық деген синонимдік қатарлардың құрамындағы сөздерді қолданылу жағынан салыстырып қарағанда (жұрт, әлеумет, халайық) бірінші синонимдік қатардағы “халық”, ” жұрт ” дегендердің жалпылама қолданыла беретіндігін көруге болады. Осы синонимдік қатардағы “жұрт, әлеумет, халайық” деген сөздер көбінесе поэтикалық тілде қолданылады да, ауызекі тіл стилімен байланыста болады.

2.Синоним сөздер қолданылуда бір – бірінен мағыналық және стильдік ерекшеліктермен көрінеді. Мысалы: Базаралы науқасынан оңалып , қайтадан азамат қалпына келгенде, қараша үйлердің үлкен - кішісі түгел қуанды.(М.Әуезов). Петербургтағы үлкен доктор Әбішке қатты сақтандыру айтқан . Бұнда жаңа басталуға мүмкін болып аңғарылған ауру бар. Қаны қатты азаюымен аралас өкпесіне ілінген сырқат бар (М.Әуезов). Аталған сөйлемдердегі “сырқат”,”ауру”,”науқас” деген синоним сөздер берілетін ойға таңдап алынған.Өйткені, соңғы сөйлемдегі “сырқат” деген сөздің орнына “ауру”,”науқас” деген сөзді қойса, ол сөйлемнің стильдік мәні бұзылған болар еді. Мұнда жазушы «сырқат» сөзді «ауру» деген сөздің мағынасына қарағанда тар жұмсартып қолданған.

3.Сөйлем мақсатсыз құрастырылмайды, тіркестермен, ойды түрлі-түрлі жолмен сөз таңдап, көркемдеп жеткізуге тырысады. Тілімізде ойды көркемдеп жеткізудің сан алуан түрлері мен тәсілдері бар. Мысалы: аспан, су, қызыл, т.б. сөздерді алсақ, олардың көркемдік ерекшеліктерін байқаймыз. Ал, осы сөздерді басқа сөздермен тіркестіріп, көркемдегіш құралдардың тәсілдерін қолдансақ, түрлі мағыналық мәнге ие болып, стильдік рең жасайды. Мысалы: Су- сай-саламен ақты. Судай өтірікші өзі. Табиғаттың денесі- жер, жаны -су. Сөздердің осылай құбылуы, алуан түрлі мағына беруі ойды жеткізуге әсерлілік пен көркемдікті үстейді. Олар тіл білімінде троптар мен фигуралар деп аталатын сөз қолдану тәсілі іске асады. Троптардың тілдігі суреттеме құралдары, сөздің негізгі мағынасын ауыстырып,көркемдеп,бейнелі түрде қолданылуы лексикаға байланысты үйретіледі. Фигуралар – сөз қолданудың стилистикалық, синтаксистік түрлері. Тәжірибемізде тілдің суреттеме құралдарын оқытуда сөздерді қолданудағы стильдік ерекшеліктерін танытуға басты назар аудартылып , сол арқылы оқушылардың сөздерді көркемдік мақсатта қолдана білуге жаттықтыру жүргізіледі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. ӘБІЛҚАСЫМОВ, Бабаш (1983), Әбілғазының «Шежіре-и-түркі» атты шығармасындағы тұрақты тіркестер // Ескі түркі жазба ескерткіштері туралы зерттеулер. – Алматы: Ғылым. –82-97б.
2. БОЛҒАНБАЙҰЛЫ, Әсет; ҚАЛИҰЛЫ, Ғұбайдолла (1997), Қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы мен фразеологиясы. – Алматы: Санат. – 256 б. БОРАНБАЕВА, Гүлнұр (1994), XV-XVIII ғ. Қазақ поэзиясы тіліндегі фразеологизмдер. Филол. ғыл. канд. дисс. –Алматы–169 б.
3. ЖҰБАНОВ, Есет (1978), Эпос тілінің өрнектері. – Алматы: Ғылым, – 184 б. Қазіргі қазақ тілі (1954). – Алматы: Ғылым. – 564 б. СЫЗДЫҚ, Рабиға (1997)

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH

Biltekenova Gulmira Baimahanovna

Qyzylorda University after Korkyt Ata
Master of pedagogical sciences, teacher

Akdavletova Gulnara Zhumabekovna

№ 171 School named by Gani Muratbayev
Kyzylorda, Kazakhstan

Learning can be qualitatively changed and made accessible to all if we make a turn from memorizing and quantitative knowledge to organizing students' mental activity over knowledge to understand them.

Involving themselves in active learning activities, students acquire active knowledge to expand their understanding. Knowledge, being in action, in such an educational process destroys its traditional vertical structure of construction and logically aligns itself in thinking in a horizontal structure.

What should a teacher know when constructing training, or what is constructive learning and what is its purpose? How we define its concept, on what principles it is based, where it originates, what it is connected with and what is its universality. With the help of what elements is a constructive learning lesson designed and how does the teacher conduct it? How should students work in class? What intellectual and social knowledge, skills and abilities should they acquire and how are they evaluated? Constructive learning is a creative, activity-operational learning, which represents the opportunity for each student to build their new knowledge based on their experience, on their existing knowledge. The philosophy of constructive learning is a synthesis of eastern and western learning philosophy; it is a way out from private knowledge to the integrity of knowledge, or vice versa from the integrity of knowledge to particular. Constructive learning is aimed at changing the activities of the teacher and student in the educational process, which ultimately leads to a change not only in the educational.

How are constructive learning lessons conducted?

A lesson in constructive learning consists of two parts:

The first part of the lesson covers the work on the topic.

Directions of this part of the lesson:

- search, determination of the meaning of the topic, determination of the place of the topic in the knowledge system, work on the topic, connection of the topic being studied with other knowledge, result.

This part of the lesson usually takes 20-25 minutes.

Part II of the lesson is aimed at reflecting the acquired knowledge by students.

The teacher distributes to the students pre-prepared worksheets. A team of 4 students, working on sheets, performs the task. After completing the task, which usually takes about 7-10 minutes, the leader from each team (maybe the students selected by the numbering teacher) presents the completed task. Correction of errors and assessment made by the students themselves. The teacher only monitors how objective, truthful and attentive the students are. Any inaccuracy is not corrected by the teacher, but rises anew as a subject of discussion.

The first part of the lesson. Steps

1st step. The teacher divides the class into teams and determines in which structures the activities will work or the students want to work.

2nd step. The teacher posed questions makes a search in the knowledge of students. He tries to get alternative answers to questions.

3rd step. To determine the place of the studied knowledge in the system of knowledge, the teacher on the left and right complements it with questions from previous and subsequent knowledge. To acquire additional knowledge, he poses new questions.

4th step. To strengthen the knowledge gained, the teacher gives assignments. The tasks contain the application of previous experience with new knowledge and its reconstruction.

5th step. The teacher puts questions to the knowledge gained and connects them with other knowledge. This integration of knowledge can be both intra-subject and interdisciplinary.

6th step. The teacher with students compares their knowledge with the data in the textbook and work with the textbook, additional material selected by the teacher.

2nd part of the lesson.

1st step. The teacher distributes the worksheets to the teams and sets the time for the assignment.

2nd step. The teacher explains to the students in which structures of activity they will work.

3rd step. Team members perform tasks within a specific time frame.

4th step. Selected students from the team present the work done.

5th step. Teams together with the teacher evaluate the work performed.

The role of teachers and students in constructive learning. Evaluation of student activity.

In constructive learning, the teacher does not plan a form of knowledge transfer, but constructs a lesson, i.e. he fills the seven elements of the lesson with questions, prerequisites, and attitudes. A teacher in constructive learning is a lesson manager and manages the lesson. By controlling the lesson, he, as a mediator, directs the students' thoughts along the built line, creating conditions for acquiring new knowledge. By connecting the issues discussed by the students, between themselves, making logical premises and attitudes, he gives the direction to the students to transform their knowledge to a higher quality. The teacher in constructive learning is not the arbitrator. He takes all the answers to the questions under discussion and brings them to a common denominator. He assesses the answers, but not himself, he creates such conditions where the students themselves evaluate each other. He encourages the brightest thoughts, creative approaches, original, alternative answers. This gives each student an incentive to more clearly, more vividly convey his inner vision, which gives a powerful impetus to self-development and creativity. The teacher keeps in constant control the educational and social activities of students. Controls and evaluations are carried out in the form of tests, taxonomies, daily checks, sections, both by the teacher and the students themselves. By introducing students to the implementation of the rules of joint detail, they (students) develop in themselves such social and intellectual skills as, awareness of reality, the ability to listen to others and accept their views.

References

1. Atherton J S. Zone of Proximal Development. Image. 08 Apr. 2012.
2. Atherton, J. S. (2011). Constructivism theory. Retrieved from <http://www.learningandteaching.info/learning/constructivism.htm>
<<http://www.learningandteaching.info/learning/constructivism.htm>> Jean Piaget. 08 Apr. 2012
3. Boston. M.A Course of technology. 2012

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚИТУДА ЖАҢАРТЫЛҒАН ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ

Н.Ә.Исаева, математика пәні мұғалімі

М.Шоқай атындағы №187

IT мектеп-лицейі, Қызылорда қ.

М.Н.Азатаева, №132 Т.Айтбаев атындағы орта мектеп, Қызылорда қ.

Ә.Н.Өтегенов, математика пәні мұғалімі,

№11 мектеп-лицейі, Қызылорда қ.

Бұл мақалада математиканы оқыту процесінде инновациялық технологияларды енгізу мен қолданудың әсері қарастырылады.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, оқыту процесі, математика, оқыту технологиялары, білім алушы.

Өзектілігі. Қазіргі қоғамда адамдар жаңа жетілдірулер мен технологияларға тез бейімделуді талап ететін үлкен өзгерістерге ұшырады.

Кейбір оқушыларға білім беру саласындағы ақпараттандырудың тез өсуі теріс әсер етті, кейбіреулері бұл формада оқуды ыңғайсыз деп санайды, ал кейбіреуі, керісінше ойлайды.

Негізгі бөлім. Білім беру саласында жаңа мәселе туындады: өзіне қажет ақпаратты молынан таба алатын және таба алатын адамды үйрету және дайындау, сонымен қатар оны білім ретінде игеру. Бүгінгі таңда түлектер қазіргі заманғы жоғары технологиялық әлемде өздерін сенімді сезінуге, сондай-ақ басқалармен бәсекелесуге мүмкіндік беретін қажетті білім, білік және сапа жиынтығына ие болуы керек. Бұл жағдайда оқу процесінде тек математикадағы білім, білік және дағдылар жүйесімен ғана емес, сонымен қатар оларды алу және қолдану бойынша әмбебап оқу іс-әрекеттерімен де зерттеу және түсіну мәселесі ерекше өзекті болып табылады. Білім алушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында оқытылатын материалға қалай қолдау көрсетуге және жұмылдыруға болатындығын, олардың ішіндегі барлық сабақ анық және әдемі болуы тиіс. Мұның бәрі барабар педагогикалық технологиялар мен оларды практикада қолдану дағдыларын іздеуге әкеледі.

Оқытудың рентабельділігін үнемі арттыру, ақпарат берудің әртүрлі тәсілдерін қолдану, білім беру процесін ынталандыратын білім алушының ықпалы мен қызығушылығының жаңа түрлерін қолдану қажеттілігі туындайды.

Жаңа технологияларды енгізу білім беру саласына үлкен өзгерістерді қамтиды, бұрын оқытушы бағдар болған, ал қазіргі уақытта барлық назар білім алушыға бағытталған. Бұл олардың әрқайсысына материалды оңай игеруге көмектесетін ыңғайлы жағдайларда оқуға мүмкіндік береді.

Оқытуда ақпараттық технологияларды пайдалану бірегей педагогикалық тәсілдерді қалыптастыруға ықпал етеді, классикалықтан интерактивті оқыту формаларына ауысуды қалыптастыруды тегістейді, шешілетін математикалық есептер мен мысалдардың алуан түрлілігін кеңейтуге мүмкіндік береді. Инновациялық және білім беру технологиялары саласында компьютерлік технологияларды білім беру процесіне енгізу оқытудың тиімділігі мен деңгейін арттыруға, білім беру процесіне оқушылардың көп санын тартуға, олардың қызығушылығын тудыруға мүмкіндік беретіні анықталды.

Ақпараттық технологияларды қолданудың арқасында мұғалім оқу материалдары, формулалар, анимациялар, графиктер мен диаграммалардан тұратын мультимедиялық презентациялар сияқты көптеген мүмкіндіктерге ие. Барлық осы компоненттер оқу процесін жақсы ұйымдастыруға, материалдың көрнекілігін арттыруға, оқу және танымдық белсенділікті арттыруға, оқу процесінде мүмкіндігінше көптеген білім алушыларды қызықтыруға көмектеседі. Сондықтан оқу процесі оқушыға тікелей қызықты, шығармашылық және бағытталған болады.

Мультимедиялық презентациялар компьютерлік оқу бағдарламаларында, сызбаларды, тиімді көрсетуде, оқу уақытын үнемдеуде, оқу материалдарын есте сақтауда және игеруде үлкен мәнге ие.

Математиканы оқытуда қолданылатын инновациялық білім беру технологиялары мұғалім мен студенттер арасында байланыс орнатуға ықпал етеді, сонымен қатар оқушылардың жеке қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Тұжырымдар. Осылайша, білім беру процесіне инновациялық технологияларды енгізу білім алушыларға ғана емес, оқытушыларға да артықшылық береді. Ақпараттық технологияларды дамыту арқылы мұғалім жаңа педагогикалық идеяларды қолдана алады, осылайша білім алушылардың қызығушылығын арттырады. Сондай-ақ, техниканы таңдау, материалды беру сапасы, оқу тапсырмалары мен міндеттерінің түрлері, білім алушылардың білімін бақылау және тексеру әдістері және тағы басқалар болуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Апатова Н.В. Информатизация и инновационное развитие. // Экономика и управление, 2007, № 4-5, С. 74–79.
2. И.В. Никишина. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе. Волгоград, 2009. 248 с.
3. Кайнова Э.Б. Качество образования и способы его измерения. М., Баллас, 2006.
4. Ковалёва В.А. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ // Студенческий: электрон. научн. журн. 2020. № 38(124)

ӘОЖ 371.3 : 378 : 001.895

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Е.Б.Үйсінбаева¹, Г.М.Сембиева²

*Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, педагогика ғылымдарының
магистрі, Қызылорда қаласы*

Андатпа

Бұл мақалада жоғары оқу орындарының оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды қолдануға үйретудің жолдары қарастырылады. Болашақ педагогтың инновациялық оқыту технологияларына даярлығын қалыптастырып, бәсекеге қабілетті білікті мамандарды дайындау өте маңызды. Инновациялық технологияны жоғары оқу орнында меңгерте білу, болашақ мұғалімнің зейін-зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді.

Түйінді сөздер: инновация, технология, педагогикалық технология, парадигма, жаһандану

Аннотация

В статье рассматриваются способы обучения использования инновационных технологий в учебном процессе высших учебных заведений. Очень важно сформировать готовность будущих педагогов к инновационным технологиям обучения и подготовить конкурентоспособных квалифицированных специалистов. Овладение инновационными технологиями в высших учебных

заведениях оказывает огромное влияние на формирование профессиональных, общечеловеческих, духовных и многие другие качества будущего учителя.

Annotation

The article deals with the ways of teaching to use the innovative technology in the educational process of higher institutions. It is very important to develop the willingness of future teachers to innovative education technologies and train competitive highly qualified specialists. The acquisition of new technology in universities has a great impact on the formation of alert, skilled, human, spiritual and many other qualities of future teacher.

XXI ғасыр – жаһандық жаңалықтар мен білімнің дәуірлеу ғасыры, өйткені ол қазіргі кезде мемлекеттің тұрақты дамуын қамтамасыз етуде, сондай-ақ әлемдік нарықтағы, әлемдік қоғамдастықтағы орнын айқындап халықтың өмір сүру сапасы мен деңгейін көтеруде айырықша маңызды рөл атқарады. Бұл жөнінде Елбасы «Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына» деген тақырыптағы дәрісінде студенттердің жоғары деңгейде білім алуына, мамандарды дайындауда білім сапасына өте үлкен көңіл бөліну керектігін атап өтіп, соның ішінде, жас педагогтердің ауылдарға баруына кеңес береді.

Қазақстанның Болон үрдісіне енуіне сәйкес, әлемдік білім кеңістігіне бағыт алуда мемлекетіміздің Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2015 жылға арналған тұжырымдамасын қабылдады [1]. Білім беруді дамыту тұжырымдамасында білімге тән біліктілікті өзара тану жөніндегі Лиссабон конвенциясының, жаңа қоғамның даму сатысына лайық мамандар даярлау үрдісін айқындаған Болон декларациясының негізгі ұстанымдары мен білім берудің халықаралық стандарттық жіктелуіне сәйкес бірқатар өзгерістердің көрініс табуы да содан.

Бүгінгі күнгі жоғары оқу орындарының басты міндеті – бәсекеге қабілетті білікті мамандарды дайындау екендігі даусыз. Заман талабы өзгерген сайын жоғары оқу орындарына қоғам тарапынан қойылатын талап та өзгереді.

Қазіргі уақытта инновациялық педагогикалық технологиялар саны жеткілікті әзірленген. Оларды пайдалану барысында Республикамызда адам, оның өмірі, оның өмірі, құқығы мен бостандығы – жоғары құндылық болып саналатын Қазақстан Республикасының негізгі заңы – ҚР Конституциясын басшылыққа алу керек. Бұл білім беруді жанартудың негізгі принциптерін: білім берудің «ізгілік парадигмасын» іске асыруға бағытталған білімді ізгелендіру мен демократияландыру принциптерін анықтайды.

Парадигма – зерттелетін мәселені шешу үшін үлгі ретінде алынған теория; теориялық көз-қарастардың, методологиялық принциптердің, әдістемелік қабылдаудың және эмпиризмдік нәтижелердің бірігу жүйесі; ғылымның белгілі бір даму кезеңінде ғылыми қауымдастықпен қабылданған және болжамдарды ғылыми ұғыну үшін, ғылыми таным процесінде туатын міндеттерді шешу үшін үлгі, модель, стандарт ретінде пайдаланылатын теориялық және әдістемелік ережелер жиыны.

Ол «білгір адам» парадигмасын ауыстыратын «өмірге дайындалған адам», «іскер адам» парадигмасы болып табылады. Парадигмалардың осылай ауысуы – білім берудің барлық мазмұнын терең ойластыруға ықпал етті. «Мұғалім дайын ақиқат, түйін, ой қорытындысын балалардың "миына құйғанмен", ойлау мен сөйлеу негіздеріне жақындауға да мүмкіндік бермей, шығармашылық, арман, қиял қанатын байлап қояды. Көптеген жағдайда баланың ой еңбегі өзі де ойлап үлгермеген, санасына ерекше әсер етпеген, байланыстарды жаттап алуына әкеледі.

Соның нәтижесінде құбылыстың мәнін ойлау және бақылау қабілеті дамымай, жаттауға негізделген есте сақтау дамиды. Бұл – баланы топтастыққа әкелетін, ақырында оқуға деген ынтасын жоятын үлкен кемістік. Баланы білім, ақиқат, ереже мен формулалар қоймасына айналдырмау үшін, оны ойлауға үйрету керек». (В.А.Сухомлинский). Сабақта, жалпы жоғары оқу орнында студентке жайлы және ыңғайлы болу керек, сонда ғана оқудан жақсы нәтиже шығады, ол тұлға ретінде жан жақты дамитын болады.

Қазіргі заманғы ЖОО–нда студент үшін қызмет ету керек, ол білім алып қана қоймай, оны өмірде қолдана білетін, көпшілікпен араласа алатын, ішкі мәдениетті, ойлау және сезіну қабілеті бар адам дайындау керек. Мақсат–ЖОО–ның бітірушінің барынша көп білуі емес, оның өзіне қажетті білімді өзі біліп, табуға үйренуі, оқу, кәсіптік, тұрмыс мәселесін кез келген жағдайда шешіп, іс әрекет жасай алатын болу керек. Ал енді, «Осындай мақсатқа жету үшін жоғары оқу орнында бүгінгі жағдайда мүмкінбе?» – деген сауал туатыны анық. «Әрине, мүмкін емес» – дейді белгілі ғалым Ж.А.Караев. Студенттің өз бетімен оқулықпен жұмыс істеп, білім алу дағдысын қалыптастыру үшін қажетті талаптардың бірі – оқулық соған бейімделіп жазылу керек. Кеңінен қарастыратын болсақ, оқулық деген не? Ол педагогикалық жүйенің бір ғана құрамдас бөлігі. Ал педагогикалық жүйе дегеніміз не?

Педагогикалық жүйе дегеніміз: мақсат, мазмұн, әдіс–тәсіл, оқытудың ұйымд ұйымдастыру түрі, құралы (көрнекіліктер) және осылар арқылы нәтижеге жетелейтін студент пен оқытушының арасындағы оқыту (дидактикалық) процесі. Мұндағы: педагогикалық жүйенің алғашқы бес компоненті әдістемелік жүйені құрайды: әдістемелік жүйе (мақсат, мазмұн, әдіс–тәсіл түрі, құралы). Дидактикалық процесс ойдағыдай жүзеге асу үшін студенттерді белгілі дәрежеде оқуға қызықтырып, ынталандыру қажет. Оған оқытушы өзінің шеберлігі арқылы (сыртқы ынталандыру) және міндетті түрде қызықты, тартымды, өз бетімен білім алуға қолайлы құрастырылған мазмұн (ішкі ынталандыру) арқылы қол жеткізе алады. Осылай мазмұндалған оқулық болса. Сондықтан, қазіргі заманның ЖОО–ның бірден бір талабы: оқулықтың мазмұнын жанаша теру керек.

Анығырақ айтқанда, жаңа құндылықтардың қалыптасуы ұзақ уақыт бойы, индустриалдық қоғамда тиісті технологиялармен, ұжымдық таным түрлерімен және пролетарлық мәдениеттің құндылықтарымен рәсімделген құндылықтар мен стереотиптер аясында және оларға қарама-қайшы сипатта жүзеге асады.

Біздің ойымызша, бұл білім беру саласының дамуын әлі ұзақ уақыт бойы объективті факторлардың ықпалымен тежейтін болады. Яғни, жаңа білім беру парадигмасы мен оны үздіксіз білім беру жүйесі түрінде жүзеге асыру, көбіне ірі қалаларда атқарылады. Ал, жалпы еліміз үшін бұл – келешекте қыруар жұмысты қажетсінетіні анық.

Осындай болжамдарға қарамастан, қазіргі білім беру жүйесін дамыту үрдісінің жаңа оқыту үлгілеріне, мазмұнына, технологияларына, түрлері мен әдістеріне қатысты шығармашылық ізденістердің қарқындылығымен әрі көптүрлілігімен ерекшеленетінін мойындау қажет.

Қазіргі білім берудің барлық деңгейлерінде зерттеулік, компьютерлік, жобалық және өзге де, әртүрлі инновациялардың кең ауқымы байқалады. Алайда, бұл инновациялардың басым көпшілігі технологиялық жеткіліксіздігі және теориялық негізінің әлсіздігі салдарынан жаппай білім беру жүйесіне айтарлықтай ықпалын тигізе алмай келеді. Десек те, жаңа аталмыш үлгілер ескі білім беру парадигмасы шектеулерінің жойылып, оның орнына жаңасының құрылып жатқандығын растай түседі.

Жаңашылдық - білім беру саласының алдында тұрған жаңа міндеттерді сәтті орындаудың негізгі шарттарының бірі болып саналады. Ол оқу-тәрбие жұмыстарының тиімділігі мен өнімділігін арттыруға септігін тигізеді. Білім беру саласына жаңалықтар енгізбестен бұрын, қоғамдық еңбектің басқа салаларына сәтті түрде жаңалықтар енгізу қиынға соғады.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді сараптау нәтижелері «новация» мен «инновация» ұғымдарын жеке-жеке қарастыру керектігін көрсетті. Дегенмен, әдебиеттерде осы екі ұғымның әртүрлі анықтамалары кездеседі. Инновация ұғымын энциклопедиялар мен сөздіктерде әртүрлі анықтамаларын кездестіруге болады.

Инновация ұғымына жалпы энциклопедияның жаңа басылымында «инновация» - жаңалық, жаңару – техникалық және технологиялық жетістіктер мен ашылымдардың немесе жаңалықтардың іс жүзіндегі қолданысы» деген анықтама беріледі. Ал, сөздікте ««новация» – бар нәрсенің ішінара жаңаруы, яғни қандай да бір бөлігінің, қасиетінің, байланысының өзгеруі» делінсе, «инновация» – мүлдем жаңа нәрсе, жаңалық» ретінде пайымдалады [2]. «Инновация» сөзі латын тіліндегі *in* (ішіне) *novus* (жаңа) сөздерінен құралып, жаңару, жаңалық, өзгеру деген мағынаны білдіреді.

Қазақстанда ең алғаш «инновация» ұғымын қазақ тілінде анықтаған ғалым, профессор Н.Нұрахметов. Ол: «Инновация, инновациялық үдеріс деп отырғанымыз білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызмет» деп көрсетеді [3].

Педагогтың инновациялық даярлығын қалыптастыру бағытындағы жүргізілетін жұмыстар шектелмеуі тиіс. Осы жұмыстарға төмендегідей әдістемелік ұсыныстар жасалады:

- болашақ педагогтың инновациялық даярлығын қалыптастыру бағытындағы зерттеуді тиімді жүргізу үшін жаңашыл педагогтардың аймақты, республикалық форумдары мен әдіснамалық семинар – сессияларын ұйымдастыру;

- болашақ мұғалімнің даярлығын толық қалыптастыру үшін жалпы білім беретін орта мектеп, жоғары педагогикалық оқу орны, ғылыми – зерттеу институты, педагог кадрлардың білімін көтеру мен қайта даярлау;

- болашақ педагогтың инновациялық даярлығын одан әрі жетілдіру бағытында мұғалімді инновациялық іс-әрекетке, инновациялық ғылыми – зерттеу жұмыстарымен айналысуына бағыт – бағдар беретін инновациялық оқу-әдістемелік, ғылыми-әдістемелік кешенін әзірлеу, инновациялық ақпараттық банк жүйесін құру, инновациялық веб-сайттар ашу;

- болашақ педагогты жоғары оқу орны қабырғасында-ақ инновациялық педагогикалық технологиямен қаруландыру;

- арнайы кәсіби және жоғары педагогикалық оқу орындарында «Инновациялық технология негіздері», «Педагогикалық технологиялар» пәндерін міндетті пәндер есебінен оқыту.

Қазіргі кезеңде жалпы білім беретін мектептердің оқу-тәрбие үрдісінің сапасын арттыру үшін, сауатты да білімді, білікті, жаңа технологияны жақсы меңгерген іскер маман керек. Ал осындай инновациялық технологияны меңгерген білікті маманды жоғары оқу орны дайындауы міндетті. Сондықтан да, қазіргі кезеңде жоғарғы оқу орнының қабырғасында болашақ мұғалімдер инновациялық педагогикалық технологияны жан-жақты меңгерген абзал.

Қорыта келгенде, жаңа инновациялық педагогикалық технологияның негізгі, басты міндеттері мынадай:

- әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс-әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;

- білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу;

- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;

- аналитикалық ойлау қабілетін дамыту.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың инновациялық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты білгір маман болу мүмкін емес. Инновациялық технологияны меңгеру мұғалімнің зейін-зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттерімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2015 жылға арналған тұжырымдамасы. – Алматы. -2005
2. Педагогика. Большая современная энциклопедия. Минск: Современное слово. – 2005
3. Нурахметов Н.Н. Новое направление развития казахстанской школы //Школа Казахстана. – 1996. - №2. –С.11-15
4. МаксUTOва И.О., Таубаева Ш.Т., Момбек А.А. Педагогическая технология: от концепции до модели / Педагогика и психология. – 2018. – № 4(37). – С.123-129.
5. Душков Б.А., Королев А.В., Смирнов Б.А. Энциклопедический словарь:

- Психология труда, управления, инженерная психология и эргономика – М., 2005.
6. Анисимов В.В. и др. Общие основы педагогики. – М., 2006. – С.420-139.
7. Фролова Н. Х. Проблемы применения мультимедийных технологий в высшей школе //Высокие технологии в педагогическом процессе: тезисы докладов межвузовской научно-методической конференции преподавателей вузов, ученых специалистов.— Н. Новгород, ВГПИ, 2000. — с. 96–98
8.Полат Е. С. Инновационные технологии на уроках иностранного языка. Журнал «Иностранные языки в школе», № 3. 2001, с. 97–98

УДК 004 : 37 : 37.014(574)

РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

Сардарова Эльвира Асанбековна

eliya_1228@mail.ru

Старший преподаватель кафедры «Практический английский язык» КУ имени
Коркыт ата

Шукенова Куралай Сеитовна

shukenova_1@mail.ru

Старший преподаватель кафедры «Практический английский язык» КУ имени
Коркыт ата

Кызылорда, Казахстан

Аннотация: Информатизация образования, обусловленная глобальными изменениями и, в первую очередь, зарождением и развитием информационного общества, позволяет решить главную задачу- повышение качества образования на основе использования современных информационных технологий. Формирование в образовательном процессе умений работы с электронными средствами обработки и передачи информации способствует удовлетворению информационной потребности, развитию творческого и интеллектуального потенциала обучающихся и адекватному использованию информационных ресурсов в различных сферах человеческой деятельности. Это обеспечивает подготовку субъектов образовательного процесса к жизнедеятельности в условиях информационного общества, когда более половины рабочих мест предполагает использование компьютеров и Интернет.

Ключевые слова: Информатизация образования, образовательный процесс, развитие, современное общество, компьютер, инновационные технологий.

Переход человечества к новому этапу развития - информационному обществу является объективной реальностью и оказывает влияние на все сферы деятельности общества, в том числе и на систему образования.

Информатизация образования в широком смысле – комплекс социально-педагогических преобразований, связанных с насыщением образовательных

систем информационной продукцией, средствами и технологией; в узком - внедрение в учреждения системы образования информационных средств, информационной продукции и педагогических технологий, базирующихся на этих средствах.

Образование в данном случае, не утрачивая своей традиционной функции-передачи социального опыта подрастающим поколениям, должно выполнять принципиально новую функцию, а именно создание высокоадаптивной педагогики информационного общества. Традиционная система, реализующая словесно-логический метод обучения, мало опирается на наглядность учебного материала в образовательном процессе. Ориентация на развитие интеллектуальной сферой студентов и возможности новых средств информационных технологий приводит к необходимости и целесообразности визуализировать содержание дисциплин, сделать его наглядным.

Информатизация образования характеризуется применением компьютерно-ориентированных методических систем на разных стадиях обучения в высших и общеобразовательных учебных заведениях, использованием обучающих информационных технологий, являющихся, в свою очередь, процессуальной составляющей компьютерно-ориентированных образовательных систем. Под информатизацией образования следует понимать процесс обеспечения сферы образования теорией и практикой разработки и использования современных информационных технологий, ориентированных на реализацию психолого-педагогических целей обучения и воспитания принципиально новые, востребованные современным обществом образовательные результаты.

На современном этапе модернизации казахстанского образования значительную роль играет реализация приоритетных направлений развития образования. В качестве первой среди этих направлений – это дальнейшая информатизация системы образования, создание условий для наращивания информационно-технологической базы образовательных учреждений, имеющих выход в Интернет, повышения информационных компетенций работников образования, развития современных методов обучения на базе информационных технологий.

Поскольку в настоящее время человечество находится в состоянии перехода к информационному типу общества, информатизация образования рассматривается, как необходимое условие развития современного грамотного члена общества.

В процессе обучения и воспитания подрастающего поколения основным аспектом является интеллектуальный рост учащихся. В настоящее время на занятиях учащимся дается очень большой объем информации, поэтому необходимо интенсифицировать процесс развития. С целью интенсификации обучения, нужно использовать новые технологии. Компьютер перед учащимися и учителями раскрывает новые возможности, позволяет уйти от традиционного обучения, помогает находить новые идеи и решать сложные проблемы. Раскрытию индивидуальных способностей наиболее полно способствует метод проектов. Осваивая этот метод коллективного творчества, учащиеся понимают

ответственность за результаты своей работы и важность роли каждого, что и привлекает их к этому методу.

Применение компьютера на занятиях имеет следующие положительные стороны:

1. индивидуализация содержания учебного процесса, быстрое усвоение объемного материала;
2. возрастает познавательная активность учащихся;
3. учет психологических особенностей учащихся и объективная оценка знаний;
4. меняется характер работы учителя.

Процесс организации обучения учащихся с использованием информационных технологий позволяет: сделать этот процесс интересным за счет новизны, увлекательным и ярким, разнообразным по форме за счет использования мультимедийных возможностей современных компьютеров; эффективно решать проблему наглядности обучения, расширить возможности визуализации учебного материала, делая его более понятным и доступным для учащихся свободно осуществлять поиск необходимого школьником учебного материала в удаленных базах данных благодаря использованию средств телекоммуникаций, что в дальнейшем будет способствовать формированию у учащихся потребности в поисковых действиях; индивидуализировать процесс обучения за счет наличия разноуровневых заданий, за счет погружения и усвоения учебного материала в индивидуальном темпе, самостоятельно, используя удобные способы восприятия информации, что вызывает у учащихся положительные эмоции и формирует положительные учебные мотивы; раскрепостит учеников при ответе на вопросы, самостоятельно анализировать и исправлять допущенные ошибки, корректировать свою деятельность благодаря наличию обратной связи, в результате чего совершенствуются навыки самоконтроля; осуществлять самостоятельную учебно-исследовательскую деятельность, развивая тем самым у учащихся творческую активность.

Информационные технологии могут быть использованы на различных этапах урока:

- самостоятельное обучение;
 - самостоятельное обучение с помощью учителя- консультанта; частичная замена (фрагментарное, выборочное использование дополнительного материала);
 - использование трениговых (тренировочных) программ; использование диагностических и контролирующих материалов;
 - выполнение домашних самостоятельных и творческих заданий;
- использование компьютера для вычислений, построения графиков; использование игровых и занимательных программ; использование информационно- справочных программ.

Использование компьютера на всех этапах процесса обучения для учащегося он выполняет различные функции: преподавателя, рабочего инструмента, объекта обучения, сотрудничающего коллектива. Процесс обучения - это процесс творческий, и очень часто у преподавателя есть свое

мнение о том, как лучше изложить данный материал учащимся. В этом случае я сама или мои студенты мультимедийные презентации. Такое творчество вызывает мыслительную активность учащихся, которые самостоятельно проводят отбор материала по изучаемой теме, его всесторонний анализ, систематизацию и обобщение. Применение компьютера при этом помогает развивать творческие способности учащихся. Одновременно с этим идет процесс освоения компьютерных программ по созданию презентаций, отработка умений работать со звуком и анимацией.

В настоящее время существует множество программ, позволяющих рисовать графики функций, выполнять построения, проводить доказательства и др. Они позволяют давать иллюстрацию важнейших понятий, причем сделать это наглядно и быстро, что повышает и активизирует познавательную активность учащихся. Появляется возможность оптимально сочетать практические и аналитические виды деятельности в соответствии с индивидуальными особенностями каждого учащегося.

Появление мультимедийных средств дает возможность получать знания в виде графической, текстовой, звуковых формах, воспринимать и развивать способности оперировать знаниями. Очень важно развивать пространственное мышление, которое получают при изучении таких предметов как геометрии, химии, физики, где пространственные представления об изучаемых объектах и процессах становятся важными.

Электронные учебники являются новым видом учебных пособий целью, которых являются образование и самообразование. Эффективность электронных учебников особенно ярко проявляется при самостоятельном изучении иностранных языков, овладение некоторыми профессиональными знаниями, при освоении правил дорожного движения или правил вождения транспортными средствами.

Возможности сети Интернет позволяет решить проблему распространения учебных пособий и расширения возможности реализации образовательных процессов в условиях, когда обучающиеся удалены от образовательных центров на большие расстояния.

На пути глобализации образовательного пространства развивается система дистанционного образования. Данный вид образования открывает широкие возможности с точки зрения получения образования или повышения квалификации, перед теми, кто не имеет возможности прервать свою основную работу или проживает в отдаленных селах. Преподаватель и обучаемый могут обмениваться информацией в интерактивном режиме, причем как в реальном масштабе времени, так и асинхронно. Восприятие учебного материала может происходить либо визуально с экрана, либо с распечатки на бумаге. Немаловажными являются возможности обращаться за справками в базу данных, проводить автоматизированный самоконтроль степени усвоения учебного материала, участвовать в электронных семинарах и практических занятиях, получать консультации.

Информатизация в образовании открывает возможности, недостижимые для других традиционных средств. Но при всем этом компьютер есть и всегда

останется лишь базой данных, и чтобы извлечь из него знания, как из любой другой базой, необходим преподаватель. И роль преподавателя будет в основном направлена на то, чтобы дать обучаемым необходимые опорные знания, с помощью которых на уровне своей реальной подготовленности обучаемый сможет развивать их с использованием компьютера.

Подготовка преподавателя, соответствующая современному состоянию научно-технического прогресса и педагогики, психологии, информатики, требует корректировки подготовки специалиста, в том числе обновления требований, к знаниям, умениям и навыкам преподавателя любой специальности. И нет никаких сомнений в том, что в качестве одного из основных инструментов для работы с самой разнообразной информацией компьютера - это веление времени и диктуется оно поступательным движением развития общества.

Таким образом, преимущество современного урока в условиях информатизации заключается в свободе выбора учителем методик и технологий, учебников и программ. Но результативность педагогической деятельности всегда зависела, и будет зависеть от того, насколько умело он умеет организовать работу с учебной информацией. Используя все возможности компьютера в современном образовании, творческий преподаватель не только себе доставляет удовольствие и восхищение от таких занятий, но и своим учащимся, приобщая их к творчеству и познанию, тем самым, переводя образовательный процесс на более высокий уровень.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Захарова И. Г. Информационные технологий в образовании. Учебное пособие для студентов высшего педагогического образования- М. Изд.центр «Академия», 2003, 192 с.
2. Матрос Д.Ш. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга.- М.: педагогическое общество России, 1999, 28-29сс.
3. Гузеев В.В. « Образовательная технология XXI века: деятельность, ценности, успех.- М., Центр « Педагогический поиск », 2004, 65с.
4. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров(педагогика третьего поколения).- М.,Изд. НПО МОДЭК, 2002, 37с.

УДК: 14.85.35.

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ

Каримова Галина Аликовна, ст. преподаватель, магистр
Таныбергенова Сауле Сергеевна, ст. преподаватель, магистр
Кызылординский Университет имени КоркытАта

Ключевые слова: *информационные технологии, информатизация, прикладные программы, компьютеризация, педагогическая технология, мультимедийные технологии, интернет.*

Key words: *information technologies, informatization, applied programs, computerization, pedagogical technology, multimedia technologies, Internet.*

Аннотация: *В настоящее время стремительно развиваются компьютерные и коммуникационные технологии, совершенствуется техническое оснащение университетов. Все это требует от профессорско-преподавательского состава готовности к применению современных средств информационных и коммуникационных технологий в повседневном образовательном процессе ВУЗов.*

Аннотация: *Қазіргі уақытта компьютерлік және коммуникациялық технологиялар қарқынды дамып, жоғары оқу орындарының техникалық жабдықталуы жетілдірілуде. Мұның бәрі оқытушылардан заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды жоғары оқу орындарының күнделікті оқу процесінде қолдануға дайын болуды талап етеді.*

Annotation: *At present time, computer and communication technologies are rapidly developing and technical equipment of universities is being improved. All this requires the teaching staff to be ready to use modern means of information and communication technologies in the daily educational process of universities.*

Современный период развития общества характеризуется сильным влиянием на него компьютерных технологий, которые проникают во все сферы человеческой деятельности, обеспечивают распространение информационных потоков в обществе, образуя глобальное информационное пространство. Неотъемлемой и важной частью этих процессов является компьютеризация образования.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) - совокупность методов, производственных процессов и программно-технических средств, интегрированных с целью сбора, обработки, хранения, распространения, отображения и использования информации в интересах ее пользователей.

С появлением в процессе образования такой составляющей, как информатизация, стало целесообразным пересмотреть его задачи. Основными из них являются:

- повышение качества подготовки специалистов на основе использования в учебном процессе современных информационных технологий;
- применение активных методов обучения и, как результат, повышение творческой и интеллектуальной составляющих учебной деятельности;
- интеграция различных видов образовательной деятельности (учебной, исследовательской и т.д.);
- адаптация информационных технологий обучения к индивидуальным особенностям обучаемого;
- обеспечение непрерывности и преемственности в обучении и воспитании;
- разработка информационных технологий дистанционного обучения.

Одним из важных направлений развития современного общества является его глобальная информатизация. На фоне интенсивной информатизации всех сфер жизни и деятельности общества особую значимость приобретают вопросы информатизации образования. Для понимания роли информационных технологий в образовании необходимо разобраться с сутью этого понятия.

"Информационные технологии - это совокупность знаний о способах и средствах работы с информационными ресурсами, и способ сбора, обработки и передачи информации для получения новых сведений об изучаемом объекте" [1, с. 56].

Информационная технология - это педагогическая технология, использующая специальные способы, программные и технические средства (кино, аудио - и видео средства, компьютеры) для работы с информацией [2, с.110].

Информационные технологии включают в себя компьютерные технологии.

Компьютерные технологии - это вспомогательные средства в процессе обучения, так как передача информации - это не передача знаний.

В зарубежной практике принята следующая классификация компьютерных технологий обучения:

- компьютерное программное обучение - обеспечивает реализацию механизма с помощью соответствующих компьютерных программ;
- изучение с помощью компьютера - самостоятельная работа по изучению нового материала с помощью различных средств, в том числе и компьютера;
- изучение на базе компьютера - использование программных средств, обеспечивающих эффективную самостоятельную работу обучаемых;
- обучение на базе компьютера - всевозможные формы передачи знаний обучаемым;
- оценивание с помощью компьютера - передача знаний, при наличии специальной системы оценки качества усвоения знаний.

Компьютерные коммуникации - программные средства информационных технологий обучения и образовательных технологий выстраиваются в качестве подсистем.

Основным потенциалом современных компьютеров являются, во-первых, огромные возможности глобальной сети Internet, во-вторых, прикладное программное обеспечение, входящее в пакет MicrosoftOffice.

Свойства Internet:

Источник различного рода информации, способствующий расширению информационного поля. Он дает возможность для самообразования и приобретения новой информации. Возможность быстро и качественно обмениваться информацией между коллегами с помощью электронной почты.

Функции прикладных программ MicrosoftOffice:

MicrosoftWord - это программа, предназначенная для печатания и редактирования любого текста. Что дает Word? Во-первых, изготовление раздаточного материала (контрольные, самостоятельные работы, тесты и т.д.); т.е. личное задание повышает восприятие и понимание задания обучающимися; во-вторых, это возможность качественно заниматься оформлением творческих работ (отчеты, проекты, рефераты и т.д.).

MicrosoftExcel - это программа является лучшим помощником преподавателям представляющих информацию в виде таблиц.

MicrosoftAccess - программа, предназначенная для формирования баз данных.

MicrosoftPublisher - программа, предназначенная для изготовления почетных грамот, визиток, приглашений, календарей и т.д.

Paint - программа для рисования.

MicrosoftPowerPoint - программа презентаций [3, с.2].

Таким образом, применение новых информационных технологий в образовании имеет два основных аспекта: компьютер как предмет изучения и компьютер как средство обучения. Эти аспекты тесно взаимосвязаны в процессе обучения, т.к. любое общение с компьютером предполагает и то, и другое.

Задача накопления, обработки и обмена информацией стояла перед человечеством на всех этапах его развития и во всех сферах деятельности, в частности, в процессе обучения. Естественно, что в связи с этим создается информационное обеспечение процесса обучения -- система форм и методов его отображения на каком-то носителе информации.

Достаточно долго основным носителем этого обеспечения и основным инструментом для решения задач накопления, обработки и распространения полученной информации были мозг, язык и слух человека.

Как же различаются процессы компьютеризации и информатизации процесса обучения.

Компьютеризация обучения - это процесс оснащения соответствующих учреждений средствами современной вычислительной техники.

Информатизация обучения - это процесс, направленный на оптимальное пользование информационного обеспечения обучения с помощью компьютера. Он педагогический в том смысле, что в нем решаются педагогические задачи. Перечень этих задач, критерий оптимальности, входные данные и необходимые результаты -- все это определяется процессом обучения.

Компьютеризация - это необходимое условие информатизации, но не достаточное. Компьютер является инструментом, применение которого должно привести к кардинальным изменениям в процессе обучения [4, с.6].

Так как обучение является передачей информации обучающемуся, то, следуя определению академика Н.Б.Глушкова (информационные технологии -- процессы, связанные с переработкой информации), информационные технологии использовались всегда, т.е. любая педагогическая технология -- информационная. Когда же компьютеры стали широко использоваться в образовании, появился термин "новая информационная технология обучения" [1, с.34].

В образовании "педагогическая технология" и "информационная технология" - это в определенном смысле синонимы.

Говорить же о новой информационной технологии обучения можно только в том случае, если она:

- удовлетворяет основным принципам педагогической технологии (предварительное проектирование, целеполагание, целостность);
- решает задачи, которые ранее в дидактике не были теоретически или практически решены.

Информатизация процесса обучения рассчитана на то, что преподаватель при планировании своей деятельности, опираясь на закономерности, принципы обучения и рекомендации компьютера, будет выбирать оптимальный ее вариант [5, с.12]. Следовательно, речь должна идти не об отдельных способах информатизации, а именно о системе способов, которые в своей совокупности охватывают все характеристики процесса обучения.

Способом информатизации процесса обучения будем называть такую взаимосвязанную деятельность всего коллектива высшего учебного заведения. (администрации, педагогов и др.), которая заранее ориентирована на оптимальное использование информационного обеспечения процесса обучения с помощью компьютера.

Таким образом, в условиях информатизации образования важную роль играют информационные технологии, позволяющие современному педагогу модернизировать учебно - воспитательный процесс.

Мультимедийные технологии (мультимедиа от англ. multi - много, media - среда) являются одними из наиболее перспективных и популярных

педагогических информационных технологий. Они позволяют создавать целые коллекции изображений, текстов и данных, сопровождающихся звуком, видео, анимацией и другими визуальными эффектами (Simulation); включают в себя интерактивный интерфейс и другие механизмы управления.

Появление систем мультимедиа, безусловно, привело к революционным изменениям в таких областях, как образование, компьютерный тренинг.

В настоящее время в Казахстане идёт становление новой системы образования, ориентированного на вхождение в мировое образовательное пространство. Во многих отраслях знаний сейчас идёт поиск особых, устойчивых, сохраняющих структур, взаимоотношений и взаимосвязей. Совершенно необходимым становится подход к изучению знания в целом, к установлению связей между отдельными областями знаний. Одним из важных направлений развития современного общества является его глобальная информатизация. На фоне интенсивной информатизации всех сфер жизни и деятельности общества особую значимость приобретают вопросы информатизации образования.

Система образования в нашей стране вступила в период фундаментальных перемен, характеризующихся новым пониманием целей и ценностей образования, осознанием необходимости перехода к непрерывному образованию, новыми концептуальными подходами к разработке и использованию технологий обучения. Реализация многих из стоящих перед системой образования на современном этапе задач невозможно без использования информационно-коммуникационных технологий.

Список использованной литературы

1. Глушкова Н.Б. Банковское дело: Учебное пособие. - М.: Академический проект; Альма Матер. - 2005. - 432с.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е.С.Полат. - М.: Академия. - 1999. - 213с.
3. Дворецкая А.В. Основные типы компьютерных средств обучения// Педагогические технологии. - 2004. - №2. - 7с.
4. Роберт И.В. Теоретические основы развития информатизации образования в современных условиях информационного общества массовой глобальной коммуникации // Информатика и образование. - 2008 - № 6. - 16с.
5. Ярвилехто Т. Учение, роль учителя и новые технические средства обучения. "Школа 2100" Концепции, программы, технологии. Вып.2 - 1998. - 70с.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА СТО ПАЙДАЛАНУ

Билтекенова Гулмира Баймахановна

Педагогика ғылымдарының магистры, оқытушы, Қызылорда Қорқыт Ата атындағы мемлекеттік университеті (Қызылорда, Қазақстан)

Білімдегі жаңалықтар білім беру үрдісіндегі оқушылардың талабын, мүмкіндігімен қызығушылығын толық ескеруді, оқушыға берілетін білімді қоғамның қазіргі әлеуметтік, экономикалық сұранысына сәйкестендіруді, білім беру тәсілдерін оқушылардың өз бетімен білім алуына бағыттауды, оқушылардың өз іс әрекетіне басшылық жасауға жетелейтін негізгі күзіреттілігін қалыптастыруды, яғни жеке тұлғаның дербес дамуын қамтамасыз етуді көздейді.

Сын тұрғысынан ойлау – өз алдына сұрақтарға жауап іздеп, жан-жақты пікірлесу, талдау жасап отыру, яғни оқушы санасын сол тақырыпқа байланысты ояту, ой шақыру, ойын жеткізу оны дәлелдей алу. Сонымен қатар қасындағы оқушының пікірін тыңдау, сол пікірлерді салыстыру.

Бұл технологияның негізгі ұстанымдар: әлсін –әлі қайталау, міндетті кезеңдік бақылау, тіректерді пайдалану, келіспеушіліктің болмауы, оқушының жетісіктерінің жариялығы, қателерді түзеуге мүмкіншілік жасау, барлық балалардарынды, табысқа жетуге жағдай жасау, оқыту мен тәрбиенің бірлігі.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту күрделі процесс болып келеді. Сыни ойлау ақпарат алудан басталып, қаралатын мәселеге байланысты шешім қабылдаудан аяқталады. Сыни ойлау кез – келген жас аралықтарына тән. Сыни ойлау күрделі үрдіс болғандықтан, оқушыға сыни ойлау ортасын жасау қажет. Мұнда әр оқушының ойы шыңдалып, өз даму деңгейіне сай жетістіктерге жетуге болады.

Үш көмекшіге бас -теория, практика - қол, жүрек - адамгершілік дейді, бұл Абай атамызда бар, яғни үш ақ нәрсе адам қасиеті: ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек деп айтқаны.

Сыни тұрғыдан ойлау (СТО) екі мағынада қарастырылады: оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту және мұғалімдердің сыни тұрғыдан ойлауын дамыту. Оқушыларға қатысты сыни тұрғыдан ойлау ақпарат пен идеяларды синтездеу қабілеті, ақпарат пен идеяның шынайылығы мен салыстырмалы түрде маңыздылығы туралы ойлана білу қабілеті, өзінің оқуына қатысты таңдау жасау және басқалардың идеяларына күмәнмен қарау қабілеті ретінде түсіндіріледі. Мұғалімдердің сыни тұрғыдан ойлауы өзінің жұмыс тәжірибесін, жаңа тәсілдерді қолдану және бағалау әрекеттерін сыни тұрғыдан бағалауды қамтиды.

СТО технологиясының мақсаты:

Барлық жастағы оқушыларды кез-келген мазмұнға сын тұрғысынан қарауды сабаққа және сабақтан тыс уақытта үйрету.

Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамытуға жұмыстар жасай отырып баланың танымдық белсенділігін арттыру, өзбетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға мүмкіншілік беру.

Тұжырымдамасы:

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту деген ұғымды кез-келген жаңа идеяны сол күйінде қабылдау немесе оған түбегейлі сенім арту емес, ол идеяларды негізгі себептерін, жүзеге асыру жолдарын және нәтижесін білу, оларды өз ортана, өз мүмкіндігіңе, өз керегіңе лайықты біріктіру, талдау ой елегінен өткізу, яғни проблемаға сыни тұрғыдан қарап, өз мақсатына пайдалана білу.

Өзекті мәселесі:

Оқушылар сын тұрғысынан ойлауды меңгеру үшін мынадай қасиеттері болуы шарт:

Жоспарларға дайын болуы, бейімделгіштігі (басқалардың идеяларын қабылдай алуы), қайсарлығы (қиын тапсырмаларды кейінге қалдырмауы), жете түсінуі (өзінің және басқа адамдардың пікірін қадағалау), ымыралы келісімді іздеуі, коммуникативтілігі.

Оқушыларды сын тұрғысынан ойлауды дамыту шарттары: сынтұрғысынан ойлауда тәжірибе жинау үшін уақыт және мүмкіндік беру, оқушылардың ойлауына жағдай туғызу, әр түрлі идеялар мен пікірлердің тууына мүмкіндік жасау, оқыту үрдісінде оқушының белсенділігін қолдау, оқушының өз пікірін білдіруге жетелеу және оның пікірін бағалау.

Бірінші кезең «Қызығушылықты ояту»

Кезеңнің мақсаттары:

- оқушы өзінде қалыптасқан білімі мен түсініктерін өзектендіру;
- оқылатын тақырыпқа танымдылық қызығушылықты ояту;
- оқушының белсенділігін ояту.

Оқушы оқылатын мәселелер бойынша не білетінін еске түсіреді, ақпаратты жүйелейді, жауап алуға қажетті сұрақтар қояды. Өзге мақсатын тұжырымдайды.

«Белгілі ақпараттар» тізімін түйін сөздер бойынша әңгіме, кластерлер, дұрыс және дұрыс емесін мақұлдау және т.б.

Бірінші кезеңде алынған ақпараттар тыңдалады, жазылады, талқыланады, жұмыс дара, жұп және топ бойынша жүргізіледі.

Екінші кезең «Мағынаны тану»

Кезеңнің мақсаты:

- Жаңа ақпаратпен танысу
- Жаңа ақпараттар мен өз білімімен ара-қатынас белгілеу;
- оқытушы ұсынған белсенді оқыту әдістерін қолданып оқушылар жаңа тақырып материалдарын тыңдайды, оқиды;

- жаңа ақпараттардың мәнін түсіну барысында мәтін шетіне белгі қояды немесе жазып алады;

-қарастырылған материалдармен жұмыс істеу барысында өз түсінгенін қадағалайды, алдына қойған мақсаттарына жету үшін белсенді әрекететеді.

Үшінші кезең «Ой толғаныс»

Кезеңнің мақсаты:

- Қабылдаған жаңа және ескі түсініктердің ара қатынасын ашу;
- Оқылған материалды талдау және қорытындылау;
- Тақырыпты мұнан әрі меңгеру бағытын анықтау;
- Мағынаны тану кезеңінде білімге сүйене отырып, оқушылар бұрын және сабақ барысында не үйренгенін салыстырады;

Қарастырған тақырыптың мәнін толық түсіну және өзіне қойылған мақсатты іске асыру үшін жаңа тақырыпты талдайды, қажеттісін іріктеп алады. Өзіне қойған сұрақтарға мағыналы жауап алғандарын бағалайды;

Алған білімдерін өмір мен байланыстырады, қорытынды нәтиже шығарады, өзбетімен жаңа идеялар ойластырады;

Кластер құру;

Өртүрлі кезеңдегі ақпараттардың өзара қатынасын сипаттайтын кестелер толтырады;

Түйін сөздерге қайта оралу;

Дұрыс және дұрыс еместігін мақұлдауға қайта оралу;

Рефлексивті сұрақтар;

Пікір алмасу;

Шығармашылық жұмыстар жазу (синквейн, эссе) және т.б.

Оқылған ақпаратты талдау, түсіндіру, шығарманы өңдеу жұмысы топ бойынша жүргізіледі.

Ағылшын тілі сабағында:

Critical Thinking Strategies as a Means of Developing Students' Creative Activity

1) Sentence Expansion Exercises. Those girls completed the assignment. Those three girls completed the assignment. etc.

2) Метод - Insert

3) A classroom activity –parents never say ...

For example: Please don't tidy your room. Use the telephone a lot. Stay up very late ...

5 sentence each group – 5 minutes

4) Making Friends J

Activity: Two Truths and a Lie

5) Recipe Story

□ Give the students 3 – 5 words or pictures and they must create a story using the words or pictures.

□ Randomly choose words or pictures rather than keeping them related as this will increase the creativity students must use to write their story or poem.

□ For example, try to make a story from these:

6) Place Poem

□ To write a place poem, choose a place that you remember well and want to share with others.

□ Here's the format:

□ 3 adjectives: cool, quick, smooth

□ an abstract noun: beauty

□ a participial phrase: flowing swiftly downward

□ 2 prepositional phrases: over the edges; of reality

□ 2 participial phrases: defying sense; compelling sighs

the place name: falling water

Өз пәнін білетін мұғалімдер пәнді оқушылардың өз түсінігі мен пікірі қалыптасатындай етіп өткізе алады. Олар пәннің логикасымен оқушыларға

тиімді қарқынмен мағынаны ұғындыру әдістемесін түсінеді. Осылайша, оқушылар өз дағдыларын қолдануды үйренеді, сондай-ақ пәннің құрылымымен мазмұнына тереңдейді. Олар пәннің негізін қалайтын қағидаттармен басты идеяны түсінеді.

Білімге бағдарланған оқу үдерісінде мұғалімдер үстір тоқытуға қарағанда тиянақты білім беруді көздейді. Мұндай үдерісте оқушылар ойлауға түрткі болатын түсініктемелер жасайды, жетекші сұрақтар қояды, сондай-ақ өз идеяларымен жолдастарының идеяларын талдай отырып, проблемаларды шешу жолдарын баяндайды. Оқушылар тәуекелге барудан қорықпайды, керісінше, олар үшін «тұйыққа тірелу» – жаңаны білу жолындағы кезекті қадам. Қорыта айтқанда, оқушылардың білетіндігін және білмейтіндігін анықтау үшін жақсы дамыған коммуникативтік дағдылар және түсіністікпен қарау талап етіледі. Оқушылар қысқа ғана жауап беретін мұғалімнің сұрағымен салыстырғанда диалогтік сұхбаттасу мұғалімдерде, оқушыларда білім алуға қомақты үлес қосатын өзара іс-қимылдың шын мәніндегі тиімді түрі болып табылады. Курста алған теориялық білімді әліде болса шыңдап, тәжірибе кезінде жіберген оқылықтарымды, жүзеге асыра алмаған идеяларыммен жұмыс жасап, жаңа шыл ұстаз болу басты міндетіміз деп санаймын. «Басқаларды үйрете жүріп біз өзіміз үйренеміз» - деп Сенека айтқандай, сабақ өткізу барысында өзіміздің сабақ жоспарлауымызда кейбір кезеңдерге көңіл аудару қажеттілігіне, уақытты тиімді пайдалану үшін тапсырмалар көлемін азайту қажеттілігіне және тапсырма нақты берілу керек екендігін басты назарда ұстауды түйіндедік.

Әдебиеттер

- 1.Фенстермахер Г. Оқытуда сапаны анықтаудың туындысы.2009ж.
- 2.Раян Р.М. Өзін-өзі анықтайтын мектептегі қызығушылықты арттыру: ынталандыру, оқу және ахуал. Венцель К.Р. Мектепте ынталандыру жөніндегі нұсқаулық(171–196). 2010ж.
- 3.Хатти Дж. Көзге көрінетін оқыту.2009 ж.
- 4.Пажарес М.Ф. Мұғалімдердің пікірлері және білім беру зерттеулері: Ретсіз тұжырымдаманы тәртіпке келтіру. 62(3), 307–332.1992ж.
5. «Айқын» газеті №58 04.04.2013. Оқу мен оқыту оқушылар арқылы жүру керек
6. Шульман «Жақсы оқыту». СРоуз.«Мәселені енгізу», «Балалар болашағы». 17 (1) 6–7.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Uisinbayeva E.B. - master of Pedagogical sciences

Korkyt Ata Kyzylorda University

Moldasheva R.B. English teacher

№ 171 School named by Gani Muratbayev

Kyzylorda, Kazakhstan

Түйін

Бұл мақалада шетел тілдерін меңгеруде жасанды интеллекттің беретін мүмкіндіктері жайлы қарастырылады. ХХІ ғасыр ақпараттық технологиялардың ғасыры. Интернеттің пайда болуымен адамзат индустриалды кезеңді артқа тастап, ақпараттық немесе сандық деп аталатын мүлдем жаңа дәуірге қадам басты. Жаңа дәуірдің өзіне сай заңдылықтары, мүмкіндіктері және қауіп-қатерлері бар.

Ақпараттық технологиялар мен интернеттің қарқынды дамуы адамдар арасындағы коммуникациялық қарым-қатынасты арттыруда. Бұл өз кезегінде үлкен көлемдегі сандық ақпараттың жинақталуына алып келді. Ақпарат алмасу тек технологиялық қарым-қатынас ғана емес, сонымен қатар лингвистикалық құбылыс. Адамдардың тілді пайдалануы, сөз бен сөз тіркестерін қолдануы, мәліметтердің контекстуалдық ортасын түсінуі сынды мәселелер тіл білімінің маңызды саласына айналып, компьютерлік ғылым мен лингвистиканың тоғысқан жерінде компьютерлік лингвистика саласы пайда болды.

Аннотация

В этой статье рассматриваются возможности искусственного интеллекта в освоении и изучении иностранных языков. ХХІ век - это век информационных технологий. С появлением интернета человечество, оставив позади индустриальный этап, вступило в совершенно новую эпоху, названную информационной или цифровой. У новой эры есть свои законы, возможности и проблемы.

Быстрое развитие информационных технологий и интернета улучшило коммуникационные отношения между людьми. Это, в свою очередь, привело к накоплению большой количественной информации. Обмен информацией - это не только технологическая коммуникация, но и лингвистический феномен. Использование людьми слов и фраз, понимание контекста данных и использование языка, в общем, становится важным направлением в области языковедения, и вот на стыке компьютерной науки и лингвистики возникает компьютерная лингвистика.

Annotation

This article deals with the opportunities of artificial intelligence in learning foreign languages. The 21st century is the age of information technology. With the

advent of the Internet, humanity, leaving behind the industrial stage, entered a completely new era, called information or digital. The new era has its own laws, opportunities and problems.

The rapid development of information technology and the Internet has improved communication between people. This, in turn, led to the accumulation of large quantitative information. The exchange of information is not only a technological communication, but also a linguistic phenomenon. The use of words and phrases by people, the understanding of the data context and the use of language, in general, become an important direction in the field of linguistics, and computer linguistics has emerged at the junction of computer science and linguistics.

Кілттік сөздер: жасанды интеллект, табиғи тілдерді өңдеу, жалпы жасанды интеллект, есептеу интеллекті, шетел тілдерін оқыту.

Ключевые слова: искусственный интеллект, обработка естественного языка, общий искусственный интеллект, вычислительный интеллект, изучение иностранных языков.

Keywords: Artificial intelligence, Natural Language Processing , General Artificial Intelligence ,Computational Intelligence ,Learning Foreign Languages.

Artificial intelligence is a technology that can be explained by taking apart two words “Artificial” and “intelligence”. Artificial means something that is not natural but is made by human skills and intelligence means humans inject intelligence into a machine so that it can perform some complex works like humans. This means intelligence machines are able to make their own decisions according to a particular situation. Furthermore, they are endowed with learning ability, which allows them to gain experience from its errors and to learn how to solve problems. Artificial Intelligence machines also possess perception ability that makes them be able to sense the environment around it and take the decision accordingly. Some machines even can understand nature language and perform its actions accordingly [1]. On aggregate, the basic aim for constructing artificial intelligence machines is to reduce human efforts. In the modern society, people cannot live without those intelligence machines, which could do hard and dangerous works, instead people, they could interact with people to give useful advices without human experts involved in.

In this paper, it will briefly introduce the history of artificial intelligence and show some instructional activities of using an artificial intelligence program, especially in integrating oral practice and writing activities for beginning learners. This identifies the topicality of the study.

More people learn English through technology than by any other means. Out of 1.5 billion English language learners across the globe, only a fraction has the resources or access to learn the language through formal teaching. Just as the global reach of English has been accelerated by online services, so has its effect on learning. Most of this is informal learning, which in practice is how most of us learn most things. new kid on the online block, that promises to revolutionize the online teaching of English, is Artificial Intelligence. Advances in Natural Language Processing (NLP) mean that learners can have a frictionless interface with language content through voice.

Beyond this, artificial intelligence offers personalized learning. It knows who you are and can track your progress, as well as adapt delivery to your needs. Like a satellite navigation system in your car, it can use aggregated data from many learners, combined with data from your own learning journey, to deliver exactly what you need at the moment you need it.

Although artificial intelligence has a strong science fiction connotation, it forms a vital branch of computer science, dealing with intelligent behavior, learning and adaptation in machines. Research in artificial intelligence is concerned with producing machines to automate tasks requiring intelligent behavior. Examples include control, planning and scheduling, the ability to answer diagnostic and consumer questions, handwriting, speech, and facial recognition. As such, it has become a scientific discipline, focused on providing solutions to real life problems. Artificial Intelligence systems are now in routine use in economics, medicine, engineering and the military, as well as being built into many common home computer software applications, traditional strategy games like computer chess and other video games [2].

The term “artificial intelligence” was coined by John McCarthy in a famous Dartmouth College Workshop held in the summer of 1956. The research of artificial intelligence began after the Second World War. Many engineers started to design machines that have intelligence.

Artificial intelligence has become popular in various different areas, such as engineering and medical field. Artificial intelligence has now been employed in language teaching and learning and serves a variety of uses for language teaching and learning. It can be a tutor who offers language drills or skill practice and a stimulus for discussion and interaction or a tool for writing and research [3].

Artificial intelligence divides roughly into two schools of thought:

- General Artificial Intelligence
- Computational Intelligence

General Artificial intelligence:

General Artificial Intelligence mostly involves methods now classified as machine learning, characterized by formalism and statistical analysis. This is also known as symbolic artificial intelligence, logical artificial intelligence, neat artificial intelligence and good old fashioned artificial intelligence.

Methods include:

- ❖ Expert systems: apply reasoning capabilities to reach a conclusion. An expert system can process large amounts of known information and provide conclusions based on them.
- ❖ Case based reasoning
- ❖ Bayesian networks
- ❖ Behavior based artificial intelligence: a modular method of building artificial intelligence systems by hand.

Computational Intelligence :

Computational Intelligence involves iterative development or learning (e.g. parameter tuning e.g. in connectionist systems). Learning is based on empirical data and is associated with non-symbolic artificial intelligence, scruffy artificial intelligence and soft computing.

Methods include:

- ❖ Neural networks: systems with very strong pattern recognition capabilities.
- ❖ Fuzzy systems: techniques for reasoning under uncertainty, has been widely used in modern industrial and consumer product control systems.

Evolutionary computation: applies biologically inspired concepts such as populations, mutation and survival of the fittest to generate increasingly better solutions to the problem. These methods most notably divide into evolutionary algorithms (e.g. genetic algorithms) and swarm intelligence (e.g. ant algorithms).

A linguistics company is using artificial intelligence to shorten the time it takes to learn a new language. It takes about 200 hours, using traditional methods, to gain basic proficiency in a new language. This artificial intelligence powered platform claims it can teach from beginner to fluency in just a few months – through once-daily 20 minute lessons.

Learning a new language is hard. Some people seem to pick up new dialects with ease, but for the rest of us it's a trudge through rote memorization. A never-ending stream of flashcards and nouns might not be the optimum learning experience for everyone.

The application of artificial intelligence is very popular in many different fields, such as engineering and medical care. Artificial Intelligence has also been employed in language teaching and learning. The obvious example is electronic dictionary. Language learners can learn vocabulary, phrases, and slang by using an electronic dictionary. Learners can also improve their speaking and listening skills by a speaking dictionary. With the development of artificial intelligence, learners have one more medium for language learning.

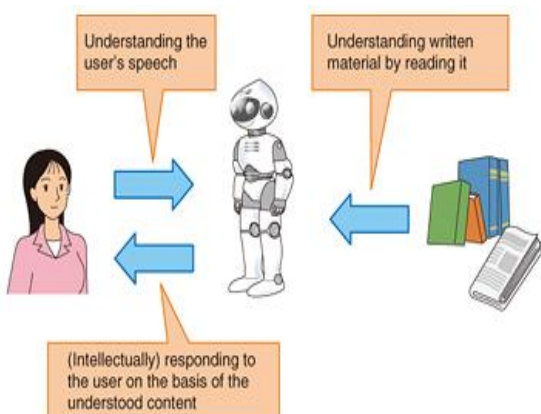
One of the first massively adopted, adaptive, online language learning services was Duolingo. Many educational experts question the quality of the learning but an estimated 30 million users are currently trying it – and here's the punch – it's free. If this is what the first, scaled, consumer service can achieve, imagine what is yet to come.

Chatbots, interfaces that allow you to talk to an application online via text or speech, are another godsend in language learning, as they bring dialogue to teaching. Duolingo has dabbled with chatbots and is likely to find that they will bring the scalable, personalised dialogue and immersion that language learning requires. We've already seen a chatbot anonymously replacing a teacher at Georgia Tech, and being put

up for teaching awards by learners. Chatbots bring naturalistic learning, engagement and personalised dialogue.

Scaling up

One word really matters here – scale. Artificial Intelligence is many things and can be used in many ways for improving learning interfaces: creation of learning content, curation of content, control of feedback (adaptive learning), dialogue, immersion, student engagement and assessment. In the same way

that the translation of languages has been revolutionised by artificial intelligence, so will its teaching and learning. Artificial Intelligence loves scale, as scaled use, and data, is what allows it to scale quality. The more you use it the better it gets. The demand for English language learning way outstrips supply. The same force that has helped increase the scale of the thirst for english skills will deliver the means of easy and cheap learning – online artificial intelligence.

Elon Musk (CEO of Tesla) and Mark Zuckerberg (CEO of Facebook) have invested in the frictionless interfaces of tomorrow. Musk’s Neuralink wants to interface directly with the brain through a ‘neural lace’ and Zuckerberg through mind reading (optically via lasers). We can already read minds (what words you’re thinking) through scanners, but these are huge and cost tens of millions of dollars. Zuckerberg wants to tap into the part of the brain that results in speech to allow you to think words that will then be typed. Musk is far more ambitious in that he wants to extend cognition. He argues that this has already happened in the sense that we have cognitive extension through the pocket-size, personal and powerful technology that is the smartphone. His aim is to allow us to acquire a new skill or language with little effort.

Fluency first

Unlike traditional approaches which utilise lessons and weekly plans, Glossika attempts to tailor learning material to your specific level and needs. Users select the topics that matter most to them and work at a comfortable pace on their desktops or smartphones. Users of flashcard apps like Anki will recognise the use of spaced repetition, in which items more difficult to the learner are repeated more often while those that are learned successfully are saved for later review. Sound patterns and exposure Glossika further teaches by using sound patterns to mimic the way children learn a language: by listening. Frequent exposure is utilised to focus on fluency improvement. Eschewing the grammar books makes this an ideal method for those tired of traditional learning techniques, however it may prove a bit confusing to total beginners who like to start by learning all the rules. A review of Glossika by Fluent Language suggests it works best when paired with traditional learning methods.

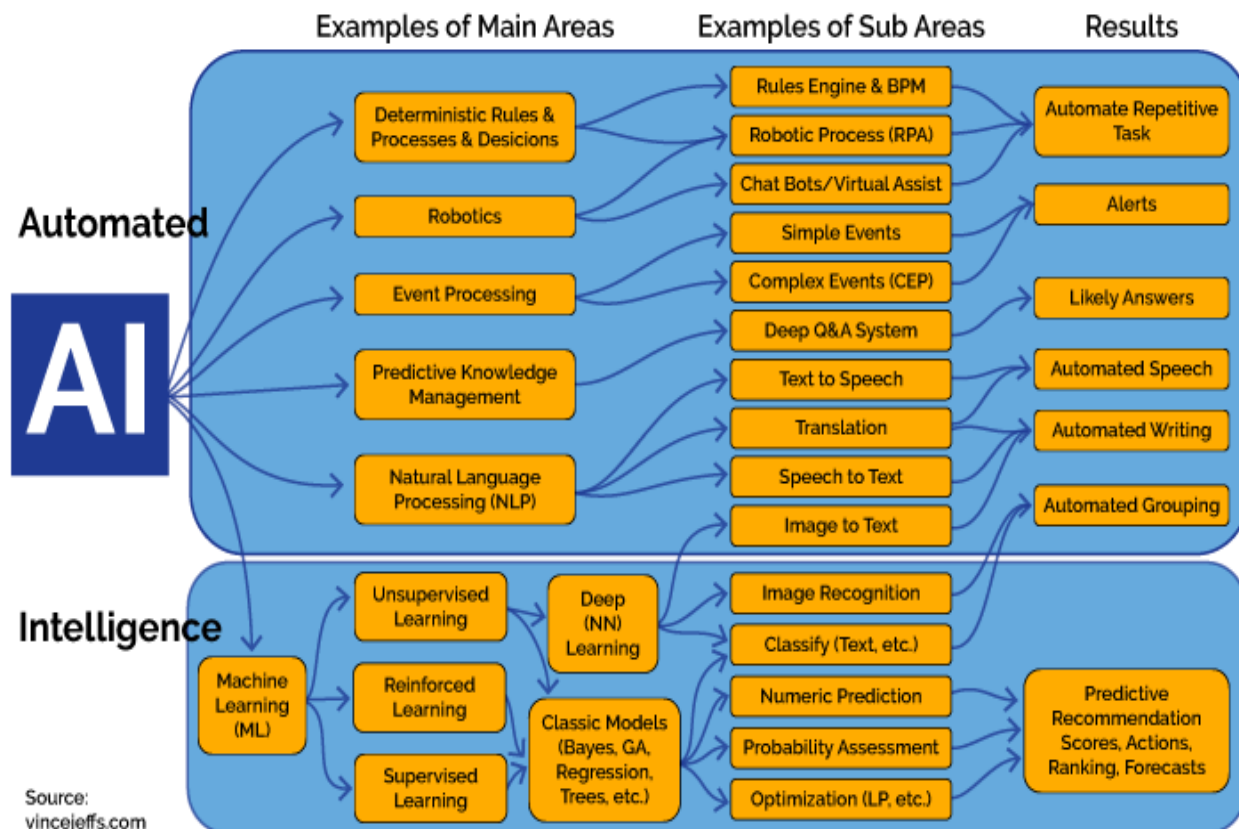
An evolving process

Ultimately it seems that Glossika offers a unique learning method that’s guided by artificial intelligence, however artificial intelligence only helps the user focus in on the most ideal lessons, ultimately saving precious learning time, but not on instruction itself. Of course, other applications are utilising such techniques as well. Duolingo has long had a process to help users find their ideal difficulty level for study. (It should also be noted that all this is technically “machine learning” and not “true artificial intelligence”. True artificial intelligence is much more difficult to achieve technologically and will have more profound impacts on human society. Here we use “artificial intelligence” in the colloquial sense.)

As time progresses, artificial intelligence can help language learners save time when studying on their own, however having a human language partner or a good teacher simply can’t be beat. Until artificial intelligence reaches the capabilities of conversing

intelligently with humans, it will be hard to replicate the unpredictability of real human interaction, which is ultimately the core purpose of language learning.

What is certain is that such tools, especially when used in conjunction with traditional learning methods, can vastly help language learners become well-rounded in a language. Students don't need to choose one method over another, but rather combine their most preferred method with the numerous options out there to create the best comprehensive language program for themselves.

Natural Language Processing (NLP) refers to artificial intelligence method of communicating with an intelligent systems using a natural language such as English. The field of NLP involves making computers to perform useful tasks with the natural languages humans use [4].

The input and output of an NLP system can be :

- ❖ Speech
- ❖ Written Text

Components of NLP

There are two components of NLP as given:

Natural Language Understanding (NLU)

1. Understanding involves the following tasks
2. Mapping the given input in natural language into useful representations.
3. Analyzing different aspects of the language.

Natural Language Generation (NLG)

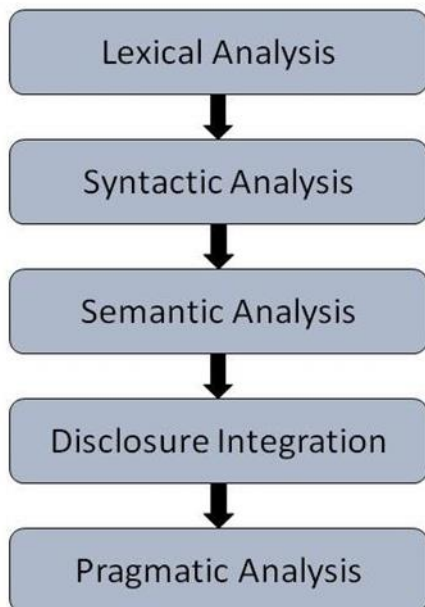
It is the process of producing meaningful phrases and sentences in the form of natural language from some internal representation.

It involves –

1. Text planning – It includes retrieving the relevant content from knowledge base.
2. Sentence planning – It includes choosing required words, forming meaningful phrases, setting tone of the sentence.
3. Text Realization – It is mapping sentence plan into sentence structure.

Steps in NLP

There are general five steps :

1. Lexical Analysis – It involves identifying and analyzing the structure of words.

2. Syntactic Analysis (Parsing) – It involves analysis of words in the sentence for grammar and arranging words in a manner that shows the relationship among the words

3. Semantic Analysis – It draws the exact meaning or the dictionary meaning from the text.

4. Disclosure Integration – The meaning of any sentence depends upon the meaning of the sentence just before it.

5. Pragmatic Analysis – During this, what was said is re-interpreted on what it actually meant. It involves deriving those aspects of language which require real

world knowledge [5].

A wide variety of meaningful and interesting artificial intelligence giving learners easier access to the tools can help them develop their language skills. This Artificial intelligence technology can provide learners with more opportunities for interaction beyond the restriction from time and locations. It is hoped that language learning can be more fun and more efficient.

In most language classrooms, it is not difficult to see how to motivate students to learn and how to keep the motivation going are big issues for teachers. Oral language development is clearly a key skill for second language learners, but it does not stand alone. The relationships among the four skills of listening, speaking, reading, and writing are complex and intertwined.

Therefore, Artificial intelligence provides more opportunities and time for users to learn languages. However, there are still spaces for developing more intelligence on Artificial intelligence in order to make it more “real”. For example, speech recognition for users would be an excellent function for learners to practice speaking.. It is hoped that language learning can be more fun and more efficient. With a wide variety of meaningful and interesting artificial intelligence, giving learners easier access to the tools can help them develop their language skills.

REFERENCE LIST:

1. Brown, H. D.. 1994. Principles of Language Learning and Teaching[M]. 3rd ed. EnglewoodCliffs, NJ: PrenticeHall.
2. Bump, J.. 1990. Radical Changes in Class Discussion Using Networked Computers[J]. Computers and the Humanities, (24): 49-65. Dreyfus, L.. 1992. What Computers Still Can't Do[M]. London: The MIT Press.
3. Ellis, R.. 1994. The Study of Second Language Acquisition[M]. Oxford: OxfordUniversityPress.
4. Greenia, 1992. Computers and Teaching Composition in a Foreign Language[J]. ForeignLanguageAnnals.
5. Van Handle, D. C. &Corl, K. A.. 1998. Extending the Dialogue: Using Electronic Mail and the Internet to Promote Conversation and Writing in Intermediate Level German Language Courses.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ В СОВРЕМЕННОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ахмадишина Лилия Ильнуровна, Исмагилова Рамзия Васильевна
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Набережночелнинский государственный педагогический университет» (ФГБОУ ВО «НГПУ»),
Набережные Челны, Россия

Аннотация: В данной статье раскрывается роль и значение психолого-педагогических аспектов использования ИКТ в современной начальной школе. Подробно обоснована актуальность проблемы применения информационных технологий в образовательном процессе. Рассматриваются проблемы изучения психологических и педагогических аспектов использования ИКТ в современной начальной школе, поиск эффективных методов их применения. Определяется роль информационных технологий в деятельности педагога начальных классов, как средство повышения качества обучения, мотивации учащихся, увеличения доступности образования, обеспечения гармоничного развития личности ребенка. В статье представлены психолого-педагогические проблемы обучения на основе применения ИКТ. Выявлены психологические и педагогические аспекты использования информационных технологий в начальной школе. В статье раскрывается роль ИКТ, как средство повышения мотивации у обучающихся, их перехода от пассивного участия в процессе обучения к более активному. Представлена роль информационных технологий, которые играют значительную роль в современном образовании, дают возможности для повышения эффективности образовательного процесса. Статья содержит богатый ценностно-оценочный материал, предназначена как для ученых педагогов, так и для учителей школ, преподавателей вузов и студентов педагогических факультетов.

Abstract: This article reveals the role and significance of psychological and pedagogical aspects of the use of ICT in modern primary schools. The relevance of the problem of the use of information technologies in the educational process is substantiated in detail. The article deals with the problems of studying the psychological and pedagogical aspects of the use of ICT in modern primary schools, the search for effective methods of their application. The role of information technologies in the activities of primary school teachers is determined as a means of improving the quality of education, motivating students, increasing the availability of education, and ensuring the harmonious development of the child's personality. The article presents the psychological and pedagogical problems of teaching based on the use of ICT. Psychological and pedagogical aspects of the use of information technologies in primary school are revealed. The article reveals the role of ICT as a means of increasing the motivation of students, their transition from passive participation in the learning process to more active. The role of information technologies, which play a significant role in modern education, provides opportunities for improving the efficiency of the educational process, is presented. The article contains a rich value-evaluation material, intended for both academic teachers and school teachers, university teachers and students of pedagogical faculties.

Ключевые слова: психологические аспекты, педагогические аспекты, информационно-коммуникативные технологии, технология, современная начальная школа, проблема, педагог.

Keywords: psychological aspects, pedagogical aspects, information and communication technologies, technology, modern primary school, problem, educator.

Процесс информатизации образования стремительно движется вперед, и школа должна соответствовать требованиям информационного века. В современной начальной школе учащиеся должны стать субъектом и активно включаться в процесс обучения. Поэтому на современном этапе организации образовательного процесса в начальной школе педагог должен использовать ИКТ[3].

Особую актуальность в образовании приобретают изучение психологических и педагогических аспектов использования ИКТ в современной начальной школе, поиск эффективных методов применения информационных технологий.

Применение ИКТ в деятельности педагога начальных классов позволяет повысить качество обучения, увеличить доступность образования, мотивировать учащихся, обеспечивает гармоничное развитие личности ребенка, который ориентируется в информационном пространстве. Использование информационных технологий в учебном процессе начальной школы способствует дифференцированию процесса обучения с учётом индивидуальных особенностей каждого ученика[1].

Применение информационных технологий в начальных классах способствует проведению уроков, основанных на проблемных, эвристических, игровых и других эффективных формах обучения, которые позволяют развивать индивидуальность, самостоятельность, творчество, восприятие ребенка. Данные

технологии играют значительную роль в процессе формирования таких качеств личности, как самостоятельность и ответственность, повышает учебную мотивацию.

ИКТ в современной начальной школе позволяет менять авторитарный тип обучения непринужденной, более позитивной учебной средой. Компьютерные технологии способствуют решению возникших трудностей в обучении, повышению у младших школьников способности решать логические проблемы и задачи[2].

Психолого-педагогические основы применения ИКТ в образовательном процессе свидетельствуют о том, что информационные технологии влияют на развитие памяти, воображения, мышления, речи и внимания учащихся.

Проблеме применения ИКТ в образовательном процессе в начальной школе не уделяется должного внимания, вследствие чего возникают проблемы психолого-педагогического характера при обучении на основе ИКТ [1].

Психолого-педагогическими проблемами обучения на основе применения ИКТ являются следующие:

- проблема оптимальности состава учебно-методических комплексов для эффективного обучения в современных информационно-образовательных средах;

- проблема оптимизации представления учебного материала, восприятия человеком учебного материала, представленного в электронном виде, понимания электронного учебного материала;

- проблема готовности преподавателей и обучаемых к обучению на основе ИКТ;

- воспитательные проблемы, связанные с недостаточностью очного контакта педагогов и учащихся [2].

Применение ИКТ в начальной школе должна учитывать психологические особенности учащихся, развитие их познавательных процессов. У обучающихся начальных классов развито непроизвольное внимание. Они с любопытством и интересом воспринимают окружающую среду и новую информацию. В образовательном взаимодействии педагога и ученика одной из актуальнейших проблем является привлечение и сохранение внимания на протяжении всего урока. Учебный материал, который основан на наглядности, способствует развитию концентрированного и устойчивого внимания у младших школьников. Информация, воспринятая зрительно, более осмысленна, лучше сохраняется в памяти. Однако в процессе обучения играет большую роль речь педагога, которая воздействует на слуховые анализаторы ребенка[3].

Эффективным способом повышения мотивации и индивидуализации обучения, развития творческих способностей ребенка является использование информационных технологий в учебной и внеучебной деятельности в начальной школе.

ИКТ в учебно-воспитательном процессе будет эффективным и продуктивным, если педагог знает и понимает психолого-педагогические аспекты их применения.

К психологическим аспектам использования информационных технологий в начальной школе относятся:

- наглядный принцип обучения, так как у учащихся начальных классов преобладает наглядно-образное мышление;
- активизация познавательной деятельности учащихся;
- повышение мотивации обучения;
- развитие творческих способностей у младших школьников;
- создание благоприятного эмоционального фона;
- развитие способностей ориентироваться в информации разного вида, элементах алгоритмической деятельности, образного и логического мышления;

К педагогическим аспектам использования информационных технологий относится:

- повышение качества усвоения материала;
- применение индивидуального подхода к учащимся начальных классов;
- овладение практическими способами работы с информацией: поиск, анализ, преобразование, передачи, хранение информации, её использование в учебной деятельности и повседневной жизни;
- овладение умениями использовать компьютерную технику для работы с информацией в учебной деятельности повседневной жизни;
- формирование начальной компьютерной грамотности и элементов информационной культуры;
- воспитание интереса к информации, бережного отношения к техническим устройствам.
- формирование исследовательских умений и умений принимать оптимальные решения[3].

ИКТ играет большую роль в создании наглядных опорных моментов, закреплении и систематизации полученных знаний. В процессе данной деятельности педагогу необходимо учитывать эмоциональное воздействие информации, которое позволяет вызвать интерес и положительный настрой у младших школьников.

Работая с информационными технологиями компьютером, учащиеся начальной школы расширяют свои познания относительно изучаемого вопроса, у них появляется интерес к предмету, они более активно пользуются учебной и технической литературой. Применение данного средства в образовательном процессе способствует развитию умения планировать свою деятельность, принимать ответственные решения. Все больше начинают играть роль коммуникационного устройства, которые открывают новые педагогические возможности [1].

В современных условиях главной задачей образования является не только получение учениками определённой суммы знаний, но и формирование у них умений и навыков самостоятельного приобретения этих знаний. Применение информационных технологий в процессе обучения способствуют формированию у младших школьников более высокого уровня самообразовательных навыков, умений ориентироваться в информации, выделять главное, обобщать, делать выводы. В процессе раскрытия

возможностей новых компьютерных технологий в процессе обучения важную роль играет педагог.

Таким образом, применение ИКТ должен стать частью образовательного процесса, а не только дополнительным средством обучения. В процессе данной деятельности идет развитие интеллектуальной, эмоциональной, личностной сферы у учащихся начальной школы и повышается эффективность образовательной деятельности.

Информационные технологии в образовательном процессе являются основанием для гибкого управления учебным процессом, и его дифференцирования с учетом индивидуальных особенностей младших школьников[2].

ИКТ способствует повышению мотивации у обучающихся, их перехода от пассивного участия в процессе обучения к более активному. Информационные технологии могут служить средством для привлечения внешнего мира в школу, и в целом вызвать изменения в способе предоставления образования.

Таким образом, при правильной организации и учете психолого-педагогических аспектов применения ИКТ в начальной школе, можно повысить эффективность процесса обучения. Информационные технологии играют значительную роль в современном образовании, дают возможности для повышения эффективности образовательного процесса, требуют глубокого изучения их воздействия на личность младшего школьника.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Роберт, И.В., Панюкова С.В., Кузнецов А.А., Кравцова А.Ю. Информационные и коммуникационные технологии в образовании // под ред. И.В. Роберт. – М.: Дрофа, 2008.
 2. Минеева, Т.Ф. Информатика в начальной школе / Т.Ф. Минеева // Начальная школа. – 2004 – №11.
- Попова, Н. Г. Информатизация учебного процесса. /Н.Г. Попова // Начальная школа. – 2002 – №11.

ЗАЙЫРЛЫ МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ЗАМАНАУИ ДІН ФУНКЦИЯСЫ

Нарымбаев Қуандық Датхабайұлы, Қорқыт Ата атындағы Қызылорда
университеті, аға оқытушы
Усенова Салима Кундакбаевна, педагог-зерттеуші
№ 171 Ғ.Мұратбаев атындағы орта мектеп

Қазақстандық зайырлы мемлекет пен діннің ара қатынасына көзқарас әр қилы, өйткені тәуелсіздік алғаннан кейін бізде бұл салада реттеу қызметі өте әлсіз қалыптасты. Тәуелсіздік алып, либералдық бағыттағы ашық, зайырлы мемлекет деп жариялағаннан кейін елімізге мақсаттары күдік тудыратын

көптеген конфессиялар мен діни ағымдар қаптап кетті. Бұлардың біршамасы экстремистік, жікшілдік бағытта екендігі және біздің қоғам мен мемлекетіміздің мүддесі үшін олардың басы ауырмайтыны жүре бара белгілі болды. Конституциямызда жария етілген ар – ұждан, сенім бостандығына, тегіне, көзқарасына байланысты адамды кемсітпеу т.т. бір сөзбен еркіндік пен теңдік нормаларын арқаланып, елімізге кірген діни ағымдар өздерінің алдын –ала деттеген құпия мақсаттарын іске асыра бастады. Адам жатақханасында мәдениет, діл және адами құндылықтар бірінші кезекте бастауын діннен алып, дін арқылы қалыптасатыны тарихтан белгілі. Американдық философ Э.Фромм діни сенім адамның пенде ретіндегі терең болмысынан туындайтынын пайымдай келіп, адам өз өмірін бағыттауға, және сол жолда бір нәрсеге табынуға мәжбүр екенін айтқан. Дұрыс пікір. Егер ойшылдың осы қисынына жүгінсек онда адам дінді мойындамағанның өзінде басқа нәрсеге сенім артып соған табынуы хақ. Ондай идолдар мен фетиштер өте көп және басым көпшілігі адам табиғатына жат, қайшы, оны іштен ірітіп бұзушы екенін ескерсек, онда мұның тікелей мемлекет қауіпсіздігіне төнген қатер екендігін байқаймыз. Мемлекет құрушы негізгі ұлт-қазақ халқының өз тарихы, әдет-ғұрпы, мәдениеті, менталитеті бар, демек адамға тән сенім, табыну, демек өмірлік бағыт бағдарға да мұқтаждығы да бар.

Жақын мың жылдықтан осы уақытқа дейін қазақтар да тарихи мәдениет құрушы және әдет-ғұрып қалыптастырушы, оның өмірін бағыттаушы дін - ислам діні болып келді. Еліміздегі ислам дінін уағыздайтын адамдар саны халықтың 70 пайызын құрайды. Тәуелсіздік алғаннан бері Қазақстандағы діни бірлестіктер саны 6,5 есеге артқан. Яғни 1990 жылы 671 болса, 2010 жылы 4427 ге жеткен. Кейін діни агенттік құрылып, реттеушілік жұмыстар нәтижесінде бұл сан біршама азайды. Бұлардың арасында салафиттік (фундаменталды) және радикалды (жихадшылар, такфиршілер) ағымдар, қазіргі кезеңде күш алып келе жатырған Ихвнуль - мусулимин ілімі (оның радикалдық секталары) бар. Көп уақыт интернет желісінде олардың идеялары еш кедергісіз насихатталды. Діни ағымдар өз сайттары арқылы жастардың санасына ислам жолындағы соғыс (моджахед), кекшіл жесір және басқа стереотиптерді сіңіруде. Бұл діндердің басты қарсылығы біздің негізгі діни ұстанымыз - ислами суниттік бағыттағы бейбітшіл Әбу Ханифа мазһабына қарсы бағытталған. Діндер арасындағы қайшылық, өзара өзінің канондары мен догматтары үшін күрес рухани қуаңшылыққа, саяси-әлеуметтік шиеленіске алып келетіндей түрі бар. Жағдай осылай болғандықтан бұл діндердің ұстанымдары мен мемлекетқұрушы, мәдениет құрастырушы ұлт – қазақ халқының, мемлекеттің діндермен арақатынасын реттеу қажеттігі туындап отыр. Елбасы Н.Назарбаев «Қазақстан-2050 Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында: «Біз әлеуметтік, этностық және діни шиеленістер мен қақтығыстарды еңсерудің жаңа сенімді механизмдерін жасауымыз керек. Дәстүрлі емес секталар мен күмәнді жалған діни ағымдардың іс-әрекетін қатаң түрде тыйып отыру қажет», -деп көрсетті.[1] Басқа әлеуметтік қатерлерді айтпағанның өзінде діни адасушылыққа алдымен мойын ұсынып отырған қазақ ұлтының өкілдері екені ешкімге жасырын сыр емес. Мұның өзі ұлт қауіпсіздігі

туралы біршама ойларға жетелейді. Яғни зайырлы мемлекет пен діннің арақатынасын анықтап, қандай дінге немесе діндерге басымдық бере дамуымыз керек деген мәселені шешу өз кезегін күтуде. Соңғы кездерде әлеуметтік өміріміздегі дінаралық қатынастардың маңызы және оның шешу жолдары туралы пікірлер айтыла бастады. Бұл құптарлық жайт. Дінтанушы Есбосын Смағұл «Мемлекеттік органдардың ірі діни бірлестіктермен байланыс құруы басқа діни бірлестіктерге қатысты шеттету немесе теңсіздік деп қарау дұрыс емес. Заң ірі екі ислам мен православ діндерін бөліп көрсету арқылы оларға ерекше құқықтар беріп отырған жоқ, себебі заң алдында барлығы тең»[2]. Яғни бұл жерде дін мәселесінде мемлекетқұрушы ұлттың мүддесін ескеру қажеттігі білінеді. Аталып отырған мәселе бүкіл дүние жүзіне ортақ. Алдыңғы қатарлы дамыған батыс мемлекеттерінде дін мен зайырлы мемлекеттің ара қатынасы реттелінген, толық анықталған.

Әлемде зайырлы мемлекеттердің дінге қатынасы үш модельде қалыптасқан. Біріншісі, атеистік модель. Атеизм ілімінде Құдайға орын қарастырылмаған. Олай болса дін Құдай сөзі емес адамның ойдан шығарылған дүниесі. Әлбетте атеистік мемлекеттерде, мысалы кешегі өтіп кеткен ССРО, қазіргі КХДР, ішінара Қытай, діннің ешқандай рөлі болмайды. Аталған мемлекеттерде дінмен қатынас жасалмақ былай тұрсын, дінге қарсы ашық түрде қуғын – сүргін жасалынған кездері де болды. Біз 70 жыл бойы осындай атеистік қоғамда өмір сүрдік.

Қазіргі уақыттағы мемлекеттің дінге қатынасы тәжірибесінде екі модель - сепаратистік және кооперативтік модельдер қолданыста. Сепаратизм діни қауымдастықты мемлекеттен бөле отырып, ол туралы арнайы заң қабылдамайды. Яғни мемлекет діндер тағдырын шешуді олардың өзіне тапсырып, бейтарап бағыт ұстанады.

Кооперативтік модельді кейде таңдамалы модель деп те атайды. Мұнда бір немесе екі дін мәдениетқұрушы, мемлекетқұрушы дін ретінде таңдап алынады, олардың қоғамға пайдалы - ау деген құндылықтары ескеріле отырып Конституциялық деңгейде артықшылық беріледі, заңдастырылады. Аталып отырған модель Европаның демократиялық бағыттағы елдерінде кең таралған. Бірақ біртектес емес. Әр мемлекеттің дінмен қатынасы тарихи ерекшеліктеріне, әдет-ғұрпына, саяси құрылымына т.т. тікелей байланысты шамалы айрмашылықтары бар. Мысалы Франция зайырлы мемлекет болғанымен дін саясаттан толығымен ажыратылған. Оның орнын консерватизм, либерализм, социализм сияқты саяси идеологиялар басады, ал көптеген саясатшылары дінге қарсы көңіл-күйдегі материалистер. Әлемдік өлшеммен алғанда Францияның цивилизациялық-мәдени имиджі өте жоғары. Әлбетте Франция мемлекетінің зайырлылық тартымдылығы жоғары болғандықтан қалыптасу кезеңіндегі жас мемлекеттер Францияны дамыған, демократиялық, зайырлы мемлекет ретінде үлгі тұтады. Мүмкін бұл көзқарас ХІХ-ХХ ғ.ғ. дұрыс болған шығар. Бірақ ХХІ ғасыр өлшемімен алғанда Франция мемлекетінің зайырлылық моделі алдыңғы қатарда деп айта алмаймыз. Біріншіден, зайырлылықтың француздық моделі (лайцизм деп аталынады) осы заманғы көптеген моделдердің бірі. Екіншіден, зайырлылықтың бұл моделі ретсіз қатаң, яғни ХХІ ғасырдың сестері мен

шындықтарына жеткілікті төтеп бере алмайды. Лайцизм бір сөзбен айтқанда зайырлылықтың тар түсінігі. Францияның зайырлылық моделі дінді мемлекеттен өте қатаң, компромиске келмейтін түрде бөлуді, яғни дінді азаматтардың тек жеке ісі, басқаша емес деп қарайды. Осы тұрғыдан алып қарағанда лайцизм белгілі бір деңгейде орыс большевизімінің дінге атеистік қатынасымен, яғни «дін адам санасын уландыратын апиын» доктринасымен бірдей. Бұл екі елдің екеуінде де революция саяси құрылымын, қоғамның идеалын дінмен қоса түбегейлі қиратқан, дін қуғындалған. Осы тарихи тәжірибенің әсері біздің заманымызға дейін созылып, қоғамда діни немқұрайды, материалистік көзқарас басым бағытта. Дегенмен діндердің ішінде протестантизм бағытындағы кальвинизм ағымы басқа діндерге қарағанда басым күшке ие. Көріп отырғанымыздай Францияда дінге көзқарас онша жылы емес. Бірақ Францияның бұрынғы отар елдері, мысалы Алжир, мұсылман елі. Францияда көптеген мұсылман мигранттары өмір сүріп жатыр. Осыған байланысты Франция да бүкіл Европа этносаяси векторына ілесіп мультикультурализм саясатын ұстануға мәжбүр болды. Батыс қазіргі уақытта мультикультурализм өзін-өзі ақтай алмады деген тұжырымға келіп отыр. Мәселенің себебін зерттеушілер көбіне тіл, әдет ғұрып, менталитет т.т. сәйкес келмеушілігін алға тартады. Алайда аталып отырған құндылықтардың арғы жағында дін жататындығы, дағдарыс негізінде ислам мен христиан дінінің көнеден келе жатырған қайшылығынан туындап отырғандығы ескеріле бермейді. Зайырлы мемлекет қалай болғанда өзінің конфессиялық дұрыс одақтастығын таба білу керек. ХХІ ғасыр талабы осындай. Демек зайырлы мемлекет пен діндердің қатынасы өзгеруі тиіс екендігі қазір белгілі болып отыр. Ерте ме кеш пе Францияда да бір немесе бірнеше дінге заң жүзінде басымдық беріп, қоғам дінмен одақтаса отырып басқарылатын болады. ХХІ ғасырдың шындығын түсініп, Француз лайцизмін үлгі тұтқан біршама мемлекеттер одан бас тарта бастады. Мысалы Турция соңғы 10 жылдықта француз лайцизмінен жоспарлы түрде бас тарта отырып, негізінде ислам бағытындағы біршама саяси және құқықтық реформаны сәтті аяқтады. Тунис революциясы да француз зайырлылық моделіне негізделген саяси тәртіпті түбегейлі өзгертті деп айтуымызға болады.

Қандай да бір мемлекет болмасын оның дамуы тұрақтылыққа, өзара төзімділікке негізделеді. Ықылым кезеңдерден бастап дін тұрақтылықтың кепілі болып келеді. Зайырлы мемлекеттер дінге сенім бостандығын бере отырып, мемлекетқұрушы ұлттың ұстанатын дініне басымдық береді, қалған діндер осы діннің жанына топтасып, түсіністікпен өмір сүреді. Бірақ бұл ахуал міндетті түрде Конституциялық нормалармен көзделінуі тиіс. Италияда осы жағдай іске асқан. 1929 жылғы Латерандық келісім бойынша католик шіркеуі – Ватикан және Италия Республикасы өз бетінше түсіністікпен өмір сүреді. Италия зайырлы мемлекет, онда барлық конфессиялар тең, ұждан мен дін бостандығы заңдастырылғанмен 1984 жылға дейін католик діні Италияның мемлекеттік діні болып келді. Сол жылы қабылданған “Жаңа Конкордаттан” кейін католик діні және басқа діндер болып бөлінді, барлық діндер тең деп жарияланды. Алайда католик шіркеуі – Ватикан өзінше мемлекет қой. Оның үстіне католик діні тек

Италияда емес, барлық Европа елдерінде сөзсіз беделге ие, яғни бір емес бірнеше мемлекеттерде басымдыққа ие.

Белгілі бір діннің басым беделі көптеген Европа елдерінде: Грецияда Элладаның православие шіркеуі, Данияда дат халқының Евангелдік Лютерандық шіркеуі - мемлекеттік діндер. Израилда басқа дінді ұстанған еврейдің отанына оралуына болмайды. (Айтып отырғаны иудаизмнен басқасы болуы керек). Интеллектуалдық артықшылығы аңызға айналған еврей халқы неге мұндай қадамға барады? Тарихта олардың тәубасына (Холокост, мысалы фашизмнің оларға қарсы геноциді) келетіндей оқиғалар болды ғой. Өзінен өзі түсінікті, азғантай ұлтын шашыратып алмас үшін осындай қадамдарға барып отыр. Осыған қарап қазақ халқы өз жағдайына көз жүгіртуіне бола ма екен? Японияда джайнизмге, Германияда лютерандық, Ресейде православиеге артықшылық беріледі. Әрине аталған елдердің барлығында бір дінге айрықша конституциялық статус берілмеген. Дегенмен басымдық басқалай мемлекеттік қолдауларда орын алып, бір діннің сөзсіз артықшылығын білдіріп отырады.

Кооперативтік модель мемлекеттік тәжірибеге енген жағдайда бірнеше статусқа: мемлекет құрушы, мәдениетқұрушы дін статусы, дәстүрлі немесе тарихи дін статусы, ақырысында, басым көшіліктің діні статусы болып бөлінеді. Елдің тарихи - әлеуметтік ерекшелігіне қарай осы статустың біреуі таңдалынады. Осындай айрықша статус алған діндер қосымша құқықтарға ие болады. Атап айтқанда азаматтық қоғамның барлық салаларында, оның ішінде құқық қорғау мен әскери сала да бар, өзінің діни жұмыстарымен кедергісіз шұғылдануға заңмен кепілдік беріледі. Сепаратистік модельдердегі кейбір елдерде мұндай кеңшілік жоқ. АҚШ, Франция, Нидерландия сепаратистік модельдегі мемлекеттер. Бұл елдер сепаратистік бағытта болғанмен олардың бірбірінен айырмашылығы бар. АҚШ, Ұлыбритания сепаратизмнің «жұмсақ» түріне жатады да, Франция жоғарыда көрсетілгендей сепаратизмнің «қатаң» түріне жатады. Біздің Қазақстан да әзірге сепаратистік моделді оның ішінде «жұмсақ» түрін ұстанады. Келесі кезеңде Қазақстан сепаратизмнің «жұмсақ» моделінен кооперативтік моделге, яғни мемлекет құраушы –қазақ халқының сұранысынан туындайтын дінді таңдау моделіне көшіп сол дінге Конституциялық басымдық беру керек. Тоталитарлық Кеңес идеологиясы тарих сахнасынан кеткеннен кейін Қазақстанның рухани кеңістігі біршама жетімсіреді. Оның орны көп жағдайда шетелдік рухани жат дүниелермен толтырылып, бұл рухани басқыншылыққа соңғы кездерде ғана мән беріліп отыр. Мен ар-ұждан бостандығын, адам құқықтарының мызғымастығын, коммерцияның, жарнаманың нарық кеңістігінде алатын орнын, оны заң талаптары қолдайтынын түсінемін. Бірақ ол ұлттың, мемлекеттің яғни өмірдің мүддесінен жоғары емес қой. Қазіргі кезде демократияның бостандық постулаттарына сүйеніп интернеттен, теледидардан, кейбір баспа материалдардан рухани мәнгүрттікке итермелейтін сюжеттер толастар емес. Тіпті ол имандылық мақсатта дегеннің өзінде басқа халықтардың құндылықтары мен болмысын (орыс, түрік, қытай, американдық, еуропалық т.т.) асыра дәріптеу біздің ұлттық намысымызды, рухымызды көпе көрінеу жаралап, әлсірете бастағанын байқауға болады. Бұл шұғыл назар аударуға тұратын құбылыс деп есептеймін. Нәтижесінде

конституциялық құрылымды өзгертуге, ұлт тұтастығын бұзуға бағытталған үндеулер, ұрандар, тіпті лаңкестіктің жаңғырығы да бой көрсете бастағандай. Соңғы кездергі орыс шовинизімін қоздыра отырып шекара тұтастығына көз салушылық осы қатардан орын алады. Осы тұрғыдан алып қарағанда кейбір қазақстандық авторлардың (Затов Қ. Сатершинов Б.) дін мен зайырлы мемлекеттің арақатынасы туралы ұстанымдары қазақстандық өмір шындығының заманауи талаптарын ескере бермейді.[3]

Ислам қасиетті дін. Ол теңдік пен әділдікті, иман мен парасатты уағыздай отырып, бейбіт өмірге, бірлікке шақырады. Ислам жер жүзін шарлап, ұлғаюда. Құдайға шүкір, біз осы көштің қатарындамыз, қазір тіпті басындамыз. Исламның қасиетті құндылықтары Ұлт Көшбасшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың сындарлы да сара саясаты - тұрақтылық, өзара келісім, толеранттылық доктринасына үндес. Біз заманауи қалыптасып отырған сыртқы жағдайды, ішкі ахуалдарды ескере отырып қазақ халқының дәстүрлі, тарихи діні – исламға **көпшілік діні статусын** беріп, мемлекеткұрушы, халықтарды біріктіруші ресми дін деп жариялауымыз керек. Алайда бұл қадамды байыппен бүкіл Қазақстанды мекендеген халықтардың келісімімен, қолдауымен, басқа діндерге еркіндік бере отырып, асықпай іске асыруымыз керек. Егер біз исламның мемлекеттік рөлін жоғарылатуда қате қадам жасасақ онда қоғамда исламофобиялық ахуал туындатады, мемлекетті тұрақсыздыққа, дағдарысқа тірейді. Итермелегенмен жүрек қаламаса сенім іске аспайды. «Исламофобия, әсіресе БАҚ, кино-индустрия, өнер мен әдебиеттегі мәтіндерде кемсітушілік ретінде таралатын оның түрлері дамыған Батыс елдерімен қатар, мәдени тұрғыда әртекті, экономикасы өтпелі елдердің (оған Қазақстан да жатқызылады) қазіргі қоғамдары үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Бұл құбылыс діннің атын жамылған кері ағымдардың кесірінен және діни сауаттылықтың төмендігінен біздің елімізден де орын тауып отыр»,- деген дінтанушы Б.Сатершиновтың алаңдаушылығы орынды[4]. Осы мәселені шешудегі БАҚ-ның атқаратын қызметі туралы қазақстандық авторлардың іргелі ойлары да бар[5]. Қазақстандық сарапшылар мекендеген халық санын ескере отырып, православие дінін қоса алға тартады. Бірақ мәселе жүйе, организм, яғни тірілер дүниесі туралы болғандықтан «бірігу» деген ұғымның семантикалық мазмұнына ерекше назар аударуымыз қажет. Қазақстанның басты саясаты –тұрақтылық тек халықтар бірлігі, яғни бірігу жағдайында іске асады. Ал бірігу идеясы (біздің жағдайымызда доктринасы) «бірлік» яғни «бірдің айналасы», нақты келгенде «бірдің бастауы» деген сөз, басқаша емес. Демек мақалада көтеріліп отырған идея алғаш бір діннің бастауымен іске асатыны хақ. Қазіргі кезеңде біздің зайырлы мемлекетімізде ұлтаралық қатынастарда бірліктің жүгін мемлекеткұрушы ұлт –қазақ халқы көтере алса, дін аралық қатынастарда бірдің яғни бірліктің жүгін қазақ халқының ұлы сенімі-ислам діні ғана көтере алады. Басқаша болуы мүмкін емес. Уақыт өте келе православие дінінің де рухани орны туралы ойлану керек шығар. Бұл жерде кімнің діні дұрыс, немесе артық деген мәселе емес, жаңа деңгейде діндер қалай бірігіп өмір сүру керек деген мәселе қарастырылып отыр. Яғни діннің өзінен гөрі саясатқа, демек мемлекеттік билікке

жақын тұжырым. Демек дін мәселесі Қазақстанда жоғарғы деңгейдегі саяси күш-жігерге сұранып тұр.

Әдебиеттер

1. Н.Назарбаев-«Қазақстан- 2050 Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». www.akorda.kz, 14.12.2014 жыл.
2. Есбосын Смағұл. Дін саласындағы мемлекет саясаты: қазіргі сипаты, мәселелері және келешегі. Халықаралық ғылыми конференцияның пленарлық баяндамалары. Философия, саясаттану және дінтану институты./- Алматы, 2013 жыл. 104 бет.
3. Затов.Қ.А. зайырлы мемлекет пен дін // Қаз.ҰУ хабаршысы. Философия сериясы.- Алматы, №1(42) 2013 жыл, 35 бет.
- Сатершинов Б.М. Зайырлы мемлекеттегі діннің жағымды рөлі //Адам әлемі, 2013 жыл, 185 бет.
4. Сатершинов Б. Исламофобия және діни негіздегі зерттеудің әдіснамалық және концептуалдық қырлары. Жур. Әл Фараби,№1(41), 2013 жыл, 118 бет.
5. Роль СМИ в консолидации современного общества/ Нысанбаев А.Н., Косиченко А.К.. Курганская В.Д. / -Алматы: КИЦ ИФиП КН МОН РК, 2010.- 223с.

TYPES OF INTERACTIVE METHODS AND PSYCHOLOGICAL POSSIBILITIES OF THEIR USE

Shukenova K. S.

Korkyt Ata Kyzylorda University

In modern didactics there are two different groups of methods of social, pedagogical and psychological teaching: traditional teaching and active (interactive) teaching methods. First of all, they differ from each other according to their goals. [1].

The distinction between interactive and traditional teaching methods should only be conditional. After all, traditional methods must also be active in the learning process. However, traditional methods are primarily aimed at the delivery of a certain fund of knowledge and the formation of practical skills. These include providing ready-made solutions as a model for learners.

In traditional teaching, the student's goal is to memorize and repeat what is given. Of course, students must be active in this task. However, this activity, depending on its content and direction, is mainly reproductive in nature. Therefore, this situation gives priority to memory in traditional teaching and reveals a lack of attention to the management of the development of creative thinking.

Active learning methods (from Latin *aktivus* - active, business) are a type of teaching aimed at developing students' independent thinking and the ability to solve extreme professional tasks as a specialist. The purpose of active learning is not only the ability to solve professional tasks, skills, but also the ability to analyze, think, and direct their actions. The acquired knowledge is promoted not only "for the **fund**", but also as a

teaching of the culture of performance and action, as well as the culture of creative activity, as circumstances and tasks change.

The main and most common interactive learning technologies are:

1. Pair work;
2. Rotational (variable) triplets;
3. Carousel;
4. Group work;
5. Role (business) play;
6. Discussion or debate

Psychologists have shown a constant interest to the phenomenon of discussion as a method of teaching since the 30s of the twentieth century. In addition, this prominent Swiss psychologist J. Piaget [3]. In the works of this scientist, it is shown that by discussing with peers, adults and young children, a child can get rid of selfish thoughts and accept the views of others. The requirements of today's scientific and technological progress set the learning process the task of studying the issues of managerial and creative decision-making in the group. Here the author's thoughts on the influence of group situational factors and discussions on the change of social principles (relations) played an important role.

Numerous psychological studies have shown that group communication increases the motivation and ego integration of participants to solve the problems discussed [4].

In addition, the mechanisms of group discussions have shown the effectiveness of their use in teaching and diagnostics, psychotherapy, creativity and other activities to increase the activity of interpersonal relationships.

Game methods are used in both traditional and interactive learning. The game method is emerging as a type of group learning methods based on learning and professional activity.

The game method is one of the most important forms of learning. The role of games is especially important in language learning. We describe these game methods.

Role-playing games are based on the creation of models of social roles in the process of solving educational and professional tasks. Role-playing games provide the student with an optimal environment for learning the language of social communication.

At present, it can be said that there are many types, definitions and classifications (classifications) of business games [5, 6]. Business games (IOs) are a form of creating models of material and social content of the professional activity of a specialist in order to find the norms of socio-industrial activity in society and optimal solutions to business situations. That is, a business game is a repetition of the actions of a particular organization and management, as well as the modeling of the management system in the form of a game.

The scenario of a business game indicates the description of the object, the procedure, the composition of the participants, the positions created by the pattern of action. It also provides a list of participants, their roles, background information, reference materials and tables needed to prepare the information for processing and appropriate decision-making. The proposed material describes the rules of the game and guidelines and conclusions.

One of the main concepts of the game method

is a "role". A role in a game is a representation of some real role or a set of real roles in a business game. A participant in a game is a participant in a business relationship that plays a specific role.

Discussion (learning) methods of teaching Group learning in solving educational and professional tasks based on organized communication. Group discussion is a method of organizing joint communication to quickly and effectively address its goals [7].

Among the teaching methods, the round table is a type of group discussion and one of the most effective methods of teaching. As a rule, the round table presents important thematic issues with the participation of leading experts on this issue [8].

Brainstorming is a type of original and discussion method of innovative games. Although this method does not criticize the search, it is characterized by collecting existing assumptions that arise during the search, analyzing whether they can be used in the future to overcome difficulties in practice [9].

Intellectual refreshment is carried out in the form of operative questions and answers. The teacher asks students a question, which they must answer briefly. If one of them has difficulty answering the question, the teacher asks the others. Thus, for 10-15 minutes, students' knowledge of "basic concepts, categories, principles, basic theoretical ideas" is tested, and preparation for further active cognitive activity is carried out.

In fact, the method of conflict and methods of analysis of real situations are different names of the case method (English "case" - a situation, an event). The conflict method is emerging as a form of discussion teaching based on the discussion of real-life experiences [10].

Case, ie the method of analysis of real situations - is a type of discussion teaching methods based on the description of the event in the daily and professional practice of the individual in question. This is a scientifically substantiated character of the same event used in the socio-psychological teaching through the learning model.

The advantage of interactive games is that they can be used in all situations that arise in the group and in any thematic and problem areas. Through interactive games, you can improve and develop any individual and professional behavioral skills, in particular, communication skills, alertness, the ability to analyze the feelings of themselves and others, as well as creativity and imagination. Interactive games lead the group in the decision-making process, role-playing, conflict resolution, cooperation, power-status relations, etc. used for teaching.

The interactive game aims to ensure that team members are involved in the "here and now" situation through action. In addition, it structured the activities of team members according to a specific goal.

Games used in the learning process help to highlight important parts of the various types of interpersonal or interpersonal problems and to show them through some artificially generated schedule of activities. Based on this, the intellectual and emotional strength of the participants is concentrated in a certain direction. The simple world of interactive games allows participants to better understand the structure of the event and the relationship between cause and effect than in real life. Thus, there is an opportunity to learn new ways of behaving in a more effective and less risky way and to put their ideas into practice.

The concept of "game" is of any importance. This is because interactive games arouse the interest and willingness of participants to take risks. It also gives you the joy of discovering something new, creating a test environment that is unique to the whole game.

The concept of "interaction" includes interpersonal (different parts of the person communicate with each other) and interpersonal (a person communicates with other people) communication.

Interactive teaching methods are the organization of collective, self-complementary learning, based on the interaction of all participants, in which the learner can not be left out of the learning process.

Interactive learning is primarily a form of interactive learning in which the student-teacher relationship takes place directly. In addition, according to many studies, interactive learning is a special form of organization of cognitive activity [11]. Interactive learning is the only type of learning that is fully defined and predictable. One of the goals of such training is to increase the productivity and intensity of the learning process, so that the student feels his achievements, intellectual activity.

of course, to create compact conditions.

The effectiveness of the use of interactive teaching methods can be explained in several ways.

First, one of today's features, and even one of the problems, is the development of information to an "unreasonable extent, beyond the biological capacity of man to master." Therefore, training requires the use of methods that can effectively present a large amount of information in a short period of time, which can be mastered at a high level and confirmed in practice. This requirement considers personal development in education as a basis for teaching. At the same time, this position changes the former authoritarian-communicative relations of the participants in the learning process (learner and teacher) to the humanitarian-communicative. If yesterday we understood the process of cognition as "education", "teaching", "teaching", today we need to change these concepts to "learning / mastering", "reading", "learning".

Traditional "education" limits its purpose and meaning to the development of a clearly defined set of knowledge (within the disciplines and subjects specified in state standards). The innovative approach understands that the basis of teaching should be not only disciplines, but also interactive methods based on thinking and reflection [12]. Interactive methods lead to a change in pedagogical approaches, leading to the independent and self-development of students, understanding and evaluation of their capabilities and values.

It is important to replace authoritarianism and domination in teaching, the unshakable authority of the teacher, monologue, violence with democratic communication. This means establishing business partnerships, creating a positive psychological environment through the use of interactive methods and technologies in education, through which learners can strengthen their responsibility for their knowledge.

Second, interactive learning is primarily based on effective communication between participants in the learning process. In our research, we defined definitions of

interactive methods as much as possible. However, it should be noted that "interactive" means to interact with someone, to interact with them, to create a dialogue.

"Interactive" means learning through dialogue, ie communication in the formats "teacher - learner", "learner - learner", "learner - self" ("conversation", "dialogue", "interaction"). Interactive learning provides the following organization of the learning process: to allow all learners to actively participate in the process of joint learning; to allow each learner to share, discuss and reflect on what they have learned and their knowledge [13].

In general, interactive learning is based on the idea of collaborative learning. In joint learning, each learner contributes to the common meaning and end result of cognition (reading, learning) and determines through effective joint learning activities how to achieve effective results (knowledge) without sharing his knowledge, ideas and thoughts with others. Joint actions in such a relationship take place in an atmosphere of mutual approval, mutual respect and support, and not only facilitate the acquisition of new knowledge. At the same time, it raises the process of cognition to the level of mutual cooperation and integration, that is, communication and its main form make dialogue the main value of cognition.

Third, interactive learning is based on dialogue. In this regard, the dialogue, in turn, leads to mutual understanding, joint action, joint solution of problems and difficulties in the cognitive process. In interactive learning, students learn the following knowledge, skills, competencies:

- to think deeply;
- understand the information on their own, weigh it, weigh it and choose the right one;

In turn, collaborative work methods are the only way to recognize yourself and other people. They form a person's worldview and contribute to his own development and understanding of the actions of others and their causes.

In conclusion, the effectiveness of interactive methods in the learning process is associated with its modified use. It is known that language acquisition is confirmed in practical lessons. Therefore, interactive, ie role-playing and business games will definitely improve the quality of language learning.

List of used literature:

1. Асанов Н. Pedagogical bases of management of educational process in system of university education. Ph.D. Dissertation for the degree.-Almaty, 2004.- P.56-58.
2. Praliev S.Zh. Professional and pedagogical adaptation of young people specialists in the system of higher education - the average general education school: theory and practice. - Almaty: Rauan.- 2001. –P.250.
3. Пиаже Ж. Selected psychological works. - М., 1994.-P.54.
4. Ангеловски К. Teacher and Innovation: Kn. for teacher: Пер. with make. - М .: Pro

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ КАК УСЛОВИЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Досанова А.Б.

Учитель русского языка и литературы
средней школы №171 имени Г.Муратбаева
г.Кызылорда

Учение всегда было и остается трудом, но трудом полным мысли.

К.Д.Ушинский

Новые образовательные технологии предлагают инновационные модели построения такого учебного процесса, где на первый план выдвигается взаимосвязанная деятельность учителя и ученика, нацеленная на решение как учебной, так и практически значимой задачи. В основе современного образования лежит активность ученика, направляемая учителем.

Обучение русскому языку по инновационным технологиям – это организация учебного процесса по-новому, ориентированная на стремление учащихся к активной коммуникативной деятельности, к диалогу, включение в познавательную деятельность его эмоционального, интеллектуального потенциала. Современное общество становится все более требовательным к человеку. Оно требует индивидуальности, лидерских качеств, творческих и аналитических способностей и умения непрерывно обучаться. Для удовлетворения потребностей современного мира система образования обязательно должна меняться и совершенствоваться.

Инновационные технологии проникли во все сферы человеческой деятельности, в том числе и в образовательный процесс. Чтобы идти в ногу со временем, педагогам следует в полной мере владеть технологическими новшествами.

Как применяются инновационные технологии на уроках русского языка и литературы и почему они делают занятия интереснее и продуктивнее. **Инновационный урок** – это не просто новый формат преподавания материала в рамках одного занятия. Инновационный урок требует комплексного подхода. Он начинается с подготовки материала и планирования занятия учителем, а заканчивается выполнением творческой домашней работы учеником.

Урок – лишь связующая часть, позволяющая в наиболее эффективном формате передать знания по каналу «учитель — ученик». Эффективность здесь подразумевает передачу максимального количества полезной информации за единицу времени при минимальной потере, (забывании) полученного на уроке материала.

Понятие «технология» подразумевает осуществление какого-либо процесса с использованием определённых методов и инструментов в некоторой последовательности, которое приводит к конкретному результату. Инновационными можно назвать те методики в теории и практике преподавания,

которые были введены или вводятся в последние два десятилетия. Перечислим 8 примеров инновационных технологий на уроках литературы.

Мозговой штурм, или кластер

Этот инновационный метод позволяет графически отобразить мыслительные процессы прямо на уроке. Методика проста: в центре листа, доски записывается основное слово, а вокруг него пишутся слова-ассоциации. Цепочка продолжается до 3-4 порядка от «центра». Необходимо составить как можно больше связей между всеми элементами. При этом нельзя бояться высказывать любые идеи и давать волю воображению. Образовавшийся кластер является наглядным мыслительным полем вокруг одной идеи или персонажа, дающим большие возможности для анализа темы.

Работа с текстом, направленная на развитие критического мышления

Навык ставить под сомнение поступающую информацию и анализировать источники способен перевернуть привычное представление о порядке вещей. Человек, умеющий мыслить критично, ищет ответы на вопросы, которые у других могли не появиться в принципе, открывая новые пути решения задач. Здесь важно выработать привычку задавать вопросы, и в этом поможет такой инновационный прием, как чтение с остановками. Преподаватель заранее готовит текст и выбирает места, в которых нужно сделать паузы и ответить на вопросы. Например, о том, какие мотивы движут персонажами или как тот или иной поступок характеризует героя; такие вопросы заставляют вникать в прочитанное и высказывать предположения, основанные на собственном впечатлении от произведения.

Использование мультимедиа

Задействование компьютера, проектора и аудиосистем – это самый очевидный способ сделать урок современным. Несколько вариантов того, как использовать мультимедиа на уроках литературы:

- * Сопровождение слов учителя иллюстрациями;
- * Выведение важных фраз на экран для записи без необходимости диктовать их и повторять по несколько раз;
- * Демонстрация отрывков из фильмов, в том числе экранизаций изучаемых литературных произведений;
- * Проведение тестирований, опросов с использованием изображений и аудио- или видеофрагментов;
- * Демонстрация презентаций учащимися, защита собственных проектов.

Групповая дискуссия

Этот метод инновационного урока особенно важно задействовать в обучении. По статистическим данным, в среднем на уроке ученик в лучшем случае разговаривает на протяжении трёх минут. Именно урок литературы как никакой другой дает возможность научиться говорить. Этот навык, формирующий основу деловых отношений, крайне важен для взрослого человека. Школьникам овладеть им помогут групповые дискуссии, обучающие речевым штампам, высказыванию и обработке возражений, аргументированию.

Разнообразие форматов проведения урока

Каждый урок не может быть игрой. Но все остальные уроки тоже не должны быть похожи друг на друга. Именно смена и разнообразие форм занятий и является одним из элементов инновационного обучения. Среди распространённых форматов на уроках литературы – семинар, конференция, лекция, групповой практикум, театр.

Игровой формат урока

Каждый педагог хочет, чтобы ученики приходили в класс с удовольствием. Все дети любят играть, и это естественное желание с успехом применяется на инновационных уроках. Пример игры на уроке литературы – «Узнайте книгу». Учитель рассказывает об истории создания книги, интересные данные об авторе и другие подробности, предлагая отгадать ее название.

Например, «Ревизор» Гоголя: «Сюжет для этого произведения подсказал Пушкин, в основе его лежит забавный случай, который произошел с ним в одном из провинциальных городов. На премьере присутствовал сам царь, который дал такую оценку: «Всем досталось, а мне больше всех».

«Литературный волейбол». Ученики делятся на три группы (если парты разделены на три ряда, то делятся по рядам). Средний ряд – это «сетка», а правый и левый – команды. Игроки «перекидываются» заранее подготовленными дома вопросами. За каждый ответ – очко на счёт. Задача «сетки» – перехватить вопрос отвечающей команды, подав сигнал о готовности к ответу раньше неё. Чтобы ученики были в равных условиях, во время урока ряды нужно дважды поменять местами.

Ведение и защита проекта

Понятие «проект» уже прочно укоренилось в нашем обществе. Суть этой инновации – в создании ситуации успеха. Проект для школьника – это проблемная тема, над которой он работает, ставит задачи, цели, и в результате представляет итоги своей работы. На такую работу отводится не меньше месяца. Данный подход позволяет проявить индивидуальность и самостоятельность в более крупном масштабе, чем выполнение единоразового домашнего задания.

Творческие домашние работы

Традиционно домашнее задание заключается в поиске и запоминании информации. Оба компонента можно перевести на новый уровень, вызвав необходимость в творческой деятельности. Например, не просто найти ответ на вопрос и записать или запомнить его, а провести анализ, составить таблицу, выделить компоненты объекта (положительные и отрицательные черты литературного героя), предположить альтернативные варианты развития событий (что было бы, если бы произошло так, а не иначе?). Такую ординарную работу, как поиск и запоминание информации, всегда должна сопровождать интересная цель.

Разработка новых технологий – процесс непрерывный. Однако успешность любой педагогической технологии зависит от личности учителя, грамотной направленности его педагогической деятельности. Задача учителя – помочь ученику увидеть его роль на уроке, перевести учебную деятельность школьника в творческую плоскость. Уверена, что применение новых технологий

на разных этапах урока, помогает сделать его эффективным, результативным, а процесс получения знаний для учащихся – интересным и продуктивным.

Список литературы

1. Толковый словарь русского языка
2. Бахмутский А.Е. Школьные технологии.- М., 2004 г.
3. Тростенцова Л.А. Урок русского языка на современном этапе.- М., 1998 г.

ҚАЗІРГІ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЛАЛЫҚ ӨЛШЕМ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Байхадамова Гүлжаухар Махмұтқызы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің оқытушысы

Тажиева Жанар Тенизбаевна

№ 171 Ғ.Мұратбаев атындағы орта мектеп, педагог-зерттеуші

Қаланың идеалды өлшемінің болуы - бұл адамның барлығын символдық мәнге бөлеуге, сол арқылы табиғи әлемді, адам әлеміне қосуға деген ұмтылысының табиғи нәтижесі. Қаланың идеалды өлшемі дегенде біз қаланың барлық символикалық көріністерінің жиынтығын айтамыз. Қаланың символдық толықтығы мифологиялық, діни, саяси, экономикалық, көркемдік және басқа болуы мүмкін. Қаланың идеалды өлшемі әртүрлі тарихи дәуірлер мен қаланың субъектілері туралы ақпарат жинақтай алатындығына байланысты көпқырлы және күрделі болып табылады. Идеалды өлшем ерекшеліктерінің пайда болуы көптеген факторларға байланысты, мысалы, қазіргі өркениеттік жағдайға, қаланың идеалды өлшеміне әсер ететін субъектінің сипаттамаларына және т.б., және мәдени динамикамен тығыз байланысты. Көптеген жылдар бойы әдебиеттегі ғарыш бейнесін зерттеумен айналысқан Ю.М.Лотман: «...нақты география мен мифологиялық географияның (саяси, діни және т.б.) арақатынасы мәдениет динамикасының өзгермейтін факторы болып табылады» деп атап көрсетеді. [1, 153 б].

Идеал өлшемнің өзіндік заңдылықтары бар. Физикалық сипаттамаларын өзгертпей, қала өте жақсы өзгеруі мүмкін. Субъект қала кеңістігінде болатын көптеген мағыналардан өзіндік мәтін құра алады. Бұл идеалды, 14 символдық әлем түбегейлі өзгергіштікпен сипатталатындығына байланысты. Жалпы идеал сферасымен және қаланың идеалды өлшемімен жұмыс бастапқыда гуманитарлық салаларға жатады, мысалы мәдениеттану, әдебиеттану, өнертану және т.б. Олардың жедел құралдары - қаланың физикалық кеңістігіне байланысты терең экзистенциалдық мағыналарды ашуға мүмкіндік беретін «қалалық мәтін», «қала бейнесі», «қалалық ландшафт» және т.б.

Бірақ, ХХ ғасырда. бірқатар әлеуметтік-мәдени өзгерістерге байланысты экономика да идеал аясына ауысады. Маркетологтар идеалды конструкциялардың физикалық заттар сияқты нақты болатындығын түсіне

бастады. Идеал объектілер нақты экономикалық процестерге әсер ету мүмкіндігіне ие. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, қалалық маркетинг саласында да тенденциялар байқалады, бұл қаланың идеалды өлшемдерін көлік коммуникациялары, ғылыми мектептер, білікті кадрлар, табиғи ресурстар және т.с.с. қаланың бейнесі ретінде әрекет етеді.

Қаланың имиджі идеалды өлшемді қалалар арасындағы тіршілік ресурстарына бәсекелестік құралына айналдырады. Қалалық бәсекелестік дәстүрінің өзі бірнеше ғасырлардан бастау алады. В.Л. Глазычев қаланың бағдарын қалалық, азаматтық сананың алғашқы формаларының бірінің бәсекелік қағидатына аударады: «Бәсекеге қабілетті қағида, қалалардың бәсекеге қабілеттілігі - бұл адамзат тарихында инструменталданған, яғни мағыналы, қолданылған және іс-әрекет еркіне айналған алғашқы әлеуметтік білімнің бірі» [2, 246]. Бұл Еуропада қалалардың көбіне заңды және экономикалық тұрғыдан тәуелсіз бірліктер болғандығына байланысты (Е.Я.Бурлина И.М.Бусыгина) [3, 76].

Еуропада бәсекенің ресурсы ретінде қала имиджіне жүгіну 60-шы жылдардан бастап байқалады. XX ғасыр Бүгінде оның қалалық имидж жасау дәстүрлері өте алуан түрлі: «Қазір Еуропада тақырыптық қалалардың нақты қарқыны байқалады. Бұл Моцарт пен Шекспир, Ван Гог және Андерсен қалалары. Театрландырылған, шаңғы, дүкен, кітап, ботаникалық, гастрономиялық (жеміс шырындары, ірімшік, кофе), музыка, ойындар және басқалары, олардың бейнесін бір түрге жатқызуға болмайды», - деп жазады Д.В. Визгалов [4, 336].

Америкада қалалар пайда болған сәттен бастап көршілерімен бәсекелесе бастады. Осыған байланысты Визгалов: «Осыдан американдық» көп қабатты патриотизм» өсті - бұл азаматтың алдымен өз қаласына, содан кейін мемлекетке, содан кейін елге деген сүйіспеншілігі» [5, 156].

Ғылыми мектептері де, дамыған өнеркәсібі де, т.с.с. қалалар үшін туризм сияқты табыс көзі қалады. Бәсекелестіктің барлық әдістері экономиканың осы саласында жүзеге асырыла бастайды.

Қаланың адам ресурстарының проблемасы жалпы жалпы ресурстармен - қала тұрғындарымен тікелей байланысты. Көптеген қалалар физикалық жоғалу алдында тұр: тұрғындардың басқа, экономикалық жағынан неғұрлым дамыған қалаларға үнемі кетуі байқалады. Қалалық маркетинг саласында жаңа ресурстардың пайда болуы мәдениеттің негізгі заңдарының салдары болып табылады: бейімделу мәдени генезистің негізгі функциясы ретінде. «Мәдениеттің адаптивті функциясы тікелей, логикалық тұрғыдан мәдениеттің адам қызметінің тәсілі ретінде анықталуынан туындайды, өйткені іс-әрекет құбылысының өзі (оның ішінде адам іс-әрекеті) бастапқы бейімделушілік бағытқа ие», - деп атап өтті Е.С. Маркарян [6, 986]. А.Я. Флейер: «Мәдени генезистің негізгі механизмі адам ұжымдарының олардың тіршілік етуінің табиғи және тарихи жағдайларының жиынтығына, өзіндік қоғамдық өзін-өзі ұйымдастыру нәтижелеріне және қызмет технологияларының дамуына бейімделу процестерінде көрінеді ...» [7, 726]. Осылайша, бәсекенің жаңа құралы ретіндегі қаланың идеалды өлшеміне жүгіну мәдениеттің адаптивті

механизмдерінен туындайды, олардың белсендірілуі, біздің ойымызша, келесі өркениеттік өзгерістерден туындайды: 1) «қоғамды виртуалдандыру»; 2) қуат түрінің өзгеруі: «күш-қуаттан» «күш-білімге» көшу; 19-болмыстың тұтынушылық парадигмасының үстемдігі: «болу» парадигмасы қоғамның рухани өміріндегі жетекші орынға «болу» парадигмасына жол береді.

Таңдалған өзгерістерді толығырақ қарастырайық. Д.В. Иванов заманауи әлеуметтік-мәдени жағдайдың «қоғамды виртуалдандыру» сияқты құбылысы туралы айтады, оның әр түрлі салаларында, соның ішінде экономика саласында. Нақты салалардағы өндіріс идеал саласындағы өндіріспен бірге жүре бастайды. Зерттеуші шындықты бейнелермен алмастыру құбылысы және қоғамдағы коммуникация процестерінің рөлінің артуы туралы былай деп жазады: «Қарым-қатынас тартымды образдар жасау ретінде қазіргі заманғы кәсіпкердің, саясаткердің, ғалымның, суретшінің және т.б. күші». [8, 176]. Белгі ең алдымен, өнім ретінде әрекет етеді.

Дәл осындай идеяларды басқа зерттеушілердің еңбектерінен де кездестіруге болады. Сонымен, Э.Тоффлер: «Біз биліктің» зауыттық құбырлардың «ақшасынан» жоғары символдық ақша »деп атауға болатын ауысудың басында бизнес құрылымының өзгергеніне куә болып отырмыз», мұндағы «суперсимволдар» бейнеленген. Дж.Бодрийяр өндірілген өнімді виртуалдандыруға баса назар аударады: «Маркс үшін тауарға айналған осындай саяси экономияның, яғни оның қарапайым, ең алғашқы элементінің тақырыбы - бұл бүгінгі күні тауар немесе белгі емес, олардың ажырамас бірлігі...» [9, 466]. М.К. Мамардашвили тағы бір аспектіні - нақты экономикалық процестерді реттейтін, символикалық, идеалды сферамен жұмыс істеу әдістерін әзірлеуді атап көрсетеді: «... қазіргі қоғамның жұмыс істеуі, ондағы үстем таптың экономикалық мүдделері қазіргі кезде әлеуметтік кодтардың санасын бағдарлау арқылы, «кодтау» арқылы, «бағдарламалау», кибернетика тілімен айтқанда, ойлаудың әлеуметтендірілген, стандартты-ұжымдық формалары барған сайын көбірек орын алатыны белгілі. Бұл жеке адамдарды «табиғи», «соқыр» экономикалық 20 тетіктер арқылы емес, олардың идеялары, ойлары, саналы дағдылары және т.б. арқылы манипуляциялаудың бір құралы. Сондықтан қоғамдағы маңызды орынды осындай сананы өндірудің өзі, оның «үлгілерін», «шаблондарын» жасау, оларды сақтау, өңдеу және бұқара арасында тарату жөніндегі арнайы жұмыс иелене бастады». Нақты заттарды, құбылыстарды, процестерді бейнелеуге арналған «модельдер» мен «шаблондар» басқару құралына айналады.

Осылайша, біз имидже, қаланың идеалды өлшемдерін шоғырландыратын мәдени формаға жүгіну оның барлық салаларында байқалатын «қоғамды виртуалдандыруға» жалпы тенденцияны көрсетеді деп санаймыз.

Қазіргі өркениеттік жағдайдың экономикалық тәжірибеде қала имиджінің өсіп келе жатқан рөліне әсер еткен келесі өзгерісі жаңа типтегі үкіметтің пайда болуы болды. Әлеуметтік-мәдени жағдайлар енді мәжбүрлеу, репрессиялық ықпалға, күш негізінде ұзақ уақыт қолданылған билікке жүгінуге мүмкіндік бермейді. Э.Тоффлердің айтуынша, ол өз ресурсын пайдаланды және

енді қоғамның өнімді дамуын қамтамасыз ете алмайды. Күшті шаралардан «сана өндірісіне» (М.К. Мамардашвили) жұмыс істеуге күш тетіктерін қайта бағыттау бар, түрлендіруші әрекет нақты процестерге бағытталған, бірақ жанама түрде - мәдениеттің символдық сферасына әсер ету арқылы іске асырылады. Бұл билік тікелей көрінетін саяси қатынастар саласында да, билік жанама түрде көрінетін экономика саласында да байқалады. С.Московичи бұл қуаттың жаңа түрін «азғыру» деп атайды. Кескін - бұл адамның санасына әсер ету, қаланы қабылдау процестерін реттеу, қалаға қатысты белгілі бір іс-әрекеттерге арналған дайын стереотиптерді ұсыну әрекеті (оған бірнеше рет келуге, оның тұрғынына айналуға, онда бизнес ашуға және т.б.). Кескінге жүгіну Э.Фромм атап көрсеткен тағы бір өркениеттік ерекшелікпен байланысты. Философтың көзқарасы бойынша қазіргі адамдардың көпшілігі «бар» парадигмасында өмір сүреді, ол бір кездері кеңінен таралған «болу» парадигмасының орнына келді. Адамның өзі жеке тұлға ретінде материалдық өнім ретінде емес, символдық объект ретінде тұтынылатын тұтынылатын тауар арқылы қалыптаса бастайды. Заманауи адамның рухани өміріндегі осы өзгеріске байланысты образ ерекше мәнге ие болады, өйткені ол қаланы «сатудың» құралы болып табылады. Қала тұрғылықты жер ретінде (болашақ тұрғындарды тарту), мансаптық өсу орны ретінде (ғылымдағы немесе кез-келген практикалық саладағы мамандар), демалыс орны (туристер үшін), оқу орны (студенттер үшін), өз кәсібін дамытатын орын ретінде (сатылады) кәсіпкерлер) және т.б.

Сондықтан имиджмен манипуляциялау қалалар арасындағы тіршілік ресурстарына бәсекелестік әдістерінің біріне айналуы кездейсоқ емес. Бұл қаланы басқарудың жаңа тетіктерінде көрінеді (Л.С. Азаренков, Д.В. Визгалов, В.Л. Глазычев, В.Г. Кисмерешкин, Т.М. Орлова, А.П. Панкрухин, И.Я. Рожков, С.Анхолт, К.Асплунд, Ф.Котлер, И.Рейн, С.Уорд, Д.Хайдер, Э.Шварц және басқалар). Шварц бұл ойды былайша өрнектеді: «Үлкен де, кіші де барлық қалалардың мақсаты - адамдармен жеке деңгейде байланыс орнататын, оларды өздерін жайлы сезінетін, жүректерін, ойлары мен әмияндарын сізге ашатын ұран немесе екінші, бейресми атау таңдау».

Рожков пен Кисмерешкин: «Жаңа нарықтарды, ресурстарды немесе зияткерлік кадрларды іздеп жүрген инвесторлардың, әсіресе шетелдіктердің санасында оң имидж қалыптасып, шоғырлануы керек, жаңа идеялар мен қағидаларға сүйене отырып, бүкілресейлік және тіпті әлемдік шындықтағы аймақтың рөлі мен миссиясын көрсетеді».

Сонымен, қалалар арасындағы тіршілік ресурстарына деген бәсекелестіктің шиеленісуі нәтижесінде экономикалық сала қала өмірінің экономикалық саласына байланысты практикалық мәселелерді шешу құралы ретінде пайдаланып, қаланың идеалды өлшеміне бет бұрады. Қала бейнесі-идеалды өлшемі, ерекше формада келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Амусин М.Д. Текст города и саморефлексия текста // Вопросы литературы. - 2009. - №1. - С.152-175.

2. Анциферов Н.П. Краеведный путь в исторической науке. (Историко-культурные ландшафты) Краеведение.-1998.-№6.-С.321-328.
3. Бодрийяр.Ж.Общество потребления. Его мифы и структуры/ М.:Культурная революция, 2016.-269с.
4. Вебер М. Город // Избранное. Образобщества.-М.: Юрист,1994г.-704с.-С.309-446.
5. Воронина Н.И. Города илюди: культурная идентичность/Н.И.Саранск,2008.-100с.
- Глазычев В.Л. Высвобождение городов / В.Л.Глазычев / Сайт
6. Глазычев В.Л. Урбанистика/В.Л.Глазычев.-М.:Издательство «Европа»,2008.-220с
- 7 Дж.К.Джерджен Социальный конструкционизм: знание и практика / Минск: БГУ,2003.-232с.
- 8 Замятин Д.Н. Управление образами: региональная власти антитеррористические стратегии // Социологические исследования.-2006.-№2.-С.64-68.

АҚПАРАТТЫҚ САЛАНЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ МЕМЛЕКЕТТІК ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Байхадамова Гүлжаухар Махмұтқызы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің оқытушысы

Ибраев Бекзат Сағындықұлы

№ 171 Ғ.Мұратбаев атындағы орта мектеп директоры

Жаңа мыңжылдық ақпараттық процестердің қарқынды дамуымен және қоғамның жаңа даму деңгейіне - ақпараттық қоғамға өтуімен сипатталады, оның негізі болып - шексіз ақпарат алмасу болып табылады.

Әлемдік ақпараттық процестердің дамуы Қазақстанның әлемдік ақпараттық жүйеге ену қажеттілігін алдын-ала анықтайды, ол өз кезегінде міндеттерді тұтас әрі кешенді түрде шешуді көздейді. Олардың негізгілері: ақпараттарды ақысыз іздеу, алу, өндіру және тарату мүмкіндігін қамтамасыз ету, бұқаралық ақпарат құралдарын дамыту, басқа да қолда бар ақпараттық ресурстарды қалыптастыру, халықаралық стандарттарға сәйкес ақпараттық қызметтерді ұсыну, ақпараттық жүйелерді құру, дамыту және жұмыс істеу үшін жағдайларды қамтамасыз ету, әлемдік ақпараттық қоғамдастыққа интеграцияланған бірыңғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыру.

Қазіргі Қазақстанның басты стратегиялық мақсаты - адамның құқықтары мен бостандықтары сондай-ақ әлемдік кеңістікке интеграциялау саласында халықаралық-құқықтық стандарттарға сәйкес келетін демократиялық мемлекетті қалыптастыру. Осыған байланысты конституциялық принциптер мен нормаларды, Конституция идеяларын және онда көрсетілген құндылықтарды іске асыру мәселелерін шешу түбегейлі міндет болып табылады.

Жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуы мен дамуы, ақпарат алмасудың артуымен қатар, аумақтық және мемлекеттік шекаралардың маңызы мен рөлінің төмендеуіне, жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігінің әр түрлі аспектілері мен бағыттарына нақты және ықтимал қатерлердің әсері күшейеді. Ақпараттық қауіпсіздік ұлттық қауіпсіздіктің алдыңғы қатарында және бірінші кезектегі маңызға ие.

Сонымен қатар, халықаралық ынтымақтастықтың маңызды саласы деп танылған ақпараттық сала халықаралық ақпараттық және телекоммуникациялық компаниялар мен мемлекеттер арасындағы бәсекелестік объектісіне айналды. Ақпараттық орта халықтың санасы мен мінез-құлқына ақпараттық әсер ету саласы ретінде қарастырылады. Ақпараттық саладағы дүниежүзілік қауіпсіздікті сақтау, мемлекеттік егемендік қағидаттарын сақтау, жанжалдар мен дауларды бейбіт жолмен шешу, бір-бірінің ішкі істеріне араласпау және адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтау міндеттерімен үйлеспейтін мақсаттарда пайдаланудың да қатері бар.

Ақпараттық қауіпсіздік саласындағы қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеу проблемасының өзектілігі ішкі, сыртқы сипаттағы қатерлердің жаңа түрлерінің пайда болуы, құқықтар мен заңды мүдделерді қорғауды талап ететін жаңа ақпараттық құқықтық қатынастардың дамуы жағдайында жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің іс-әрекетінің барлық салаларында және түрлерінде ақпарат рөлінің едәуір артуымен байланысты.

Ақпаратты құру, оны жинау, жинақтау, өңдеу, тарату және тұтынушыға ұсыну, ақпараттық технологияларды әзірлеу және енгізу, ақпаратты қорғау және ақпараттық-құқықтық қатынастарға қатысушы субъектілердің - құқықтарын қорғау мемлекеттің қатысуынсыз жүзеге асырыла алмайды. Бұл үдерісте ақпараттық құқықтарды қорғау проблемасы ерекше маңызды, ол өз кезегінде өзекті болып табылады.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тұрғысынан ең өзекті проблема интернеттегі ақпарат алмасуды және ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді құқықтық реттеу мүмкіндігі проблемасы болып табылады. Әр түрлі елдер туындаған мәселелерді шешудің өзіндік нұсқаларын ұсынады, халықаралық шарттар мен модельдік халықаралық заңнамалар әзірленіп, жасалып жатыр. Қазақстандық ақпараттық заңнамалар көбінесе халықаралық тәжірибеге және халықаралық ынтымақтастыққа негізделген сонымен қатар, кез-келген тәжірибе қазақстандық жағдайда қолдануға қолайлы болуы мүмкін емес.

Ақпараттық мәселелермен, ақпараттандырумен және ақпараттарды рұқсат етілмеген қол жетімділіктен қорғаумен, ақпарат пен ақпараттық органның қауіпсіздігін қамтамасыз ететін адвокаттардың, практиктер мен зерттеушілердің кәсіби деңгейі мен құқықтық мәдениетінің тиісті деңгейін қамтамасыз ету қажет. Бұл өз кезегінде осы саладағы ақпарат алмасуға және мемлекеттік басқаруға қатысатын субъектілердің қызметіне оң әсер етуі керек. Осы саланың даму жылдамдығын ескере отырып, заңдық, ұйымдастырушылық және технологиялық қамтамасыз етуде бұл сала ұлттық

қауіпсіздіктің барлық субъектілері - жеке тұлға, қоғам және мемлекет үшін мүдделерінің барлық маңыздылығымен мемлекеттік механизмнің ең аз қорғалатын элементі болып табылатындығын атап өткен жөн.

Ақпарат алмасу еркіндігі, ақпараттық технологиялардың өзгеру жылдамдығы және олардың таралуы, компьютерлік сауаттылық деңгейі, құпия ақпараттар мен ақпараттық ағындардың қорғалу дәрежесі және басқа критерийлер белгілі бір мемлекеттің әлемдік қауымдастықтағы орны мен маңыздылығын белгілеу процесінде шешуші болады. Көптеген елдердегі ақпараттық қоғамның осы маңызды компоненттері, әдетте, мемлекеттік бақылауға алынады және мемлекеттік реттеуге жатады. Соңғы жылдары Қазақстан Республикасы арнайы нормативтік құқықтық актілердің тұтас кешенін қабылдады, Қазақстанның ақпараттық қауіпсіздігі тұжырымдамасын және басқа да мемлекеттік бағдарламаларды әзірледі, бірқатар халықаралық шарттарға қол қойды және ратификациялады.

Ақпараттық қоғамды қалыптастыру кезеңінде Қазақстан экономикада және білім берудің ақпараттық секторының даму деңгейімен, ақпарат алмасу еркіндігімен және елдің ұлттық қауіпсіздігінің басты стратегиялық мақсаттарының бірін анықтайтын ақпарат ағындары мен ресурстарды қорғау дәрежесімен анықталатын әлемдік жүйеде құқықтық және ұйымдастырушылық негіздері Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленгендей жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігі лайықты орынға ие болуы керек.

Конституция өз негізінде қазақстандық қоғамда жалпыға бірдей қауіпсіздікке қол жеткізу және оны қамтамасыз ету үшін барлық қажетті жағдайларды ескеретін жалпыұлттық саяси келісім болып табылады. Қазақстан Республикасының Конституциясы елдің Негізгі Заңы бола отырып, қауіпсіздік мәселелеріндегі шешуші позицияларды жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің мүдделерінің бірыңғай компромиссі ретінде анықтады, оны қамтамасыз ету жөніндегі негізгі функционалдық міндеттерді арнайы уәкілетті мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдарға жүктеді.

Ұлттық қауіпсіздіктің негізгі субъектілері - адамның, қоғамның және мемлекеттің өмірлік мүдделеріне ымыраға келу дәл осы мүдделерді қорғайтын мемлекет ретінде қауіпсіздіктің негізгі принципі болып табылады. Осыған байланысты ұлттық қауіпсіздік туралы заңнамаға белгілі бір түзетулер енгізу қажет деп санаймыз, онда жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің мүдделері бірдей маңызды ұғымдар ретінде күрделі және өзара байланысты түрде қарастырылуы керек.

Ақпараттық қауіпсіздік, ұлттық қауіпсіздіктің шешуші компоненттерінің бірі ретінде, ішкі мүдделері шешуші рөл атқаратын, бұл өз кезегінде субъектінің ақпараттық ортаға саналы қажеттілігін білдіретін күрделі ішкі құрылымы бар күрделі динамикалық тұрақты мемлекеттік ақпараттық кеңістік. Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің басты мақсаты - ақпараттық мүдделерді тікелей жүзеге асыру үшін жағдайларды анықтау және құру, олардың тұрақтылығын қамтамасыз ету және осы

мүдделердің мазмұнына сүйене отырып, олардың мызғымастығын, өсуін және дамуын қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау болып табылады.

Ақпараттық қауіпсіздік жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің өмірінің барлық салаларына тікелей әсер етеді. Бұл ақпараттық қауіпсіздікті заң шығарушы қызметін едәуір күшейтуді қажет ететін қазіргі кезеңдегі ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі бағыттарының бірі ретінде сипаттауға болатындығын айтуға мүмкіндік береді. Қазақстанның ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету, оның қазіргі заманғы ақпараттық саладағы ұлттық мүдделерін қорғау осы мүдделерге төнетін қауіп-қатерлерге қарсы іс-қимыл саласындағы қатынастарды құқықтық реттеу жүйесінің басым дамуын және тиісті заң шығару процесін оңтайландыруды болжайды. Сонымен бірге, ақпараттық заңнаманың қазақстандық жүйесі өзінің қалыптасуының басында, ол алдында тұрған көптеген міндеттерді анықтайды.

Қазақстандық заңнаманы дамытудың негізгі бағыттарының бірі: ақпараттың құқықтық мәртебесін нығайту; ақпараттың толық жіктелуі; ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тарату режимдерін, сондай-ақ олардың талаптарын бұзғаны үшін жауапкершілікті құқықтық шоғырландыру; ақпарат саласында азаматтардың конституциялық құқықтары мен міндеттерін іске асыру саласындағы қатынастарды реттеудің құқықтық тетіктерін жетілдіру; Қазақстан индустриясының ақпараттық секторына қаржылық инвестицияларды ынталандыру үшін жеңілдіктер мен жеңілдіктерді әзірлеу және енгізу және т.б.

Ақпараттық қауіпсіздік субъектілерінің кең спектрін ескере отырып, заңнамалық деңгейде осы салада олардың жұмысын жүйелейтін, жалпы тәсілдерді дамытатын қызметтің бірыңғай қағидаттарын біріктіруге болады. Ақпараттық қауіпсіздік қағидаттарының ұсынылған жүйесі оны қамтамасыз етудің барлық негізгі бағыттарын қамтиды және оларды мемлекеттік органдар да, қоғамдық ұйымдар да негіз ете алады. Оларға мыналар жатады: заңдылық принципі; азаматтардың, қоғамның және мемлекеттің мүдделерін теңдестіру принципі; ақпарат саласындағы ұлттық мүдделерге қол жеткізу және осы қатерлерге қарсы тұру мақсатында қатынастарды құқықтық реттеудің күрделілік принципі; ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіру бойынша мемлекеттік органдардың қызметін үйлестіру принципі; мемлекет қызметін бақылауға қоғамдық ұйымдарды ақылға қонымды тарту қағидасы; қорғалатын ақпараттың қауіпсіздігі принципі; қазақстандық ақпараттық қауіпсіздік жүйесін халықаралық қауіпсіздік жүйелерімен интеграциялау принципі; елдің ақпарат саласындағы заңнамасын бұзғаны үшін ақпараттық қауіпсіздік субъектілерінің жауапкершілік қағидаты.

Ақпараттық қауіпсіздіктің ерекшеліктері оған қол жеткізу мен қамтамасыз етуді кең ауқымды мемлекеттік органдар, соның ішінде мамандандырылған сипаттағы органдар, сондай-ақ қоғамдық немесе қоғамдық бірлестіктер, ұйымдар, бұқаралық ақпарат құралдары және олардың қызметтік немесе әлеуметтік функциялары бойынша ықпал ете алатын адамдар жүзеге асыратындығын анықтайды. қоғамның сана-сезіміне және сәйкесінше мінез-құлқына. Осыған байланысты біз ақпарат айналымының жай-күйін белгілі бір

мемлекеттік бақылаудың қажеттілігі туралы, сондай-ақ жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттік институттардың ақпараттық құқықтарын жүзеге асыру процесі туралы айтуымыз керек.

Ақпараттық қауіпсіздік - бұл мемлекеттің ақпараттық функциясының құрамдас бөліктерінің бірі. Ақпараттың рөлі күшейіп, ақпарат айналымы көлемінің өсуі, ұлттық экономикалардағы ІТ секторының рөлі, үнемі өсіп келе жатқан ақпараттық ресурстардың қауіпсіздігі мен қауіпсіздігін мемлекеттік бақылау қажет болғандықтан, ақпараттық функцияны қазіргі заманғы мемлекет функциялары жүйесіндегі тәуелсіз компонент ретінде қарастырған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Аманов Ж.К. Головистикова А.Н., Дмитриев Ю.А. Теория государства и права в вопросах и ответах: учебное пособие. – М.: ЭКСМО, 2012. - 240 с.
- 2 Аманов Ж.К. К вопросу о понятии «электронный информационный ресурс» // Казахстанский журнал международного права. - 2016. - №2(30). - С.51-53.
- 3 Кулжабаева Ж. «Қауіпсіздік» түсінігінің құқықтық мазмұны: қайнар көздері және қазіргі халықаралық құқықтағы теориялық негіздеу // Қазақстандағы құқықтық реформа. - 2002. - №2(15). - 53-54 бет.
- 4 Информационное право: Актуальные проблемы теории и практики / Под общ. ред. И.Л. Бачило. - М.: Юрайт, 2009. – 530 с.
Сартаев С.С., Нұрпейісов Д. Тәуелсіз Қазақстан – егеменді мемлекет. - Алматы, 2004 ж. - 576 бет.

МУЗЫКА САБАҒЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ОЙЫНДАР

Абнасирова Мира Ыдырысқызы

М.Мәметова атындағы Қызылорда педагогикалық жоғары колледжі «Өнер» бөлімінің оқытушысы, п.ғ.м.

Қазіргі уақытта педагогика ғылымының үлкен бір ерекшелігі – баланың тұлғалық дамуына бағытталған жаңа оқыту технологияларын өмірге келуі. Жаңа педагогикалық технологиялар – бұл білімнің басымды мақсаттарымен біріктірілген пәндер мен әдістемелердің жиынтығы болып табылады. Жаңа технология - оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың өзара ортақ тұжырымдамамен байланысқан міндеттерінің, мазмұнының, тұрпаттары мен әдістерінің күрделі және ашық жүйелері, мұнда әрбір құрамның басқаларына әсер етіп, ақыр аяғында білім алушылардың ойлау қабілеттерінің дамуына үлес қосады. Сондай – ақ, музыка сабағында жаңа технология түрлерін сабақ үрдісінде пайдалану, білім алушының шығармашылық, интеллектік қабілетінің дамуына, өз білімін өмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді [1, 13-бет.].

Білім саласында қолданылып жүрген жаңа технологияның түрлері өте көп. Соның бірі ретінде дамыта оқыту технологиясы, сыни тұрғысынан оқыту технологиясы және проблемалық оқыту технологиялары мен педагогикалық ойындар технологиясы. Педагогикалық ойындар технологиясы дегеніміз - педагогикалық жұмысты ойын түрінде ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы. Ойын түріндегі жұмыстарды музыка сабағында қолайлы деген жағдайларда пайдаланып, білім алушыларды қызықтырушы құрал ретінде қолданылып жүрмін. Музыка пәнінің қызықты, әрі баланың шаршамай жұмыс жасауына ойын элементтерін пайдалану арқылы керемет нәтижеге қол жеткізуге болады. Көрнекті педагог А. С. Макаренко былай дейді: «Ойында бала қандай болса, өмірде кәсіби қызмет саласында, көбінесе сондай болады». Сондықтан дамыған тұлғаны тәрбиелеу- бәрінен бұрын ойын арқылы жүзеге асыралады. Ойын- балалар үшін айналадағы танып, білу тәсілі. Баланың мектепке келуімен байланысты жетекші әрекет ойыннан оқу әрекетіне көшеді. Сондықтан, бастауыш мектепте оқушылардың оқу әрекетінің негіздерін қалау қажет. Дегенмен, бұл үдеріс бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерімен күрделене түседі: олар зейінінің шоғырлануының әлсіздігі, оның тұрақсыздығы, естің және ойлаудың ырықсыздығы. Бұл қиындықты жеңу үшін баланың оқу әрекетінде ойын мен ойындық сәттер жиі болып тұруы тиіс.

Музыка сабағындағы ойын технологиялары – оқушылардың танымдық үдерістерін тәрбиелеудің және әрекетті белсендірудің тиімді құралы. Бұл оқушыларға тілдік, ойлау, жылдамдық біліктер мен дағдыларды жасауға көмектесетін есті жаттықтыру. Ойындар балалардың ақыл-ой әрекетін ынталандырады, қабылдауды және пәнге деген қызығушылықты дамытады. Музыка сабағында түрлі ойын элементтерін пайдалану- сабақтағы енжарлықты жоюға және оқушылардың жұмыс қабілетін күшейтуге ықпал етеді.

Ойын — оқытудың бала үшін табиғи және ізгілікті формасы. Педагогика мен психологияда ойын технологиясын К.Д.Ушинский, П.П.Блонский, С.Л.Рубинштейн, Д.Б.Эльконин, З.Фрейд, Ж.Пиаже жасады. Олардың еңбектерінде педагогикалық технологияны қолданудағы басты мақсаттар мен көзделген тұжырымдамалар, тұлға онтогенезіндегі, негізгі психикалық функциялар, тұлғаның өзіндік басқаруы мен өзіндік реттеуіндегі, сондай-ақ әлеуметтену процесіндегі ойынның рөлі зерттелген және негізделген.

Баланың мектепке бейімделуі мен мектеп кезеңінде болатын жағдайларды оңай өткерудің бірден – бір құралы – ойын. Ойын оқуға тұрақты қатынасты қалыптастырады және білім алушылардың сөйлеу шеберліктері мен логикалық ойлауын дамытады. Ойын барысында бала белгілі бір әмбебап оқу әрекетін игереді, өзінің ішкі әлемін байытады, басқа адамдармен қарым-қатынаста тілді меңгереді. Сондықтан бастауыш мектепте ойын технологиясын пайдаланудың мүмкіндіктері зор.

Музыка сабағында танымдық сипаты бойынша ойын технологиясы төмендегідей етіп бөліп, қарастырып көрейік:

1. Орындаушылық әрекетті талап ететін ойындар.

Ойынның барысында балалар әрекеттерді үлгі немесе нұсқау бойынша орындалады. Бұндай ойындар барысында балалар қарапайым геометриялық

фигуралармен, олардың қасиеттерімен, кеңістік ұғымдарымен танысады. Бұл ойындар көбіне бірінші сыныптың алғашқы айларында жиі қолданылады.

2. Балалар қайта жаңғыртушы әрекетті орындайтын ойындар.

Бұл топқа есептеу дағдылары мен жазу дағдыларының қалыптасуына ықпал ететін ойындар жатады.

3. Бақылаушы әрекет бағдарламаланған ойындар.

Бұл ойынның түрінебалалар біреулер орындаған жұмысты тексеретін «Мен – мұғаліммін», «Контроль» ойындарын жатқызуға болады.

4. Олардың көмегімен балалар қайта жасаушы әрекетті жүзеге асыратын ойындар.

Бұл топтың ойындарында балалар берілген тапсырмалардың кілті болып табылатын заңдылықты анықтайды.

Ойын «Берілген әріптерден сөз құра».

5. Ізденушілік әрекет элементтері бар ойындар.

Ойын үдерісінде балалар талдауға, ортақ нәрсе мен айырмашылықты таба білуге үйренеді. Жақсы ойын жақсы жұмысқа ұқсайды. Әрбір ойында жұмыс күш-жігері мен ойдың күш-жігері бар. Ойын шаршағандықты басуға көмектеседі, зейінді қолдайды. Ойынға берілген оқушылар бағдарламалық материалды оңай игереді, белсенділік, тапқырлық, бастамашылдық пен пысықтық танытады. Дидактикалық ойындар өте көп, бірақ сабаққа материал дайындау кезінде барлық ойындар мен жаттығулар нақты сабақтың тақырыбымен байланысты болуы және нақты мақсатқа қол жеткізуге бағытталуы тиіс. Танымдық ойындарды пайдалану үшін О. С. Газман төмендегі талаптарды бөліп көрсетеді:

1. Ойын балада бар білімдерге негізделуі тиіс. Оларды шешу үшін балаларда ешқандай білім жоқ тапсырмалар қызығушылық пен оларды орындау тілегін тудырмайды. Өте қиын тапсырмалар баланы қорқытып жіберуі мүмкін. Бұл жерде жас ерекшелік қатынасты және қарапайымнан күрделіге қарай өту принципін барынша сақтаған маңызды. Тек осы жағдайда ғана ойын дамытушы сипатқа ие болады.

2. Күрделі ойлау жұмысын талап ететін ойындарға қызығушылық балалардың барлығында бірдей болмайды, сондықтан мұндай ойындарды әдеппен, бірте-бірте, қысым көрсетпей, ұсыну қажет.

Ойын жағдаяттары балалар тапсырманың мәнін дұрыс түсінулері үшін қолданылады. Жекелеген ойын элементтері оқуға деген қызығушылықтың, нақты оқу тапсырмасын орындаудың сенімді ынталандырушысы ретіндеендіріледі.

Дидактикалық ойын – оның барысында ойындық жағдаятта оқу - тәрбие міндеттері шешілетін оқыту әдісі. Дидактикалық ойындардың жұмбақ атаулары балалардың зейінін шоғырландыруға көмектеседі, аз жалықтырады, сабақта ұнамды эмоциялар тудырады және білімнің берік игерілуіне ықпал етеді. Ойынның әр оқушыға қатысты алғанда оқу міндеттерін қаншалықты тиімді шешуге көмектесетінін ескерген жөн.

Егер ойын музыка сабағындағы жаңа тақырыптың мақсаты мен міндеттеріне толық сәйкес келетін болса және барлық балалар оған белсене

қатысса, онда дидактикалық ойындарды пайдалану жақсы нәтиже береді. Қызыға ойнай отырып, балалар материалды жақсырақ игереді, шаршамайды және қызығушылығын жоғалтпайды. Ойын үдерісінде балаларда жалпы оқу біліктері мен дағдылары, бақылау және өзін - өзі бақылау дағдылары, мінездің өзара түсіністік, жауапкершілік, адалдық сияқты сапалары қалыптасады[2, 38-бет.].

Дидактикалық ойындардың құндылығы олардың пәндік міндеттерді шешуге қаншалықты тиімді көмектесетінімен анықталады. Танымдық сипаттағы дидактикалық ойын күрделі ақыл-ой жұмысына өтетін көпір болып табылады, яғни ойындардың оқу және тәрбие бойынша бірқатар міндеттерді шеше алатын мүмкіндігі бар: біріншіден, олар оқыту барысында алынатын ақпараттың көлемін кеңейтуге мүмкіндік береді және білгісі келушіліктен қызығушылыққа өтуді ынталандырады. Екіншіден, балалардың интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Үшіншіден, ойындардың есебінен физикалық және психикалық жүктемелер азаяды.

Музыка сабағында қолданылып жүрген дидактикалық ойындарға төмендегі психологиялық талаптар қойылады:

- Кез - келген әрекет сияқты сабақтағы ойын әрекеті де мотивацияланған болуы керек, ал оқушылар оларға деген қажеттілікті сезінулері тиіс.

- Оқушылардың дидактикалық ойынға қатысуға психологиялық және интеллектуалдық дайындығымаңызды рөл атқарады.

- Қуанышты көңіл-күй, өзара түсіністік, достықты қалыптастыру үшін оқытушы әрбір ойынға қатысушының мінезін, темпераментін, шыдамдылығын, ұйымдасқандығын, денсаулығының жай-күйін есепке алуы тиіс.

- Ойынның мазмұны оған қатысушылар үшін қызықты және маңызды болуы тиіс: ойын балалар үшін құнды болып табылатын нәтижелерді алумен аяқталады.

Ойын әрекеті сабақта алған білім, білік, дағдыларға сүйенеді, олар оқушылардың тиімді шешім қабылдауға, өзін және басқаларды сыни тұрғыда бағалай білуге мүмкіндік береді.

Тәжірибеде қолданып жүрген дидактикалық ойындарға мысал келтірейік.

а) Ойын - жаттығулар. Ойын әрекеті ұжымдық және топтық формада ұйымдастырылуы мүмкін, дегенмен неғұрлым жеке дараландырылады;

ә) Ойын-ізденіс. Мәселен, оқушыларға әңгімеден шөл өсімдіктерін табу ұсынылады. Мұндай ойындарды өткізу үшін арнайы құрал керек емес, олар аз уақыт алады, бірақ жақсы нәтиже береді;

б) Ойын - жарыс. Бұған конкурстарды, викториналарды, телевизиялық конкурстардың имитацияларын жатқызуға болады. Бұндай ойындарды сабақта, сондай-ақ сыныптан тыс жұмыс барысында өткізуге болады;

в) Сюжетті – рөлдік ойындар. Олардың ерекшелігі мынада: оқушылар рөлдерді ойнайды, ойындардың өздері мұғалім қойған белгілі бір міндеттерге сәйкес келетін терең және қызықты мазмұнға толы болады. Бұл «Пресс-конференция», «Дөңгелек үстел» және т.б. Оқушылар ауыл шаруашылығы мамандарының, тарихшылардың, филологтың, археологтың және т.б. рөлін

ойнай алады. Оқушыларды зерттеуші позициясына қоятын рөлдер танымдық мақсаттарды ғана емес, кәсіби бағдарды көздейді. Бұндай ойындар барысында оқушылардың қызығушылығын, тілектерін, сұраныстары мен шығармашылық ұмтылыстарын қанағаттандыру үшін қолайлы жағдайлар жасалады;

г) Танымдық ойын - саяхаттар. Ұсынылып отырған ойында оқушылар түрлі климаттық зоналарға және т.б. «саяхат» жасауы мүмкін. Ойын барысында оқушы үшін жаңа мәлімет хабарлануы және бұрынғы білімдердің тексерілуі мүмкін. Әдетте ойын – саяхат оқушылардың білім деңгейлерін анықтау мақсатында тақырыпты немесе тараудың бірнеше тақырыбын өткеннен кейін жүргізіледі. Әрбір «бекет» үшін баға қойылады;

Сонымен, музыка сабағындағы педагогикалық ойындар логикалық ойлауды, байқағыштықты, тапқырлықты, қызығушылықты, кез - келген міндетті шешуге ізденушілік қатынасты қалыптастыруға ықпал ететініндігі тәжірибе барысында толықтай дәлелденген. Ол баланың қызығушылығын оятып, нәтижеге бағытталған сабақтың мақсатына жетуіне апаратын ең басты қадамдардың бірі болмақ!

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі. Педагогика және психология. – Алматы, 2012ж
- 2.Білім берудегі жаңа технологиялар. Оқу құралы.-Алматы 2011жж
А.Б.Айтбаева
- 3.Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар арқылы болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру:п.ғ.к.дисс.,2008ж
- 4.Валиева М. Білім беру технологиялары және оларды оқу –тәрбие үрдісіне енгізу жолдары.-Алматы 2002 жыл.

TEACHING THROUGH THE CLIL METHOD

Medetova Moldir Abdykalikyzy

№ 171 School named by Gani Muratbayev
Kyzylorda, Kazakhstan

Annotation

The aim of the articles thesis lies in learning if teachers are aware of the CLIL method and if they apply it in lessons. The thesis is supposed to ascertain if the schools intend to implement the method. First of all the theoretical part of the articles thesis focuses on the characteristic of the CLIL method. After that benefits of the method for both teachers and learners, and language and subject teachers' role are described. Challenges for teachers and learners in a CLIL lesson are mentioned. The next chapter of the thesis entitled Language triptych presents the areas that should be taken into consideration during planning a CLIL lesson. The last chapter of the thesis' theoretical part describes the process of planning a CLIL lesson, and it focuses on experience with general teaching through the CLIL method in the Czech Republic and after that on teaching biology through the method. The practical part of the thesis consists of small-

scale questionnaire-based survey and creation of sample materials. The aim of the articles thesis lies in creating sample materials for lower secondary school's students and teacher's notes.

Keywords: CLIL method, biology, foreign language, example material, research.

Content and Language Integrated Learning (CLIL) is a dual-focused educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of both content and language. "(Coyle et al., 2010, p. 1) Coyle et al. state an additional language is often a learner's second (foreign) or non-native language. There is focus not only on content, but also on language. They assume CLIL is not a new form of language education and not form of subject education but it is an innovative fusion of both. (Coyle et al., 2010, p. 2) Dale and Tanner present that CLIL is the way of teaching where subject content (history, science or physical education) is taught in another language (often English). Further, CLIL subject teachers implement language into their lessons and CLIL language teachers interweave the subject into their language lessons. Sometimes teachers focus on both the content and the language. (Dale & Tanner, 2010, p. 3)

According to Coyle et al. the term CLIL was adopted in 1994 within the European context to describe and further design good practice as achieved in different types of school environment where teaching and learning take place in an additional language. CLIL set out to capture and articulate that not only there was a high degree of similarity in educational methodologies, but also an equally high degree of educational success. Identifying this success was one major driver within the education professions. (Coyle et al., 2010, p. 3)

As Dale and Tanner present there are many benefits for CLIL teachers and schools. The implementation of CLIL can be an impulse for a school to think about language policy not only for English but also for other languages. CLIL teachers may reconsider how children learn both language and content and as a consequence may often develop a completely new curriculum. Teachers who are non-native speakers improve their language skills when they have an opportunity to attend language development courses where they can teach their subject in another language and use their language skills in practice. CLIL teachers also can take part in CLIL methodology courses where they are exposed to new ideas about their subject and how their subject is best learned and taught. Thanks to these new perspectives teachers can comprehend both the subject and the teaching of the subject. During preparation for CLIL lessons or cross-curricular projects, subject and language teachers start to cooperate more. (Dale & Tanner, 2010, p. 14) It means that they can improve their interrelations, share their opinions and provide a help to each other because the preparation of a CLIL lesson should be sometimes difficult especially from the beginning of teaching through the CLIL method.

Furthermore, the work of Coyle et al. presents that as individuals from different language groups have lived together some have been educated in an additional language. This is true of Ancient Rome and also multilingual societies being created through mobility and globalization in the 21st century. Globalization and the forces of economic and social convergence have had a significant impact on learners of a

language, at stage in their development, and in which way. There is a need to adapt content-teaching methodologies so as to raise the level of proficiency, particularly since the introduction of global comparative measures ranking individual countries through the Programme for International Student Assessment (PISA) of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). (Coyle et al., 2010, p. 2)

Moreover, according to Mehisto et al. in today Europe, there is a desire to improve language-learning opportunities for all young people in order to increase European cohesion and competitiveness. The authors suppose new technologies are facilitating the exchange of information and knowledge. The reality of life in a mixed global society is having an impact on teaching, and this concerns language education, as much as any other form of subject learning. (Mehisto et al., 2008, p. 10)

Modern requirements for the training of a graduate from a school institution as a future specialist include not only a number of specific competencies, including self-education, knowledge of innovative technologies, understanding of the prospects and possibilities of their use, the ability to make their own decisions, adaptability to new social and professional conditions, teamwork skills, the ability to overcome stress, but also the mastering of one or more foreign languages at a high professional level.

In most school institutions, according to the curriculum, intensive foreign language teaching (most often English) of students of non-linguistic specialties ends in the second year, but it is worth noting that, due to the lack of constant speech practice in the following years of study, there is a gradual loss of communication skills. Therefore, there is a need to integrate a foreign language and professional subjects during the period of study at the university. .

A successful lesson according to the CLIL method is facilitated by carefully selected educational materials both for studying a specific subject and for teaching the language: lexical and grammatical units and structures, all types of speech activity (reading, speaking, writing and listening).

Types of tasks should be developed according to the level of complexity, based on the subject content, its understanding, verification and subsequent discussion.

At various stages of work with a text, attention is focused on the vocabulary, the content of a text, and then on the specific grammatical material.

The stages of while- and post-reading can include a number of independent and creative tasks (describe, compare, match, ask a question, make a presentation).

Thus, there are special requirements for the choice of educational material and the development of tasks:

- tasks on the processing of the text should be built with an emphasis on the subject content, it is necessary to involve students in the process of understanding, checking, discussing the main idea of the text;

- tasks should stimulate independent and creative activity of students; communicative tasks should be used for oral and written communication in a foreign language;

- students should be acquainted with compensatory strategies to solve language, content and communication difficulties.

In conclusion, we can say that CLIL is a relatively new method of teaching, which can be viewed as a unique way of teaching students the main subjects through a foreign language, as well as teaching a foreign language through the main subjects. This method arouses the interest of foreign language teachers, as well as a number of teachers who speak a foreign language and teach the main subjects at the university. Thus, combining the two directions, the subject teachers are able to teach not only their subject in a foreign language, but also to use important means of language teaching: to teach grammar, vocabulary, etc., including in their lessons the elements of communicative methods of teaching a foreign language. This helps to simplify and modernise the curriculum at the school.

References

1. Anderson L.W., Krathwohl D.R. (2001) A taxonomy for learning, teaching, and assessing: a revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman Higher Education.
2. Bloom B.S. (1956) Taxonomy of educational objectives, Handbook I: Cognitive domain. New York: Longman Higher Education.
3. Burdakova O.N., Jalalova A.A., Raud N.P. The method of integrated teaching a subject and a language in educational process of Narva College. Available at: <http://www.narva> [Accessed 18/04/19].
4. Byram M. From foreign language education to education for intercultural citizenship: essays and reflections. Clevedon: Multilingual Matters. Available at: ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/2008_0566_en.pdf [Accessed 18/04/19].
5. Coyle D. Developing CLIL: towards a theory of practice. Available at: www.unifg.it/coyle_hood_marsh_clil_toolkit.pdf [Accessed 18/04/19].
6. Coyle D., Hood P., Marsh D. (2010) CLIL Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
7. Glukhova L.V. (2010) Opredelenie prioritetov gosudarstvennoi podderzhki upravleniya i razvitiya funktsionirovaniya natsional'noi innovatsionnoi sistemy [Determining the priorities of state support for the management and development of the functioning of the national innovation system]. Vestnik Povolzhskogo gosudarstvennogo universiteta servisa. Seriya: Ekonomika [Bulletin of the Volga Region State University of Service. Series: Economics], 9, pp. 118-122.
8. Grieveson M., Superfine W. (2012) The CLIL resource pack. New York: Delta Publishing.

FEATURES OF YOUTH SLANG FUNCTIONING

Zhapbarov Nurgazy Absadykovich

Master of Humanitarian sciences Korkyt Ata Kyzylorda University
(Kazakhstan, Kyzylorda)

Mukhanova Marina Zhumabayevna

Master of Pedagogical sciences Korkyt Ata Kyzylorda University
(Kazakhstan, Kyzylorda)

The rapid development of human society has a great influence on the most important tool of communication - language. The modern way of living goes faster and new trends are also reflected in the development of language in the form of various new words and expressions as well as the improvement and facilitation of grammar structure. Comparison of those two linguistic areas shows that vocabulary grows so rapidly that the communicative function of language claims more novel and concise to keep pace with modern trends in human life.

Slang seems to be one of the most important language formations having a great influence on the development of language. Slang speech is characterized by various linguistic features reflecting the users' way of living and using the language with emphasis on belonging to a particular group of language users. Student slang ranks the unique position among those groups characterized by specific features distinguished within the student environment. Student speech might be seen as a reaction to formalism and social conventions of literary language. Therefore, it contains a great number of slang expressions restricted to concrete time, place or even subject.

In its notion slang is considered to be one of the language varieties of the English language. Many commentators are of the view that it is a kind of vulgar language, which ought not to be accepted as a standard language. Nowadays, youth slang is used by people from all aspects of life. Statistics show that modern slang terms constitute approximately 10 percent of the English vocabulary [1]. As the globalization and economy develop, there are more and more countries involved in the progress of "the language of a new generation". This article intends to discuss slang from different points such as: the role of the slang today, its expansion and sociolinguistic aspects.

Of all social groups, the young are the most prone to the use and renovation of slang and unconventional language. They exhibit great social dynamism and are receptive to changes in fashion: in clothes, look, style, and also in speech. They have little political power but they may use slang as a counter-cultural tool, as arms against established authority and conventions. In our modern and cultivated societies, students constitute one large subgroup within the young which deserved special study, for many a time they develop a special kind of vocabulary [2].

It is the young who are particularly likely to pick up slang words through songs, films and TV. There is an opinion that English and culture provide a common channel of communication and point of reference for people all over the world [3]. An estimated 2 billion people speak some form of English, and most of those have a new wave as their model.

Apart from this, there appears a simple question: “Why do people use slang?” Because most people are individuals who desire uniqueness, it stands to reason that slang has been in existence for as long as language has been in existence. Even so, the question of why slang develops within a language has been hotly debated. Most people agree that the question is still unanswered, or perhaps, it has many answers. Regardless, there is no doubt that we can better explain slang’s existence by analyzing how and why it exists.

Foreign words are a common resource for the development of slang, as are regional variations of standard words. Moreover, slang may incorporate “elements of the jargons of special-interest groups (professional, sport, regional, criminal, and drug subcultures)”. The Historical Dictionary of American Slang says that “Slang is lexical innovation within a particular cultural context”. Sometimes these foreign words and regional variations become part of the standard language [4]

The Columbia Encyclopedia notes that slang is often “well developed in the speaking vocabularies of cultured, sophisticated, linguistically rich languages”. Whereas slang was once considered as the lowest form of communication, many linguists now consider slang to be an intelligent and insightful variation of the blandness of the standard language. Gerald Parshall, in 1994 article for U.S. News & World Report, describes this as “proletarian poetry”. The Oxford English Dictionary points out that George Eliot's character in Middlemarch, in 1871. says that “Correct English is the slang of prigs who history and essays”. For some, it is enough that Shakespeare often used slang.

Others, however, condemn the use of slang, believing that it undermines the standard language and reflects poorly upon its users. Parshall notes that Ambrose Bierce; in his dictionary, called slang “the grunt of the human hog”. Even The Oxford English Dictionary’s 1989 edition defines slang “the special vocabulary used by any set of persons of a low or disreputable character, language of a low and vulgar type”. In fact, both Crystal and The Historical Dictionary of American Slang point out that Samuel Johnson and Jonathan Swift produced the very first dictionaries partly out of great concern for the corruption of the Standard English language.

Whatever the reasons, slang is here to stay, and its longevity demands attention and explication. Here the most prevalent causes which can explain the colossal spread of slang words among youth. So today humanity all over the world adds slang words in their speech:

- 1) in sheer high spirits, by the young in heart as well as by the young in years; just for the fun of the thing; in playfulness or waggishness;
- 2) as an exercise either in wit and ingenuity or in humour. (The motive behind this is usually self-display or snobbishness, emulation or responsiveness, delight in virtuosity);
- 3) to be “different”, to be novel;
- 4) to be picturesque (either positively or - as in the wish to avoid insipidity - negatively);
- 5) to be unmistakably arresting, even startling;
- 6) to escape from clichés, or to be brief and concise (Actuated by impatience with existing terms)

7) to enrich the language (This deliberateness is rare among the well-educated. Cockney forming the most notable exception; it is literary rather than spontaneous);

8) to lend an air of solidity, concreteness, to the abstract; of earthiness the idealistic: of immediacy and appositeness to the remote. (In the cultured sphere the effort is usually premeditated, while in the uncultured one it is almost always unconscious when it is not rather subconscious.)

9) to lessen the sting of, or on the other hand, to give an additional point to a refusal, a rejection, a recantation;

10) to reduce, perhaps also to disperse the solemnity, the pomposity, the excessive seriousness of a conversation (or of a piece of writing);

11) to soften the tragedy, to lighten or to "prettify" the inevitability of death or madness, or mask the ugliness or the pity of profound turpitude (e.g. treachery, ingratitude); and/or thus to enable the speaker or his auditor or both to endure, to "carry on";

12) to speak or write down to an inferior, or to amuse a superior public; or merely to be on a colloquial level with either one's audience or one's subject matter;

13) for ease of social intercourse (Not to be confused or merged with the preceding.);

14) to induce either friendliness or intimacy of a deep or a durable kind (Same remark);

15) to show that one belongs to a certain school, trade or profession, artistic or intellectual set, or social class; in brief, to be "in the swim" or to establish contact;

16) hence, to show or prove that someone is not "in the swim";

17) to be secret - not understood by those around one (Children, students, lovers, members of political secret societies, and criminals in or out of prison, innocent persons in Prison are the chief exponents)[5].

To sum up it becomes clear that slang today is a part of social and personal life which expresses feelings and attitude better than literal and academic words. To illustrate, "nice", as an adjective of all work, was once in slang use only, today no one would question ' , nice day", or "a nice time or "a nice hotel". Awful seems to be going the same route. "Awful sweet" and "awfully dear" still seem slangy and school-girlish. But "awful children", "awful weather" and "an awful job" have entirely sound support, and no one save a pedant would hesitate to use them.

Creativeness, innovativeness, freshness and imaginativeness, as well as vulgarity, obscenity, offensiveness and unconventionality, etc. are characteristic features referring to the youth slang terminology. Today's slang is created on the basis of students' need to be cool at all points of their life, for example, acting, and clothing, thinking and speaking well. Slang is trendy and fashionable and it must be remembered that following the students speech means to be open to new terms existing in language and creating them.

Slang does not belong only to the youth but it is closely related to all environments consisting of teachers, parents, and school and out-of-school activities and expresses a specific form of students' perception of reality. Slang is usually restricted to a specific time, which means it is topical only for a short time period and replaced by other terms soon; however, it may cover some invariable expressions

passing through time: Moreover, it is restricted to a concrete place, which means it might be used and understood by a particular school institution and people there. It is usually created by the idea of an individual adapted to people nearby, enriched by various semantic associations, synonyms or corrupted words. Therefore, the instances are found in which one concept is represented by a great number of slang terms.

References

1. MacNeil R. English Belongs to Everybody in Language Awareness 4th edition. - P.140-144
2. Gonzales F.R Youth and Student Slang in British and American English, 1994. -201 p.
3. Green, J. Slang through the Ages. Ntc Pub Group, 1996. - 393p.
4. Johnson.Sh. What is slang?
[http:// www.uncp.edu/home/Canada/work/allam/1914/language/slang.htm](http://www.uncp.edu/home/Canada/work/allam/1914/language/slang.htm)
5. Partridge, E. Slang: Today and Yesterday. William Press 1993. - 484 p.

XXI ҒАСЫРДА ӨМІРДІҢ БАРЛЫҚ САЛАЛАРЫНДА ТАБЫСТЫ БОЛУ

Исаева Индира Ауезхановна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Жалағаш ауданы,
№123 мектеп-лицей

Қазақтың талантты ақыны Мағжан Жұмабаев «Адам жаңашыл: жаңа үстіне жаңа тілейді, жаңадан жаңаға құмар келеді. Адам әсемшіл: әсемнен әсемге, сұлудан сұлу таңдайды», - дейді. Бұл құнды ой арқылы жаһандану заманында адамзат ескі сүрлеумен жүре бермей ілгерілеуге, өзгеруге ұмтылуы қажеттігін айтқан. Себебі, бұл - заман талабы. Қазақстан мектептерінің биік шыңға көтеріліп, заманауи мектептерге айналуы – білім алушыларды жарқын болашаққа жетелеу деген ұғым. Заман талабына сай жабдықталған мектеп, кәсіби шебер, шығармашыл, күзиретті, жаңашыл ұстаз – осы екеуі білім сапасының кепілі ретінде қарастырылады. Оқытудың инновациялық-технологиялық әдісін енгізу – қазіргі мектептерде бұл саладағы жағдайлар оңтайланып, жақсарып, орнығып келеді. Сыныптарда интерактивті тақтаны қолдану, флипчартпен жұмыс жасау, қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі пәндерінің лингофондық кабинеттермен қамтылуы – барлығы да білім сапасына зор әсерін тигізері анық.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев білім мен ғылым қызметкерлерінің екінші съезінде «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелетін міндет өте ауыр» деген болатын. Осы ғылым саласы арқылы біз өзге елге өз елдігімізді көрсете аламыз. Білім – ертеңгі менталитетті, бүгінгі мәдениетті қалыптастырған, балаға рух, ақыл-ой, сезім беруші, тұтас құбылыс. Ал осы білімді тиімді жолдар арқылы білім алушының бойына сіңіру -

педагогтың шеберлігінде. Демек, мектеп, педагог, саналы ұрпақ бір-бірінен ажырамас ұғымдар.

Осы айтылған сөздерімді негізге ала отырып, еліміздің өркендеп дамуына үлесін қосатын білім ордаларының барлығы заманауи мектепке айналуы қажет екендігін нақтылап айтқан жөн. Әр мектеп заманға сай жабдықталып, ұстаздардың күзiртетiлiктерi шыңнан көрінсе ғана озық тәжірибелі елдердің қатарына қосыла аламыз. Осындай ұлы істе «жұмыла көтерген жүк жеңіл» деген сөзді ұран етіп, еліміздің дамуына күш, жігерімізді аямай, жауапкершілікпен қарауымыз керек.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс - оның сабақты түрлендіріп, тұлғаның жүрегіне жол таба білуі. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау - әр мұғалімнің борышы. Ол өз кәсібін, өз пәнін, барлық шәкіртін, мектебін шексіз сүйетін адам. Өзгермелі қоғамдағы жаңа формация мұғалімі – педагогикалық құралдардың барлығын меңгерген, тұрақты өзін-өзі жетілдіруге талпынған, рухани дамыған, толысқан шығармашыл тұлға құзыреті. Жаңа формация мұғалімі табысы, біліктері арқылы қалыптасады, дамиды. Нарық жағдайындағы мұғалімге қойылатын талаптар: бәсекеге қабілеттілігі, білім беру сапасының жоғары болуы, кәсіби шеберлігі, әдістемелік жұмыстағы шеберлігі.

Осы айтылғандарды жинақтай келіп, жаңа формация мұғалімі-рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық - әдістемелік, әлеуметтік тұлғалық, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құдыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани- адамгершілікті, азаматтық жауапты, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға.

Нәтижеге бағытталған білім моделі мен басқарудың жаңа парадигмасы аясында жекелеген ұғымдар мен нормаларды және тиімді педагогикалық технологияларды меңгеру үшін педагогтардың кәсіби мәдениетін дамытуға бағытталған оқу қажеттіліктері туындылап отыр.

Біліктілік арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс- әрекетке еруге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді.

Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын андрогогикалық процесс қажет. Басқаша айтқанда ересектерге арналған, жалпы және кәсіби білімнің қажеттілігін дамыту, ғылым, білім мен мәдениет жетістіктері арқылы адамдардың жалпы мәдениеті мен әлеуметтік белсенділікті дамытуға бағытталған танымдық іс-әрекетке ынталандыру үшін білім беру. Қазіргі білім беру парадигмасы «білікті адамға» бағытталған білімнен «мәдениет адамына» бағытталған білімге көшуді көздейді. Бұл білім беру жаңаша ұйымдастыру-

оның философиялық, психологиялық, педагогикалық негіздерін, теориясы мен тәжірибесін тереңірек қайта қарауды қажет етеді.

Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнын қамтамасыз ету міндеті тұр.

Француз қайраткері «Адамға оқып – үйрену өмірде болу, өмір сүру үшін қажет» дегендей оқыту процесін технологияландыру, осыған сәйкес оқу бағдармаларын жасау, ғалымдар мен жаңашыл педагогтардың еңбектерімен танысу жұмыстары мұғалімдердің үздіксіз ізденісін айқындайды. Жаңа педагогикалық технологиялардың негізгі мәні пассивті оқыту түрінен активті оқытуға көшу оқу танымын ұйымдастырудағы бастамашылдығына жағдай туғызу, субъективтік позицияны қалыптастыру.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Себебі қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан да білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс – тәсілдермен оқытып, ой – өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл үрдістің жалпы білім беретін мектептер мен орта мектептерде де енгізіле бастауы көңілді қуантады. Жалпы қорыта айтсақ, жаңа бағдарламаның мәні, балада функционалдық сауаттылықты қалыптастырып қана қоймай, оқушының мектепте алған білімін өмірінде пайдалана білуіне көмектеседі. Сол себепті де бұл бағдарламаның негізі «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған десек те болады. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік пен ұқыптылықты міндеттейді. Оқушылардың бойына ХХІ ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу үшін, қажетті дағдыларды дарыту үшін, мұғалімдер тынымсыз еңбектенуі керек. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында тек өз пәнін, өз мамандығын шексіз сүйетін, бала үшін ұстаз ғұмырын құдіретті деп санайтын білімді мұғалімдер ғана жұмыс істей алады, аталған бағдарламаға сәйкес алынған тәсілдерді сабақта тиімді қолданысқа енгізсек, баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуына, шығармашылығын қалыптастыруына ықпал етеді, оқушылар оқудың қызықты жеңіл өтетіндігін, топта бірлесіп жұмыс жасауға үйрететіндігін, білімнің тереңдігі, әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды. Демек, оқушы өз ой-пікірін ашық еркін айта алады, бір-бірін тындауға үйренеді сыныпта ынтымақтастық атмосферасы қалыптасады. Махатма Гандидің «Егер сен болашақтағы өзгерісті байқағың келсе, сол өзгерісті уақытында жаса» деген ілімін негізге ала отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастағалы отырмыз деп ойлаймын. Жаңартылған білім – болашақтың, білім мен біліктің негізгі кепілі десек, артық болмаса керек.

Әдебиеттер

1. Энтони Кенни. Орта ғасыр философиясы. 2 т, 285 бет. Астана, 2018 ж.
2. Т.Х.Рысқалиев. Философия тарихы. Алматы, 2015 жыл. 138 бет.
3. Реми Хесс. Философияның таңдаулы 25 кітабы. Астана, 2018 жыл.

4. Ислам философиясы. Алматы, 2005ж. 4том.

5. Әл-Фараби мен Ибн-Сина философиясы. Әлемдік философиялық мұра. Алматы, 2005ж. 4том.

ОРТА МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНДА САНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

*А.А.Ахатай, магистрант,
Қорқыт ата атындағы ҚУ, Қызылорда қ.
Ж.М.Жунусов, математика пәні мұғалімі,
№39 Қызылөзек орта мектебі, Қызылорда қ.
Қ.А.Қазбекова, математика пәні мұғалімі
№116 орта мектеп, Қызылорда қ.*

Қазіргі мектептің кез-келген сыныбында интерактивті тақтаны табуға болады, көптеген мұғалімдер әлеуметтік медиа мен мессенджерлерді оқушылармен байланыста болып, оларға үй тапсырмасын беру үшін пайдаланады. Білім беруде технологияны тағы қалай қолдануға болады? Біз мақаламызда осы сұрақ төңірегінде, яғни цифрлық білім беру қалай жұмыс істейтіні туралы баяндаймыз.

Біздің қоғам мен іскерлік өмір жоғары цифрландырылған, бірақ білім беру ұйымдары әлі де толыққанды цифрлы болудың алғашқы қадамдарын жасайды. Оқыту мен оқуды цифрландыруға компьютерлер, планшеттер немесе интерактивті тақталар сатып алу арқылы қол жеткізуге болмайды. Бұл қаншалықты қисынсыз көрінсе де, ойланбастан сатып алынған технологиялық жабдық цифрландыруды баяулататын кедергі болып табылады.

Мектепті цифрландыру әрдайым ақпараттық технологиялар саласында жаңа, неғұрлым тиімді оқытуды және оқыту процестерін құруды қамтуы керек, бұл жаңа процестерді жасауға мүмкіндік береді, тек қаламдар мен тақталарды электронды нұсқамен алмастырмайды. Технология әрқашан педагогикаға пайда әкелуі керек.

Ақпараттық технологияларды оқытудың жаңа тәсілдерімен толықтырылуына және оның әдістемелік әртүрлілігін арттыру үшін қолдануға болады, осылайша ол студенттерге жаңа материалды үйренуге алғышарттар береді. Оқыту мен оқытуда ақпараттық технологияларды пайдалану оқу бағдарламасы мен оқу орнының стратегиялық мақсаттарына сүйене отырып, жүйелі түрде жүзеге асырылуы тиіс.

Білім беруде технологияларды қолдану кезінде басты назар техникалық дағдыларды оқытуға емес, әртүрлі пәндер мен тақырыптарда педагогикалық ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға аударылуы керек. Шын мәнінде, технологияны қолданудың ең үлкен артықшылығы олар қолданған кезде алынады.

Оқыту мен оқытудағы сандық құралдардың рөлін төмендегіше бөліп көрсетер болсақ:

1. Медиа

Ақпараттық технологиялар оқыту құралы ретінде әрекет етеді, мысалы, мұғалім құра алатын немесе Интернетте қол жетімді оқу материалын тарату. Қазіргі уақытта Интернетте оқу нысандары, бейнеклиптер және онлайн журналдар сияқты көптеген дайын материалдар бар.

2. Ақпараттық ресурс

Ақпаратты іздеу интернет пен ақпараттық технологияның негізгі ұсынысы болып табылады. Желі және әлеуметтік желілер кең ақпарат көзі болып табылады және іс жүзінде интернетті "Дүниежүзілік кітапхана" деп атайды. Іздеу қызметтері мен мақалалар базасы арқылы табуға болатын көптеген көздер бар. Сондай-ақ, бірлесіп құрылған онлайн-энциклопедиядағы Википедиядан сіз оқыту және оқыту үшін пайдалы ақпаратты таба аласыз.

3. Байланыс

Байланыс – бұл технологиямен қамтамасыз етілетін маңызды мүмкіндіктердің бірі. Компьютерлер мен интернет бізге электрондық пошталармен, хабарламалармен, қоңыраулармен алмасуға, сондай-ақ бейнеконференциялар жүргізуге мүмкіндік береді. Студенттер ақпараттық технологияларды әртүрлі салалардағы мамандармен сөйлесу үшін қолдана алады. Интернеттегі оқушылар мен мұғалімдер арасындағы диалог-бұл қарым-қатынастың тағы бір түрі. Компьютер енді тек жабдық емес, сонымен қатар байланыс ортасы болып саналады.

4. Мазмұнды құру құралы

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар студенттер немесе оқушылар оларды өз мазмұнын жасау үшін қолданған кезде пайдалы. Оқушылар компьютерлерде немесе мобильді құрылғыларда өз мәтіндерін, суреттерін, дыбысын, музыкасын және т.б. жасай алады. Ақпараттық технологияны қолданудың жетілдірілген формасы студенттердің интерактивті мазмұн жасайтындығын және олардың нәтижелерінде бағдарламалар мен алгоритмдерді қолданатындығын білдіреді.

5. Жариялау арнасы

Интернет пен әлеуметтік желілерді оқушылардың немесе бүкіл топтың бірлескен нәтижелерін жариялау үшін пайдалануға болады. Мысалы, студенттер онлайн журналдар жасай алады немесе өздерінің музыкалық фрагменттерін немесе бейнеклиптерін жариялай алады. Оқушылардың нәтижелерін жариялау көбінесе ынталандырушы әсерге ие - "жұмыс мұғалімнің онымен танысуы үшін ғана емес".

6. Жеке тұжырымдамалық артефактілерді жасау құралы

Ақпараттық технологияларды қолдана отырып, студенттер өздерінің тұжырымдамалық артефактілерін жасай алады: тұжырымдамалық карталар, диаграммалар немесе графиктер. Бұл жағдайда it ойлаудың маңызды құралы

ретінде әрекет етеді. Маңыздысы-нәтиженің өзі емес, студенттер өздерінің Ақпараттық құрылымдары мен ойлау тәсілдерін дамытатын процесс.

7. Білімді бірлесіп құруға арналған платформа

Интернеттегі оқыту ортасы бірлескен оқыту құралдарын ұсынады. Мысалы, пікірталас форумдары. Білімді бірлесіп құру принципі-ақпаратты бірлесіп қалыптастыру — білімді құру-жалғыз жұмыс жасаудан гөрі жақсы оқуға және жақсы нәтижеге ықпал етеді. Интернеттегі білімді бірлесіп құру оқу үшін өте маңызды, өйткені білімді қалыптастыру процесінің кезеңдері құжатталған және көрінетін болып қалады. Кейіннен оларды қайта қарауға, ұсынылған ойларға оралуға және кейінірек дамытуға болады.

8. Ойланатын серік

Қазіргі ақпараттық қоғамда компьютердің немесе ақпараттық-коммуникациялық технологияның рөлі ойшыл серіктестің рөліне жақындайды. Компьютерлер әлі өздігінен ойлана алмаса да, олар студенттердің ойлау процестерін қолдай алады, мысалы, аналитикалық сұрақтар қою және ойлау (немесе ойларды көрсету).[1]

Цифрлық оқыту

Цифрлық оқытудың негізгі мақсаты технологияда емес, әдіс ретінде ақпараттық технологиялар оқыту мен оқытуда жаңа мүмкіндік береді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқытуға ықпал ететін әдістерді қолдануға мүмкіндік береді, оларды іс жүзінде басқаша жүзеге асыру мүмкін емес. Сандық оқыту байланыс және қашықтықтан оқыту үшін бірнеше педагогикалық маңызды жұмыс әдістерін ұсынады. Цифрлық оқытудың басты бағыты-байланыс және қашықтықтан оқыту жағдайларында бірлескен жұмыс түрлері.

Сандық оқыту, мысалы, онлайн оқыту және оқу тапсырмаларымен жүйелі жұмыс жасау болуы мүмкін.

Оқу міндеттері оқушылардың ақпаратты қалай бақылап, өңдейтінін, қалай оқитынын анықтайды. Сондықтан оқу тапсырмаларының мақсаты әрқашан білгендерін тексерудің орнына жаңа нәрсені үйрену болып табылады. Сандық оқытудың тағы бір маңызды элементі-білім құру. Оқушылар әртүрлі дереккөздерді: веб-беттерді, кітаптарды, журналдарды немесе жеке тәжірибе мен бақылауларды қолдана отырып, өздері үшін жаңа білімді біріктіреді және құрастырады. Оқыту-бұл студенттер жаңа ақпарат құратын қызмет.[2]

Білімді құру да бірлескен болуы мүмкін. Сандық оқыту мұғаліммен және басқа студенттермен бірге идеяларды талқылауды және дамытуды жеңілдетеді. Сондықтан даму процесінде тұрған идеялар мен нәтижелерді жариялау, процесс барысында олар туралы Кері байланыс алу және оларды бірге дамыту маңызды.

Егер студенттер кері байланысты тек оқу процесінің соңында алса, оны оқу процесінде қолдана алмайды.

Тиімді цифрлық оқыту процесін қалай дамытуға болады?

Оқытушылар онлайн режимінде оқытуға байланысты оқытуда қолданылатындардан өзгеше әдістер арқылы әсер етеді. Сондықтан цифрлық оқытуды көбірек оқып, дамыту керек.

Дәстүрлі байланыс тренингінің дамуы мұғалімнің іс-әрекеті мен оқу процесіне негізделді, ал цифрлық оқытуды дамыту кезінде оқушының оқу процесін жобалау бастапқы нүкте болуы керек. Мұғалім мен басшылықтың қандай әрекеттері, оқу процесіне қандай міндеттер ықпал ететінін түсіну үшін алдымен оқу процесін өзі жасау керек немесе оқушыға мәселені зерттеу үшін қандай танымдық іс-әрекет қажет екенін түсіну керек. Мұны оқу дизайнындағы парадигманың өзгеруі деп санауға болады.

Цифрлық оқыту процесін дамытудың бастапқы нүктесі оқу мақсатын, сондай-ақ оқушылардың алдыңғы білімі мен құзыреттілігін анықтау болып табылады. Оқушылардың алдыңғы құзыреттілігі негізінде оқу процесінің нәтижесінде алынған құзыреттілікті, білім мен дағдыларды түсіну оқу процесін құруға нақты негіз береді. Басты проблема жобалау кезінде болып табылады тану үшін әртүрлі оқушылар оқиды және жетеді құзыреттілігіне сәйкес.

Адамдар қалай үйренеді? Оқыту оқыту процесіне негізделген. Оның әртүрлі элементтері: Оқу жағдайы, оқу міндеттері, оқытудың өзі, сонымен қатар тьюторлық және кері байланыс — бір-бірімен тығыз байланысты және бірыңғай уақыт континуумын құрайды. Цифрлық оқытуда байланыс және қашықтықтан оқыту жағдайлары біркелкі бөлінген. Цифрлық оқыту процесі оқу процесінде нұсқаулар мен кері байланыс арқылы анықталады, соның негізінде студенттер өздерінің құзыреттіліктерін дамытады.[3]

Онлайн мектеп жүйесінде мұғалім өзі курстар салып, оқушыларға түрлі тесттер дайындап, оқу жетістіктерін бақылап отыра алады.

Ал, бүгінгі елімізде орын алып жатқан ТЖ-ға байланысты білім берудің тиімді тәсілдері қарастырылып, қашықтықтан білім беру оның ұтымды шешімі болып отырғандығын білеміз. Орта және арнаулы мектеп оқушылары «Қазтелерадио» компаниясының «Balapan» және «Elarna» телеарналары арқылы белгіленген сабақ кестесімен ақпарат алып ұстаздарымен «kundelik.kz», «Bilimland», «Daryn.online» интернет-платформалары мен «MicrosoftTEAMS», «GoogleClassRoom», «Edupage», «Mekter.OnLine» сияқты цифрлық білім беру ресурстарының мүмкіндіктері арқылы кері байланыс жасап отыр. 2020-2021 оқу жылында Қазақстанның біраз білім ордалары ҚР Білім және ғылым министрлігінің қолдауымен жасап шығарылған «Сфера» білім беру платформасы негізгі жаңалықтардың бірі болды.[4]

Бүгінде білім саласына қойылған талаптары ерекше. Біз тәрбиелеп отырған ұрпақ дүниенің кез-келген жерінде білім алуға, қызмет атқаруға

қабілетті, ғылым мен техниканың кез-келген саласын меңгере отырып, тіл меңгеру қабілеті жоғары, бәсекелестікке қабілетті болуы тиіс. Қорыта келе біз, оқушылардың бірнеше ақпарат көздерінен өзекті ақпаратты тандауға дағдыландыру қажет деген оймен, математика пәні мұғалімдерін жаңашылдыққа және үнемі ізденіске, сабақ барысында бір ғана кітаппен шектелмеуге шақырамыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Кудрина Е.В. Современное общество и дистанционное обучение // Психолого-педагогический журнал Гаудеамус Т.2 №16, 2010. с. 57-58
2. Петров В.С. Дистанционное обучение как средство обеспечения доступности высшего образования // Вестник Челябинского университета. Сер. 8, Экономика. Социология. Социальная работа. – 2006. – No 5. – С. 85–88.
3. <http://www.phenomenaleducation.info/change-with-digital.html>
4. «Қазіргі ғылымдағы өзекті мәселелер – 2020» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдар жинағы / 13-14 сәуір 2020. 129-134

UDC: 06.81.23

EMPIRICAL COMPARISON OF THE RESULTS OF THE KAZAKH - AND RUSSIAN-LANGUAGE VERSION OF THE METHODOLOGY

G.M.Sembiyeva¹ - university lecturer

E.B.Uisinbayeva² - master of Pedagogical sciences

Korkyt Ata Kyzylorda State University,

Kyzylorda, Kazakhstan

Abstract. The article is devoted to the problem of cross-cultural equivalence of test methods. The article presents the results of empirical comparison of the results of the Kazakh -and Russian-language version of the methodology for the study of the value-semantic sphere of personality, namely the test of viability. The respondents were undergraduates of Kazakh nationality, who performed the test of viability in two versions: initially in the Kazakh language, and a week later – in Russian. It is revealed that the results of both versions - Kazakh and Russian-closely correlate with each other and are close in average values. Consequently, they give equivalent results, which allow using any of the variants of this technique when conducting research on respondents of Kazakh nationality.

Keywords: cross-cultural comparison, bilingualism, personality technique, value-semantic sphere, ethno-cultural studies, vitality, vitality test.

The study of various psychological problems is impossible without the appropriate diagnostic tools. And now psychologists-scientists are doing a lot of work on the adaptation and translation of foreign techniques into Russian. Cultural adaptation of psychological techniques to different languages allows identifying cultural differences that undoubtedly characterize each ethnic group.

Recently in psychology are considered adapted and translated foreign techniques of motivation to search for meaning in life (S.P.C.Elshanskiy, F.Anufriev, F.D.Kamaletdinov and V.Semenov), psychosomatic medicine (T.A.Zhelonkin, P.S.Enikolopov, A.Ermushev), personal development (V.E.Oryol, I.G.Senin Astana), emotional States (E.M.P.Osin), individual differences in optimism (i.e. T.Gordeeva, O.Sychev, E.M.P.Osin), dimensions, orientations and time perspective).

The author in his works convey the experience of adaptation and translation of foreign language techniques, discuss the organizational aspects of the Russian version of the tests, the procedure for creating a primary form of questionnaires and analysis of psychometric testing. All methods have been modified by the authors, as the original version of the tests is designed for a different cultural and linguistic environment.

In the late 1970-s in foreign psychology S.Cobas and S.Maddy suggested theoretical designer of resilience for the study of the endurance of a person in coping with life's difficulties. Resilience as a valid predictor of successful coping with stress, first of all, attention is drawn to the confrontation of personality stressful situations in professional activity. And since then, until today, the test of viability developed by the American psychologist S.Maddy has not lost its relevance in various psychological studies. The test of viability in Russian was translated and adapted by D.A.Leontiev [1].

The modified version of the test consists of 45 statements instead of 18 in the original. As in the English version, it consists of three scales and contains direct and inverse questions. The Russified version of the test showed reliability and validity in studies on a large sample in Russia, and today with the help of this technique, various aspects of the life of the individual are actively studied. Adapted Russian-language test of viability is usually used in cross-cultural studies. This technique, together with the methods and morphological test of life values is translated using the technique of double translation into Chinese and Polish.

After our research is focused on the Kazakh sample, we also need to translate the methodology into the Kazakh language.

In Kazakhstan, the test of viability was used in the study of professional orientation of first-year students, semantic aspects of identification.

According to V.Pozhitkin in the structure of resilience in freshmen more pronounced risk taking, as most students are able and willing not only to be actively involved in the process, but also to find useful and necessary for themselves in the implementation of educational and professional activities [2].

The study does not mention the ethnicity of the respondents, but as it was conducted in the North Kazakhstan state University (Ust-Kamenogorsk), it could be Russian-speaking respondents.

This cross-cultural study of Russians and Kazakhs was also conducted in the Northern region of the country in Pavlodar. Translation of the methodology into the language of the studied culture did not become the task of the authors of both studies, since the respondents were representatives of the Russian-speaking environment, and the need to translate the methodology into the ethnic language of the respondents did not arise. In Kazakhstan, it is true that bilingualism (Russian and Kazakh) is

widespread in all spheres of activity, so a large number of people understand both Russian and Kazakh languages equally. But in our case, all participants of the experiment are representatives of the southern region of the country, where the Kazakh language of the role dominates both in the household and in the professional sphere.

In ethno-cultural studies, adaptation and translation of methods into the language of the culture being studied is considered a mandatory requirement. As shown by our experience in the translation and adaptation of the methodology DLC in the Kazakh sample, the Kazakh-language version of the test DLC was absolutely equivalent to the English-language version [3].

However, the results of this test cannot be directly transferred to the method of measuring resilience. And therefore there is a problem of translation of the test of viability into the Kazakh language and a problem of check of equivalence of the Kazakh-language version of the test to its Russian-language primary source.

The aim of this study was to identify the equivalence for the choice of Kazakh respondents to the Russian version of the test of viability of its Kazakh-language version, obtained in the course of language translation and adaptation.

Organization and methods of research. The technique was used in career guidance work:

Test of resilience in the development of D.Leontiev, characterized by a system of beliefs about you, about the world, about the relationship with the world and resilience includes three components: involvement, control and risk taking[4].

At the beginning, the method was translated by philologists from the Russian version into the Kazakh language with the method of asymmetric translation. Asymmetric translation is focused on fidelity, accuracy of meaning and verbatim language of the original method. This type of translation according to L.F.Burlachuk is aimed at understanding the meaning of statements rather than at the diagnosis of personal characteristics[5].

Further, in the next stage, the reverse translation method was used, to which bilingual experts were involved. At the same stage, a pilot study was conducted with the participation of 20 respondents-undergraduates of different specialties (average age – 32 years, median – 28 years, standard deviation – 8-9 years). During the conversation with the respondents after the pilot experiment, incomprehensible questions were identified and their formulations were corrected.

In the pilot and subsequent main series of studies, all respondents filled in the methodology individually and on a voluntary basis.

To exclude positional effects, we divided the sample into 2 parts that distinguish the sequence of the filling process:

1) the first group filled in the methodology with a period of time of 1 week. They were undergraduates of 1 and 2 courses of KSU by KorkytAta in Kyzylorda (p=61), aged from 21 to 48 years (men 31,7 %, women – 68,2 %, average age - 25,3 years);

2) the second group (N=100) filled the method with a time interval of 2-3 days, aged 21 to 29 years (men 27 %, women - 73 %, the average age – 22,3 years);

3) the third group (p=178), aged 21 to 26 years (men 49.4 %, women – 50,6 %, average age – 22,3 years) filled out the method first in the Kazakh language, then in Russian one day a few hours later.

All respondents of the second and third groups are undergraduates of the 1st year of KazNU named after al-Farabi and KazNTU named after K.I.Satpayev.

In the results there are no differences in the overall score and in the individual scales of the methodology, and the results of both versions are correlated with each other at a significant level. Analysis of individual test items revealed that the bulk of the test items are also equivalent in both languages and respondents equally answer most questions independent of the language.

These were such statements, for example:

№	Russian version of the issue	Kazakh-language version of the question
23	When somebody complains that life is boring, it means he just can't see the interesting. If someone says that his life is not interesting, he does not know that he is just interesting.	Кімде-кім өз өмірінің қызықсыз екендігін айтып шағынса, онда оның жай ғана қызықты нәрселерді көре білмейтіндігін байқатады.
32	I think life is passing me by.	Менің ойымша, өмір менің қатысуымсыз өтіп бара жатқан сияқты.
37	I don't have the perseverance to finish what I started.	Маған бастаған ісімді аяқтауға табандылық жетіспейді.
41	As a rule, I work with pleasure.	Әдетте мен құлшыныспен жұмыс жасаймын.

Comparative analysis of the test of ZHS on the total indicators and their relationships in the first group (table.1.1) revealed the least number of differences between variants of language of techniques. In the Russian version of the test, the total indicators of the control scale are slightly higher than in the Kazakh version of the technique, although this difference is unreliable. And on the other scales of the test there are no special differences. Direct relationships were found in all test scales at a high level of reliability (at $p < 0.01$).

Table
1.1

Comparison of indicators of the test of ZHS on options of language of a technique in the first group (N=61)

Test scales JS	Options JS \bar{a} (σ)		r Pearson	r Spearman
	Russian	Kazakh		
Engagement	36,3 (8,7)	36,6 (6,8)	0,67**	0,61**

Control	31,0 (7,3)	30,5 (6,5)	0,61**	0,64**
Risk taking	16,5 (4,3)	16,6 (4,2)	0,49**	0,45**
Resilience	83,4 (17,4)	83,7 (14,7)	0,72**	0,67**

The level of correlation reliability is highlighted in bold: ** - $p < 0,01$.

The values of the total indicators and correlation coefficients between the Russian and Kazakh variants in the second group are presented in table 1.2.

Table 1.2

Comparison of indicators of the test of ZHS on options of language of a technique in the second group (N=100)

Testscales JS	Test Options JS \bar{a} (σ)		r Pearson	r Spearman
	Russian	Kazakh		
Engagement	37,5 (7,5)	35,8 (8,3)	0,26**	0,24**
Control	31,2 (6,5)	31,2 (7,0)	0,32**	0,34**
Risk taking	18,0 (4,2)	18,2 (5,0)	0,30**	0,29**
Resilience	85,5 (16,1)	85,5 (17,0)	0,36**	0,37**

Bold a confidence level of correlation: * $p < 0,05$, * * $p < 0,01$.

As you can see, the total indicators of the scale of involvement and overall viability in the Russian version is higher than in the Kazakh version of the test, but these differences are statistically unreliable. The correlation relationship is positive over-sufficient level of reliability ($p < 0,05$ and $p < 0,01$).

In the third group of undergraduates found significant differences in the total performance of all test scales and overall viability ($PR < 0,001$). But the correlation coefficients are denser (at the level of $p < 0,01$) than in the previous groups (table.1.3).

Table 1.3

Comparison of indicators of the test of ZHS on options of language of a technique in the third group (N=178)

Testscales JS	Test Options JS \bar{a} (σ)		r Pearson	r Spearman
	Russian	Kazakh		
Engagement	36,0 (6,9)	35,1 (8,1)	0,79**	0,77**
Control	32,6 (6,1)	31,3 (6,9)	0,76**	0,73**
Risk taking	18,1 (4,5)	17,3 (4,7)	0,78**	0,78**
Resilience	86,7 (13,7)	83,5 (16,6)	0,79**	0,79**

Significant differences, the level of reliability of correlations are highlighted in bold: ** - $p < 0,01$.

Comparison of summary indicators and their interrelation between variants of the methodology language in the sample (table. 1.1, 1.2 and 1.3) revealed that only in the third group all the test scales and parameters of viability significantly differ in the values of the student's t-test (at $p < 0.001$), but their relationship between the multilingual versions of the test ZHS, however, is very dense. Other groups are also characterized by close correlation connections (at $p < 0.01$ and $p < 0.001$).

These statistics prove that in the perception of the Kazakhs multilingual options to test the viability does not exist significant and dependent on the applied language difference.

The empirical correlation of the parameters of the scales of the test of ZHS options showed the following: the reliability of the differences in the scales of ZHS revealed only in the third group, this group filled the methodology in two languages on the same day after a few hours, and this indicates the need for further study of the stability of individual issues in this technique. In General, the overall picture of the results shows the equivalence of the test of viability in the Kazakh language to the original. The difference for understanding the statements in any variant of the technique does not occur at any time interval of filling of these variants.

Thus, we can generally conclude that the Kazakh - and Russian-language versions of the test ZHS perceived with Kazakh respondents is equivalent and these multilingual versions of the methodology are equivalent to each other.

References

1. Kryukova T.L. Methods of studying coping behavior: three coping scales (ed. 2-e, corrected, supplemented). – Kostroma: KSU N.Nekrasov – Half Title, 2010. – p.64.
2. Gordeeva T.O., Sychev O.A., Osin E.N. Development of the Russian version of the test of dispositional optimism (LOT). / T.O.Gordeeva, O.A.Sychev, E.N.Aspen // Psychological diagnostics. – 2010. – №2. – pp. 36-64.
3. Elshansky S.P., Anufriev A.F., Kamaletdinova Z.F., Saparin O.E., Semenov D.V. Psychometric indicators of the Russian version of the test "Questionnaire of the meaning of life" (MLQ). // Psychology, sociology and pedagogy, 2015. №10.
4. Zhelonkina T.A., Enikolopov S.N., Ermushev A.A. Adaptation of Russian version of methodologies Salkovskis P. "A Brief questionnaire of anxiety about health" (Short Health Anxiety Inventory). / T.A.Zhelonkina, S.N.Enikolopov, A.A.Ermushev // Theoretical and experimental psychology. – 2014. – Volume 7. – №1.pp.30 – 37.
5. Burlachuk L.F. Psychodiagnostics: textbook for universities / L.F.Burlachuk. SPb.: Peter, 2003. – 352 p.
6. Leonenko N.O. Ethnic resources of students ' resilience in the context of intercultural dialogue in the educational environment. / N.O.Leonenko // Pedagogical education in Russia. – 2013. – №4. – pp.53-60.
7. Leonenko N.O., Novakovsky A. Ethno-psychological features of resilient Russian and Polish students. / N.O.Leonenko, A.Novakovsky // Humanitarian vector. Social psychology: formulation of problems and approaches to their solution. – 2015. – №1(41). – pp.137-142.

МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТА ЖИЫНДАР ТЕОРИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Н.Ә.Исаева, математика пәні мұғалімі
М.Шоқай атындағы №187 ІТ мектеп-лицейі, Қызылорда қ.
Г.Токманова математика пәні мұғалімі
М.Шоқай атындағы №187 ІТ мектеп-лицейі, Қызылорда қ.
Қ.С.Садықов математика пәні мұғалімі
№237 мектеп, Арал ауданы, Ақеспе ауылы.

Жиындар теориясы - жиындардың (көбінесе шексіз жиындардың) жалпы қасиеттерін зерттейтін логика мен математиканың бір бөлімі. Негізгі ұғымдарға анықтама берілмейді, олар белгілі ұғымдар арқылы түсіндіріледі. Өзара әртүрлі (бөлек) заттарды қандай да бір қасиеті бойынша біріктіріп, бүтін бір зат ретінде қарастыруға болады.

Жиын теориясының әдістері қазіргі математика мен математикалық логиканың барлық салаларында кеңінен қолданылады.

Математикалық логика – логикалық қорытындыларды қатаң символикалық тілдің негізіндегі логикалық есептеулер арқылы зерттейтін логиканың тармағы. Математикалық логикада ойлау заңдылықтары талданады және оқып зерттеледі. Оқиға мен нақты түрлендіруді математикалық сипаттаудың зерттеу негізі математикалық логика болып табылады.

Түйін сөздер: Жиындар теориясы, ішкі жиын, Эйлер-Венн диаграммасы, жиындардың бірігуі, жиындардың қиылысуы, толықтауыш жиын, математикалық күзиреттілік, математикалық сауаттылық. Бұл мақалада математикалық сауаттылықта жиындар теориясын қолдану қарастырылды. Мақалада келесі сұрақтар қарастырылды:

- Жиындар теориясының анықтамалары, Эйлер-Венн диаграммалары;
- Жиындар теориясын математикалық сауаттылықта, өмірде қолдану;
- Жиындар теориясы бойынша контекстік есептерді шешу жолдары.

Жиын ұғымы математиканың негізгі ұғымдарының бірі болып табылады. Негізгі ұғымдарға анықтама берілмейді, олар белгілі ұғымдар арқылы түсіндіріледі. Шексіз жиындарды сандық түрде салыстыру мүмкіндігі туралы мәселе жиындардың шешілуге тиісті ең алғашқы мәселесі болды. Бұл мәселеге 19 ғ-дың 70-жылдары неміс математигі Г.Кантор (1845 — 1918) жауап берді. [1, 5]

Өзара әртүрлі (бөлек) заттарды қандай да бір қасиеті бойынша біріктіріп, бүтін бір зат ретінде қарастыруға болады. Алынған жаңа зат **жиын** деп, ал оның құрамындағы заттардың әрқайсысы **жиынның элементі** деп аталады. Функционалдық сауаттылық дегеніміз - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Ондағы басты

мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. [3,15]

Математикалық сауаттылық дегеніміз:

- математиканың әлемдегі рөлін анықтау және түсіну;
- әртүрлі формада берілген сандық ақпараттарды оқу, талдау, түсіндіріп беру;
- дұрыс негізделген математикалық пайымдаулар айту;
- есептерді шығарудың тиімді тәсілдерін табу, орындау, өзін-өзі тексеру, өмірмен байланыстыру керек.

Математикалық сауаттылықтың қалыптасуы «математикалық құзыреттіліктің» даму деңгейлерімен (танымдық салалармен) сипатталады:

- білу (еске түсіру): терминдерді, сандарды қасиеттері бойынша суреттеу және есептеу; график пен кестеден мәліметтерді алу; құралдарды қолдану; классификациалау, математикалық объектілерді танып білу.
- қолдану (байланыстарды орнату): нәтижелі шешу тәсілін таңдау; математикалық ақпаратты талдау және көрсету; модельдеу; тізбекке байланысты тапсырмаларды орындау; стандартты есептерді шешу.
- ойлау (пайымдау): объектілердің арасындағы тәуелділікке талдау жасау; қорытындылау, әртүрлі шешу жолдарын синтездеу; дұрыс/бұрыс айтылғандарды дәлелдеу; стандартты емес есептерді шешу. [4,9]

Математикалық құзыреттілік – нәтижелерді түсіндіру, талдау және түрлендіру, математикалық модель құрастыру, қатынастарды анықтау, шынайы өмірде пайда болған мәселелерді шешу үшін математиканы дәлме-дәл қолдану қабілеттілігі.

Математикалық сауаттылықта жиындарды қолдану тиімділігі – жиындар тақырыбындағы математикалық тапсырмалар өмірлік мәселелерге жақын, қоршаған ортаның түрлі аспектілерімен байланысты және өз шешімдері үшін математикалық талдауды талап ететін, мектептің өмірі, қоғам, оқушының жеке өмірі, кәсіби қызмет, спорт, және тағы басқалар туралы мәлімет ұсынады.

Математикалық ойлауды дамытуға арналған есептер талдауды, мәліметтер мен ізделетін шамаларды салыстыруды, шығарылатын есепті бұрын шығарылған есептермен салыстыруды, есептің карапайым моделін жасауды, есептің мәліметтерін синтездеуді және оларды график, таблица, сондай-ақ математикалық сөйлем түрінде өрнектеуді, табылған нәтижелерді нақтылауды, зерттеуді талап етеді. [5]

Қорытынды

Бұл жұмыста жиындар теориясы, математикалық сауаттылықтың, математикалық құзыреттіліктің негізгі анықтамалары, жиындар теориясын математикалық сауаттылықта қолдану көрсетілді.

Математикалық сауаттылықта жиындарды қолдану тиімділігі – жиындар тақырыбындағы математикалық тапсырмалар өмірлік мәселелерге жақын, қоршаған ортаның түрлі аспектілерімен байланысты және өз шешімдері үшін математикалық талдауды талап ететін, мектептің өмірі, қоғам, оқушының жеке өмірі, кәсіби қызмет, спорт, және тағы басқалар туралы мәлімет ұсынатыны табылды.

Жұмыста жиындар теориясына қолданылатын амалдар, олардың анықтамалары, математикалық сауаттылықтың сипаттамалары, жиындар теориясының сұрақтарына жауап берген математигі аталды.

Есеп шығарудың басты мақсаттарының бірі – ойлау қызметін жандандыру. Демек, ойлау қызметін жандандыру арқылы әр алуан түрлендірулерді, есептеулерді орындауды, математикалық сөйлемдерді тұжырымдауды үйретумен бірге, ойлап, талқылауға, математикалық фактілерді салыстыруға, ортақ немесе айрықша қасиеттерді көрсетуге, дұрыс қорытынды жасауға баулиды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Л.А. Калужнин «Элементы теории множеств и математической логики в школьном курсе математики», Москва «Просвещение» 1978 ж.
2. Верещагин, Шень "Начала теории множеств" 2012 ж.
3. «Творческая педагогика» Журнал №3, 2010 ж.
4. Журнал «Математика Қазақстан мектебінде» №6, 2013 ж.
5. <https://infourok.ru/oushildardi-matematikali-sauattilitarin-damitu-zholdari-1502414.html>
6. Ершов Ю. Л., Палютин Е. А. «Математическая логика». 5-ші шығарылым. — СПб., 2005ж.
7. Научное сообщество студентов: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: сб. ст. по мат. CXIV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 7(114). URL: [https://sibac.info/archive/meghdis/7\(114\).pdf](https://sibac.info/archive/meghdis/7(114).pdf)

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖҮЙЕЛІ БІЛІМІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ НЕГІЗДЕРІ

*Ш.Б.Абибуллаев, «Math Academy» оқу орталығы,
математика пәні мұғалімі*

О. Шналиев №11 мектеп-лицей, математика пәні мұғалімі.

*Ф.С.Жиренбаева №45 «Ақ Орда» мектеп-гимназиясы, математика пәні
мұғалімі.*

Шиелі кенті, Қызылорда қ.

Қолжетімділік интернеттің салдарынан түрлі курстарды математикадан үйрену, қорытынды аттестаттауға дайындау форматында, ақпараттануы, оқушыларды ұдайы өсуде. Оқыту сапасын тұрақты арттыруға барлық алғышарттар бар сияқты. Алайда, математика пәні бойынша оқушылардың қорытынды аттестациясының нәтижелерін жыл сайынғы талдау жыл сайын қателіктер мен қиындықтар тұрақты түрде қайталанатындығын көрсетеді.

Біздің ойымызша, қазіргі жағдайдың себептерінің бірі-математикалық ұғымдар мен типтік есептерді шешудің әдістерін жүйелеу бойынша мақсатты

жұмыстың болмауы. Нәтижесінде мектеп оқушыларының математикалық білімдері "мозаикалық" болып қала береді, олар бұрыннан белгілі математикалық ұғымдар, пайымдаулар мен әдістер жүйесіне кірмейді, олардың арасында ешқандай байланыс болмайды.

Бұл мәселенің нақты шешімі бар. Мұнда тиімді әдіс жіктеу болуы мүмкін. Математиканы оқыту тәжірибесінде жүйелі түрде қолданылатын танымның бұл әдісі математиканың негізгі мақсатын жүзеге асыра алады, кибернетиканың негізін қалаушы Норберт Винердің айтуынша, бізді қоршап тұрған орта хаостан тұрады.

Тұжырымдамалардың жіктелуі қанағаттандыратын бірқатар талаптардан тұрады: жіктеу процесінде өзгеріссіз қалатын жіктеу негізінің болуы; жіктеу процесінде қалыптасқан ұғымдардың тәуелсіздігі; бастапқы тұжырымдаманың көлемі жіктеу процесінде алынған ұғымдар көлемінің қосындысына тең болуы керек.

Айта кету керек, жіктеу кезең-кезеңмен жүзеге асырылуы мүмкін: алдымен бір негізде, содан кейін басқа негізде. Мысал ретінде призмалардың жіктелуі болады. Алдымен олар бүйір қабырғаның перпендикулярлығы негізінде негізге түзу және көлбеу болып бөлінеді. Содан кейін тікелей призмалар арасында базада тұрақты көпбұрыштың болуына байланысты дұрыс бөлінеді. Әрі қарай жіктеуді тұрақты призманың (үшбұрышты, төртбұрышты және т.б.) негізіндегі жақтардың санына сәйкес жүргізуге болады.

Жіктеудің екі негізгі түрі бар: жіктеу мүшелері қарама-қайшы ұғымдар (дихотомиялық жіктеу); жіктеу мүшелері-бағынышты ұғымдар.

Математиканы оқытуда жіктеу пайдаланылуы мүмкін әр түрлі кезеңдерден құралады. Жаңа ұғымдарды енгізу және зерттеу кезінде жіктеу олардың мәнін жіктеу процесінде қалыптасқан ұғымдардың көлемдері арасындағы қатынасты нақтылау арқылы ұғымдардың көлемін бөлу арқылы түсінуге көмектеседі. Жаңа тұжырымдаманы енгізу бірнеше ілеспе ұғымдарды енгізумен қатар жүретін жағдайларда жіктеуді жүргізу өте маңызды. Сонымен, квадрат теңдеу ұғымын енгізгенде келтірілген және бөлінбеген, толық және толық емес теңдеу ұғымдары енгізіледі. Әр түрлі негіздермен сәйкес жіктеулер жаңа терминдердің алуан түрлілігін игеруге көмектеседі: бірінші жағдайда негіз жоғары коэффициенттің мәні болады, екіншісінде – теңдеудегі мүшелер саны. Ұқсас жағдайлар геометрияда сирек емес.

Сонымен қатар, салыстырмалы жіктеу өте пайдалы. Олардың мысалдары жіктеулер бола алады: екі түзудің (іргелес және тік) және екі түзудің үшінші түзудің (көлденен, бір жақты, сәйкес) қиылысында пайда болған бұрыштар; үшбұрыштағы (ішкі және сыртқы) және шеңбердегі бұрыштар (орталық, жазылған, шеңбердің ішінде және сыртында қиылысатын хордалардан құралған); үшбұрыштағы сегменттер (биіктіктер, медиандар, бисекторлар, орта сызықтар), төртбұрыш және шеңбер; тұрақты көпбұрыштар мен тұрақты көпбұрыштар; призмалар мен пирамидалар; параллелепипедтер; теңдеулер; теңдеулер мен теңсіздіктер түрлері (сызықтық, квадрат, бүтін рационал, бөлшек рационал, иррационал және т.б.); функциялар (жеке берілген және класс құратын).

Жіктеу математикалық есептерді шешудің әдістері мен әдістерін зерттеуде қажет. Мектеп математика курсына типтік есептерді шешудің әртүрлі әдістері қарастырылады. Сонымен қатар, олар көбінесе бірнеше жылдық математика курсына бөлінеді. Сондықтан, тиісті жіктеусіз, мектеп оқушыларынан әдістердің бүкіл жиынтығын саналы түрде игеруді күту қиын. Мысалы, мектептегі математика курсына теңдеулерді шешудің барлық әдістерін зерттеу бастауыш мектепте басталып, 11-сыныпта аяқталады. Сонымен, 1-6 сыныптарда теңдеулердің негізгі қасиеттері енгізілгенге дейін оларды шешудің негізгі әдісі нәтижелер мен арифметикалық амалдардың компоненттері арасындағы байланыс болып қала береді. Мұнда теңдеулер қарастырылады, олардың оң жағы нөлге тең, ал сол жағы бірнеше факторлардың көбейтіндісі болып табылады. Шын мәнінде, бұл факторизация әдісінің негізі, ол тек 7-сыныпта теңдеулерді шешудің тәуелсіз әдісі ретінде пайда болады, онда көпмүшені факторингке бөлудің әртүрлі әдістері қарастырылады. Теңдеулердің негізгі қасиеттерін енгізгеннен кейін теңдеулерді шешуді оқытуда алгебралық кезең басталады. Нәтижесінде оқушылар теңдеулерді шешудің жалпы және арнайы әдістерімен танысады.

Жалпы әдістерге белгілі бір түрлердің теңдеулері үшін қолданылатын алгоритмдік әдіс, бірдей түрлендіру әдісі (жақшаларды ашу, оларды азайту, FSU қолдану, нөлдік емес факторды көбейту), факторизация әдісі, жаңа белгісізді енгізу әдісі, эквивалентті түрлендіру әдісі жатады. Арнайы әдістер, әдетте, нақты түрлердің теңдеулерімен байланысты: модульмен теңдеулер (аралық әдіс, екі бөлікті де квадраттау әдісі және т.б.), тригонометриялық (төмендету әдісі, бағалау әдісі және т. б.), индикативті (конъюгативті өрнекке көбейту, экспоненциалды өрнекке бөлу және т. б.), логарифмдік (потенциалдау, жаңа негізге көшу формулаларын қолдану және т. б.).

Мұндай әр түрлі әдістер әр жаңа әдісті зерттей отырып, уақтылы жіктеуді қажет етеді. Әйтпесе, барлық әдістер келісілмеген манипуляциялар жиынтығы болып қала береді. Теңдеулерді шешу әдістері жылдан жылға толықтырылатындықтан, әр жаңа әдіспен танысқан сайын, оны иерархиялық схемаға енгізген жөн, осылайша мектеп математика курсының соңында барлық зерттелген әдістердің толық жіктелуі жасалады.

Мысал ретінде тригонометриялық теңдеулерді шешудің негізгі әдістерін жіктеуді ұсынамыз.

Шешімнің жалпы әдістеріне мыналар жатады.

1. Алгоритмдік әдіс: қарапайым Тригонометриялық теңдеулер үшін қолданылады.
2. Бірдей түрлендіру әдісі: жақшаларды ашу, ұқсастықтарды келтіру, қысқаша көбейту формулаларын және негізгі тригонометриялық сәйкестендірулерді қолдану: теңдеуді қарапайым түрге немесе басқа әдісті қолдану мүмкіндігіне келтіру үшін қолданылады.
3. Жаңа айнымалыны енгізу әдісі: теңдеуді алгебраға келтіру үшін қолданылады.
4. Эквивалентті түрлендіру әдісі: фракциялар, тең дәрежелі тамырлар, логарифмдер, модульдерден тұратын аралас теңдеулер үшін қолданылады.

Сипатталған тәсіл бүтін және бөлшек өрнектердің бірдей түрлендірулерінің әртүрлі түрлерін, атап айтқанда көпмүшені стандартты түрге келтіру әдістерін, көпмүшені факторға бөлу әдістерін, арифметикалық түбірлерді түрлендіру әдістерін, трансцендентальды өрнектерді зерттеуде жіктеу сызбаларын жасауға қолданылады.

Мектептегі математика курсының функционалды сызығы мектеп оқушыларын белгілі бір түрлердің функцияларымен және олардың қасиеттерімен таныстыруды қамтиды. Бұл жағдайда функциялардың қасиеттері әртүрлі теориялық негіздерге сүйене отырып, 7-ден 11-сыныпқа дейін зерттеледі: қасиеттерді геометриялық түсіндіруден бастап, белгісіз функциялардың қасиеттерін зерттеу үшін туынды қолдануға дейін. Функциялардың түрлерін және олардың қасиеттерін аналитикалық және геометриялық тұрғыдан жіктеу қажет.

Жіктеу мәтіндік есептерді шешуге үйретуде өте пайдалы болуы мүмкін. Алгебраның мектеп курсына шешілетін мәтіндік есептердің көпшілігі келесі түрлердің біріне жатады: "қозғалысқа", "өзен бойындағы қозғалысқа", "жұмысқа", "бірлескен жұмысқа", "қоспалар мен қорытпаларға". Тапсырмалардың әр түрінің аясында нақты ерекшеліктерін анықтау олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын түсінуге, сайып келгенде, мәтіндік есепті шешуге жалпы көзқарас қалыптастыруға көмектеседі.

Геометрияны зерттегенде, есептерді шешудің жетекші геометриялық әдісі қосымша құрылыс әдісі болып табылады. Есептегі нақты конфигурацияға байланысты әр түрлі қосымша құрылымдардың жіктелуі геометрияны зерттеудің әртүрлі кезеңдерінде геометриялық есептерді шешуге бағытталған оқытудың негізі бола алады. Сонымен қатар, координаталық және векторлық әдістермен шешілетін геометриялық есептердің түрлері үшін жіктеу сызбаларын жасауға болады.

Педагогикалық ЖОО-да әдістемелік пәндерді оқыту тәжірибесі көрсеткендей, біліктілікті арттыру курстарында мұғалімдермен және USE-ге дайындық курстары аясында оқушылармен жұмыс, оқу процесінде жіктеудің әртүрлі формаларын қолдану студенттердің математикалық білімі мен дағдыларын жүйелеуге ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Шабашова О. В. Теория и методика обучения математике: типовые профессиональные задания: в 2 ч: учебно-методическое пособие – Часть 1. – Орск: Издательство ОГТИ, 2010. – 123 с.
2. Шабашова О. В. Теория и методика обучения математике: типовые профессиональные задания: в 2 ч: учебно-методическое пособие – Часть 2. – Орск: Издательство ОГТИ, 2010. – 330 с.
3. Шабашова О.В. ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМНЫХ ЗНАНИЙ ОБУЧАЕМЫХ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ // Современная психология и педагогика: проблемы и решения: сб. ст. по матер. XLIV междунар. науч.-практ. конф. № 3(42). – Новосибирск: СибАК, 2021. – С. 44-48.

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИНТЕРАКТИВТІ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Г.М.Сембиева¹, Е.Б.Үйсінбаева²

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, педагогика ғылымдарының
магистрі, Қызылорда қаласы

Андатпа

Қазіргі педагогикалық инновация дамып жетілуде, білім беруді ұйымдастырудың дүниежүзілік тәжірибелерінде инновациялық үдерістің өзін ақтаған жаңа түрлерін дамыту, болашақ мамандарды оқытуда негізгі ұстанымдарды айқындау мақсатында біраз жұмыстар жүзеге асырылуда. Мұндағы негізгі мақсат-болашақ мамандарды инновациялық үдеріске даярлау барысында психологиялық ерекшеліктерді ескеру, олардың ісіне деген ынтасын оятып қана қоймай, жұмыс нәтижесін арттыру.

Түйінді сөздер: гуманитаризациялау, инновациялық орта, жаңашылдық, ақпараттандыру тенденциясы, акмеологиялық ұстаным

Аннотация

Одной из составляющих данной проблемы является разрешение вопроса по внедрению в учебный процесс интерактивных технологий и методов обучения. В этой статье данный вопрос рассмотрен с различных точек зрения, однако на сегодня не определены пути их использования и не дано им методическое описание. Но статья рассматривает актуальность этой проблемы, особенно сегодня, в период происходящих в Республике в целом и в высших учебных заведениях изменений в области образовательной политики.

Annotation

One of the substantive problem is the problem of sending in interactive technologies and training methods into the teaching process. The present problem was analyzed from different points of view, but nowadays no ways of their use or methodological description are defined. In this research is very actual, in particular nowadays when there are so many changes in the Republic of Kazakhstan and higher education policy as a whole. If it is possible to send in the use of interactive technologies and training methods into the process of teaching, it would be more optimal and effective as the suggested method of use interactive technologies as to form the appropriate professional competence which makes the future specialist to be more competent and competitive.

Қазіргі күні адамзат баласы мүлдем жаңа индустрияландыру дәуіріне өтуде. Осыған байланысты болып жатқан өзгерістер білім беру жүйесіне де қатысты.

Білім беру ісі аса маңызды әлеуметтік институттар қатарына жатады және өзінің мәні, көлемі мен мазмұны бойынша қоғам өмірінде шешуші рөл атқарады. Соған байланысты оны индустриялы қоғам талаптарына сәйкес жетілдіру проблемасы өткір болып отыр.

Бүгінгі күні білім беруді модернизациялауға (жаңарту) баса назар аударылғанына қарамастан, ол әлі де болса уақыт талабына жауап бере алмай отыр, көбінесе қазіргі заман парадигмасына сәйкес келмейтін ескі дәстүрлерді сақтап келеді, бүгінгі күнге дейін осы заман мамандарын даярлаудағы инновациялық тәсілдер мен технологияның рөлі қаншалықты маңызды екені айқындалған жоқ. Мұндай теорияның болмауы қазіргі заманғы ЖОО-ның инновациялық ортасын құрудың жалпы заңдылықтарын айқындау мүмкіндіктеріне едәуір шектеу қайып отыр.

Бүгінгі таңда сыни тұрғыда ойлауға қабілетті, ақпаратпен сауатты жұмыс істей алатын, креативті және өзін-өзі оқытуға қабілетті адамдар сұранысқа ие. Мұндай әлеуметтік тапсырыс, әрине, қазіргі заманғы жоғарғы мектепті реформалаудың негізгі бағыттарын да анықтап берді.

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді және осы мәселе бойынша қазіргі жағдайды талдау негізінде жоғары білім берудегі мынадай негізгі үрдістер айқын көрінеді:

- білім берудің негізгі парадигмасының алмасуы;
- жоғары білім беруді гуманизациялау және гуманитаризациялау;
- студенттер білімін тереңдету тенденциясы;
- білім беруді ақпараттандыру тенденциясы;
- инновациялық оқыту тенденциясы.

Біз өз баяндамамызда бүгінгі таңда білім беру жүйесінде ең актуальды және қажетті болып отырған инновациялық оқыту тенденциясының мазмұнын ашуға тоқталамыз.

Инновациялық оқыту тенденциялары репродуктивтіктен оқыту процесіндегі оқушының өзіндік қызметін және оның оқытушымен өзара әрекеттестігін ұйымдастыруды ұйғаратын оқытудың белсенді тәсіліне өтудегі үлкен қадам. 90-жылдардың басында білім беретін бұл идеялар халықаралық сенімге ие болды да, Ресей оқу орындары бағдарламаларында жұмыстық бағдар болды. Ресейдің педагог-ғалымы А.Бордовский өзінің «Инновационные процессы в современной системе высшего педагогического образования»(1998) сияқты ғылыми еңбектерінде инновациялық оқыту оқытудың жекелеген тәсілдерін қолданумен қамтамасыз етілмейді, ол білім алу процесін қайта қарау және оқытудың жаңа стилін жасаумен байланысты деп атап көрсетеді. [1] ЖОО-да инновациялық білім беру ортасын жасау мәселесімен айналысатын педагог-ғалымдардың пікірлерін талдау төмендегідей қорытынды жасауға мүмкіндік береді: біріншіден, инновациялық оқыту (ағылшын тілінде innovation – маңызды жаңалық)-білімді игерудің ерекше түрі, өйткені мұнда болашаққа деген ашықтық, ұмтылыс жеке тұлғаға деген бағыттылық, оның дамуы, шығармашылық элементтерінің міндетті түрде болуы, қарым-қатынастың серіктестік түрі, бірлесе жұмыс істеу, өзара көмек жұмысы бар. Екіншіден, инновациялық оқыту болашақтағы жаңа әрекеттерге, беймәлім жағдайларға

және бүгінгі күннің үнемі өзгеріп тұратын, беймәлімдеу көрінетін жаңалығына дайындайды, сондықтан білім алушы белсенділік, бірлесе жұмыс істеу, ұжымда жұмыс істеу, өзара оқыту, бағалау, проблемаларды шешу, ақпарат алумен пайдалану, жоспарлау, ең басты ептілік- оқи алу ептілігі сияқты қасиеттерге қабілетті болуы керек. Үшіншіден, мінез-құлық пен ойлаудың қабылданған нормаларын жеткізумен (трансляциялаумен) айналысатын дәстүрлі оқытуға қарағанда, бұл оқыту адамның бойында жаңа өнімдер, нормалар, ережелер жасауға мүмкіндік беретін қасиеттер мен ептіліктерді қалыптастыруға бағытталған. Демек, инновациялық оқыту- жеке тұлғаға жақындау, білім берудің негізділігі, шығармашылық бастау, мәндік және акмеологиялық ұстаным, кәсібилік екі мәдениеттің (техникалық және гуманитарлық) синтезі, жаңа технологияны пайдалану. Осы құрамдастардың көпшілігі (әрқайсысы жеке-жеке) азды-көпті таныс. Салыстырмалы түрде мұндағы акмеологиялық ұстаным жаңа, әлі толық мәлім емес. Акме (латынша асте-ның)- кәсібиліктің шыңы, жұмыстағы жоғары нәтижелер тұрақтылығы, сенімділік. Өкінішке орай инновациялық оқыту мен оның негізгі құрамдастарын – акмеологиялық ұстанымды – өмірге ендіру жолдары әлі толық жасалған жоқ. [2]. Дегенмен, осы акмеологиялық факторлар жұмыс істеуі үшін күшті қозғаушы себептер қажет. Жетістіктер мотивтері осындай бола алады. Педагогтың міндеті- білім алушыларға осы мотивтер мен қажеттіліктерді қалыптастыруға көмектесу. Жаңа инновациялық технологияны қолданбай инновациялық оқытуды енгізу мүмкін емес. Олардың бәрі оқытуды компьютерлендірумен, автоматтандырылған оқыту жүйелерін жасаумен интернет желісін пайдаланумен тікелей байланысты. Сондықтан интерактивтік оқытудың ашық жүйесін жасау мен ендіру күттірмейтін қажеттілік болып табылады.

Бұл жүйелер білім алушыға оқыту технологиясының өзіне қолайлысын таңдауға және қалыптасудың, жеке тұлға ретінде актуалдануының жеке бағдарламаларын жасауға мүмкіндік береді.

Сөз жоқ, жоғарыда айтылған жағдайлардың бәрі жоғары мектептің әрбір оқытушысының өз қызметінде педагогикалық ғылымдағы қолданыста бар заңдылықтар мен оқытудағы инновациялық үдеріс принциптерін жақсы біліп, қолдана алуын талап етеді.

Сонымен, жаңашылдықтар- бұл жаңа тәртіп, бұл жаңалықты тәжірибеге енгізу үдерісі. Жаңашылдық- жаңалық табушы деп аталатын адамдардың мақсатты бағытталған, ұйымдасқан қызмет үдерісі. Бұл үдерісте 6 кезең көзге түседі:

- 1 кезең – жаңа идеялардың туу кезеңі;
- 2 кезең – жаңалық жасау кезеңі, яғни не материалдық, не рухани өнімді, яғни үлгіні ойлап табу кезеңі;
- 3 кезең – жаңалық өнімі тәжірибеде қолданысқа ие болу кезеңі;
Одан әрі бұл жаңашылдықтың өзінше өмір сүру үдерісі бастады.
- 4 кезең – жаңалықтың жаңа салаларға кеңінен таралуы, енуі, қолданылуы;
- 5 кезең – бұл жаңашылдықтың басымдыққа ие болуы, яғни жаңалық ретінде мүлде танылмауы кезеңі. Бұл кезең бұл жаңашылдықтан да тиімдірек жаңалықтармен алмасуымен аяқталады.

6 кезең – жаңа өніммен алмасуына байланысты жаңашылдықтың қолданылу өрісінің қысқаруы[3].

Инновациялық үдерістің жоғарыда айтылған барлық кезеңдерін бірізді және үзіліссіз енгізуі міндетті емес. Алайда, білім берудегі зерттеуші - ғалымдар анықтаған инновациялық үдерістің мысалы, саналы – басқаруға үдерістер ағымының стихиялық механизмдерінен өту, принципі, инновациялық ортада тұрақсыздандудың қайтымдылығы немесе қайтымсыздығы үдерістерін болжау принципі немесе инновациялық үдерістердің тұрақтылығын күшейту принципі сияқты заңдылықтар мен принциптер негізінде бұл үдерісті саналы басқаруға, тиімді және тұрақты етуге болады.

Зерттеушілердің көпшілігі бұл міндеттің шешілуін білім беру мекемелеріндегі педагогтардың кәсіби даму ортасын ұйымдастырумен, кәсіби педагогикалық ортаның білім берудің жаңа міндеттеріне барабар ерекше қасиетін модельдеудің қажеттілігімен байланыстырады.

Педагогтарды инновациялық қызметке ынталандыратын ортаның ерекше қасиеті оны кәсіби- педагогикалық ортаның ерекше түрі –инновациялық түрі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Инновациялық ортаға деген қызығушылықтың өсуіне қарамастан кәсіби педагогикалық ортаның бұл түрі туралы ғылыми түсініктер жоқ. «Инновациялық орта» деген түсініктің өзі де, оның шығу табиғатын түсіну, құрамы, қызмет ету механизмдері де қалыптаспаған. Оның педагогтарға әсері де жеткілікті зерттелмеген. Нақты шынайы тәжірибеде мұндай орта аяқ астынан қалыптасады, педагогтардың оны жаңашылдық ретінде игеруі қажетті шарт ретінде қабылдап, қолдауға әрекет етуі барлық уақытта табысты деп айтуға болмайды. Арасында педагогтар еңбек ететін білім беру мекемелеріне енгізілетін жаңашылдықтың жиынтығы ретіндегі инновациялық орта олардың кәсіби дамуына әр түрлі (жағымды және жағымсыз) әсер ете алады. Әсер позитивті болуы үшін ол арнайы ұйымдастырылуы керек, ал оның құрылымдық – функционалдық үлгісі ол туралы басқару мақсаттарға жетудің интегралды құралы ретіндегі түсінікті енгізе алады. Егер оны үлгілеуде мына міндеттерден:

а) педагогтардың қызметке, білім алушылардың өзіне де қарым- қатынасын қалыптастыру міндеттерінен;

ә) инновациялық ортаның екіжақты табиғатын: жаңа мүмкіндіктер көзі ретінде және оларды тәжірибеде жүзеге асыру шарты ретіндегі түсінуден шықса, онда инновациялық ортаның әсері позитивті болады. Сонымен, ЖОО-ғы инновациялық оқыту процесінің даму проблемасы, дәлірек айтқанда, инновациялық білім беру ортасы мәселесі, әлеуметтік, ғылыми және тәжірибелік маңызды проблема болып табылады. Әлеуметтік маңыздылығы қоғам мен экономика дамуының өндірістің бәсекеге қабілеттілігіне қызметтік сапасы мен деңгейі белгілі мөлшерде әсер ететін мамандарды дайындаудағы табыстылығымен байланысты анықталады. Ғылыми актуальдылығы сәйкес келетін білім беру саласының дамуын болжау жобалауға және оның тиімділігімен нәтижелілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін ЖОО-да инновациялық білім беру ортасын жасау теориясына қажеттілікпен, яғни мамандарды дайындаудың лайықты сапасын қамтамасыз етумен себептелген.

Проблеманың актуальдылығы ЖОО инновациялық білім беру ортаны жасаумен және оның қоғамды индустрияландыруға өту жағдайындағы дамумен байланысты міндеттермен де анықталады.

Мұндай кластерлерді қалыптастыру мен дамытудағы жүйе жасау рөлін озық мамандарды дайындауға өтуге нақты түрде мүмкіндік бере алатын инновациялық ЖОО орындай алады. Мәдениет пен әлеуметтік ортадағы инновациялық өзгерістерге жағдай жасай алатын оқыту- оқыту болып табылатын инновациялық ЖОО-ның табысты дамуы үшін XX ғасырдың сыни ойлау, проблемаларды, шығармашылық пен бірлесе жұмыс істей алу сияқты дағдыларын игерген студенттерді табысқа жетелей алатын инновациялық оқытушылар маңызды рөл атқаруы керек.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2015 жылға арналған тұжырымдамасы. – Алматы. -2005
2. Педагогика. Большая современная энциклопедия. Минск: Современное слово. – 2005
3. Нурахметов Н.Н. Новое направление развития казахстанской школы //Школа Казахстана. – 1996. - №2. –С.11-15
4. Бордовский А. Инновационные процессы в современной системе высшего педагогического образования. – М., 1998.
5. Душков Б.А., Королев А.В., Смирнов Б.А. Энциклопедический словарь: Психология труда, управления, инженерная психология и эргономика – М., 2005.
6. Анисимов В.В. и др. Общие основы педагогики. – М., 2006. – С.420-139.
7. Фролова Н. Х. Проблемы применения мультимедийных технологий в высшей школе //Высокие технологии в педагогическом процессе: тезисы докладов межвузовской научно-методической конференции преподавателей вузов, ученых и специалистов.— Н. Новгород, ВГПИ, 2000. — с. 96–98
8. Полат Е. С. Инновационные технологии на уроках иностранного языка. Журнал «Иностранные языки в школе», № 3. 2001, с. 97–98

УДК 8.1751.

АКАДЕМИК Ш. Ш. САРЫБАЕВ – ҚАЗАҚ АЙМАҚТЫҚ ЛЕКСИКОГРАФИЯСЫН ТЕОРИЯЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ЗЕРТТЕУДІҢ НЕГІЗІН САЛУШЫ ҒАЛЫМ

Сембиева Г.М.

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті
(Қызылорда, Қазақстан)

Қазақ тіліндегі диалектілік ерекшеліктерді жинастыру және зерттеу жұмыстарын сонау 1950 - жылдары бастаған Ш. Ш. Сарыбаев қазақ диалектологиясының дамуына зор еңбек сіңірді. Ғалымның осы салада жазылған

теориялық еңбектері өз алдына бір төбе . Әсіресе «Қазақ аймақтық лексикографиясының проблемалары» тақырыбы бойынша қорғаған докторлық диссертациясы мен бірнеше жылдардан кейін жарық көрген «Казахская региональная лексикография» атты монографиясының орны бөлек . Ғалымның аталған еңбектерінде қорғаған , ұсынған , дәлелдеген ғылыми тұжырымдарының қазақ диалектологиясы мен лексикографиясының дамуына тигізген игі әсері мол болды .

Ғалым «Казахская региональная лексикография» атты еңбегінде жалпы лексикографияны *әдеби және бейәдеби* түрлерге бөліп қарастырады . Бірінші топқа түсіндірме , екі тілді (аударма) , терминологиялық , орфографиялық сөздіктерді , т . б . осы типтес сөздік түрлерін жатқызады . Екінші топқа — кітаби , диалектілік және қарапайым лексиканы қамтитын сөздіктерді енгізеді . Осылай жіктей отырып , ғалым мұндай екі мүшелі жіктеменің шарттылығын да ескертеді . Бұл жерде автордың әсіре теория қуушылықтан аулақ , шынайы ғылыми ұстаным иесі екендігін байқауға болады .

Ғалым өзінің еңбегінде әдеби лексикология мен лексикографияның нысаны ретінде әдеби лексика , ал аймақтық лексикология мен лексикографияның нысаны ретінде диалектілік лексика саналғанымен , олардың ортасында «диалектілік - әдеби лексика» тобының балатынын жазады .

Ғалым диалектілерде қолданыста бар сөздерді екі топқа бөліп қарастырады . Бірінші топқа нормаланған әдеби тілге кірмейтін таза диалектілік лексика , екінші топқа а) әдеби - облыстық (локальный) және әдеби- жалпыхалықтық топшалары алынады Мұндағы бірінші топшада облыстық немесе аймақтық қолданыстағы сөздер берілген . Оларды аттер әдеби тіл құрамында қарайды .

Диалектизмдерді нормаланған тілді байытуына немесе байыта алмауына қатысты екі топқа бөліп қарастырады . Автор диалектілік ерекшеліктердің типтерін айырып көрсетеді . Солардың ішінде ғалым әдеби тілдегі лексемадан тұлғасы жағынан еш айырмасы болмайтын , алайда диалектілік қолданыста қосалқы мағынаға не болатын әке (кымбатты , қадірлі) тәрізді семантикалық диалектизмдерге тоқталады . Ғалым жергілікті говорларда қолданыстан шығып қалған реалиларды білдіретін ағашта , жер ағаш тәрізді архаизмдер мен историзмдердің кездесетінін жаза отырып , дегенмен , *жағлан* (шабадан сияқты тері қарынтаг), *талыс* (өгіз терісінен істелген үлкен қапшық) , *шөншөк* (бұзау терісінен істелген пагыт қапы) тәрізді сирек кездесетін ескірген сөздердің де ұшырасатынын айтады .

Ғалым диалектизмдерді анықтау кезінде олардың бейәдебилігін ғана ескерудің жеткіліксіз болатынын , ондай жағдайда диалектологиялық сөздікке кітаби , окказионал , қарапайым сөздердің де альнып кетуі мүмкін екендігін ескерте келіп , бір жағынан , әдеби және диалектілік лексиканың ара қатынасында , екінші жағынан , диалектілік лексика мен кітаби , қарапайым , этнографиялық кәсіби лексика арасында толық айқын ажыратылатын меженің болмай отырғандығына өкініш білдіреді .

Өткен ғасырдағы отандық тіл білімінде кітаби , окказионал (жаңа қолданыс) қарапайым сөздер тобы әдеби тіл лексикасына алынған жоқ . Кезінде осыған орай , түркі лексикографиясының белгілі маманы А . А . Юлдашев ескі

жазба тілдегі мәтіндерде кездесетін кітаби («түркі») сөздердің не тарихи түсіндірме сөздіктерде немесе арнайы «ескірген , тарихи сөздер сөздігінде» қарастырылуы керектігін жазған болатын. Р.И. Аванесов, О.С. Ахманова , Ғ.Ғ. Мұсабаев тәрізді ғалымдардың еңбектерінде қарапайым сөздердің әдеби лексика құрамына кірмейтіндігі жан-жақты дәлелденеді .

Ш.Ш. Сарыбаев Қазан төңкерісіне дейінгі дереккөздерде қолданыста болған *мәзкур* (аталған) , *ғайри* (басқалар) , *заруат* (қажеттілік) , *реуиш* (сырылды) , *ләкін* (тек) , *тариғат* (жол) , *хаяла* (алдау) , *магруф* (белгілі) , *милет* (ұлт) тәрізді араб - парсы текті сөздерден құралатын кітаби лексиканың да диалектілік лексика құрамына алынбайтындығын айта отырып , олардың жалпыхалықтық тілде сақталмағандығын , сөйтіп жаргон деңгейінде қалғандығын жазады. Ғалым , сондай - ақ , кітаби лексика құрамына тар көлемінде қолданылатын ғылыми терминологияны да , ресми жазба, іс - қағаздар стиліне жататын лексиканы да , экзотизмдерді де , өзге халықтардың тұрмысын бейнелейтін кірме лексиканы да кіргізушіліктің (әсіресе татар ғалымдары) кездесетін айтады.

Диалектизмге берілген анықтамаларды талдай келе ғалым әдеби лексика мен диалектілік лексика аралығында өтпелі , аралық топтың болатындығын , осы топқа енген диалектизмдердің біразы бірте - бірте әдеби лексика қатарына өтетіндігін дәлелдейді. Бұл өз кезегінде жаңалық болды.

Әдеби және аймақтық лексикографияның өзара байланыстылығы туралы айта отырып , ғалым лексикографиялық туындыларды түзу кезінде «диалектілік – әдеби» аталатын аралық топтағы лексикалық бірліктерді сұрыптап алу мәселесі шығатынын тілге тиек етеді. Осы мәселе бойынша өз пікірін білдіре отырып, көркем әдеби туындыларда кездесетін диалектизмдерді түсіндірме сөздікке алудың қажеттігі туралы башқұрт тілі түсіндірме сөздігінің инструкциясындағы тұжырымға қарсы шығады . Себебі ол диалектизмдердің ішінде әдеби тілді байытатын да , оны шұбарлайтын да лексиканың кездесетінін сөз етеді.

Ш.Ш. Сарыбаев әдеби сөздіктерде қолданылатын *обл* . белгісөзін тиым белгісі ретінде түсіншіліктің қателігін айтады. Ғалым бұл белгісөзбен әдеби тілді байытатын лексиканы берудің қажеттігін айтады . Қазақ тіліндегі сөздіктер үшін *облыстық* белгісөзінің баламасы ретінде «облыс , аудан , өлке» мәнінде қолданылатын *айм* (аймақтық) белгісін қолдануды ұсынады . Бұл да құнды пікір болды .

Автор 1959-1961 жылғы екі томдық түсіндірме сөздікке бес жүздей дублет алынғандығын айта отырып , әртекті диалектілік сөздерден құралатын вариант қолданыстардың әдеби сөздікке алынуын қолдайды. Оның басты уәжі ретінде дублеттердің әлі де нормаланып болмағандығын , олардың әдеби сыңарларының әлі де толық анықталмағандығын айтады. Бұл қазақ тілінде ауқымды қолданылатын жарыспалы варианттардың сақталуына жол ашқан шешім еді.

Ғалым өз зерттеуінде екі томдық түсіндірме сөздікке алынған дублеттердің бәрі бірдей диалектілік - әдеби топқа кірмейтіндігін , олардың ішінде әдеби , әдеби – қарапайым, әдеби - кітаби және орфографиялық дублеттердің кездесетінін ашық жазады. Автор сондай-ақ дублет сөздердің

варианттарын сұрыптап алу кезінде түсіндірме сөздікті құрастырушылардың негізгі диалектідегі вариантқа басымдық беру тәжірибесін ұстанатындығын, мұның өзі диалектілік негіз мәселесі толық шешімін таппаған қазақ тілі үшін дұрыс бола бермейтіндігін, оның үстіне әдеби норманың қалыптасып бекуі мәселесінде негіз диалектінің лексикасы әрқашан да қажетті өлшем, балама вариант бола бермейтіндігін жазады. Бул тілдегі демократиялық ұстанымның белгісі болатын. Автор дублет сөздер қатарында мағыналық айырмашылықтың, дифференциалдық белгінің пайда болуы негізінде әдеби тілді байытатын варианттардың кездесетінін, бұл тәжірибені молайта берудің қажеттігін де жазып келеді. Бұдан да ғалымның тіліміздің сөздік, мағыналық байлығын арттыра түсуге деген қамқор көңілін байқау қиын емес. Аталмыш еңбектің үшінші тарауында қазақ тілі диалектологиялық сөздігін түзудегі басты ұстанымдар мәселесі зерттеледі. Мұнда лексикалық бірліктерді сұрыптап алу мен сөзтізбе құрамы, диалектологиялық сөздіктің жалпы құрылымы мен ондағы сөздік мақаланың құрылымы, сөз мағыналарына түсіндірме жасаудағы анықтамалардың түрлері (синонимдік, сипаттамалы, сілтемелі) диалектілік полисемия және оның сөздіктегі көрінісі, диалектілік дублеттер мен варианттар және олардың сөздікте берілу ерекшеліктері, диалектілік - кәсіби лексика және оның сөздікте берілуі, диалектілік омонимдер, омоантонимдер және оларды сөздікте берудің ерекшеліктері, сөз тіркестерін сөздікте берудің жолдары, диалектілік деңгейдегі кірме лексиканы берудің ерекшеліктері, дәйектеме материалдың құрамы мен құрылымы, түсініктемелі - ақпараттық материалдарды сөздікте орналастыру, шартты белгілердің құрамы, оларды сөздікте пайдалану ерекшеліктері мәселелері жан - жақты сөз болады.

Әр ғылым саласының өзіне ғана тән метатілі, яғни ғылыми аппараты, өз ғылыми тез құрайтын терминдері болады. Қай ғылымның саласы бойынша да зерттеу жүргізу үшін ең алдымен сол саланың қалыптасқан ғылыми тілі - метатілі болуы керек. Әр ғылым саласының метатілі аталмыш сала үшін ең тиімді, ең жақсы, ең сәйкес келетін тіл болып саналады.

Салалық метатіл - ғылымның даму дәрежесін айғақтайтын негізгі көрсеткіштердің бірі. Себебі, зерттеуші ғалымдардың пікірі бойынша, тіл білімінде ғылыми зерттеудің негізгі үш кезеңі болады. а) тілдік деректерді зерттеу; ә) ұғымдарды қалыптастыру б) метатіл жасау. Метатіл жасау - тілтанымдық талдаудың аұырғы кезеңі болып табылады. Метатілдік зерттеулер терминдерді анықтап, оларды реттейді, жүйеге салады. Тіл білімі салаларының ғылыми аппаратына метатілдік талдау жасаудың қаншалықты маңызды екендігін осыдан байқауға болады. Шөкең осы еңбегінде қазақ диалектологиясында қолданылатын терминдер тізбесін береді. Осылардың ішінде *аймақтық лексикография, атыраптық лексика, аралас говор, аралдық говорлар, әдеби лексикография, бейәдеби лексикография, вибрациялық аймақ, ауыспалы говор, диалектілік неологизм, диалектілік архаизм, диалектілік историзм, диалектілік - әдеби дублет, сәйкесті диалектілік құбылыс, сәйкессіз диалектілік құбылыс, сыртқы ауыспалы говор, тосын сөз, тіларалық говор, т. б* ұғым атауларының қазақ диалектологиясының, қазақ диалектілік лексикографиясының кейінгі дамуына қажет болғандығы айдан анық.

XX ғасырдағы, кеңестік дәуірдегі тіл білімінде норманың варианттылығына, сатылылығына емес, оның тұрақтылығы мен міндеттілігіне ерекше көңіл аударылды. Бұл әдеби тілдің саралануына қызмет еткен сол кезең үшін бірден - бір дұрыс тілдік саясат болды. Қоғамдық құрылыс күрт өзгерген, алуан түрлі тарихи кезеңдерді қамтыған алмағайып заманда ұлттық әдеби тілдердің аз бет - бейнесін сақтап қалып, одан әрі дами түсуіне жағдай жасаған шара болды. Алайда аталмыш кезеңде әдеби тілге қатысты мәселенің екінші жағы да болды. Әдеби тілдің хронологиялық шегі ретінде Кеңес үкіметі дәуірі алынды. Жаңа жасалып жатқан сөздіктер үшін бұл айтылмаған заңдылық болды. Мәселен, қазақ тілінің 1959—1961 жылдары жарық көрген екі томдық түсіндірме сөздігіне, оның кіріспесінде айтылғандай, Қазан төңкерісінен кейін тыңнан жасалған жаңа әдеби тілде жиі қолданылатын сөздердің енгендігі белгілі. Түркі лексикограниясының зерттелуіне көп еңбек сіңірген маман А. А. Юлдашев та кезінде қазіргі түркі әдеби тілдеріндегі нормативті лексиканың арғы хронологиялық шегі 1920 жылдардың басынан басталатынын тұжырымдаған еді. Ғалымның пікірі бойынша, қазіргі түркі әдеби тілдері үшін нормативті лексика ретінде тек Кеңес үкіметі дәуіріндегі лексика саналады. Кеңес дәуірінде, сондай - ақ, «диалектіде норма жоқ. Диалект - нормаланған дұрыс әдеби тілдің бұзылуы, әдеби тілден ауытқу» деген көзқарас үстем болды. Осыдан келіп норма терминін тар аяда, «әдеби тілдің нормасы» ұғымында ғана түсінушілік орнықты. Жалпыхалықтық тілдегі ескірген сөздер - архаизм, историзм қатарына жататын тарихи лексиканың үлкен бөлігі, неологизмдер, қарапайым сөздер, ғылыми - техникалық терминология, облыстық және жергілікті сөздер тәрізді **лексикалық микрожүйелер** «нормативті емес» лексика саналды. XX ғасырдың 50 - жылдарынан бастап диалектология ғылымының дамуына зор еңбек сіңірген Ш.Ш.Сарыбаев сынды ғалымдар диалектілік қолданыстағы тілдік нормалар жүйесін айқындады, диалектілік құбылыстарда да норма бар екендігін ғылыми тұрғыдан дәлелдеді.

Лексикографияны теориялық тұрғыдан зерттеуге көп еңбек сіңірген ғалымдардың бірі академик Л.В.Щерба әдеби тіл сөздігін «Нормативті сөздік» ұғымымен астарлас мәнде қолданған еді. Олардың арасын ашып, айырым белгілерін көрсетпей түсіндірме сөздіктердің әдеби тілдің қалыптасуына, нормалануына қызмет ету, оны байыту мақсатымен, оның байлығын оқырманның жақсы меңгеруіне қол жеткізу мақсатымен жасалатындығын жазған болатын. Ш.Ш.Сарыбаев та «түсіндірме сөздік ең алдымен әдеби тілдің сөздігі» деген көзқарасты ұстанады. Яғни бұл жерде ғалымның пікірі академик Л. В. Щерба пікірімен ундес болып келеді. Дегенмен, Л.В.Щерба ұсынып отырған жүйеде ойланатындай жағдайлар бар. Ғалымның нормативті академиялық сөздік туралы пікіріне қарап, бұл жерде қазіргі кездегі әдеби тілдің, яғни белгілі бір тарихи кезеңде әдеби тілдің түсіндірме сөздігі туралы сөз болып отыр деп ойлауға болады. Алайда ғалым қазіргі тілдік сананы бейнелейтін академиялық сөздіктер қатарына жеке ғылым түрлері бойынша жасалатын салалық сөздіктерді (медициналық, әскери т.б.) жатқызады. Бұл жердегі нақты сала тілінің сөздігі - академиялық, нормаланған сөздік болып, ал аралас сала аралық сөздіктердің - нормаланбаған сөздіктер қатарында аталуы,

біздіңше , нақты ғылым тілінің нормаланған сөздігін нағыз ғылым тілінің көрсеткіші ретінде бағалауына байланысты болса керек . Л.В.Щерба анықтамалық сөздіктер қатарына ұлт тілінің түрлі дәуірлердегі сөйленімін қамтитын , тарихи принципке құрылған түсіндірме сөздіктерін , жалпыға бірдей энциклопедиялық сөздіктерді , пәнаралық техникалық сөздіктерді таза облыстық сөздер сөздігін, жазушы тілі сөздігін т.б . енгізеді . Демек ғылымның бір саласының сөздігі нормативті , академиялық сөздік болып саналады да , пәнаралық , яғни салааралық сөздік -анықтамалық сөздік болады. Әдеби тілден айырмашылықтары айқын ажыратылып көрсетілмеген , яғни тезаурустық тәсілмен зерттелген говор тілінің сөздігі - академиялық , нормативті болады да облыстық сөздердің сөздігі - анықтамалық сөздік болады . Бұл жердегі облыстық сөздерді Ш.Ш.Сарыбаев ұсынған «облыстық , аудандық , өлкелік сөздер» *аймақтық лексика* ұғымында ұғынар болсақ , академик Л.В.Щерба пікіріндегі қайшылықты байқауға болады.

Жалпы халық тілінің сөздігінде нормаланған әдеби тілді лексикасы да , нормаланбаған бейәдеби лексика да қамтылатындығы белгілі. Бұл жерде нормативтік сөздік пен анықтамалықсөздік арасындағы өткен дәуірде айқындалған ерекшеліктердің жаңаша сапалық тоғысуы жүзеге асады .

Халықтың тілі оның өзіндік табиғи негізін айғақтайтын архинормадан және үлкенді - кішілі нормалардың вариантты , сатылы жүйелерінен құралатындығы анық . Біздің ойымызша , академик Ш. Ш.Сарыбаевтың еңбектерінде жалпыхалықтық тілдегі норманың көптеген шағын нормалардан (жергілікті қолданыс , аймақтық қолданыс , т . б .) , нормативті шағын микрожүйелерден құралатындығы дәлелденеді . Ғалымның кейінгі кездері айтып жүрген әдеби - диалектілік сөздік жасау идеясы да нормативті қолданым мен дағдылы қолданым ерекшеліктерін айқындай түсуге қызмет етеді.

Қорыта келе айтарымыз , академик Ш.Ш.Сарыбаев - жалпы қазақ тіл білімінің , қазақ диалектологиясының дамуына зор үлес қосумен бірге , күллі түркі лексикографиясында алғашқылардың бірі болып диалектологиялық сөздік түзудің теориялық және құрылымдық негіздерін жасаған ғалым . Сонымен қатар , Шөкеңнің жалпы қазақ тіл біліміндегі лексикографияның теориялық мәселелерін кәсіби маман ретінде зерттеген алғашқы ғалым екендігін де айту қажет . Ғалымның еңбектеріне дейін лексикографияның жалпы мәселелеріне арналған бірлі - жарым ғылыми мақалалар мен жекелеген сөздік түрлері туралы сыни пікірлер болғанымен , лексикографияның теориялық мәселелерін жүйелі түрде , монографиялық деңгейде кешенді түрғыдан зерттеу болған емес.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР :

1. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі . Екі томдық . Алматы , 1959-61 .
2. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі . Он томдық . Алматы , 1974-86 .
3. Айтазин Қ . Кәсіби лексика мәселелері . Алматы , 2000 .
4. Куленов К. , Куленова С. Балық шаруашылығының орысша - қазақша түсіндірме сөздігі . Алматы , 1980. , т.б.

5. Сарыбаев Ш.Ш «Проблемы казахской региональной лексикологии АДД» . Алматы 1973
6. Сарыбаев Ш.Ш «Қазақ тіл білімі мәселелері» . Алматы , 2000 .
7. Юлдашев А.А. «Принципы составления тюркского - русских словарей» м Наука , 1972 68-72 . Матбақов М «Бір тілді түсіндірме сөздіктің құрылымдық негіздері» . Алматы Ғылым . 2002. 97 б . –
8. Сарыбаев Ш.Ш. «Казахская региональная лексикография» - Алматы . 1976
9. Сарыбаев Ш.Ш «Отражение и подача диалектной лексики в тому вом словаре казахского языка» // Якутский филологический сборник , Якутск , 1976 .
10. Жиенбаев С «Сөздіктің мақсаты мен жасалу принциптері» // Каз ССР ҒА Хабарлары Филологиялық серия 3 (21) Кітап , Алматы . 1945-45 б .

Мазмұны

Приветственное слово	
Жунисов А.Т.	3
Мухаметшин А.Г.	5
Коломьцева О.В. «Функциональное биоуправление профессионального здоровья педагогических работников».....	7
Кулмурзаев Н.С. Кулмурзаев Е.С. «Цифрлық трансформация кезіндегі мемлекеттік қызметкердің рөлі».....	10
Вазиева А.Р. «Информационные технологии в психолого-педагогическом сопровождении профессионального самоопределения обучающихся».....	12
Туякбаев А.А., Туякбаева К.А., Туякбаева Г.А., Абуова У.А., Абу А.А. «3d виртуалды зертханаларды оқу үдерісінде қолдану».....	14
Ларионова М.Б. «Информационно-библиотечное обслуживание обучающихся и ППС университета».....	19
Галямова Э.Х. «Цифровой симулятор педагогической деятельности как средство подготовки будущего учителя математики».....	21
Бекіш Е.Т., Мухаметшин А.Г. Народное образование и формирование казахской интеллигенции во второй половине XIX - начале XX вв.	25
Маркова Н.Г. «О применении информационных технологий в образовательном процессе».....	30
Бекіш Е.Т., Мухаметшин А.Г. «Джадидизм и народное образование в казахстане в конце XIX - начале XX веков».....	33
Бекиш Е.Т., Хуснутдинова Р.Р. «Современный педагог: тенденции и вызовы».....	40
Фурсова В.В. «Социальное самочувствие преподавателей вузов в современной России».....	43
Сабитова Г.Р. «Информационные технологии как инструмент мониторинга деятельности руководителя образовательных организаций».....	49
Балпанов Н.М. «Бейбітшілікті сақтаудағы толеранттылықтың орны».....	52
Қойшыбаева Қ.Б., Асанова Э.А. «Кәсіби маманның күзиреттілігін дамыту бағыттары».....	55
Сибгатуллина А.И. «Формирование педагогической культуры будущего учителя в период обучения в высшем учебном заведении».....	59
Садртдинова Г.Р. «Цифровые решения в научно-образовательной сфере».....	61
Губайдуллина А.Р. «Информационные технологии в управлении внеучебной деятельностью образовательной организации».....	64
Сафина Д. Ф., Никитина Т. И. «Применение икт в образовательном процессе младших школьников».....	68
Әбдіраманова А.Т. «Дәстүрлі қазақ қоғамындағы кәсіпкерлік мәдениеттің көріністері».....	72
Ердібек М.К. «Шетел тілін оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың дидактикалық негіздері».....	76
Галиева А.Д. «Государственная и общественная аттестация педагогических работников: информационные технологии, модели, формы и критерии оценки в профессиональной деятельности».....	80
Бекетов Н.Т., Абжанова Г.	

«Жоғары оқу орындарындағы білім беру процесі контексіндегі күшті және әлсіз байланыстар».....	82
Sadybekova S.I., Tashenova Zh.A. «Content of foreign-language education in Kazakhstan».....	85
Ақылбеков А. Ә., Насырова Б.А. «Қазақстандағы урбанизация үрдісінің өзекті мәселелері».....	90
Сафина А.М. «К Вопросу о сравнении дистанционной системы обучения традиционной».....	93
Жанбатыр А.С. «Қазақстандағы тілдік үдерістер және жалпы қазақстандық мәдениетті қалыптастыру мәселелері».....	95
Азине Ш., Базарбаева М.М. «Қазақстан - ұлтаралық келісімі және халықтар достығы мекені».....	100
Zharbarov N.A., Mukhanova M. Z. «Principles of integrated language teaching and learning activities».....	103
Гатауллиная А.А. «ИКТ в воспитательной работе».....	107
Tashenova Zh., Sadybekova S. «The psychological aspect of the formation of lexical competence in teaching a foreign language».....	110
Шукенова К.С., Сардарова Э.А. «Шетел тілін оқытуда интерактивті әдістердің түрлері және оларды пайдаланудың психологиялық мүмкіндіктері».....	118
Кульниязова Л.С. «Қазақстан мен АҚШ мектептеріне экологиялық тәрбиені қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негізі».....	124
Tanybergenova S.S., Karimova G.A. «Various writing difficulties of esl learners».....	128
Мамутова Г.М. «Фразеологиялық сөз тіркестерінің жасалу жолдары».....	133
Biltekenova G.B., Akdavletova G.Zh. «Pedagogical technologies in teaching English».....	135
Исаева Н.Ә., Ағатаева М.Н., Өтегенов Ә.Н. «Математиканы оқытуда жаңартылған технологияны қолдану».....	137
Үйсінбаева Е.Б., Сембиева Г.М. «Оқу үдерісінде инновациялық әдіс-тәсілдердің қолданылуы».....	139
Сардарова Э.А., Шукенова К.С. «Развитие образовательного процесса в условиях информатизации».....	144
Каримова Г.А., Таныбергенова С. С. «Информационно-коммуникационные технологии обучения».....	149
Билтекенова Г.Б. «Ағылшын тілі сабағында СТО пайдалану».....	154
Uisinbayeva E.B., Moldasheva R.B. «Artificial intelligence in foreign language learning».....	158
Ахмадишина Л.И., Исмагилова Р.В. «Психолого-педагогические аспекты использования ИКТ в современной начальной школе».....	165
Нарымбаев Қ.Д., Усенова С.К. «Зайырлы мемлекет және заманауи дін функциясы».....	169
Shukenova K.S. «Types of interactive methods and psychological possibilities of their use».....	175
Досанова А.Б. «Использование инновационных технологий на уроках русского языка и литературы как условие обеспечения современного качества образования».....	180
Байхадамова Г.М., Тажиева Ж.Т. «Қазіргі даму жағдайындағы қалалық өлшем мәселелері».....	184
Байхадамова Г. М., Ибраев Б. С. «Ақпараттық саланы құқықтық реттеу мемлекеттік қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізі ретінде».....	187

Абнасирова М.Ы. «Музыка сабағындағы психологиялық ойындар».....	191
Medetova M.A. «Teaching through the clil method».....	195
Zhapbarov N. A., Mukhanova M. Z. «Features of youth slang functioning».....	199
Исаева И.А. «XXI ғасырда өмірдің барлық салаларында табысты болу».....	202
Ахатай А.А., Жунусов Ж.М., Қазбекова Қ.А. «Орта мектеп бағдарламасында сандық білім беру трансформациясын жүзеге асыру».....	205
Sembiyeva G.M., Uisinbayeva E.B. «Empirical comparison of the results of the kazakh -and russian-language version of the methodology».....	209
Исаева Н.Ә., Токманова Г., Садықов Қ.С. «Математикалық сауаттылықта жиындар теориясын қолдану».....	215
Абибуллаев Ш.Б., Шналиев О., Жиренбаева Ф.С. «Математиканы оқыту процесінде білім алушылардың жүйелі білімін қалыптастыру негіздері».....	217
Сембиева Г.М., Үйсінбаева Е.Б. «Жоғары білім берудегі интерактивті-инновациялық оқыту тенденциялары».....	221
Сембиева Г.М. «Академик Ш.Ш.Сарыбаев – қазақ аймақтық лексикографиясын теориялық тұрғыдан зерттеудің негізін салушы ғалым».....	225

Ғылыми басылым

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Гуманитарлық-педагогикалық институты,
Практикалық ағылшын тілі кафедрасы ұйымдастырған «Ақпараттық
технологиялар заманауи білім беру үдерісінде» атты онлайн форматтағы
халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары жинағы.

Қызылорда 2021